

**UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

**KŘESŤANSKÁ ETIKA JAKO VÝCHODISKO PRO ŘEŠENÍ
SPOLEČENSKY NEŽÁDOUCÍCH NÁSILNÝCH JEVŮ**

**CHRISTIAN ETHICS AS A BASIC FOR HANDLING
UNDESIRABLE VIOLENT PHENOMENA**

Doktorský studijní program: Teologie

Studijní obor: Husitská teologie

doc. ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Mgr. Eva Hurychová

Praha 2019

Poděkování

S úctou vyjadřuji upřímné poděkování všem, kteří mě po celou dobu studia provázeli. Můj dík patří každému z vyučujících, protože byli nápomocni mému studijnímu rozvoji. Zároveň chci také poděkovat odbornému a přátelskému kolektivu v oddělení vědy a ve studijním oddělení.

Největší poděkování patří vedoucí mé disertační práce paní děkance doc. ThDr. Kamile Veverkové, Th.D., která mě motivovala a vedla k dozrání současných myšlenek.

Anotace

Východiska k řešení nežádoucích násilných jevů jsou koncipována křesťanskou etikou, jež má jedinečnou propojenost s humánními aspekty, z kterých trvale vychází. V teoretické části je etika členěna optikou různých teologů, filosofů či sociologů dřívější i dnešní doby. Empirická část předkládá aktuální výzkum ke školské sociální práci, která k nám díky Charlottě a Alici Garrigue Masarykové historicky patří. Tato profesní činnost u nás po II. světové válce již ale nepokračovala. K její absenci jsou přidány relevantní reflexe, u výzkumu je analýza a sumarizace. Poslední slova Ch. Masarykové nesla všem lidem úžasné poselství „*Zmocněte se dobra, pravda je přece krásná*“. **Křesťanská etika má ve svém poslání stejný význam.**

Klíčová slova: dobro a zlo, vývoj křesťanské etiky, morálka, humanismus, školská sociální práce, stav dnešní společnosti zřetelný na dětech, negativa technického rozvoje, nutnost redukce nežádoucích násilných jevů.

Annotation

Methods of handling undesirable violent phenomena are embedded in Christian ethics, which is inextricably linked to the humane aspects that it originates from. In the theoretical part of this work the ethics is divided by the perspectives of various theologians, philosophers or sociologists of previous and present times. The empirical part presents relevant research in scholarly social work which is part of our history thanks to Charlotte and Alice Garrigue-Masaryk. However, such professional activity has not continued in this country since the Second World War. Relevant reflections have been added to fill this gap and there search has been complemented with the present analysis and summary. The last words of Charlotte Masaryk have brought a wonderful message to all of us: „*Seize the good, the truth is beautiful*“. **Christian ethics bears the same meaning in its mission.**

Keywords: good, evil, development of Christian ethics, morality, humanism, scholarly social work, the state of society as reflected in children, negative aspects of technical development, necessity to reduce undesirable violent phenomena.

Prohlášení

Jsem si vědoma, že na mou disertační práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o autorském právu, zejména § 60, jenž zahrnuje autorství u školního díla. Beru také na vědomí, že Karlova univerzita ani Husitská teologická fakulta nezasahuje do mých autorských práv užitím této disertační práce pro vnitřní nebo jinou potřebu univerzity a fakulty.

V případě, že bych u této disertační práce chtěla poskytnout licenci k jejímu využití, mám povinnost informovat Husitskou teologickou fakultu. Jinak by měla právo po mně požadovat úhradu nákladů až do jejich skutečné výše, které vynaložila na vytvoření předmětného školního díla.

Současně čestně prohlašuji, že disertační práci s názvem „Křesťanská etika jako východisko pro řešení nežádoucích násilných jevů“ jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a absolvováním konzultací s vedoucí mé práce doc. ThDr. Kamilou Veverkovou, Th.D. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura jsou řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání stejného nebo jiného titulu. Zároveň čestně prohlašuji, že tištěná disertační práce je shodná s elektronickou verzí v is.cuni.cz.

V Praze 6. 10. 2019

Seznam zkratek

ACSSW: American Council for Scholl Social Work

CAN: Child Abuse and Neglect

COS: Charity Organisation Society

CSA: Child Sexual Abuse

ČsČK: Československý Červený kříž

ČR: Česká republika

ČŠI: Česká školní inspekce

EQ: Emoční kvocient pro úroveň emocionální inteligence

MKN: Mezinárodní klasifikace nemocí

MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠ: Mateřská škola

NAWS: The National Association of Social Workers

NASSW: The National Association of Scholl Social Workers

OSN: Organizace spojených národů

OSPOD: Oddělení sociálně-právní ochrany dětí

PIE: Person in environmet

PISA: Programme for International Student Assessment

SSWAA: American Association of Scholl Social Work

SŠ: Střední škola

STEM: Středisko empirických výzkumů

ŠSP: Školská sociální práce

SR: Slovenská republika

TIMS: Trend in International Mathematic and Science Study

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

VŠ: Vysoká škola

WHO: World Health Organization

YMCA: Young Men's Christian Association

YWCA: Yong Women's Christian Association

ZŠ: Základní škola

Obsah

Poděkování	2
Anotace	3
Annotation	3
Prohlášení	4
Seznam zkratk	5
ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	12
1. ÚČEL PRÁCE – VÝCHODISKA Z NEŽÁDOUCÍCH JEVŮ	12
1.1. Ze života a náboženství Charlotty G. Masarykové	13
1.2. Vztah k náboženství Tomáše G. Masaryka	14
1.3. Křesťanský humanismus	15
1.4. Křesťanská etika s humánní a sociální pomocí	16
1.5. Stručný přehled vývoje církevní humanitární pomoci	19
2. VÝZKUMNÝ CÍL – REDUKCE NEŽÁDOUCÍCH JEVŮ	21
2.1. Metoda, téma výzkumných otázek a paradigma k možnostem řešení	21
2.1.1. Aspekty pro hypotézu a výzkum	22
2.2. Péče o duši pro nastupující generace	23
2.3. Co bychom měli vědět a poznávat na cestě svého života	24
2.3.1. Evropské dědictví k lepšímu pochopení lidského bytí	24
3. ETIKA	26
3.1. Předzачátek vývoje etiky	26
3.2. Propojenost vývoje etiky	27
3.2.1. Negativa při redukci sociální etiky	27
3.2.2. Negativa v individuální etice	28
3.3. Křesťanská etika	28
3.3.1. Lidské dobro a jeho kritéria	29
3.3.2. Lidské zlo a jeho kritéria	30
3.3.3. Základní teorie etiky	31
3.3.4. Morální teologie	31
3.3.5. Teologická etika	32
4. PODNĚTY Z EVROPSKÉ ETIKY A FILOSOFIE	34
4.1. Etika a stoicismus	34
4.2. Křesťanství jako poslání pro všechny	35
4.2.1. Pravoslavná církev ve světové ekumeně	35
5. DALŠÍ VÝZNAČNÉ OSOBNOSTI ETIKY A JEJÍ DĚLENÍ	38
5.1. Představitelé etiky v pokračujícím historickém období	38
5.1.1. Analytická a anglosaská etika	38
5.2. Dělení křesťanské etiky s poznáváním pravdy	39
5.2.1. K etice postmoderního křesťanství	39
5.3. Historicky dávné pohledy z etiky v Recku a Římě	40
5.3.1. Lidská celistvost	41
5.3.2. Zakladatel vědecké etiky	42
5.4. Základ středověké etické teorie v Evropě	43
5.5. Uznávaný etik středověku	43
5.5.1. Témata evropských etických tradic	44
5.6. Vývoj a reforma křesťanské etiky	44
5.6.1. Reformační etika	45
5.7. Odpovědnostní etika a odpovědnost za činy	46
5.8. Význam norem v etice	46
5.8.1. Hodnotová etika	47
5.9. Dělení etiky dle Františka Mrázka Dobiáše	47
5.9.1. Rozdílnosti různých etik	48
5.9.2. Principiální etika a její směry	49
5.9.3. Konkrétní etika a rozdílnosti v jejím obsahu	50
5.9.4. Kulturní problematika jednotlivých etik	51
6. ASPEKTY SOCIÁLNÍ ETIKY	52
6.1. Vykořeněnost při migraci	53
6.1.1. Lidská existenciální jedinečnost	54
6.2. Další aspekty křesťanské sociální etiky	55
6.3. Křesťanství jako pomoc k vlastní identitě	56
6.3.1. Reflexe k jinakosti	56
6.3.2. Záporné vzory pro lidskou identitu	57
6.4. Mistr Jan Hus	59
6.5. Morgan Scott Peck	63
6.6. Viktor Emil Frankl	65
6.7. Carl Gustav Jung	67
6.8. Empatie ve spojení s křesťanskou etikou	68
6.8.1. Optika k empatii	69
6.9. Křesťanská etika s Bolzanovými základy	69
6.10. Sumarizace křesťanské etiky jako východiska pro lepší žití	71
6.11. Hypotézy, záměry a cíle ke křesťanské etice i školské sociální práci	71
7. JAN AMOS KOMENSKÝ	73
8. ŠKOLSKÁ SOCIÁLNÍ PRÁCE (zkráceně ŠSP)	80
8.1. Definice a rozpětí ŠSP	80

8.2.	Historie ŠSP u nás a ve světě.....	80
8.2.1.	Fakta ze života, náboženství a sociální práce Alice G. Masarykové.....	81
8.2.2.	Konkrétněji k náboženství Alice Masarykové.....	85
8.2.3.	Náboženské a etické názory z pera Alice Masarykové:.....	86
8.3.	Další fakta o školské sociální práci.....	87
8.4.	Výtah podstatných faktorů z mezinárodních standardů ŠSP.....	88
8.4.1.	Co musí pracovníci ŠSP nejen znát, ale umět.....	88
8.4.2.	Klíčové principy standardů ŠSP.....	88
8.4.3.	Cíle standardů ŠSP.....	89
8.4.4.	Konkrétní standardy ŠSP.....	89
8.4.5.	Multidisciplinární charakter ŠSP.....	93
8.4.6.	Šťastnější dětství se životní a sociální pohodou.....	94
8.5.	Provázanost ŠSP se vzděláváním žáků.....	95
8.6.	Význam potenciálu ŠSP.....	95
8.6.1.	Co je školský ekosystém?.....	95
8.7.	Zavedení ŠSP v zahraničí.....	97
8.7.1.	ŠSP bude mít stále větší důležitost a potřebnost.....	97
8.7.2.	Další specifikace ŠSP.....	98
8.7.3.	ŠSP není k jiné profesi rivalitou.....	99
8.8.	ŠSP versus sociální pedagogika.....	100
8.8.1.	V době za hranicí postmodernismu chybí humánní činnost ŠSP.....	101
8.8.2.	Konkrétní informace z článku o výzkumu PISA.....	102
8.9.	Modely školské sociální práce.....	103
8.10.	Inovativní výzkumná praxe pro využití ŠSP na Slovensku.....	104
8.10.1.	Základní aspekty z projektu v Banské Bystrici.....	105
8.10.2.	Zařazení ŠSP a závěr z projektu v Banské Bystrici.....	106
8.10.3.	Důležitost ŠSP pro současné školství.....	106
8.10.4.	Doslovná citace z článku v „Listech sociální práce“ z roku 2014.....	107
8.10.5.	S kým by u nás měli pracovníci ŠSP kooperovat?.....	107
8.11.	Pomoc i jedinému dítěti se mnohonásobně vrátí.....	108
8.12.	Kromě soudů má u nás kompetenční přesah do rodin jen OSPOD.....	109
8.13.	Význam „Právo na dětství“.....	109
8.13.1.	Vývojové fáze dětství.....	110
8.14.	Společnost se o kvalitu dětství zajímala pozdě.....	111
8.15.	Nařízení Rady Evropy a práva dětí ve vyspělých zemích.....	112
8.16.	O čem nemáme znalosti, k tomu nedohlédneme.....	113
8.17.	Kontexty sociálních aspektů.....	114
8.18.	Kontexty situačních aspektů.....	115
8.19.	Výzkum z roku 2018 o partnerském násilí mladých.....	117
8.20.	Současná situace dětí v ČR v konkrétních číslech.....	117
8.21.	Ze zprávy ČŠI za školní rok 2016/2017.....	118
8.22.	Děti potřebují hranice.....	119
9.	GRAF RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ VE ŠKOLÁCH.....	120
9.1.	Častý ohrožující prvek v dnešních školách.....	122
9.2.	Co je šikana a co pro druhé znamená.....	122
9.3.	Jak mohou proti šikaně pomáhat spolužáci a rodiče.....	122
9.3.1.	Důležitá pravidla pro rodiče.....	123
9.4.	Kdo bývá nejčastěji od druhých šikanován.....	123
9.5.	Nejběžnější znaky agresorů.....	123
9.6.	Nejčastější typologie agresorů.....	124
9.7.	Kyberšikana.....	124
9.8.	Do ohrožujících prvků ve škole dnes patří i sexuální ataky.....	125
9.8.1.	Co není šikana.....	125
9.9.	Postupy a možnosti řešení.....	126
9.10.	Následky šikany pro dítě.....	126
9.11.	Vlivy duševních traumat na dítě.....	126
9.12.	Citová strádání a důsledky.....	127
EMPIRICKÁ ČÁST.....		129
10.	METODOLOGIE PRO VÝZKUM.....	129
10.1.	Metoda, výzkumné téma, problém a vzorek, hypotéza k výzkumům.....	129
10.2.	Průběh výzkumu je datován od září roku 2017 do konce května 2018.....	131
10.3.	Návratnost odeslaných dotazníků k výzkumu.....	131
11.	I. SKUPINA RESPONDENTŮ A STATISTIKA.....	132
11.1.	Výběr z hlavních otázek pro I. skupinu respondentů.....	133
11.2.	Otázka s empirickou specifikací k funkci školského ekosystému.....	134
11.3.	Následující otázka se týká potřebnosti efektivnější pomoci a prevence.....	135
11.4.	K zavedení ŠSP do praxe u nás se kladně vyjádřilo 83,6 % odpovědí.....	136
11.5.	K přesahu ŠSP za školu se zapojením rodičů je ano v 89,6 procentech.....	137
11.6.	Pro součinnost se ŠSP se kladně vyslovilo 87 % odpovědí.....	138
12.	II. SKUPINA RESPONDENTŮ A STATISTIKA.....	139
12.1.	Výběr z hlavních otázek pro II. skupinu respondentů.....	140
12.2.	Na důležitost ekosystému se vyslovilo kladně 88,7 % respondentů.....	140
12.3.	K potřebnosti efektivnější pomoci a prevence je 87,3 % odpovědí ano.....	141
12.4.	K setkávání se u žáků se sociálně patologickými jevy 94,4 % ano.....	141
12.5.	Ohledně kladného pohledu na zavedení ŠSP je 77,5 % ano.....	142
12.6.	K důležitosti přesahu za školu u ŠSP a zapojení rodičů je 90,1 % ano.....	143
12.7.	Pro součinnost se ŠSP přišlo 85,9 % kladných odpovědí.....	144

12.8.		K výchově s větší morálkou a křesťanskou etikou je 97,2 % ano.....	144
13.	III.	SKUPINA RESPONDENTŮ A STATISTIKA	145
13.1.		K otázce pro smysluplnou součinnost se ŠSP je zde 94,6 % ano.....	146
13.2.		K otázce na zavedení ŠSP i u nás přišlo 93,9 % odpovědi ano.....	146
13.3.		U důležitosti ekosystému pro žáky je 93,5 % kladných odpovědí.....	147
14.	IV.	ANALÝZA ODPOVĚDÍ Z KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU	148
14.1.		Analýza I. skupiny respondentů	148
14.2.		Analýza II. skupiny respondentů.....	148
14.3.		Analýza III. skupiny respondentů.....	149
15.	V.	CELKOVÁ SUMARIZACE KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU	151
15.1.		Diskurz k zavedení školské sociální práce	151
15.2.		Možnost generalizace u primárního výzkumu.....	152
16.	VI.	DOPORUČENÍ KE ŠKOLSKÉ SOCIÁLNÍ PRÁCI.....	153
17.	VII.	SEKUNDÁRNÍ KVALITATIVNÍ VÝZKUM A FAKTA	154
17.1.		Zaměření empiricko-kvalitativního výzkumu.....	155
17.2.		S ohledem na věk 3-5 let lze diferencovat tyto diagnózy a poruchy:.....	157
17.3.		Kvalitativní expertní výzkum – I. kolo, otázka č. 3 a odpověď	158
17.4.		Kvalitativní expertní výzkum – I. kolo, otázka č. 4 a odpověď	159
17.5.		Kvalitativní expertní výzkum – I. kolo, otázka č. 5 a odpověď	159
17.6.		Kvalitativní expertní výzkum – I. kolo, otázka č. 6 a získaná odpověď	160
17.7.		Analýza odpovědí k uvedeným otázkám z I. kola	160
18.	VIII.	SUMARIZACE ODPOVĚDÍ EXPERTŮ Z I. KOLA	162
18.1.		Kvalitativní expertní výzkum – II. kolo, otázka č. 3 a odpověď	163
18.2.		Kvalitativní expertní výzkum – II. kolo, otázka č. 4 a odpověď	164
18.3.		Kvalitativní expertní výzkum – II. kolo, otázka č. 5 a odpověď	165
18.4.		Kvalitativní expertní výzkum – II. kolo, otázka č. 6 a odpověď	165
18.5.		Podrobná analýza z odpovědí II. kola.....	166
19.	IX.	CELKOVÁ SUMARIZACE SEKUNDÁRNÍHO VÝZKUMU	168
20.	X.	REFLEXE K NEŽÁDOUCÍM NÁSILNÝM JEVŮM	169
20.1.		Kontexty genetických a dalších rizikových faktorů.....	169
20.2.		Systém společensky nežádoucích jevů	171
20.3.		Zlo ve světě	172
21.	XI.	ZLO BUDE VŽDY PATŘIT K NEŽÁDOUCÍM JEVŮM.....	175
21.1.		V současnosti je stále naléhavější potřeba sociální práce	176
21.2.		Sociální práce je neredukovatelná	177
21.3.		Závěr autorky s přidanou tezí Charlotty Masarykové.....	177
		ÚPLNÝ ZÁVĚR	178
		Jmenný rejstřík.....	179
		Literární zdroje.....	182
		Abstrakty – Mgr. Eva Hurychová	189
		Statistika	190

KŘESŤANSKÁ ETIKA JAKO VÝCHODISKO PRO ŘEŠENÍ SPOLEČENSKY NEŽÁDOUCÍCH NÁSILNÝCH JEVŮ

*Posledním krokem rozumu je uznat, že nekonečně mnoho věcí jej
přesahuje.*

Blaire Pascal

*Dokud v sobě ztrácíme danost lidství, nemůžeme dosáhnout k vlastní
lásce.*

Eva Hurychová

ÚVOD

Před úvodem jsou citována dvě motta, první od B. Pascala, druhé od autorky disertační práce. Důvod k prvnímu mottu je skutečnost, že tematický okruh zde také zahrnuje věci největšího tajemství, které byt' nejsou hmotně průkazné, neznamená, že neexistují. Přesahují jen lidský rozum, u nějž později, či tak jako tak, stejně dojde k uznání všeho, co stojí nad ním. *Jen takto lze posléze uchopit zkušenost jako dění, jako podstatně dějinný proces, v němž přichází věc ke slovu, a my získáváme schopnost tomu, co sděluje, porozumět.*¹ K porozumění je nutné vycházet z každé zkušenosti, má stejnou úroveň s čímkoli hmatatelným, ale i to neuchopitelné nás často přitahuje. *Jde nám o hledání smyslu nad smyslem, struktur nad strukturou, víry nad vírou a Boha nad Bohem. Směřujeme k vyšší řádovosti. ... Komenský při vši šíři svého žití a bytí vycházel – i směřoval ke středu jistoty – k centru securitatis.*²

K uvedení druhého motta vedla autorku fakta o nežádoucích násilných tendencích, při nichž se vytrácí lidství, jež nám bylo dané. Ztrácíme-li tuto danost, přicházíme o největší bohatství. K tomu máme stále méně času a někdy indolenci zabývat se proč. Naše životy vládí všezahrnující digitalizace s čím dál větším nedostatkem pravé entity, kdy v komunikaci mají přednost virtuální sdílení. S překotnou dynamikou evoluce a všeobecně hlavním zájmem o co největší ziskovou expanzi **mizí podstata hlubšího smyslu**. To vše se podílí na řadě lidsky negativních jevů, které máme víc reflektovat, protože na nás kolikrát dopadnou tvrdou realitou. Neumíme jí zatím lépe předcházet a složitou otázkou je také jak? **Kontext s křesťanskou etikou lze chápat za jednoho z hlavních motivujících činitelů. Víme, že všechno souvisí se vším, máloco je samo všemocné.** Je dobré proto spojovat, co jde k lepšímu bytí pro všechny. Stěžejní morální hodnoty potřebují trvalou koroborativní kohezi. Důležité hodnoty se ale ve společnosti od začátku liberálního a neoliberálního vývoje postupně vytrácely a nadále vytrácejí. Jde o proces, který nás vydává do hlubokých životních proher.

Liberálové se nezabývají důležitými mantinely, proto nevědí, že podstatná není jen budoucnost, ale také minulost. Na každý celek je nutné pohlížet bez marga, s čímž by měl být

¹ MOKŘEJŠ, A., 1998. *Hermeneutické pojetí zkušenosti*. 1. vyd. Praha: Filosofický ústav AV ČR, Nakladatelství Filosofie. s. 6. ISBN 80-7007-109-9.

² KUČERA, Z., 1992. Komenský teolog. *Theologická revue*, roč. 63, č. 1, s. 3. ISSN 0139-7702.

vnitřně ztotožněn každý člověk, rodič, učitel, politik a ostatní.³ Celostní vyhodnocení bez jakékoli okrajovosti mnohokrát předloží jiné, avšak správné ideje. Najít, co je nám od základu nejvlastnější, bývá nejobtížnějším hledáním. S lítostí pouze sledujeme, **jak svět vlivem neoliberalizace pro tzv. kvazi svobodu tak snadno a někdy i rád opouští zásadní limity**. Nastavuje nám meze s přivlastňujícími si rolemi hegemonů, navádí nás neohlížet se a vyloučit minulost. Prazáklad máme odjakživa postavený na křesťanství a nesmíme dovolit, aby nám byl odnímán. Tímto trendem by nás mocní chtěli řídit, kontrolovat, **abychom ztráceli starost a smysl k péči o duši, na které duchovní Evropa vždy spočívala**. Čím dál častěji proto vyvstává otázka, jak dlouho my a další generace budeme této větě ještě rozumět?⁴ Neoprávněných výsad je na světě dovoleno zneužívat téměř nepřetržitě, a většinou bez postihu.

Nelze připustit diskontinuitu křesťanství, které dávno platně určilo duchovní hloubku evropského kontinua. Vede nás a drží, abychom nebyli vyrváni z pravých kořenů, kde je i naše víra, jež každému dává něco navíc. Nekultivovanost neoliberalismu má za hloubku života podivnou roušku svobody a hlavně ekonomický užitek. Je-li základem k žití jediné hojnost, chybí v něm podstata. Vždyť i Ježíš dobře věděl, proč z chrámu vyhodil penězomence, kteří přišli jen za obchodem. Dalším extrémně nebezpečným fenoménem se stala prokazatelná demise v myšlení, kdy se nejčastěji rozhoduje dle daných předpisů, zákonů, ale bez kontroly svědomí. Již dávno někdo řekl: „Hlavně se držme práva, i když svět zhyne.“ Je tolik vážných důvodů, proč čerpat ze základů křesťanské etiky, z principů svědomí, morálky a skutečné lidskosti. **Jsou primárními aspekty vedoucími k přemostování do všech každodenních i profánních oblastí lidských životů**. Stačí si jen připomenout, že: *Teologie bdí nad hodnotami vyplývajícími ze základních lidských práv, protože charta základních lidských práv je postavena na křesťanském předporozumění věcí veřejných.*⁵

³ HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 7–8. ISBN 978-80-87127-62-9.

⁴ tamtéž s. 67.

⁵ DOLISTA, J., 2004. *Křesťanská víra a racionalita*. vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita. s. 13. ISBN 80-7040-728-X.

TEORETICKÁ ČÁST

1. ÚČEL PRÁCE – VÝCHODISKA Z NEŽÁDOUCÍCH JEVŮ

Pojem „humanismus“ byl dle původních a ověřených tradic pro svou další působnost, a to zejména u sociální práce, z teologie jen vypůjčen. Účelem disertační práce je teologická metodologie s křesťanskou a Ježíšovskou etikou, která má trvalé hodnoty pro všechny. Logicky ji tedy voláme na pomoc k řešení nežádoucích násilných jevů, neboť obsahuje **humanistické zásady z „Desatera“ a „Kázání na hoře“**. Dnes z nich stále něco ubývá a nejsou vždy akceptovány, přičemž podvědomě máme tyto zásady v sobě všichni. Prosba k Bohu vytryskne z každého, kdo je v jakékoli nouzi. Pouze člověk si může potvrdit Boží pomoc či případně „nepomoc“, a v takové situaci je těžké chápat, že **Boží logika a čas jsou jiné než naše**. I tento fakt přesahuje lidský rozum. *Fakta jsou přátelská. To, o čem není sporu, je existence faktu. Fakt přede mnou spočívá bez ohledu na to, co ve mně jeho existence vyvolává.*⁶ V koherenci u řešení problémů pomocí křesťanské etiky je nutné slučovat správné podněty k soudržnosti, protože ke křesťanství máme přirozený imprinting neboli vtisk.

Podprahovou konotaci je třeba podporovat k větší vůli cítit dané hodnoty. Výsledek již závisí na každém z nás dle prožitých zkušeností tvořících úvahy a vnímání, **jimž je ale třeba ponechávat volný prostor**. Text předložené práce byl v některých směrech motivován pročitáním děl oblíbených autorů, někde je z nich citace, parafráze, reflexe. K těmto autorům či osobnostem patří doc. Hogenová, doc. Veverková, dr. Kalábová, prof. Liguš, prof. Kučera, prof. Lášek, doc. Beneš, dr. Sochůrek, prof. Patočka, Heidegger, Frankl, Jung, Komenský a mnoho jiných. Výčet inspirujících děl je uveden v literárních zdrojích.

Křesťanství mělo dlouhý vývoj, který se neobešel ani bez problematických událostí, **ale v žádném vývoji není nic bez chyb, což máme přijmout k poučení**. I chybní učedníci Krista se napravili a stali vzorem pro ostatní, např. Petr zvaný Šimon, Bartoloměj zvaný

⁶ ROGERS, C. R., 2014. *Způsob bytí*. 2. vyd., rev., v této řadě 1., Praha: Portál. s. 7. ISBN 978-80-262-0597-5.

Natanael, Tomáš, Matouš, apoštol Pavel a plno jiných z pozdější doby, anebo dneška. **Je proto třeba upřímnosti, že na každém se něco najde. Humanita křesťanství má perspektivu, vyvíjí se, přináší nové pohledy,** někoho např. osloví unitářství: *Vedoucí zásady Channingova humanitarianismu položily základ k novému útvaru dějinného křesťanství, odlišnému od římského katolicismu i od obou hlavních větví klasické reformace.*⁷ Sekularizace chtěla kontinuitě náboženství zabránit, avšak marně, protože **k eliminaci nebo minimalizaci čehokoli zlého pomáhá jen láska, víra a naděje. Tři slova, která představují původní pozitivně tvořivou sílu křesťanství a lidského dobra, u něhož lze ještě podotknout, že dobro úzce souvisí s pravdou. Na konci svého života to jako mnozí jiní potvrdila i paní Charlotta Masaryková, což je zde uvedeno v anotaci.**

1.1. Ze života a náboženství Charlotty G. Masarykové

Rodným jménem Charlotta Garriguová a později Masaryková se narodila 20. 11. 1850 v Brooklynu. Vyrůstala v laskavé a soucitné rodině, její matka si s dětmi pravidelně četla v Bibli. Babička Charlotty měla dánské předky a dlouho pobývala v Kodani. *Babička byla velmi zbožná a přitom svobodomyšlná. Byla unitářka. Pod jejím vlivem dali rodiče pokřtít v tomto náboženském společenství i tři své dcery, mezi nimi i Charlottu.*⁸ Vzápětí je za citovaným textem uvedeno, že malá Charlie důkladně poznávala Bibli a že dospívala v duchovním společenství unitářů. Věřila v jediného nikoli trojjediného Boha, v život věčný, pro který poctivě poskytovala služby bližním. Víra Charlotty byla opravdová a hluboká.⁹ V knize „Listy do vězení“, jež psala své neprávem uvězněné dceři Alici, v jednom z nich s datem 22. 4. 2016 a označením Hod Boží velikonoční lze číst toto: *Radostné poselství plné naděje. Když tomu člověk dobře rozumí, je v učení o trojjedinosti něco krásného: absolutní zákonitost oživená láskou, všemocný duch, pak člověk, který je absolutně jednotný s touto zákonitostí a láskou, a konečně Duch svatý, jenž přebývá v každém člověku a spojuje ho s všeobecnou zákonitostí a láskou: člověk, cesta a cíl.*¹⁰ Oba citované texty o Charlottině víře si podstatou protiřečí. Můžeme se jen domnívat, že v pozdějším věku se matka Alice mohla

⁷ HNÍK, F., 1935. *Pohnutky dobročinnosti v křesťanství*. Praha: Edice Blahoslav. s. 250.

⁸ POLÁK, S., 1992. *Charlotta Garrigue Masaryková*. Praha: Mladá fronta. s. 9. ISBN 80-204-0300-0

⁹ tamtéž, s. 9.

¹⁰ MASARYKOVÁ, G. CH., 1948. *Listy do vězení*. Praha: Nakladatelství Vladimír Žikeš. s. 75.

od unitářství třeba odklonit, nebo si k Boží trojjedinosti vytvořila osobní porozumění, přijetí. Jak to bylo doopravdy, se dnes už nedovíme.

V jiném dopise dceři Alici z 16. 4. 1916 se Charlotta zamýšlí, co jí v životě a okolí chybí, i když zažila a viděla mnoho dobrého, pěkného. V tradičním životě u nás postrádala, dostávat se k podstatě, což jí i zastrášovalo. Dnes mají její úvahy stejně relevantní smysl. *Co mi zde vždy nejvíc chybělo, byla schopnost nábožensky myslet. To jsem takřka vůbec nenacházela. Nábožensky cítit, to ano – nábožensky myslet ne. A přece je v naší době nezbytně potřebné nábožensky myslet ..., neboť náboženství je eminentně praktické, je základem života. ... Člověk si musí být jasný a musí si umět říci: to vím, to nevím, **neboť žít nábožensky neznamená vědět všechno**. Ba naopak, to znamená pociťovat, jak nekonečně málo víme.*¹¹ Z knihy „Listy do vězení“ je zřejmé, že tehdy stále víc nemocná Charlotta Alici vroučně pomáhala, posílala peníze, literaturu, zajímala se o sociální patologii, o níž jí Alice napsala. Ačkoli sama neměla dost sil, i přesto jako máma dokázala předávat dceři tolik síly, lásky a péče po celou dobu jejího uvěznění. Charlottu také hluboce zajímaly české dějiny: *nacházela v nich úchvatný zápas za evangelickou víru a pohnuté osudy vyhnanců, kteří pro víru navždy opouštěli vlast – stejně jako ti z jejich vlastních předků, na něž byla nejvíce hrda.*¹² **O dceři Alici Masarykové, která u nás zaváděla sociální práci, je samostatná kapitola 8.2.1.**

1.2. Vztah k náboženství Tomáše G. Masaryka

Ohledně víry není od věci uvést některé myšlenky samotného Masaryka. Dětství prožil s hloubkou silně prožívaného katolického přesvědčení a po matce byl jeho nejbližším člověkem kaplan František Satora. V mládí však Masarykova víra zakoušela z různých stran, s dalšími věřícími chápal povinné zpovědi jen za formální a neupřímné, za což byl vyloučen z gymnázia. Odmítal jakékoli rázné odklonění od Boha, k němuž prožíval citlivý vztah.¹³ Ve třiceti letech a víceméně ze vzdoru přestoupil k evangelické církvi reformovaného vyznání. Okolnosti přestupu blíže popisuje Marek Šmíd v knize „Masaryk a česká katolická moderna“.

¹¹ tamtéž, s. 69.

¹² POLÁK, S., 1992. *Charlotta Garrigue Masaryková*. Praha: Mladá fronta. s. 16. ISBN 80-204-0300-0.

¹³ ŠMÍD, M., 2007. *Masaryk a česká katolická moderna*. Vydává: Centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. s. 15–16. ISBN 978-80-86263-98-4.

Tomáš G. Masaryk věřil, že touto volbou překoná svou krizi. Vznikla u něj na základě rozumu a vědeckosti, když odmítal všechny zázraky. Nakonec se ale pravým evangelíkem nestal, šlo u něj jen o jakousi osobní vzpouru. Masarykovy spisy o náboženství jsou přesto četné, např. „Intelligence a náboženství“, „Jan Hus“, „Moderní člověk a náboženství“, „Naše nynější krize“, „V boji o náboženství“ a mnoho dalších. ***Proto je Masarykův poměr k náboženství jednou z nejsložitějších otázek masarykovského bádání.***¹⁴

Masaryk byl kritikem katolicismu, chtěl ho v zájmu náboženství a mravnosti překonat vědeckým přístupem, který byl pro něj jediný akceptovatelný. **Celkově bylo Masarykovo křesťanství problematické, byť si křesťanské lásky ve spojení s Kristem cenil a chápal ji za nezbytnou pro politicko-kulturní život.** Náboženství pro něj znamenalo každodennost, mělo jak morální, tak i sociální a filosofický rozměr. **Přál si nové náboženství praktikované čistou láskou k Bohu, láskou projevovanou lidem aktivně a s živou účastí, láskou postavenou na logickém myšlení bez všech mýtů a dogmaticky strnulé nauce.**¹⁵

1.3. Křesťanský humanismus

Pojďme se více zaměřit na křesťanský humanismus, neboť se také vyvíjel. Oslovující je kniha Jascquese Maritaina se stejným názvem jako nadpis této kapitoly. Kniha vyšla již v roce 1947, ale k dnešku mají citované věty ještě větší význam. Ke slovu humanismus, které dnes často vyznívá odkudkoli, je hned na obalu monografie od překladatele Vojtěcha Gaje uvedeno: *Avšak pozorovatel událostí našich dní se neubrání bolestnému zaznamenání jedné paradoxní skutečnosti: inflace slova humanismus nikterak neznamená vzrůst opravdové lidskosti. ... v čem je základní blud tohoto halasného současného humanismu: v tom, že opustil křesťanské základy, z nichž vlastně vznikl.*¹⁶ V knize „Křesťanský humanismus“ je tento směr členěn a popsán dle všech dobových a jiných atributů, např. toto: *... neštěstím klasického humanismu jest, že byl člověkostředný, a ne že byl humanismem.*¹⁷

¹⁴ tamtéž, s. 24.

¹⁵ tamtéž, s. 19–20, 32.

¹⁶ MARITAIN, J., 1947. *Křesťanský humanismus*. Svazek 2. Nakladatelství Universum. (1. s. z obálky knihy)

¹⁷ tamtéž, s. 34.

Lze říci, že skutečný křesťanský humanismus nenechává člověka v nehybnosti k dobru, zlu, a to ani na jediný okamžik.¹⁸ Mnozí již zakusili, že po vítězství racionalismu a liberalismu chápaných za filosofii svobody, která z každého abstraktního jedince činí zdroj všeho práva a veškeré pravdy, je vlastně konec duchovní svobody. Individualistický liberalismus předává čistě negativní sílu, neboť dle autora knihy vznikl a žil z překážky, a jen kvůli ní se mohl udržovat. Padne-li tato překážka, těžko tu dokáže setrvávat.¹⁹

Z první strany obálky knihy „Křesťanský humanismus“ je od překladatele Vojtěcha Gaje další citace: *Užívá-li Maritain pro své pojetí člověka pojmu **integrální humanismus**, což je jen synonymum pro křesťanský humanismus, pak je to obnovení pravého a původního humanismu. Je ovšem třeba přenést duchovní obsah křesťanského humanismu do života dnešního světa, vytvořit to, co Maritain nazývá „nové křesťanství“.*²⁰

Na závěr k humanismu křesťanství stojí za zmínku i dávné teze Františka Kováře z roku 1937 z článku Křesťanský humanismus v „Náboženské revue církve československé“. *Humanistický ideál modernosti nesmíme zaměňovat s cílem modernismu. Ideálem modernismu míním humanistický požadavek, aby křesťanství vyslovilo svou filosofii v kulturních a mechanických instrumentech dneška.*²¹ Určitě, vždyť v těchto instrumentech se křesťanský humanismus může stále rozvíjet.

1.4. Křesťanská etika s humánní a sociální pomocí

U řešení nežádoucích násilných jevů pomocí křesťanské etiky se vyplatí nepodcenit časovou ideu. Odkdy je s ní dobré začít pro nejlepší účinnost? **Jednoznačně co nejdříve, ve výchově hned odmala.** Výchova se neformuje pouze v rodině, ale postupně ve všech školních zařízeních. V nich má primární pozici základní škola, ke které v mnohých státech v zahraničí patří profesní pozice s názvem **školská sociální práce**. U nás nemá legislativní ukotvení a vyloženě absentuje. Byť se potenciál školské sociální práce církve přímo netýká, obě dvě v podstatě zahrnují maximum humánní a sociální pomoci. *Jinými slovy myslím, že je*

¹⁸ tamtéž, s. 66.

¹⁹ tamtéž, s. 166.

²⁰ tamtéž, s. 1. z obálky knihy

²¹ KOVÁŘ, F., 1937. Náboženská revue církve československé. *Ze světa myšlenkového: Křesťanský humanismus*. roč. 9. s. 350–354.

*nutné vnést do církve vědomí skutečného významu laických služeb, zdůraznit, jak je jejich služba jedinečná, že v ničem za službou duchovních nezaostává a že existuje celá řada služeb, které mohou věřící konat, jedině tak, že žijí jako laici.*²²

Z autorů humanistické školy si zaslouží uvést jméno **Carl Ransom Rogers**, žil v letech 1902–1987. Kromě jiných věd či oborů vystudoval teologii, oslovilo ho, jak přemýšlel Søren Kierkegaard nebo Martin Buber. *Bylo to také období, v němž jsem se po naléhání svých studentů, seznámil s Martinem Buberem (nejprve v jeho dílech, později osobně) a se Sørenem Kierkegaardem.*²³

Dle Kierkegaarda každý člověk nedokáže učinit pro dobro všechno a totéž pro ně vytrpět. Potom ale nedokáže být v životě šťastný, protože ke štěstí má člověk překonat bolest a zůstat u dobra i za cenu utrpení či ztrát.²⁴ Od Kierkegaarda lze ještě přidat tezi: *Víra je nejsilnější vášně v lidském životě. Mnozí v každé generaci nemusí zajít tak daleko, ale nikdo nezajde dále.*²⁵ Jedním z celosvětových lidských příkladů zůstat u dobra za cenu největšího utrpení se ztrátou vlastního života, **byl mistr Jan Hus**, kterému je zde věnována kapitola 6.4.

K principům Rogersovy humanistické školy patří respekt vůči každému člověku, nedirektivní přístup s nepředstíranou lidskostí a otevřeným přátelstvím. Rogersova kritéria vylučují, aby byl jedinec jakkoli etiketizován, je nutné na něj pohlížet a přijímat odpatologizovaným vhladem bez hodnocení a předsudků. Teorie Rogerse předkládá, že každý člověk je bez rozdílu jedinečný, což je s ním třeba sdílet. Humanistická práce a pomoc je zaměřena na člověka, který si vždy zaslouží naslouchat, kdy se osvědčuje i propojení s narativní technikou. *V naslouchání druhému však nacházím ještě jedno zvláštní uspokojení: podobá se naslouchání hudbám sfér, neboť v pozadí bezprostřední výpovědi člověka, ať už je její obsah jakýkoli, je skryto univerzum. Ve všech těch osobních výpovědích, ve kterých jsem skutečně naslouchal druhému, jako by byly ukryty systematické psychologické zákony, aspekty*

²² VOGEL, J., et al., 2015. *Gratia autem Dei sum id quo sum et gratia eius in me vacua nov fuit Pocta profesoru Kučerovi k osmdesátým pátým narozeninám*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova Husitská teologická fakulta. s. 93. ISBN 978-80-87127-70-4.

²³ ROGERS, C. R., 2014. *Způsob bytí*. 2. vyd., rev., v této řadě 1., Praha: Portál. s. 52. ISBN 978-80-262-0597-5.

²⁴ VEVERKOVÁ, K., et al., 2014. *Bible a etika v kontextu doby myšlení*. 1. vyd. Praha: Marek, L. pro Husitskou teologickou fakultu – Univerzita Karlova. s. 147–148. ISBN 978-80-87127-60-5.

²⁵ SIEGEL, B. S., 2010. *365 receptů pro duši*. Praha: Pragma. s. 199. ISBN 978-80-7349-230-4.

*řádu, jež nacházíme ve vesmíru.*²⁶ V průběhu pomoci jde často o dialogy, jimiž se hledá a odhaluje, co se nás jakkoli dotýká, proto je zásadní každíčkový význam. Máme se učit porozumět všemu bez rozporu, abychom lépe odkryli naši podstatu a víc ji pochopili.

Směr humanismu se snaží každému jedinci pomáhat k růstu, co nejlepšímu rozvoji, autonomii, seberealizaci, a toto vše patří i ke školské sociální práci. Ve svém širokém rozpětí má kromě jiného také přímou indikaci ke spolupráci se speciální pedagogikou, která pomáhá zdravotně znevýhodněným jedincům. Rogers mluví o tradiční individuální práci s každým, **proto je ve škole nutné naslouchat jednotlivým žákům dle jejich potřeb.** V individuální práci lze využít preterapii, jejíž autor Garry Prouty vycházel z Rogersova zaměření na klienta.

Školská sociální práce je na žáky orientována v mikroúrovni, dle potřebnosti pracuje v „meziúrovni“ nebo „makroúrovni“. V souvislosti s myšlenkami C. R. Rogerse bylo zmíněno vyloučení jakékoli etiketizace. V tomto smyslu lze opět připomenout Bibli, kde jsou dvě roviny, pesimismus a optimismus. Oba pohledy uznávají lidské možnosti. Nikdo však nemá být řazen do žádného z extrémních hledisek.²⁷ Dnešek ale rád člověka někam „zaškatulkuje“, takže se vlastně řídí předsuzujícím labellingem. **Předsudek je překážka racionality**, a pokud již Starý zákon tento přístup neuznával, měl vůči dnešku úžasný předstih s nechybějícím rozumem.

Při jakémkoli škatulkování může ještě docházet k atribučním chybám. Někdy se stanou od soudců, posudkových znalců a jiných odborníků, kteří druhým zbytečně ublíží. Negativní anticipace bývá zraňující, neprávem mnohdy uplatní, čeho se skutečnost vůbec netýká. Podobně nevhodný je ahistorický přístup, ani u historie není správné cokoli předjímat, převracet, spekulovat. Historické momenty častokrát pomáhají správně určit, co je a není funkční, a to se vyplatí respektovat.

Z historie judaismu patří připomenout, že žádné jiné náboženství antického starověku než právě Hospodinovo **nedalo natolik jedinečný základ k morálnímu profilu jednotlivce a společnosti.**²⁸ Podobně i obsah „Všeobecné deklarace lidských práv a svobod“ z roku 1948

²⁶ ROGERS, C. R., 2014. *Způsob bytí*. 2. vyd., rev., v této řadě 1., Praha: Portál. s. 23. ISBN 978-80-262-0597-5.

²⁷ KUBÁČ, V., 2016. *Člověk před Boží tváří*. Připravil J. Beneš. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. s. 35. ISBN 978-80-7429-754-0.

²⁸ tamtéž s. 62.

nebo obsah „Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod“, zkráceně „Evropská úmluva o lidských právech“ z roku 1950 **zahrnuje prvky nejryzejší humanity již ze Starého zákona. Jde o židovské prvky, které přejala křesťanská církev a ovlivnila jimi celou budoucí západní civilizaci.** Vždyť jako první začala humanistickým směrem pomáhat všem lidem bez jakéhokoli rozdílu, stavu, náboženství, rasy. Tyto počátky mají hlavní apel na solidaritnost jednoho člověka s druhým a plně se odrážejí v samotném pojmu „bližní“.

1.5. Stručný přehled vývoje církevní humanitární pomoci

- **První období humanitární pomoci bylo vázáno na nouzové stavy u všech bližních.** V počáteční činnosti se jednalo o neformální bezprostřední pomoc, aby lidé mohli alespoň přežít.
- *Ve středověku byla tehdejší forma sociální péče výhradně činností církevně náboženskou.*²⁹
- Postupně se v dalším období nepřetržitě rozvíjela křesťanská charita a setkáváme se s ní dodnes. *Charitu nepokládáme za předvědecký stupeň sociální práce. Kritičnosti a sociální obezřetnosti jest třeba zajisté též při skutcích dobročinnosti, vedených v duchu evangelia účinnou láskou k Bohu a k bližnímu.*³⁰
- **Zlom ve vývoji nastal se státním náboženstvím. Prvními azyly pro pomoc bližním byly kláštery.** Každému se v nich dostalo základní péče a ochrany.
- **S kláštery a řeholními společnostmi milosrdných sester se tehdy začínaly profilovat ústavy pro děti, nemocné, chudé a cizince.**
- V období reformace platily **chudinské zákony, které již znamenaly určité sociální nástroje.** Je ovšem pravda, že se u jednotlivých protestantských knížat tyto zákony velmi lišily, čímž se diferencovala sociální pomoc.

²⁹ HNÍK, F., 1935. *Pohnutky dobročinnosti v křesťanství*. Praha: Edice Blahoslav. s. 27.

³⁰ tamtéž s. 37.

- **K dalšímu vývoji humánní pomoci patří vznik diakonie.** V činnosti této instituce protestantských církví se vždy jednalo o pomoc a službu všem chudým a nemocným. Kromě toho diakonie podporovala osvětu a vzdělávání, v čemž pokračuje neustále.
- **Dále se postupně rozvíjela různá církevní bratrstva a řády,** zejména v katolických zemích. K důležitým patřili **jezuité** a také **saleziáni**, kteří nepřestali fungovat ani v současnosti. Mají velké ukotvení v zásadních hodnotách, v řeholních kongregacích vychovávají mladistvé a ošetřují nemocné, kterým jdou pokaždé vstřícně na pomoc.
- **S vývojem protestantských církví, jež významně pomáhaly druhým,** se v Anglii a USA rozvíjely **charitativní organizace pod zkratkou COS.**
- **Na začátku 20. století vznikaly církevní organizace pro mládež se zkratkou YMCA, YWCA (pro chlapce i dívky).**
- V newyorské ročence vydané F. S. Hallem „Social Work Year Book“ z roku 1933 se američtí teoretikové pro dobročinnost zabývali definicí sociální práce. V Severní Americe se tento pojem užívá již od začátku 20. století pro všechny funkce dobrovolné i zákonem stanovené pomoci. **Předtím byly tyto činnosti označovány za charitu, křesťanskou dobročinnost, sociální reformu apod.**³¹

Na závěr nejen k prvenství církví ve vývoji humanitární pomoci, ale k církvím samotným. *Církev má mnoho jmen, která se vzájemně překrývají, ale mají i různé významy. ... Zároveň to poukazuje na nemožnost podat nějakou konečnou definici toho, co je církev a k čemu je poslána. Vždycky, když máme nějakou odpověď, tak se ukáže, že je to vlastně jen částečné, že je zde i jiný pohled, který je rovněž biblický. Církev je živá realita a každý pojem nebo definice zachycují jen určitý rys, proto nemůžeme být s úvahami o jejích tvářnostech nikdy hotovi. Vždy nám něco uniká a vždy se objeví i něco nového.*³² Např. v definici Světové rady církví (zkráceně SRC, založené roku 1948) nacházíme formulaci, jež vypovídá o tom, že SRC sdružuje církve, které věří v Ježíše Krista jako Pána a Spasitele, a chtějí jemu a lidem sloužit.

³¹ tamtéž s. 20.

³² VOGEL, J., in LÁŠEK, J. B., et al., 2015. *Gratia autem Dei sum id quo sum et gratia eius in me vacua nov fuit Pocta profesoru Kučerovi k osmdesátým pátým narozeninám.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova Husitská teologická fakulta. s. 96. ISBN 978-80-87127-70-4.

2. VÝZKUMNÝ CÍL – REDUKCE NEŽÁDOUCÍCH JEVŮ

2.1. Metoda, téma výzkumných otázek a paradigma k možnostem řešení

K primárnímu kvantitativnímu výzkumu byl k metodě aplikován elektronicky zpracovaný dotazník. Téma výzkumných otázek se týkalo školské sociální práce. Fakta pro otázky vycházela ze zahraničních zkušeností a byla zpracována empirickým způsobem. V mnohých zemích je funkční školská sociální práce chápána za paradigma, které u žáků od začátku školní docházky podporuje lepší prospěšnost ve studiu a osobnostním vývoji. Do multidisciplinárního potenciálu školské sociální práce patří **pomoc k redukci nežádoucích násilných jevů, zdravotního a sociálního znevýhodnění, u něhož ale stále vznikají další problémy.**

Sekundární sociologicko-empirický kvalitativní výzkum je přidán z roku 2015. Byla k němu zvolena expertní (delfská) metoda. S ní byl zkoumán zcela nový výzkumný problém, a to **perzistence negativních násilných rysů syndromu ADHD a komorbidních poruch, jež páchaní určitého násilí mohou buď podporovat, nebo být přímou příčinou.**

Od osmé kapitoly o školské sociální práci jsou popsány některé násilné jevy s bližší specifikací. Z mezinárodních standardů školské sociální práce je shrnut komplexní potenciál. K historii této profesní činnosti patří zmínit, že v určitém předstupni k nám patřila už za prezidenta Masaryka, který založil „Masarykovu státní školu zdravotní a sociální péče“. **Díky jeho manželce Charlottě a později hlavně dceři Alici se v tehdejší Čkoslovensku začala sociální péče profesně rozvíjet i pro žáky ze škol. Pro ně u nás Alice Masaryková zařídila vznik organizace s názvem „Dorost Československého Červeného kříže“.** Další informace k „Dorostu ČsČK“ jsou uvedeny v kapitole 8.2.1.

Z knihy „Sociální kliniky“ o životě a činnosti Marie Krakešové je zřejmé, že Alice i této ženě předávala zkušenosti z americké sociální práce.³³ Po II. světové válce již u nás tato sociální činnost ale nebyla žádoucí, postupně docházelo k její likvidaci. **Význam Alice**

³³ KRAKEŠOVÁ, M., et al., 2018. *Sociální kliniky*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 22. ISBN 978-80-246-4300-7.

Masarykové pro rozvoj různých sociálních činností v tehdejší Československu je blíže zpracován v samostatné kapitole (8.2.1.) o jejím životě i náboženství.

K opětovnému a extenzivnějšímu etablování regulérní profesní pozice s názvem školská sociální práce je v empirické části uveden celorepublikový výzkum a jeho výsledek. Od kapitoly 10 k němu přísluší statistika respondentů, analýza odpovědí, diskurs a sumarizace. Výzkum ke školské sociální práci probíhal během let 2017/2018 ve spolupráci se školskými odbory všech krajů České republiky a jejích městech s rozšířenou působností, nebo bez ní. Rovnocenně byly do výzkumu zařazeny církevní školy a ještě tzv. OSPOD. V celku jde o reliabilní výzkum, explanace je podložena procenty z konkrétně získaných odpovědí respondentů. Kvantitativní znaky pro analýzu jsou dobře čitelné a měřitelné na základě počtu 2 927 odpovědí.

2.1.1. Aspekty pro hypotézu a výzkum

Pro primární kvantitativní výzkum s empiricky vystavěnými otázkami ke školské sociální práci se hypotéza týká humánních aspektů ve školách. Rovněž pro sekundární kvalitativní výzkum hypotéza vycházela z humánních hledisek, neboť se zabývala násilnými tendencemi a projevy. Nejednou začínají v útlém dětském věku, zejména ve spojení se syndromem ADHD a komorbidními poruchami. Při perzistenci se z nich může stát příčina k páchání násilí. Tato skutečnost je stále aktuálnější a ještě před zdejší prezentací sekundárního výzkumu byla teze autorčina předcházejícího výzkumu validně potvrzena.³⁴

Za první účinnou možnost k redukci společensky nežádoucích násilných jevů a činů je vybrána křesťanská etika. V celém svém rozsahu zastane všechna principiální východiska, protože obsahují humánní prvky. Tytéž prvky patří do širokého potenciálu školské sociální práce, lze ji tedy chápat za druhou účinnou možnost, přičemž obě dvě se mohou dobře propojovat.

³⁴ SEĎOVÁ, S., 2015. Děti s neléčenou poruchou pozornosti se stávají tyrani a násilníci. *Novinky.cz*. [online]. Aktualizováno 9. 8. 2019. [vid. 9. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/z-deti-s-nelocenou-poruchou-pozornosti-se-stavaji-tyrani-a-nasilnici-331084>

2.2. Péče o duši pro nastupující generace

Péčí o duši (z latiny Cura animarum) se má zabývat každý člověk. Duše je neopominutelnou součástí naší existence, jako nehmotnou substancí ji sice nelze přesně definovat, ale o to víc máme chápat důležitost její otevřenosti, neboť se podílí i na naší výchově. *Na počátku života jsme všichni ponořeni ve stavu nadvědomí, blízko své duši, aniž to tušíme či vnímáme, a lze říci, že jsme v říši našeho nadvědomí nevědomky.*³⁵ Jak rosteme, a jde čas, blízkosti k duši se nikdo nemáme vyhýbat, tedy ani nastupující generace, byť jim v tomto směru permanentně ubírá technický rozvoj. Nadvědomí je součástí našeho „já“. Má zaměření k vyšším cílům, kde se všudypřítomně koncentrují všechny zkušenosti nebo zážitky. Je to vlastně uvědomělost lidské duše.³⁶ Péče o duši se dnes neobejde bez jiných vědních disciplín, např. filosofie, psychologie, teologie, antropologie, sociologie, gerontologie, takže její rozměr je rovněž multidisciplinární.

K duši samotné lze nalézt agnostickou myšlenku v Mokřejšově knize. **Je-li život ducha v bytí čehosi jiného, pak je tato dějinnost pouze zkušeností, jež poznává realitu, ale sama je také skutečná.**³⁷ Zkušenosti i prožitky jsou nepřenositelné a z vnímání všech empirií nebo prožitků zaujímáme vlastní postoje.

K cílovým idejím, aby se eliminovaly nežádoucí fenomény a násilná jednání, se každý může přiblížit tzv. cílováním své duše. K péči o ni máme na pomoc svědomí, podvědomí, niternou emanaci člověčenství, empatii, vůli, intuici, víru, étos a další lidské možnosti. Tříbí v nás, jak ve své niternosti můžeme smysl duše pochopit, a je podstatné, aby této péči **nepřestaly rozumět další generace.** Mnohým dnešním lidem starost o duši výrazně chybí, včetně nezájmu o počátky.

.... Je třeba vědět, že naše duše je schopna myslet i to, co není karteziánské, **co tedy není před-stavitelné.**³⁸

³⁵ PEIRCEOVÁ, P., 1997. *Cestou intuice*. 1. vyd. Praha: Vydal Columbus, s. r. o. s. 106. ISBN 80-7249-028-1.

³⁶ tamtéž s. 64.

³⁷ MOKŘEJŠ, A., 1998. *Hermeneutické pojetí zkušenosti*. 1. vyd. Praha: Filosofický ústav AV ČR, Nakladatelství Filosofia, s. 7. ISBN 80-7007-109-9.

³⁸ KOŤA, J., 2009. *Dobro, zlo a řeč v psychoterapii*. 1. vyd. Praha: Triton, s. 191. ISBN 978-80-7387-273-1.

2.3. Co bychom měli vědět a poznávat na cestě svého života

Zasloužíme si vědět o počátku, je nejen za námi, ale i před námi. Možná proto G. Bruno zopakoval ze Starého zákona: *Co jest? Totéž co bylo. Co bylo? Totéž co je. Nic nového pod sluncem.*³⁹ Počátek není zdroj k události, nedá se o něm informovat, lze ho jediné prožít jako sváteční temporální čas. V něm se ale počátky nevyrábějí, pouze rodí, a také v nich neplatí žádná kauzalita. Počátky můžeme chápat jako svůj úděl nebo osud.⁴⁰ Máme ho přijmout, což není vždy lehké, přičemž nám jde opět na pomoc **křesťanská etika**. Zobrazuje se ve všech křesťanských službách, **ve své podstatě je parochiální – avšak nemyslí jen z pozice farnosti, ale pomáhá i těm, kteří k ní nepatří.** U komunikace v církvi by dnes k definování křesťanství prospívaly nové hermeneutické úvahy, současnější rétorika se snahou implikovat aktuální sociologické, sociálně-psychologické a empirické poměry.⁴¹

2.3.1. Evropské dědictví k lepšímu pochopení lidského bytí

Spirituální Evropa má dědictví antického Řecka, kde se význační myslitelé zabývali lidskou duší a bytím. Stále ale ještě neumíme chápat Heideggerův fenomén temporality neboli časovosti. **Temporální čas má uvnitř holistický celek, který je jediným lékem na všechno.** Díky němu můžeme prodlévat se zemřelým, pokud nám oběma byly kdysi dány chvíle být spolu. Dokážeme-li si tyto chvíle vybavit, jsme spolu stále, **což je zázrak právě lidské časovosti. Je největším darem, dává přítomnost, minulost a předrozvrženou budoucnost.** Vědění a celek máme pouze v sobě a jen celek vyvolá otázky, které jsou důležitější než odpovědi. Otázky precizují pokračování, čemuž odpovědi brání. *Jestliže máme křesťanskou víru nazvat racionální, pak musí mít smysl, podobně jako jiná přesvědčení, která přijímáme, jako racionálně přijatelná. Náboženská víra nabízí odpovědi na všechny otázky po smyslu života, po životní základní orientaci, nabízí podněty k přemýšlení o postavení člověka ve světě, jeho vztahu k Bohu a veškeré skutečnosti, víra nabízí člověku „pevnou půdu pod nohama“ v době beznaděje a úzkosti, nabízí tedy naději.*⁴²

³⁹ HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 15. ISBN 978-80-87127-62-9.

⁴⁰ tamtéž s. 67.

⁴¹ SALAJKA, M., 2000b. *Teologie a praxe církve*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum. s. 134. ISBN 80-246-0102-8.

⁴² DOLISTA, J., 2004. *Křesťanská víra a racionalita*. vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita. s. 99. ISBN 80-7040-728-X.

K pochopení bytí je, že patříme prostoru i času, a když jsme u sebe samých, umíme svůj čas také tvořit. Platně to řekl Buber: *Modlitba není v čase, čas je v modlitbě*.⁴³ Jsme-li subjekty, fyzikální čas se týká jen popisu objektu, což dávno objasňoval Aristoteles ve své „Metafyzice“. Dle Heideggera je lidem úzko z existence, kde všechno ztratilo význam, ale i to má člověk v životě poznávat jako strasti, protože **krize jsou nutností existence. Kořen lidských strastí je hlavně v nepochopení skutečnosti pomíjení**. Při této faktické úzkosti se setkáváme s nicotou, proto je tak důležité **naučit se přijmout pomíjivost všeho**.⁴⁴

Víra v člověka se tedy znovu rodí, když je zakořeněna v tom, co je nadlidské. Víra v člověka je zachráněna vírou v Boha. Lidské dějiny postupují určitým směrem. Závisí současně na energiích přirozených a na energiích duchovních, a uprostřed všemožných konfliktů směřují k přirozenému naplnění lidství – totiž k postupnému rozvíjení struktur jeho poznání, jeho mravního vědomí a jeho společenského života, k postupnému dobývání jednoty a svobody lidského druhu – a směřují také k duchovnímu naplnění, které je nadčasové a transcenduje dějiny a v němž křesťan vidí Boží království a zjevení Božích dětí. Tyto dva cíle dějin se sice neoddělitelně prostupují, ale týkají se dvou zcela odlišných řádů a lidská slabost se někdy staví proti jednomu cíli, když slouží druhému. A v dějinách se rozvíjí také zlo, v opačném směru než cíle dějin, takže pohyb dolů působí, že rostou ztráty, zatímco pohyb vzhůru působí, že míza světa vydává lepší plody.⁴⁵

⁴³ HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 7. ISBN 978-80-87127-62-9.

⁴⁴ KALÁBOVÁ, H., 2011b. *Filosofická a pedagogická antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 15. ISBN 978-80-7372-721-5. s. 42.

⁴⁵ MARITAIN, J., 2008. *Víra v člověka*. 1. vyd. Praha: Krystal OP. s. 44–45. ISBN 978-80-87183-05-02.

3. ETIKA

3.1. Předzачátek vývoje etiky

Prvotní předzачátek ve vývoji etiky vycházel ze staroindické společnosti a byl spojen s védskými texty. „Védy“ znamenaly vědění, v jejich textech se objevil název „Upanišada“. Rozumělo se mu jako přísednutí žáků k učitelům, aby naslouchali, a to v době už tisíc pět set let před naším letopočtem.⁴⁶ Ve Védách se Bůh vyskytuje jako neznámý, ačkoli o jeho existenci již tehdy bylo smýšleno v rámci kosmu a celé přírody. V tomto aspektu se vyvíjel hinduistický směr, že s Bohem se je možné spojit při duchovních meditacích. Ačkoli je hinduismus a křesťanství odlišné, i přes své rozdílnosti se dokážou setkávat.

Na rozhraní 5. a 6. století př. n. l. žil **Buddha, jehož nelze z předzачátku etiky opomenout.** Pravdivými názory své žáky učil, aby šli cestou k zániku životních strastí. Podle něj je nemožné mít trvalé štěstí a spokojenost bez utrpení. **Vše, co nás uspokojuje, a je-li toho nadbytek, může být po delším užívání strastiplné, což platilo, platí a vždy bude platit.** K lepším životním postojům Buddha lidem také stanovil osmidílnou motivaci.

Z vývoje etiky v Číně je nejdůležitější „Kniha proměn“, nezabývá se jen člověkem, ale jeho celým světem. Čínská kultura v počátku 2. tisíciletí př. n. l. znázornila **čínskou filosofii piktografickým písmem** a čínská filosofie i písmo je stabilní dlouhodobě.

Z předvývoje etického myšlení nelze vynechat ani Konfucia. Žil v letech 551–479 před Kristem a měl kladně nastavenou mysl pro společnost. U prosazování dobra Konfucius stanovil čtyři lidské ctnosti **lidskost, správnost, zdvořilost, vědění.**⁴⁷ Kolem roku 604 př. n. l. vzniklo náboženství Tao, což byl **druhý čínský etický proud filosoficky nazvaný „taoismus“.** Harmonizoval s přírodou a jeho terminologii si také osvojoval buddhismus. Taoismus se zaměřoval na společenské soužití všech lidí v klidu a celkovém smíru. Nabízel šance slabším a spolu s buddhismem byl nejvlivnějším náboženstvím Dálného východu.

⁴⁶ KALÁBOVÁ, H., 2011a. *Etika v pomáhajících profesích*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 10. ISBN 978-80-7372-749-9.

⁴⁷ tamtéž s. 11–12.

3.2. Propojenost vývoje etiky

Vývoj etiky byl od začátku provázán s vývojem filosofie. Etika je filosofický obor a je vědou o teorii morálky. Každá věda by ale měla být neutrální a pravdivě interpretovat svá zjištění. *Církev varuje člověka před pokušením vnímat vědu jako oblast zcela nezávislou na mravních principech.*⁴⁸ Veškerá etika má vždy co do činění s lidským jednáním a chováním. *Etika jako vědecká disciplína musí být systém nejen s praktickým zaměřením, nýbrž i s teoretickou výstavbou. Systém je vždy logicky utříděný vybudovaný celek a nikoli řada nahodilých mravních pokynů, rad, příkazů, zákonů. A tak už se samým pojmem etiky dostáváme k jejímu nejdůležitějšímu úkolu: stanovit, co je podstava mravnosti. Etika není pouhou popisnou vědou.*⁴⁹

Etika se ptá po základech a možnostech lidského jednání, správnosti norem a mravních principů. *Etikou rozumíme vědeckou (filosofickou nebo teologickou) disciplínu, jejímž předmětem jsou správná pravidla (normy) lidského jednání neboli lidské praxe.*⁵⁰ Podle **Františka M. Dobiáše**, (o kterém více pojednává kapitola 5.9), rozlišujeme etiku ve dvou formách: **individuální a sociální**.

- **Individuální etika** se vztahuje ke každému jednotlivci, jeho morální zodpovědnosti a praktikování všeho, co koná ve svém životě.
- **Sociální etika** hodnotí kritéria spravedlivosti v institucionálních útvarech. Dnešní sociální trendy se ale snaží o deinstitucionalizaci s vytvářením lepších možností, než jsou vidět v mnohých zařízeních spadajících pod státní instituce.

3.2.1. Negativa při redukci sociální etiky

Ve specifikaci obou forem snadno dochází k omylům, **zejména redukováním sociální etiky na etiku individuální. Sociální problémy se samy od sebe nevyřeší, ani když správně funguje individuální etika, protože život každého jednotlivce je vždy sociálně**

⁴⁸ MERVART, P., 2009. *Základy sociální koncepce ruské pravoslavné církve*. Vydal: Červený Kostelec, Nakladatelství Pavel Mervart. Distribuce Kosmas. s. 114. ISBN 978-80-86818-91-7.

⁴⁹ DOBIÁŠ, F. M., 1971. *Úvod do sociální teologie*. 2. přeprac. vyd. Kalich: v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. s. 29.

⁵⁰ ANZENBACHER, A., 2015. *Křesťanská sociální etika*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. s. 9. ISBN 978-80-7325-371-4.

podmíněn. Avšak liberální teorie tříští významy sociální reality ve snaze rozpouštět ji v platformě jednotlivých svobod. **Každou redukcí etiky dojde pro člověka k chybnému principu.**⁵¹ Základní etické teze musí zůstat na svém místě, a to zlepšováním statusu jak jednotlivce, tak společnosti. **Sociální současnost jedince ani celku nejde ničím drobit, tím by se vytratil zřetel k podstatě.**

3.2.2. *Negativa v individuální etice*

Negativa v individuální etice dnes znamenají čím dál větší výčet různých problémů. Ať jde o alkoholismus, drogovou závislost, zneužívání psychotropních látek, gamblerství, hazard, prostituci, domácí násilí, sexuální zneužívání, šikanu nebo jiná negativa. Sociálně patologické jevy a riziková chování tvoří těžkosti v každé sféře, je nutné hledat efektivní východiska. **Křesťanská etika v životech a školská sociální práce ve školství se může účinně podílet na řešeních.** Od svého vzniku hledá **Asociace školské sociální práce v ČR, z. s.,** způsob, který je pro ni výzvou, jak tuto pracovní pozici zavést do praxe, **aby mohla pomáhat generaci současných dětí, žáků, studentů.** Pohled k této realitě trefně vyjádřil R. Aron: *Nikdo není současníkem své vlastní generace. Výchova sice nadále spočívá na recepci moudrosti minulých generací, nicméně nemůže nás dostatečně připravit pro to, co je neznámé a co přichází s dnešní „stálou změnou“.* *Ctností se stává názorová flexibilita.*⁵²

3.3. **Křesťanská etika**

V první kapitole bylo zmíněno, že křesťanská etika vychází z „Desatera“ a z „Kázání na hoře“. Desatero obsahuje „Písmo svaté“ čili „Bible“ a „Kázání na hoře“ Nový Zákon – křesťanská část Bible. Desatero oznamuje základní normy, které Ježíš podle Matoušova evangelia pak dále rozvíjí v Kázání na hoře. Křesťanská víra z Písma čerpá elementární jistoty, které jsou pro její náboženství rozhodující. *V tomto smyslu tyto základní jistoty o podstatě a určení člověka a o lidské společnosti implikují nejjobecnější kritéria pro*

⁵¹ ANZENBACHER, A., 2015. *Křesťanská sociální etika*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. s. 9. ISBN 978-80-7325-371-4.

⁵² SALAJKA, M., 2000a. *Teologie a praxe církve*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum. s. 153. ISBN 80-246-0102-8.

*uspořádání sociální skutečnosti, aby sloužila obecnému dobru.*⁵³ Zdrojem křesťanské etiky je tedy „Písmo svaté“, jež spojuje zjevení s filosofickými a empirickými zkušenostmi.⁵⁴ Obecné dobro je vždy ovlivněno chováním druhých, zda jsou k němu lidé konativní, a jak nebo čím jsou schopni skutečné dobro realizovat. Je třeba si uvědomit, že i malé činy dobra znamenají v celku světa mnoho.⁵⁵

Ke křesťanské etice si ještě zaslouží podotknout, že samotné křesťanství je ve své podstatě výrazně psychologické téma. **Jeho pevné body nestojí na logice, ale na předávaném prožitku, který určuje psychologický základ.**⁵⁶ Bylo by však značně nepřesné říci, že víra je tu pouze pro charitu. Víra se týká v první řadě spásy. A z jistoty spásy pramení charitativní dílo církve, respektive církví.

3.3.1. Lidské dobro a jeho kritéria

Lze předpokládat, že každému člověku je do bytostné niternosti dáno dobro. Dobro má být nepodmíněné, stejně jako láska bez podmínek. Jak bude dobro rozvíjeno, záleží na počtu skutků, z nich se rýsuje lidská etika nebo morálka. **Měřítkem pro obě je jen člověk a společnost. Žádná etika ale nesmí mít autoritativní kritérium,** jinak by člověku upírala schopnost umět rozlišovat, co je a není zlé, co je a není dobré. *Nejvyšším kritériem byla, je a zůstává „agapé“ jako vzácná a výlučná láska. Všechna agresivita, pocit nadřazenosti a výjimečnosti nejsou z Božího Ducha.*⁵⁷ **Ústředními pojmy etiky je dobro a zlo.** Nejvyšší dobro pochází z křesťanství „Summum bonum“, které je vyjádřením Boží moudrosti a sama moudrost je Božím darem. K základní lidské moudrosti není třeba učení, moudrost existuje i bez ní, protože má svou podstatu. *Vracet se ke staré moudrosti je dobré. Je to proces rozpomínání, o kterém jsem tu mluvil. Nemusíte se nic učit. Musíte se jen rozpomenout ...*⁵⁸

⁵³ tamtéž s. 9.

⁵⁴ SKOBLÍK, J., 1997. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 38. ISBN 80-7184-357-1.

⁵⁵ KALÁBOVÁ, H., 2011a. *Etika v pomáhajících profesích*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 116. ISBN 978-80-7372-749-9.

⁵⁶ KLIMEŠ, J., 2008. *Psycholog a jeho svědectví o Kristu*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 9. ISBN 978-80-7367-451-9.

⁵⁷ ZVĚŘINA, J., 1992. *Teologie Agapé*. 1. vyd. Praha: Scriptum. s. 195. ISBN 80-85528-19-3.

⁵⁸ WALSH, N. D., 1998. *Hovory s Bohem III. – neobvyklý dialog*. 1. vyd. Praha: Pragma. s. 177. ISBN 80-7205-699-9.

*Úvahy o dobru jsou obtížné, není tu nic pevného, co bychom mohli vtěsnat do definice, a přesto je Dobro tím vůbec nejvyšším.*⁵⁹

3.3.2. Lidské zlo a jeho kritéria

Zlo je zvažováno za nedostatek či nepřítomnost dobra, jinými slovy – **zlo je privace dobra**. Postavit se proti zlu znamená obranu dobra, jež má být u lidí trvalá. Z knihy s názvem „Lidé lži“ s podtitulkem „Psychologie lidského zla“ je možné parafrázovat řadu myšlenek, např. že tato psychologie má být v neposlední řadě náboženskou psychologií, kdy musí obsáhnout osvědčené hodnoty všech tradičních náboženství a pochopit existenci „nadpřirozena“. Nemůže být tedy jen světskou psychologií.⁶⁰

Jiné ideje ze stejné knihy sdělují, že nejčastější lidské emoce se projevují tím, že chtějí zlu uniknout. *Zlo je odpuzující právě proto, že je nebezpečné. A zlí lidé jsou lidé lži.*⁶¹ Zlo bývá také definováno jako **absence bytí**. *Zlo pochází z násilností výchovy a civilizace, z rozjímání a z umělosti. Nechte se rozvíjet přírodu, a ukáže se ryzí dobrota; a to bude Zjevení Člověka.*⁶²

Také dle názorů T. G. Masaryka je lež určitým druhem násilí, proto vetknul do své vlajky nápis „Pravda vítězí.“ Dá se vůbec spočítat, kolik lží je v našich životech? **Setkáme-li se s lidmi lži, jsou mistry v přetvářce a jen málokdy je možné bezpečně odhalit jejich zlovůli**. Přetvářka těchto osob je nevyzpytatelná a nelze k ní proniknout. Můžeme jen zachytit záblesky „podivné hry na schovávanou v temnotě ducha, v níž osamělá lidská duše před sebou prchá a skrývá se sama v sobě“.⁶³ K faktu přetvářek lze přidat ideje katolického filosofa Maritaina, že dnes je zneuctěna schopnost řeči, a smysl slov často převrácen. Pravda si zvykla být mísená s omyly, které vytrubují různé reklamy či média. Výsledkem lidé ztrácejí smysl

⁵⁹ KOŤA, J., 2009. *Dobro, zlo a řeč v psychoterapii*. 1. vyd. Praha: Triton. s. 63. ISBN 978-80-7387-273-1.

⁶⁰ PECK, M. S., 2018. *Lidé lži – Psychologie lidského zla*. 2. vyd., 1. vyd. v Portále. Praha: Portál. s. 42–43. ISBN 978-80-262-1313-0.

⁶¹ tamtéž s. 65–66.

⁶² MARITAIN, J., 1947. *Křesťanský humanismus*. Svazek 2. Nakladatelství Universum. s. 33.

⁶³ PECK, M. S., 2018. *Lidé lži – Psychologie lidského zla*. 2. vyd., 1. vyd. v Portále. Praha: Portál. s. 77. ISBN 978-80-262-1313-0.

pro pravdu, a když už se na nich kupí tolik lží, nakonec je mohou začít požadovat jako potřebné tonikum. Přitom: *Lidé dnes potřebují znamení. Potřebují činy, potřebují především smyslová znamení skutečnosti božských věcí.*⁶⁴

Každé zlo je násilím, může být verbálními či přímými skutky, nebo obojími současně. Názorů na násilí je mnoho, některé jsou od **Emmanuela Lévinase**, žil v letech 1906–1995. Byl výrazný francouzsko-židovský filosof, zabýval se judaismem, etikou a fenomenologií intuice. Důvody k násilí viděl hlavně ve vnucování rolí osobám, v kterých se nemohou najít, protože tím dochází k přerušování souvislosti člověka.⁶⁵

V péči o duši je podstatou dobro, které má člověk v životě konat. *Obecně tam, kde chybí uvědomělý a otevřený program péče o duši, o člověka, o jeho dobro, je na potíže již předem založeno.*⁶⁶

3.3.3. Základní teorie etiky

Etika je teorií morálky. Zahrnuje morální teoretické reflexe, celkově zkoumá mravní základ, v komplexu se zabývá etickou fenomenologií a všemi jejími problémy. Název pochází z řeckého slova „ethos“, které má více významů jako zvyk, mrav, bydliště, rodiště, místo působnosti. Etika definuje zavedené habituální způsoby, ustálenost, obyčej, ustanovení. Poukazuje na mravnost vědomí, svědomí, jednání, přesvědčení. **Ve svém rozsahu se etika zaměřuje k celé podstatě a správnosti mravního života.**

3.3.4. Morální teologie

*Morální theologie vychází ze zjevení ve svatém Písmu a v tradici. Jejím předpokladem je milostivé přesvědčení a pozvednutí hříšného člověka. Tím ukazuje na nadpřirozenou mravnost, jejímž cílem je rozvinout křesťanské ctnosti: víru, lásku a naději.*⁶⁷ Morální teologie se zabývá biblickou teologií a křesťanská etika z ní vychází. **Ve stvoření má pevné místo**

⁶⁴ MARITAIN, J., 1947. *Křesťanský humanismus*. Svazek 2. Nakladatelství Universum. s. 20.

⁶⁵ KALÁBOVÁ, H., 2011a. *Etika v pomáhajících profesích*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 19. ISBN 978-80-7372-749-9.

⁶⁶ KOŤA, J., 2009. *Dobro, zlo a řeč v psychoterapii*. 1. vyd. Praha: Triton. s. 25. ISBN 978-80-7387-273-1.

⁶⁷ DOBIÁŠ, F. M., 1971. *Úvod do sociální teologie*. 2. přeprac. vyd. Kalich: v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. s. 78.

dobro s vrozeným etickým principem, což znamená, aby všichni lidé měli morální svědomí a srdce na pravém místě. Od počátku víry je s morální teologií spojena mravnost, jež určuje směrnice pro chování. Má umět reagovat na otázky a potřeby nejen jedinců, ale celé společnosti, kdy participuje s legislativou na úpravě mezilidských a společenských vztahů. **To vše dnes také mnohem víc souvisí s pastorální teologií.**

Motto morální teologie se podílí na vytváření modelů a norem se snahou nacházet co nejlepší zvládnání života v každé fázi vývoje světa a člověka. O protichůdných normách se hodí parafrázovat z knihy Hogenové „Nesmíme pospíchat“. Některé současné zákony mohou vést k verdiktům bez morálního svědomí. Dávni sofisté by se nestačili divit, jakou hru hraje dnešek u překrucování významů a důkazů. **Žijeme v době výroby zdání, ale kam až jsou tyto doxy přiváděny a jaký nabírají rozměr? Cesta různých kličkování nikoho z hříchů nevyvede, dokonce nabádá k opaku,** přičemž si je jurisdikce pokaždé jistá ve svém ničím nepodmíněném tvrzení o rozhodovací platnosti tzv. skutečného. Jediným cílem současných advokátů je vždy excelentně vyhrát, ať je pravda jakákoli. Dnešní kvazi „sofističtí“ právníci nebyli pro vhléd k pravdě ničím probuzeni, často ani nevědí, co sofistika je. Stačí jim pouze naoko přesvědčivá argumentace založená na figlech, tricích a viděním pravdy ve vztahu k platným systémům, strukturám, kodexům, **aniž by došli k podstatě a věci samé.** To vše se kolem nás bohužel vytváří k vymývání rozumu v lidské mysli.⁶⁸

3.3.5. Teologická etika

Pramenem teologické etiky je křesťanská víra, chápeme ji proto jako křesťanskou. Souběžně k ní patří sociální teologie – vychází z teologické etiky čili vědy o mravnosti. Avšak i u samostatné teologické etiky byly již dříve nalézány námitky a napětí. Týkaly se roztržitého křesťanské církve, mravních cílů, konfliktů lidské mravní autonomie, nebo samotné víry. Tyto názorové rozpory jsou dnes rovněž viditelné v zápasech kulturního, politického, národního, hospodářského a společenského života.⁶⁹ K člověku patří nepřetržitě poznávání, které ho inspiruje k různým změnám, **proto je dnes v křesťanství důležitá flexibilita směrem k současnosti. Křesťanská etika lidské jednání vyhodnocuje, vždy**

⁶⁸ HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 124–124. ISBN 978-80-87127-62-9.

⁶⁹ DOBIÁŠ, F. M., 1971. *Úvod do sociální teologie*. 2. přeprac. vyd. Kalich: v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. s. 33.

aspirovala na univerzalitu, jako ostatně křesťanství samo. Zohledňuje, jaký má být u lidského chování dobrý základ, k němuž není indiferentní. *Pravdu člověka jako východisko křesťanské etiky lze pojímat jako věčnou Boží ideu o člověku, realizovanou Bohem v součinnosti s člověkem.*⁷⁰

Mravnějším smýšlením lze optimalizovat různé rozpory, aby se nám lépe žilo. **Ovládání myšlení je nejvyšší forma modlitby. Proto myslí jen na dobré věci. Nezabývej se negativními a temnými myšlenkami.**⁷¹ Novozákonní poselství má hlavně na zřeteli, jaký má člověk být, nikoli co má dělat. Bude-li dobrý, bude konat dobré skutky. **Když člověk neobjeví jiskřičku božství v sobě, může Boha hledat v kostele, ale nenajde ho.**⁷² Je třeba hodnotit dobro, které vyrůstá z čistého nitra a srdce člověka, **protože k hluboké a pravdivé niternosti nepatří povrchnost. Podstatné jsou skutečné proměny k dobru,** jednou z nejzřetelnějších byla u apoštola Pavla. Na cestě svého vývoje nejprve křesťany pronásledoval, pak došel ke zlomovému prožitku procitnutí duše s pokáním, **přijal křesťanskou víru za svou a stal se jejím významným kazatelem.** Dle dřívějších autorů apoštolství neznamenal jen čistou bezhříšnost, hříšníkům byla poskytována absoluce. **Křesťanská aktivita se také významně podílí na vzájemných odpuštěních, smířeních a lidské očistě s překonáním minulosti. Teologie má nepochybně dva důležité úkoly. Jejím hlavním zdrojem je zkoumat biblické texty, zda víra církve odpovídá tomuto zdroji víry, dále prezentovat tuto víru ve společnosti, v duchu křesťanské víry vykládat svět (skutečnost) a poukazovat na etické požadavky vyplývající z této víry. Teologie má umožnit novou zkušenost nevěřícím lidem s křesťanskou vírou.**⁷³

⁷⁰ SKOBLÍK, J., 1997. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 18. ISBN 80-7184-357-1.

⁷¹ WALSH, N. D., 1998. *Hovory s Bohem III. – neobvyklý dialog*. 1. vyd. Praha: Pragma. s. 38. ISBN 80-7205-699-9.

⁷² NOVÁKOVÁ, J., 2000. *(D)opisování (se) Srdcem*. 1. vyd. Praha: AudioStory. s. 58. ISBN 80-238-5315-5.

⁷³ DOLISTA, J., 2004. *Křesťanská víra a racionalita*. vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita. s. 13. ISBN 80-7040-728-X. s. 13.

4. PODNĚTY Z EVROPSKÉ ETIKY A FILOSOFIE

Po třetí kapitole s názvem „Etika“ s obsahem několika historických faktů a osobností, žijících v „předzačátku“ vývoje etiky, jsou uvedeni další významní představitelé. **Do základní osnovy etiky patří dávný řecký filosof Aristoteles a jeho teze.** Žil v letech 384–322 př. n. l. a je považován za zakladatele etiky – nauky o lidských mravech. Slovo etika se používalo k označení jeho spisů, zabývaly se správným jednáním, v němž má být člověk zdatný, což může získat nácvikem. **Zdatnost považoval Aristoteles za ctnost,** dle něj je to zásadní lidský atribut. Ke ctnostem lze dodat, že podle římskokatolického učení jsou vlohou ke správnému chování.

Ctnosti Aristoteles rozděluje na přirozené a nadpřirozené. K přirozeným řadil moudrost, odvahu, spravedlnost, umírněnost, nadpřirozené chápal za teologické a jako ty, jež jsou zde bez našeho úsilí. Duše člověka je obdařena transcendentní nadsmyslnou milostí s božským principem. Aristoteles šel jako autor i ve směru metafyziky. Název jeho díla je z řeckého slova „meta“, které představuje „za“, a slova „fyzis“ znamenající přirozenost, přírodu. V počátku byla křesťanská teologie v úzkém spojení s metafyzikou, čímž se také zabýval Platón, Locke, Spinoza a jiní. K metafyzice měl kladný vztah např. protestantský teolog P. Tillich.

4.1. Etika a stoicismus

K dalšímu platnému pojetí etiky patří stoicismus (3. st. př. n. l. až 2. st. n. l.). Za etický ideál chápal život ve spojení s přírodními zákony. Mravně má žít celá společnost, tedy s dobrými mravy a zákony.⁷⁴ Stoicismus byl označován za nejvlivnější etické učení ze starověké řecké antiky před křesťanstvím, u rané křesťanské filosofie vycházel z kynismu. Za zakladatele stoicismu je považován **Zénon z Kitia**, žák řeckého filosofa Sokrata. Bazální idea tohoto učení se opírala o vůli, je buď dobrá, nebo zlá, ale vždy má v životě hlavní roli.⁷⁵

⁷⁴ SKOBLÍK, J., 1997. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 27. ISBN 80-7184-357-1.

⁷⁵ KALÁBOVÁ, H., 2011a. *Etika v pomáhajících profesích*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 15. ISBN 978-80-7372-749-9.

Typ vůle je závislý na každém člověku, jak uvažuje, jedná, což je podmíněno mnoha faktory. Dnes se k nim musí řadit psychiatrické diagnózy, psychické problémy a různé duševní poruchy.

4.2. Křesťanství jako poslání pro všechny

Po předkřesťanské době již následovalo křesťanství. Jeho podstata vychází z vyznání víry, katechismu s ochraňujícími a vzdělávacími prvky, ale také ze zjevení, které skrývá **nejtajemnější tajemství přesahující lidský rozum**. Křesťanství sděluje poselství pro všechny, patří k němu katolicita (z řečtiny kat-holos) neboli všezahrnující úplnost. O nové vyjádření této skutečnosti se snažil v pozdně osvícenské době např. Bernard Bolzano, který žil v letech 1781–1848. Byl velkým filozofem a teologem z doby našeho obrození. *Čteme-li Bolzanova kázání pozorně dnes a v kontextu té doby, pak vidíme, že přes jejich osvícenskou rétoriku zůstávají na půdě křesťanství.*⁷⁶ Západní církev později ke slovu „katolická“ přidala předponu „římsko“, z té vznikla **římskokatolická církev** zdůrazňující papežství s vyjádřením církevní jednoty z doby po církevním rozkolu v roce 1054.

Dnešní křesťanství zahrnuje také církve z reformačního období a celý proud, který označujeme jako **protestantismus**. Tyto církve svými tradicemi souvisejí s různými směry **reformace**, patří k nim např. luteráni, anglikáni, reformovaní, presbyteriáni, baptisté, metodisté a další. **Od poloviny 19. století se v evangelickém prostředí zrodil ekumenický požadavek vzájemného církevního respektu a sblížení.** Vznikly rozmanité církve, z nichž část vstoupila po roce 1948 do Světové rady církví, ale část pro své christologické představy (nevěří v Ježíše Krista jako v Pána a Spasitele) tak učinit nemohla. V současnosti dialog církví představuje **dynamický ekumenický proces**, který se všemi klady i zápory hledá možnosti ke sjednocení křesťanství či alespoň společnou zastřešující jednotu.

4.2.1. Pravoslavná církev ve světové ekumeně

Pravoslavná neboli východní církev se účastní ekumenického hnutí od druhé poloviny 20. století, i když počáteční styky tu byly již od skončení první světové války. Problém je, že pravoslaví není organizačně jednotné, jedná se o společenství místních církví.

⁷⁶ VEVERKOVÁ, K., et al., 2014. *Bible a etika v kontextu doby myšlení*. 1. vyd. Praha: Marek, L. pro Husitskou teologickou fakultu – Univerzita Karlova. s. 130. ISBN 978-80-87127-60-5.

Bohužel, v současné době je mezi těmito církvemi rozkol, daný rozlišnými politickými koncepcemi Cařihradského patriarchátu a Ruské pravoslavné církve. Dogmatických základů se to však netýká. I proto byla základní teologická východiska čerpána z ruského prostředí, z knihy „Základy sociální koncepce ruské pravoslavné církve“ a podle ní zde popsána. Tento výrazný dokument je reprezentativní a může být akceptován také ostatními pravoslavnými církvemi. Dle uvedeného dokumentu je církev místem setkávání věřících v Krista, kam je vždy neustále zván každý. Působením Ducha svatého se realizuje Boží záměr pro lidstvo a jeho svět. Církev je pokračování díla Vykupitele a Syna Božího, jehož vyslal Otec. Jeho Syn je zde pro nás, aby sloužil všem. Naplnění tohoto poslání má být dobrými skutky, aby celkově vedly k lepšímu stavu světa. Dochází tak ke sjednocování všeobecného s národním.

Pravoslavnou církev lze označit za všeobecnou, její křesťané jsou stejnými lidmi, kteří patří do církve i se svou pozemskou vlastí, a v myšlenkách cítí komplexní jednotu. Žijí aktivně, chrání svou vlast, pečují o národní život a kulturu pro blaho své země. *Pravoslavné etice se přiči dělení národů na lepší a horší a snižování nějakého etnika nebo národa. Tím spíše jsou proti pravoslaví ta učení, která staví národ na místo Boha nebo snižují víru na jeden z aspektů národního vědomí.*⁷⁷ Písmo svaté vyzývá mocnosti k podpoře dobra, aby se v každé zemi zvětšoval mravní a etický smysl, což ale neznamená, že se do církve a jejich organizací má stát vměšovat. Ani církev na sebe nepřebírá funkce výhradně patřící státu. Smysluplná je vzájemná součinnost, což je možné v řadě oblastí, a co již bylo víceméně naplněno. Stačí zmínit světské právo, v něm je mnoho zásad z Desatera, např. ctít svého otce a matku, pečovat o děti, nebo mít tzv. prosociální citění.

Velká část doporučení z Desatera je obsažena v mezinárodně platné „Všeobecné deklaraci lidských práv a svobod“, jak již bylo uvedeno ke konci kapitoly 1.4.

Existující kooperace s křesťanskými pravoslavnými organizacemi, které pomáhají implementovat duchovně-mravní principy, je vždy chápána za přínos. ... při zachování možnosti spolupráce s lidmi bez náboženského přesvědčení, se církev snaží o upevnění křesťanských hodnot při přijetí nejdůležitějších společenských rozhodnutí jak na národní, tak na mezinárodní úrovni.⁷⁸ Role křesťanství se nemá v ničem podceňovat.

⁷⁷ MERVART, P., 2009. *Základy sociální koncepce ruské pravoslavné církve*. Vydal: Červený Kostelec, Nakladatelství Pavel Mervart. Distribuce Kosmas. s. 28. ISBN 978-80-86818-91-7.

⁷⁸ tamtéž, s. 129.

Pravoslavná církev spolupracuje i se školou, bezpečnostními orgány a neodhlíží ani od ekologických aspektů. Odsuzuje všechny násilné propagandy, nevyjímaje ty, jež vznikají přes sociální sítě a média. **Škola je dle pravoslavné církve velmi důležitá, což je potěšující pro empirickou část, která je zaměřena na školskou sociální práci. Křesťanská tradice si vždy cení kvalitní světskou vzdělanost.**

5. DALŠÍ VÝZNAČNÉ OSOBNOSTI ETIKY A JEJÍ DĚLENÍ

5.1. Představitelé etiky v pokračujícím historickém období

K těm, kteří v nové době definovali význam etiky, patřil **Immanuel Kant**. Žil v letech 1724–1804 a dle něj má etika smysl jen tehdy, je-li rozum člověka určujícím činitelem vůle. Mimo jiných idejí nám zanechal svůj proslulý **kategorický imperativ**. K dosažení nejvyššího dobra je nutný dostatek času, ale život nám ho neposkytuje. Kant proto oslavuje Boha a nesmrtelnost duše.

Za duchovního vůdce a otce existencialismu, jenž naplňuje etickou výzvu pro lidskou existenci, je považován S. A. Kierkegaard (zmněný v kapitole 1.4). Jeho život probíhal v letech 1813–1855 a kromě jiného se zabýval křesťanskou etikou. **Existencialismus se plně rozvinul až po II. světové válce**, u lidského bytí se zaměřuje na vše, co ho ovlivňuje. K existenci člověka ve spojení s mravním žitím patří všechny psychické a tělesné realizace. Z existenciální teorie vychází i **Viktor Emil Frankl**, vytvořil z ní humanistickou logoterapii jako vůli ke smyslu žití. Tomuto proslulému mysliteli je poskytnuta kapitola 6.6.

5.1.1. Analytická a anglosaská etika

Na počátku 20. století se ustanovila:

- **Analytická etika**, jež dala podnět k mnoha různým názorům. V jejím směru také vznikl **utilitarismus**. Avšak proti etice užitečnosti se výrazně a kriticky ohrazoval **anglický filosof G. Moore, jeden ze zakladatelů analytické filosofie**.
- G. Moore naopak obhajoval **etický intuicionismus**, neboť dle jeho smýšlení **dobro není poznatelné empiricky, ale pouze intuitivně**.
- Další etikou té doby byla **anglosaská**, hlásili se k ní tzv. **emotivisté**. I když jejich význam nebyl velký, zasloužili se o zpřesnění některých etických výroků.⁷⁹

⁷⁹ SKOBLÍK, J., 1997. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 28. ISBN 80-7184-357-1.

5.2. Dělení křesťanské etiky s poznáváním pravdy

S optikou k poznávání pravdy bývá křesťanská etika dělena na čtyři období: **pozitivní, spekulativní, kazuistické a renovační**. Důležité bylo renovační období, které se snažilo komplexně obnovit křesťanskou etiku. Mělo úsilí k vědeckému spravování morální teologie a rozmachu sociální etiky s dodržováním lidských práv. Současně se v něm řešily aktuální etické problémy s aplikací zásad etiky do životní praxe ve všech oblastech lidského života. Zjevovaná či poznávaná pravda je ale vždy relativní, protože **absolutní pravdu je možné spatřit jen z pozice Nekonečna**. Lidské dílčí kroky mají pohyb jen vprostřed relativity, proto máme mít na paměti absolutno a nezapomínat na jeho nezvratnou existenci.⁸⁰

K samotné pravdě je na místě připomenout další z Pascalových výroků: *Stále si počínáme tak, jako by naším posláním bylo přivést pravdu k vítězství, zatímco naším posláním je pouze za ni bojovat.*⁸¹

V 70. letech minulého století vznikla **autonomní etika**, a to i na místech, jež měla zastupovat církev. Nemohla ji však plnit v celém rozsahu, ať šlo o oblast školství, vzdělávání, státní správu aj. Naštěstí tyto rezorty převzali příslušní činitelé, což byl žádoucí proces k emancipaci morálky, aby v ní došlo ke zrovnoprávnění. K autonomní morálce napsal knihu A. Auer. Vcelku neměla příznivou recenzi, ale byla chápána za významný pokus ve smyslu katolického II. vatikánského koncilu.⁸²

5.2.1. K etice postmoderního křesťanství

Postmoderní křesťanství zatím nebylo obsáhleji ani do detailů zpracováno a lze říci, že to nebude jednoduchá úloha. V této stati se jedná pouze o úvahu autorky, která vychází z potřeb ke změně, **aby se pro další generace křesťanská etika nevytratila. Základy postmoderního křesťanství by měly zůstat teistické, jen by jim prospěla větší svoboda bez strnulosti, urputnosti**. Tím by mohlo dojít k většímu vzájemnému pochopení křesťanského myšlení, které je nutné zachovat.

⁸⁰ NOVÁKOVÁ, J., 2000. *(D)opisování (se) Srdcem*. 1. vyd. Praha: AudioStory. s. 31. ISBN 80-238-5315-5.

⁸¹ MARITAIN, J. 2008. *Víra v člověka*. 1. vyd. Krystal OP. s. 20. ISBN 978-80-87183-05-2.

⁸² SKOBLÍK, J., 1997. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 48–49. ISBN 80-7184-357-1.

Co již uplynulo, se ve stejné či dřívější podobě nevrátí. Účinná může být jen rozumná flexibilita. Nejvíc je viditelná v poimenice, kde má potřebnou přizpůsobivost, tvárnost, tvořivost. U ní je často zřetelná služba i formou rozmanité sociální práce. Čím víc bude těchto činností, pro postmoderní křesťanství a jeho etiku vznikne lepší přijetí.

Pastorace se vyvíjí se současnou dobou, její poslání nabývá dalších rozměrů a úkolů. I v dnešních záležitostech, ačkoli jsou nové, podstata zůstává stejná. Lidé vždy potřebují naději, bezpečí, proto se působnost pastorů rozšiřuje. Na pomoc druhým přicházejí duchovní z nejrůznějších křesťanských církví.⁸³ Je to ovšem těžké, neboť postmoderna problematizuje výsadní postavení jednoho světového názoru, či jediné víry. Postmoderní teze de facto popírá výsadu křesťanství.

*Postmoderní doba je typická nihilismem, který je postmoderní prázdnotou, plný lhostejnosti, který není pasivním nihilismem, ale lhostejností úplnou. Duši mladých lidí vysouší, dělá písčinu, která neumožňuje separační procesy v přirozenosti. Filosoficky lze daný stav pojmenovat krizí v krizi, která v sobě nese obsah krize i pedagogických věd. Nihilismus v pedagogice znamená ztrátu perspektiv pro pedagogické disciplíny.*⁸⁴

5.3. Historicky dávné pohledy z etiky v Řecku a Římě

Už v pradávném Řecku a Římě se lidé zabývali protipóly – **dobrem a zlem**. Kontrasty zvažovali s ohledem na ušlechtilost, mravní smysl života, smysly žití, politiku a společenství s druhými. Řecký termín „**agathon**“ je významem totožný s pojmem „**agapé**“, obojí je výlučná láska s dobrem, urozeností a příjemností. K tomuto období patřil **Platón**, žil v letech 427–327 př. n. l. Platonismus byl filosofický směr s názorem, **že zlo pramení z nedostatku poznání**.

Podobně uvažoval **Sokrates**, který žil v letech 469–399 př. n. l. Jeho dialogy již dávno člověka učily, že se nemusí dočkat jen výhry. Prohra byla dokonce považována za důležitější, neboť lidi vede k péči o svou smrt, aby byli připraveni i na konec života. Sokrates byl

⁸³ CIMRMANNOVÁ, T., 2013. *Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 62–63. ISBN 978-80-246-2205-7.

⁸⁴ KALÁBOVÁ, H., 2011a. *Etika v pomáhajících profesích*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 85. ISBN 978-80-7372-749-9.

Platónovým učitelem, ukázal mu, jak se má o duši pečovat. Platón později Sokratovy teze zpracoval do svého díla „Epimeleia“, jehož název péči o duši vystihuje.

Dle Platóna máme o duši pečovat autentickým dialogem, „aut“ značí za horizontem a „ens“ je věcí či podstatou přímo v něm. S dialogem souvisí starost o smrt, protože neopomíná lidskou smrtelnost. Z tohoto pocitu může zároveň docházet k jisté existenciální úzkosti, jež se v dnešní době vyskytuje poměrně často. Lze jí ale čelit právě péčí o duši, Platón byl přesvědčen, že je nesmrtelná, dle něj má pohyb v kruhu, který vzniká sám od sebe.

5.3.1. *Lidská celistvost*

Do celosti člověka patří tělo a duše, jedno ani druhé nelze oddělovat. Celistvost je nezbytná pro lidskou vzájemnost, o této skutečnosti nebyl zdaleka přesvědčen jen Platón, který se tématem duše zabýval. **Duše je a vždy bude naší první složkou**, existuje v každé části těla, byť nemůžeme popsat její strukturu. Pro lidskou celistvost je třeba celostního přístupu: „*Holistické*“ *nazírání a následné řešení by nemělo znamenat obrácené chápání ve smyslu „duševno primární, duševno odvozené“, ale právě psychofyzickou jednotu člověka do oblasti sociospirituální.*⁸⁵

Pokud se naše duše může projevovat svou vnitřní pravdou, která je vždy čistá, nesobecká a neagresivní, tak opravdu žijeme. Duše svou pravdu zná a její podstatu může pošpinit jen faleš nebo předsudky.⁸⁶ K duši přísluší zmínit slovo „**metanoia**“, **jež má význam obrácení a pokání.** Dnes je metanoia nejdůležitější, aby pomáhala procitnout lidské duši k pokání, k němuž patří hlavní životní hodnoty, morálka, etika a vlastně všechno, co se týká lepšího vzájemného spolubytí. Metanoia přináší změnu a mnohé duše ji potřebují. **Duchovní principy mají pro citové a spirituální bohatství jednu vzácnou vlastnost, že se jimi člověk nemůže nikdy přesytit.** Vnímat projevy duše nám zprostředkovává fyzická schránka.

Jestliže ten někdo má děti a vzpomene si na ně, duše je okamžitě v jejich přítomnosti, ať už jsou kdekoli. A tak duše zjistí, že nejen může být kdekoli rychlostí myšlenky, ale že může

⁸⁵ KALÁBOVÁ, H., 2011b. *Filosofická a pedagogická antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 42. ISBN 978-80-7372-721-5.

⁸⁶ NOVÁKOVÁ, J., 2000. *(D)opisování (se) Srdcem*. 1. vyd. Praha: AudioStory. s. 102. ISBN 80-238-5315-5.

*být na dvou místech najednou. Nebo na třech i více.*⁸⁷ Ano, je těžké porozumět tomu, co přesahuje rozum, jak vyplývá z moudrého Pascalova motto před úvodem. Z psychologického nebo sociálního pohledu má rozum či rozumění jako celek hlubší rovinu. V jednom televizním pořadu byl nedávno slyšet názor Jiřího Suchého, který také s neuchopitelným rozumem sděloval důvod, **proč Bůh nepotřebuje žádné hmotné potvrzení existence: co neexistuje, nemá ani jak zaniknout.** Jak výstižně řečeno, reflektuje autorka práce.

Pro lepší pochopení naší podstaty rozdělme slovo rozum na roz-um nebo roz-umění, pak lze více chápat nejen věc samu, ale celý rezonující obzor s nekonečným pokračováním. Podobné dělení zkusme u nemoci a vznikne ne-moc, čímž vidíme vlivný prvek, který každou moc zbavuje moci. *Ne-moc je tedy ztráta schopnosti pohybu, což není jen ve smyslu těla, ale i pohyb myšlení, a to nejčastěji současně.*⁸⁸ Nemoc člověka bývá důležitou odpovědí, kdy je nutné hledat otázky, stejně jako klíč k zamčeným dveřím. Už Paracelsus říkal, že nemoc je odpověď, pro kterou musíme najít onu vlastní mezeru, spáru. Životní aspekty, ať již s jakýmikoli kontexty, si proto vždy zaslouží celostní vhledy.

5.3.2. Zakladatel vědecké etiky

Etika je vědním oborem a o tuto specifikaci se zasloužil **Aristoteles**. Vědecký přístup k etice nastavil svým dílem „Etika Nikomachova“, kde shrnuje, aby člověk místo vlastního prospěchu víc respektoval prospěch obecný. Aristoteles byl Platónovým žákem a promýšlel lidské chování z hlediska morálky. Hledal, co je hlavní pro lidské dobro, jaké jsou principy ke vzájemně šťastnému způsobu života, který bude každému přinášet radost.⁸⁹

Dnešní vědě by neuškodilo, aby se učila myslet holisticky, než jen věcně definovat a určovat bez základního předpokladu, kterému chybí celostní optika. **Věda by si měla uvědomit, že život a existence jsou mnohem víc než samotná věda.**⁹⁰

⁸⁷ WALSH, N. D., 1998. *Hovory s Bohem III. – neobvyklý dialog*. 1. vyd. Praha: Pragma. s. 37. ISBN 80-7205-699-9.

⁸⁸ KALÁBOVÁ, H., 2011c. *Fenomenologie zdraví a nemoci*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 44. ISBN 978-80-7372-725-3.

⁸⁹ KALÁBOVÁ, H., 2011a. *Etika v pomáhajících profesích*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 14. ISBN 978-80-7372-749-9.

⁹⁰ KLIMEŠ, J., 2008. *Psycholog a jeho svědectví o Kristu*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 15. ISBN 978-80-7367-451-9.

5.4. Základ středověké etické teorie v Evropě

Základem evropské středověké etické teorie bylo právě křesťanství. Převládají k němu podněty z „Geneze“, knihy Mojžíšovy, že Bůh je na počátku jako stvořitel. V Ježíšovi má Bůh jedinečnou platnost, se vzkříšením svého syna otvírá cestu každému, tedy i hříšnému člověku. Zásadou je láska k Bohu a bližnímu svému, jak vychází z **etických idejí „Desatera“**, dvacáté kapitoly druhé knihy Mojžíšovy. Středověcí teologové se při prezentaci křesťanské víry a Boží existence shodovali na deduktivním postupu, čili od obecného k jednotlivému, a zároveň na postupu induktivním, neboli od jednotlivého k obecnému. Tato logika platí dodnes, a nejen v teologii. Vždy je třeba objasňovat hypotézy a dokládat pravdivost, **což u věcí přesahujících rozum mívá pochopitelné těžkosti.**

5.5. Uznávaný etik středověku

Ze středověku je nutné uvést **Tomáše Akvinského**, žil v letech 1225–1274. **Byl nejvlivnějším etickým myslitelem scholastiky, která se také zaměřovala na školství.** Scholastiku rozvíjely hlavně univerzity, v té době byl Akvinský brán za génia, poukazoval na přirozené mravní chování, kdy je člověk jako jednota těla a duše veden pravdou o dobru a lidských ctnostech. Tomáš Akvinský také vykládá princip formulovaný Boëthiem. *Tím, že Tomáš – na rozdíl od jiných – vidí přirozenou skutečnost důsledně jako Boží stvoření, jež se v události vtělení sjednocuje nepochopitelně novým způsobem, se svým původem objasňuje dvojí: za prvé nakolik je příklon člověka ke světu ve všech jeho oblastech postoj teologicky nejen legitimovaný, ale požadovaný; za druhé, že se teologie sama může rozvíjet jen v horizontu celé skutečnosti, z níž nesmí být vyloučen ani jeden jediný element.*⁹¹ V dogmatickém díle T. Akvinského s názvem „Summa theologiae“ je rovněž zřetelně čitelná jeho etika. S autorem lze souhlasit, že zcela veškeré poznání se děje skrz zkušenosti a mysl. **Všude tam, kde se zvažuje předcházející existence, intuicí poznáváme, že cosi existuje před tím, než víme, co to je.**⁹²

⁹¹ PIEPER, J., 1993. *Scholastika – Osobnosti a náměty středověké filosofie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. s. 93–94. ISBN 80-7021-131-8.

⁹² SALAJKA, M., 2000a. *Orientační teologický slovník*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Ježek. s. 167. ISBN 80-85996-25-1. s. 167.

5.5.1. *Témata evropských etických tradic*

K evropským etickým tradicím patří mnohá témata z filosofické nebo teologické oblasti. Patří k nim:

- **Svoboda a lidská důstojnost.**
- **Svědění** jako rozhodující prvek dobra a zla.
- **Zdatnost**, jež musí být stabilní mravní hodnotou.
- **Povinnost** pro zdroj mravních podmínek a lidských hodnot, aby člověk nalézal správnost k mravnímu dobru.
- **Úmysl**, který je brán jako nejzákladnější prvek každého lidského činu.
- **Odpovědnost** za jednání.
- **Vina**, která musí být přiznána.

Z uvedených témat je zřetelné, že **evropské etické tradice mají stálou platnost a pro současnost z nich nic nevybočuje**. Pokud bychom propojili moudrost a dobro, mají stejný teologický kontext, který má u spáchání hříchu možnost omilostnění.⁹³

5.6. **Vývoj a reforma křesťanské etiky**

K reformním snahám křesťanské etiky patří jméno úctyhodného Františka z Assisi. Narodil se v prostředí bohatých jako František Bernardoni. Žil v letech 1182–1226, byl italským mnichem a **zakladatelem řádu františkánů**, jenž byl ve 13. století jedním z nejpočetnějších. *Po II. vatikánském koncilu vyjádřili františkáni svůj řád jako hnutí, které průběžně usiluje o výklad evangelia ve světle současných problémů.* František vlastně prožil již ve svých dvaceti letech překvapivé obrácení (metanoiou), při níž na pomoc druhým daroval všechn svůj majetek. Nezvolil si cestu s bohatstvím, ale v pokorné chudobě, v které putoval až do konce svého života. Dva roky před jeho smrtí (v roce 1224) se u něj měla ukázat

⁹³ SKOBLÍK, J., 1997. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 56. ISBN 80-7184-357-1.

stigmata Kristových ran. *Není pochyb o tom, že františkáni hluboce ovlivnili západní církev v základních sektorech její existence a činnosti.*⁹⁴

5.6.1. Reformační etika

*Vyrůstá z obrody křesťanství a z rozchodu s katolickou církví, vychází z činnosti lidových sekt i z rozsáhlých sociálních hnutí (husitství, německá selská válka). Reformní teorie byla prvně uceleně formulována Janem Viklešem, v návaznosti na něj Janem Husem.*⁹⁵

K české reformaci křesťanství nerozlučně patří mistr Jan Hus, i když u něj narážíme na různá dilemata. V mezních životních situacích se nepřiklonil k většině za cenu upuštění od pravdy a vrátil se k tezím Starého zákona, ačkoli v kázáních upřednostňoval Nový zákon. Oba dva ale byly pro Husa normou k utváření křesťanského etického občanského života. Stejným způsobem jako Akvinský členil hříchy na všední a smrtelné. V zápase mezi šlechtou a poddanými stál na straně chudých. Tehdy církev tvořila společenský sloup či řád, který vykazoval tolik nekřesťanských křivd a nespravedlností. Hus proto napadl především církev a její mocné představitele, čímž dřívější řád zasáhl na nejcitlivějším místě. Odtud je Husův boj s církví interpretován jako sociální revoluce. „Písmo svaté“, v jehož jménu Hus bojoval, mu poskytovalo normy a životní principy. Na ně se jednoznačně odvolával a byl jím po celý život až do svého krutého konce veden. Písmo zapálilo mocné ohně ve světové reformaci.⁹⁶ Husovi jako významné osobnosti našeho národa je ještě věnována samostatná kapitola 6.4.

Do podobného křesťanského etického profilu jako Hus patří Jednota bratrská, jež měla velkou sociální působnost. Výrazně se v ní angažoval Jan Amos Komenský, o němž je zde sedmá a jedna z větších kapitol, neboť jeho pedagogicko-filosofické myšlenky jsou blízké školské sociální práci, ke které byl prováděn celorepublikový výzkum.

⁹⁴ SALAJKA, M., 2000. *Orientační teologický slovník*. 1. vyd. Praha: Ježek. s. 54. ISBN 80-85996-25-1.

⁹⁵ SEMRÁDOVÁ, I., 2005. *Etika. Přehled etických teorií*. 3. upr. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. s. 16. ISBN 80-7041-403-0.

⁹⁶ DOBIÁŠ, F. M., 1971. *Úvod do sociální teologie*. 2. přeprac. vyd. Kalich: v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. s. 45.

5.7. Odpovědnostní etika a odpovědnost za činy

Odpovědnost za činy a jednání si zaslouží bližší vysvětlení. Odpovědnost lze brát za paradigma etiky a za klíčový etický pojem. V něm je u každého člověka stěžejní etická sebereflexe, **nemusí být determinována pouze teologicky, ale vždy by měla v chování lidí zůstat nukleárním jádrem.** *Věcný obsah, který byl ve starší morální teologii 20. století označován jako „odpovědnost“, má v etické tradici prehistorii sahající až k Aristotelovi, jež si ovšem bez pojmu „odpovědnost“ vystačila nebo jen případně používala nahodile.*⁹⁷

Každý jedinec je individuální účastník určitého děje, u něhož se někdy sám také stává tvůrcem. V těchto případech může odpovědnost znamenat přímé autorství samotného činitele. *Z dějinně teologického pohledu vzešlo zavedení termínu „odpovědnost“ označujícího „připsání“ u morálních teologů 20. století, jako byl Theodor Steinbüchel aj. (také u protestantských teologů, jako byli Dietrich Bonhoeffer a Karl Barth), z intenzivní konfrontace s personalistickou filosofií.*⁹⁸ Za zmínku stojí parafráze textu z autobiografie teologa B. Häringa, který byl přímým svědkem nejobsurdnější poslušnosti křesťanů vůči režimu zločinů. Po válce se proto rozhodl plně vrátit k morální teologii a učil ji nikoli ve smyslu poslušnosti, ale v ideji dobra spolu s ochotou a odvahou. V odpovědnostní etice se myslí **reálná odpovědnost**, která má souvztažnost s každým jednáním člověka, z něhož souběžně vyplývá **spoluzodpovědnost**. Logicky se tedy musí sdílet se všemi účastníky.⁹⁹

5.8. Význam norem vetice

Normy jsou důležité jako chránící hodnoty. Otázka, co je mravní dobro, představuje abstrakci, protože mravní dobro je vždy prokazatelné konkrétním činem. Ať jde o čin v osobní, společenské, nebo jiné rovině. U činů vznikajících podle rozumu, je zásadní hodnotou dobro. Člověk má v postupu svého chování jednat dobře, což rozeznává lidskostí, praktickým lidským rozumem, nebo rozumem osvíceným vírou. Vše lze reflektovat jak intuitivně, tak dle odborných rad.

⁹⁷ HILPERT, K., 2017. *Základní otázky křesťanské etiky*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. s. 10. ISBN 978-80-7325-442-1.

⁹⁸ tamtéž s. 11.

⁹⁹ tamtéž s. 14.

5.8.1. Hodnotová etika

V 19. století vznikla **hodnotová etika** a vycházela z axiologické filosofie. Představuje objektivní dualismus, jemuž odpovídá i subjektivní dualismus. Jinými slovy v souvislosti s rozumem poznávajícím realitu existuje ještě další část rozumu, která u daností rozlišuje smysl a cenu. *Hodnotová etika vidí v hodnotě zakotvenou povinnost, úměrnou významu hodnot, který je vyjádřen jejich žebříčkem – od věcných až k náboženským.*¹⁰⁰ Člověk je na hodnoty správně zaměřen, pokud je neuznává jen pro užitek a příjemnost, ale pro jejich samotnou hodnotu, čímž plně respektuje reálnou cennost každé z nich.

Etika ale nesmí být založena na hodnotě strachu, jinak by nebyla opravdová. Současnost ruku v ruce s médii a sociálními sítěmi však rodí čím dál víc strachů vyráběných uměle, nesmyslně. *Říká se, že existuje tajné místo – poušť strachu. Každé její zrnko je vlastně malý strach. Vítr zrnka neustále roznáší po celé zemi a ty se usazují v lidských srdcích. Každý z nás nosí v srdcích zrnka různých strachů. S některými strachy dokážeme bojovat. Pro boj s jinými potřebujeme pomoc.*¹⁰¹

Kolik je dnes prapodivných trendů, tvářících se jako axiologické prvky společnosti? **Přítom lidské poznání má vždy pramenit z vlastního základu neboli tzv. uvlastnění** a nikoli manipulativními způsoby nebo vypočítavými reklamami, kterých je dnes neúměrně. *Jak se zbavit strachu, nejsme-li ani nevědomí, ani lhostejní? Jedině vírou v absolutní Dobro. Přijde-li cokoli, co nahání strach, je to vždycky zkouška naší víry v Dobro. Jak obratně může být zkoušena naše víra! Propadáme se do negací, a teprve až dopadneme na dno, můžeme zase stoupat.*¹⁰²

5.9. Dělení etiky dle Františka Mrázka Dobiáše

F. M. Dobiáš žil v letech 1907–1972. Byl profesorem na Husově československé evangelické fakultě a také profesorem i děkanem Komenského evangelické bohoslovecké fakulty. Vědní disciplínu s názvem etika kategorizoval již téměř před 50. lety, ale k některým

¹⁰⁰ SKOBLÍK, J., 1997. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 72. ISBN 80-7184-357-1.

¹⁰¹ ŠPATENKOVÁ, N., et al., 2011. *Krizová intervence pro praxi*. 2. aktual. a dopl. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s. s. 106. ISBN 978-80-2624-3.

¹⁰² NOVÁKOVÁ, J., 2000. *(D)opisování (se) Srdcem*. 1. vyd. Praha: AudioStory. s. 58. ISBN 80-238-5315-5.

jeho dělením stojí za to se vrátit, a nejen vzpomínkově. Základní kategorie etiky Dobiáš roztřídil na **princiální a konkrétní**.

- **Princiální** bývá někdy nazývána formální. Zabývá se podstatou, normou a cíli mravního života, etickou odpovědností a člověkem jako mravní bytostí.
- **Konkrétní etika** je specifikována jako speciální i materiální. Zvažuje, jak se křesťan skutečně chová, jak projevuje svou víru a lásku k ostatním. Hodnotí projev člověka vztahem k bližním, nejenom blízkým, ale všem z celé společnosti.¹⁰³

Lidé žijí hlavně ve vztazích k rodině, národu, státu, společnosti, náboženskému vyznání. Člověk se může svými biologickými a psychickými základy realizovat pouze v mezilidských vztazích. Je vtělený do společnosti, která má svou kulturu, své instituty a instituce. Ty jsou svázány s určitými vzorci chování, vykonávají sociální kontrolu, přidělují člověku jiný status a jiné role.¹⁰⁴ Křesťanská etika se také nesmí vymezovat, aby vedla člověka k pouhému individualismu, ale naopak k celkové lidské pospolitosti.¹⁰⁵

5.9.1. Rozdílnosti různých etik

V principiální čili formální etice jsou rozdílnosti tématem k diskurzu

- Principiální etika musí mít závazně platné etické normy. U těchto norem je vidět odlišnost ve **filosofické a teologické etice**.
- Filosofická nemá strukturu absolutní poslušnosti, avšak teologická i přes bezpodmínečný nárok tento záměr někdy mívá. K pojetí etiky je hlavní vnitřní postoj, vůle a smýšlení, dle nich u člověka vychází snaha k jeho činům.

¹⁰³ DOBIÁŠ, F. M., 1971. *Úvod do sociální teologie*. 2. přeprac. vyd. Kalich: v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. s. 12.

¹⁰⁴ SALAJKA, M., 2000b. *Teologie a praxe církve*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum. s. 124. ISBN 80-246-0102-8.

¹⁰⁵ DOBIÁŠ, F. M., 1971. *Úvod do sociální teologie*. 2. přeprac. vyd. Kalich: v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. s. 14–15.

Ze základu se také liší katolická etika od protestantské

- V katolické jsou imanentní hypotézy pro mravnost a jejímu úsilí **je dána norma přirozené – naturální etiky**.
- V protestantské je u etického nároku **zvýrazněn transcendentní charakter postižitelný jen ve víře**. I když se u těchto etik nacházejí odlišnosti, od vzniku ekumenismu je snaha o duchovní jednotu křesťanů a církví.

5.9.2. Principiální etika a její směry

- **Principiální křesťanská etika** má jako centrální imperativ již zmíněnou lásku „agapé“, která je povýšena až k eschatologickému určení. **V této etice lze také nacházet různé směry, např. apriorismus**. Dle Kanta je apriorním poznáním zcela vše, co je ještě nezávislé na zkušenosti, ačkoli i přesto umožňuje každou empirii. Empirické poznání a empirismus je sice založený na smyslech, ale norma mravnosti není tvořena zkušenostmi, nýbrž je dána a priori, tedy předem. Empirismus je tak protipólem apriorismu.¹⁰⁶

Dalšími směry v souvislosti s principiální etikou je egoismus a altruismus

- Anglický filosof **Thomas Hobbes** považoval **egoismus** za princip etiky, který však není přímo jeho cílem, nýbrž pohnutkou. **Od tohoto pojetí se liší klasický egoismus** sloužící výlučně určitému jedinci, zahrnutému výsadním individualismem vedoucího pouze k vlastnímu sobeckému prospěchu.
- **Za opak egoismu je považován altruismus**. Pojem byl frekventován francouzským filosofem **Augustem Comtem**. U altruismu je hlavní empatie a láska s humanitními zásadami pro obecné blaho všech. **V dnešní společnosti je pravý altruismus velkou vzácností, místo něj se lidé mnohem víc projevují prosociálním cítěním**. (Podle autorky ale aspoň, že tak).

¹⁰⁶ tamtéž s. 17.

K jiným směrům principiální etiky lze přiřadit eudaimonismus a utilitarismus

- **Eudaimonismus** pochází z řeckého slova „eudaimonia“, znamenající blaženost a štěstí, což je však individuální pocit. Je důležité, aby se vždy jednalo o prospěšnost celku, nikoli jedince. Eudaimonismus bývá také **utilitarismem**, z latinského „utilis“ (užitečný, prospěšný). Myšlené štěstí a prospěšnost musí být pro všechny. U mravnosti je jistá ošidnost, protože lidé mnohem raději činí, co má význam jen pro ně.
- **Legalismus a nomismus** z řeckého slova „nomos“ (zákon) se tvrdě drží zákonných norem a předpisů, u kterých má být naše srdce nedotčeno. *O židovské, judaistické, farizejské a katolické mravnosti (zvl. o kasuistice) platí, že jsou v podstatě legalismem.*¹⁰⁷ **S legalistickou etikou úzce souvisí kazuistika** dle latinského pojmu „casus“ čili případ.
- **Intencionalismus** je z latinského slova „intentio“ (úmysl, záměr). **Legalismu a intencionalismu patří otázka**, na čem záleží mravnost našeho jednání? Pouze dle zákonů, nebo i dle vnitřního smýšlení a svědomí, jež se může od zákonů zásadně lišit? Ani u zákonů nelze svědomí vynechat, mravní princip by měl mít prioritní místo. Problematika principiální etiky zahrnuje pojmy mravnosti, svědomí, ctnosti, autority, normy, zákona a filosoficko-etických postojů. Každý dává jinou odpověď, od **pozitivismu, subjektivismu, idealistické filosofie** a ostatních směrů.

5.9.3. Konkrétní etika a rozdílnosti v jejím obsahu

Konkrétní etika bývá nazývána **materiální nebo speciální**. Ptá se hlavně po obsahu, který je normou jistého příkazu. I v této etice byly nalezeny rozdíly. Z normy příkazu může plynout různorodý nesoulad s otázkou, co vlastně má být zásadní náplní mravního života? **Neustálým vývojem světa a společnosti se určení různých etik permanentně mění, i když konstantně má zůstat dobro pro všechny.**

Dnešní náplň etik se již musí rozšiřovat o aspekty globalizace, multikulturalismu, integrace, inkluze, akulturace, enkulturace, etnocentrismu, difuze kultur, feminismu, genderového rozdělování, nové lidské pohlavní diverzifikace a sexuality, digitalizace, virtuality a dalších aktuálních prvků. K akceptaci všech novot je nutná větší tolerance,

¹⁰⁷ tamtéž s. 19.

konformita, rozhled a znalosti nebo spolupráce s příslušnými odborníky. K nejvíce nedořešeným sporným bodům jednotlivých etik určitě patří **kulturní problematika**. K. Barth k problematice kultur uvedl myšlenku, že kultura člověka nese i jeho hřích.¹⁰⁸ Následující kapitolou je na tuto myšlenku navázáno.

5.9.4. Kulturní problematika jednotlivých etik

Pojem kultura pochází z trpného latinského přičestí „corelle“, jež znamená pěstovat. Původně se tím myslelo pěstování rostlin, později se tak začalo vyjadřovat i pěstování duchovních a materiálních hodnot, které lidstvo neustále dotváří, inovuje. **V pradávě historii byla kultura považována výhradně za dědičnou, což bylo mylné, neboť kultura nemůže být v celém rozsahu nikdy dědičná.** Může se týkat jen parciálních prvků. **Podobně nelze říct, že je kultura vrozená, protože vždy prochází tvořivým procesem a rozvíjí se.** Zároveň mívá jedinečnost vlastního jazyka, a to včetně dialektů.

K etické kulturní problematice lze zařadit kulturní relativismus, který vychází z přesvědčení, že každá kultura je jedinečnou entitou, proto nemůže být hodnocena měřítky jiných kultur. Má se zabránit, aby byly jakékoli kultury podceňovány.

Další etickou problematikou bývá **kulturní difuze.** Znamená pronikání a prolínání, může být přímé, nepřímé, rozptýlené. Tímto postupem někdy dojde k amalgamací kultur, kdy často vznikne doslova tavicí kotlík, kde se slévá a mísí tolik různých národností. Začnou se vytvářet **nové eticko-kulturní vzorce, ty však většinou přinášejí nepochopení a zápor.** Do kulturních hodnot patří abstraktní ideály, k nimž řadíme morální kodexy. Patří k nim normy pro lidská společenství, které mívají formu konkrétních příkazů nebo zákazů. Za nejhodnější eticko-kulturní stav a vývoj je dnes považován **proces kulturní asimilace.** K rozhodnutí etnické menšiny, jež se chce přistěhovat mezi jiné národy, má patřit trvalý respekt k přijetí majoritní kultury. Tímto přizpůsobením dojde k enkulturaci a skutečné kulturní socializované integraci těch, kteří si zvolili žít mimo svůj domov.

¹⁰⁸ tamtéž s. 24.

6. ASPEKTY SOCIÁLNÍ ETIKY

Sociální etika většinou zobrazuje stávající sociální realitu jako celek. Patří k němu, co se uskutečnilo a děje ve společnosti nebo u všech jejích členů, kteří jsou nerozlučnou součástí celku. *Život jedince ani dějiny společnosti nelze pochopit, nepochopíme-li obojí současně.*¹⁰⁹ Dokázat si reálně představit všechny sociální skutečnosti znamená **umět pracovat se sociální imaginací.** Jen tak lze získat obraz, o co se vlastně jedná. Dobrá představivost čili imaginace přechází z jednoho pohledu k dalšímu, což je u všech sociálních skutečností zásadní. **Je třeba provádět komparaci rodinných situací, náboženských směrů, politického dění, platné sociální politiky a čehokoli, co se týká společnosti i všeho, co do ní patří.** K tomu je nutná diferenciacce lidských problémů od těch osobních, z prostředí, ze sociální struktury a veřejných záležitostí. **Vždy je třeba se zabývat všemi působnostmi, které z daných faktů vycházejí.** Z nich vyplývají konkrétní sociální zájmy a významně ovlivňují i sociální etiku. Tento fakt jen potvrzuje pravdivost myšlenky, že všechno souvisí se vším.

Sociální zájmy a etika patří do celého sociálního systému, v němž má být vzájemná akceptace pro společenský soulad všech osob. *Náboženský pohled na svět nemůže být zavržen, neboť je pramenem představ o pravdě, chápání historie, etiky a mnohých jiných humanitních věd... Žádný sociální systém nemůže být nazván harmonickým, jestliže v něm existuje monopol sekulárního pohledu na svět při vynášení společensky významných soudů.*¹¹⁰

Do každé etiky, včetně sociální, patří principy. Zahrnují a prezentují mravní aktivity, odezvy k těmto aktivitám, vnitřní hodnocení, upevňování návyků ke správným jednáním a všechnu jejich kompatibilitu pro dovršení mravních cílů. *Sociální problém žádá, aby byl posuzován a řešen ve svém vlastním řádu. Už půl století lidé dobré vůle stále více*

¹⁰⁹ MILLS, Ch. W., 2008. *Sociologická imaginace*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. s. 7. ISBN 978-80-86429-93-9.

¹¹⁰ MERVART, P., 2009. *Základy sociální koncepce ruské pravoslavné církve*. Vydal: Červený Kostelec, Nakladatelství Pavel Mervart. Distribuce Kosmas. s. 114–115. ISBN 978-80-86818-91-7.

chápu, že časným posláním všech, kteří věří v Boha, je vzít tuto věc do rukou.¹¹¹ Veškeré lidské činy jsou vždy vedeny nějakými pohnutkami, jež potřebují psychologickou optiku. Zevními zdroji lidského úkonu jsou nejrůznější pohnutky (motivy, od lat. „moevo“ znamenající „hýbám“, tedy něco, co člověkem „hýbá“), jako je tělesná bolest nebo dotaz druhého člověka. Bylo by také chybou chtít budovat mravní život pouze „železnou“ vůlí s nedocenením motivů.¹¹²

Jestliže člověk v nějaké rozhodující situaci zvažuje, jak se má zachovat a jednat, ovlivňují ho různé faktory: **vlastní svědomí, láska k bližnímu, empatie, tělesný a psychický stav všech zúčastněných, ale rovněž daný okamžik, který o celém dění zásadně spolurozhoduje. Společenský i technický rozvoj podmiňuje a rozšiřuje každou učebnici etiky.** Ne všechno, co evoluce přináší, je ale pouze dobré.

V současnosti a ve spojení s etikou je nutné čím dál víc řešit **problematiku migrace.** U migrace je nutné také zmínit fanatismus. Co je fanatismus? *Vidět ve fanatismu plod náboženství je nesmysl. Fanatismus je přirozená tendence zakořeněná v našem hlubokém egoismu a v naší vůli k moci.¹¹³* K různým pocitům, jež mohou u migrantů vznikat a dotýkat se jich, je přidána následující reflexe autorky.

6.1. Vykořeněnost při migraci

Migrace dnes souvisí se stále větším rozvojem terorismu, který bývá nejhrubšího zrna. Tato problematika je obrovskou a nevyřešenou aktuální světovou zátěží. Možná, že reflexe někoho osloví a povede k dalším potřebným podnětům. Úvaha je inspirována autory, jejichž znalosti je třeba **opakovat, doplňovat, aby se o nich víc vědělo a mohly být zvažovány stejně meritorně. Všichni lidé by měli znát pravdivý fakt, že s každou ztrátou domova se vytrácí jeden z nejdůležitějších pocitů. A jen tento pocit umožňuje prožívat evidenci, že každý někam reálně patří. Ti, kterým tato zásadní emoce mizí, cítí ztrátu hlavní jistoty bytí.** Při ní sice člověk v žití pokračuje někde jinde, **je to však život bez kořenů a jen v návycích.** Vykořeněnost vždy představuje některá rizika, jedním z nich je snadná

¹¹¹ MARITAIN, J., 2008. *Víra v člověka*. 1. vyd. Praha: Krystal OP. s. 18. ISBN. 978-80-87183-05-02.

¹¹² SKOBLÍK, J., 1997. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 58–59. ISBN 80-7184-357-1.

¹¹³ MARITAIN, J., 2008. *Víra v člověka*. 1. vyd. Praha: Krystal OP. s. 26. ISBN. 978-80-87183-05-2.

manipulovatelnost k čemukoli. **Může s ní souviset radikalizace s extrémním řešením problémů, nebo jiné negativní prvky, které mají kompenzovat zoufalou ztrátu v jistotě vlastní existence.**

Domov totiž nelze hledat pouze mechanickým způsobem. Jestliže u člověka vzniknou pocity cizoty, obavy a ohrožení, z nichž dojde k psychickému rozpoložení, **teprve až tento prožitek umožní správně pochopit, co je vlastně opravdový domov.** Jen tak je možné si domova vážit. Terorismus často páchají potomci migrantů, kteří mohou prožívat cizotu přenesenou z minulosti jejich rodičů. Jak to, že prožívají takové pocity? Danou odpovědí nelze nic generalizovat, pouze mluvit o reálné pravděpodobnosti, že **všichni jsme v neustálém kontextu svých předků směrem dozadu, i když se hlavně díváme, respektive máme dívat jen dopředu. Ze života nemůžeme nikdy vyloučit existenci apercpece čili závislosti na předchozí zkušenosti, která je ohledně domova v celém rozsahu tou nejpodstatnější.**

*Touha po domově je touha po životě z vlastního pramene, je to touha po ohňovém středu světa. Patří mezi to nejdůležitější v životě vůbec. Vrátit se domů znamená vrátit se ke svým možnostem, které mi zakládají mou vlastní otevřenost do světa.*¹¹⁴ Hodí se připojit víceméně shodnou tezi z publikace „Jan Amos Komenský v nás“, jež vydalo Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. *Kdo chce být člověkem, musí vidět nejen to, co mu leží pod nohama, ale musí se ohlédnout za tím, co již přešlo, aby se učil z minulosti pro budoucnost.*¹¹⁵ Pro autorku práce je fascinující myšlenková shoda a obdobné názory lidí, kteří žili v úplně jiné době, úplně jinými životy, ale přesto stejně smýšleli a viděli věci totožně. Tato trvajících skutečnost také patří k nekonečně mnoha věcem přesahujícím rozum, na které nic nezmění ani žádná evoluce.

6.1.1. Lidská existenciální jedinečnost

U každého člověka je nutné chápat jeho existenciální jedinečnost, ta je absolutně neopakovatelná. Liberalisté nevědí, že i když některé počátky přicházejí z budoucnosti, přijdou vždy jinak, kdy jsou viděny jako poprvé i naposled. Přesto jde o posvátný počátek,

¹¹⁴ HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 55–59. ISBN 978-80-87127-62-9.

¹¹⁵ PÁNKOVÁ, M., 2014. *Jan Amos Komenský v nás*. 1. vyd. Praha: Knihovna Komenského a Národní pedagogické muzeum. s. 19. ISBN 978-80-86935-29-4.

který tu už mnohokrát byl, ale v jiném čase formou obdarování.¹¹⁶ U posvátnosti počátků je nutné zdůraznit, že **lidé mají být obdarováni ve spojení se svými kořeny, v pravých počátcích a domově, aby nemuseli zažívat pocity nejistoty a životních ztrát z pozbytí vlastní evidence.** My Evropané se také nechceme nechat vykořenit z podstaty, proto voláme po křesťanství a jeho etice, neboť pro nás znamenají naději. Pomoc lidem je třeba hledat bez vytržení z jejich kořenů, napomoci jim k vyrovnaným a přijatelným možnostem **v základních oblastech lidského žití.** Jít cestou společných humánních sil, avšak bez žádných oklik. O ně se totiž často mocní snaží, aby je mohli využít v jiný a již předem promyšlený vlastní prospěch.

6.2. Další aspekty křesťanské sociální etiky

Z aspektů křesťanské sociální etiky nelze vynechat **svědomí**, kterým se má člověk řídit, aby jednal morálně. Ačkoli u morálních činů není „Písmo svaté“ bráno za komplexní učebnici, je v něm celá řada motivací ke správnému jednání. **U citace je s originálním číslováním uvedeno několik zásadních myšlenek.**

- 2. *Příslušná přikázání pomáhá lásce poznávat normativní etika, která učí člověka oceňovat morální hodnoty a premorální dobra.*
- 4. *Protože morální hodnoty vyplývají z principu „konejme dobro, nekonejme zlo“, platí bezpodmínečně.*
- 8. *Existují premorální dobra, která jsou tak neoddělitelná od vydařeného lidství, že jsou na předvídatelných důsledcích nezávislá.*
- 9. *Poznat taková dobra umožňuje souhrnný pohled na člověka ve světle stvoření a zjevení.*
- 11. *Dobra neoddělitelná od vydařeného lidství jsou chráněna trvale a obecně platnými konkrétními mravními normami. Tyto normy čelí etickému relativismu.*

¹¹⁶ HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 48. ISBN 978-80-87127-62-9.

- 12. *K řešení etických otázek přispívá také pozitivní zákon božský i lidský.*¹¹⁷

Při konání dobra a v boji proti zlu lidé nacházejí smysl života, i když na druhé straně musí někdy čelit vnějším a vnitřním konfliktům. Většina osob se nejednou nachází mezi těmito dvěma póly. Pokud se snažíme konat dobro a alespoň se zlu vyhýbat, je třeba volit ústupky, které naruší náš klid nebo dobré vztahy s ostatními. Dnešek nás učí, abychom obecné pojmy jako pravda a dobro užívali jen opatrně, a u zla ještě mnohem opatrněji.¹¹⁸

6.3. Křesťanství jako pomoc k vlastní identitě

Jestliže se nynější mladá generace v běžném chování prezentuje jinak, než bychom předpokládali či chtěli, neměli bychom unáhleně negativně reagovat. Jinakostí je nezměrné spektrum, každý jsme v něčem jiný, což **neznamená jen odstup od morálky nebo křesťanství**. Pro přijetí jinakostí je vědění, vychází z poznání, a pokud jinakost druhých nikoho ničím neohrožuje, učme se ji akceptovat.

6.3.1. Reflexe k jinakosti

S rozličnými jinakostmi se setkáváme ve všech oblastech, od teologie, pedagogiky, výchovy, pracovních vztahů, kdekoli. Životem kráčíme přes vztahy s druhými, ke kterým máme být otevření. **Otevřenost je velký dar jako rozum**, jen tak se vzájemně propojí nejkvalitnější lidské aspekty. Jsou svorníky k lásce, dobru a všem vzájemným darům. Prostřednictvím vztahů se naplňuje náš osud, osud bytostí hledajících svá poslání.

Správní lidé se na naší cestě objevují i bez našeho chtění. Všechna pravá setkání se uskuteční vždycky, byť se nám u mnoha těchto lidí zdá, že nejsou ti praví, že máme volit jinak, a přesně tak to kolikrát uděláme. Potom se ale stává, že promarníme příležitosti k našemu co nejlepšímu sebezdokonalování.¹¹⁹

Přijímáním jinakostí obdarováváme nejen životy jiných, ale i své. **Všechny dary, hlavně nehmotné, obohacují naši duši, která ačkoli nás přesahuje, nepotřebuje žádnou**

¹¹⁷ SKOBLÍK, J., 1997. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 87–88. ISBN 80-7184-357-1.

¹¹⁸ KOŤA, J., 2009. *Dobro, zlo a řeč v psychoterapii*. 1. vyd. Praha: Triton. s. 44–45. ISBN 978-80-7387-273-1.

¹¹⁹ NOVÁKOVÁ, J., 2000. *(D)opisování (se) Srdcem*. 1. vyd. Praha: AudioStory. s. 46. ISBN 80-238-5315-5.

interpretaci. Zaslouží si jen nekonečné objevování, protože při pouti životem je opěrnou holí a nejlepším lampářem na všech našich cestách.¹²⁰

6.3.2. Záporné vzory pro lidskou identitu

V současnosti mohou mít na naši identitu vliv sociální sítě a masmédiá. Pro větší sledovanost, z které mají lepší zisky, většinou něco přidají, čímž naruší rovinu lidskosti, nebo k něčemu manipulují. Různě závažné modely neetického chování dnes přinášejí tzv. youtubeři a jejich videa. Mohou ovlivňovat hlavně mladé lidi, různé sociální skupiny, ale kohokoli. Mnohdy se jedná o tzv. návodnost k různým činům, kterou někdo přijme za vlastní. *Např. napodobivé chování, i když je ontogeneticky nejvíce využíváno v nejranějším věku, funguje zvláště v nových a neznámých situacích během celého života.*¹²¹ **Mediální nebo virtuální tlak může některého člověka až natolik ovlivnit, že se stane někým jiným, kým by se vůbec nestal.**

*Dnes žijeme v době, kdy jsme zahlceni množstvím informací, které však leckdy neumíme správně vyhodnotit, natož používat. Tento stav jest potenciálně velmi nebezpečným...*¹²² *Co může být pro člověka větším nebezpečím než jeho odcizení tomu, z čeho vzešel, to je příroda a své vnitřní podstatě. Informační toky se však radikálně mění nejen ve směru k jedinci, ale i ve směru od jedince. Hlavní příčinou je fenomén „digitální krajina“.*¹²³ Je proto důležité umožňovat autentické rozhovory v reálné blízkosti a lidské sdílení, ptát se, nechat tvořit úvahy, poskytovat osvětu, důvěru a napomáhat ke správnému smyslu žití **s humánními a křesťanskými principy pro lepší společná východiska.**

Někteří lidé současnosti hůře nacházejí vlastní totožnost, což je další záporný fenomén důsledkem neoliberalizace a postmodernismu. Mnoho mladých lidí dnes neví, kam mají patřit, kudy jít, komu být vděční. Podílejí se na tom ekonomické a etnické rozdíly, do nichž

¹²⁰ HURYCHOVÁ, E., 2015a. *Realizace pedagogikou a celým bytím* in konference 13. 11. 2015 s názvem „Vědění jako cesta k jinakosti“. Technická univerzita, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Implementace nových forem výuky ve speciální pedagogice.

¹²¹ HADJ MOUSSOVÁ, Z., 2001. *Kapitoly ze sociální psychologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 13. ISBN 80-7083-562-1.

¹²² VEVERKOVÁ, K., et al., 2014. *Bible a etika v kontextu doby myšlení*. 1. vyd. Praha: Marek, L. pro Husitskou teologickou fakultu – Univerzita Karlova. s. 73. ISBN 978-80-87127-60-5.

¹²³ SAK, P., 2018. *Úvod do teorie bezpečnosti*. Havlíčkův Brod: Vydalo nakladatelství Petrklíč. s. 224. ISBN 978-80-7229-652-1.

ale také patří liberální zboření zásadních mezí, kde se daří preferenci jáství, násilným prvkům, vysoké rozvodovosti, nejednotné výchově, střídavé péči u velmi malých dětí, rozvrácenosti rodinných a jiných vztahů, nevyjímaje sekularizaci. *V neoliberální době tržní společnosti bez přívlastku význam hodnot, idejí, morálky, vlastenectví klesá a stoupá motivační význam jevů spojených s egem jedince.*¹²⁴ A kromě toho: *Žádný závažný veřejný problém nelze správně formulovat, nejsou-li definovány s ním související hodnoty a zjevné příznaky jejich ohrožení. Tyto hodnoty a jejich ohrožení jsou aspekty problému samého.*¹²⁵

U přibývání různých společenských problémů poskytuje naději křesťanství. Pokračuje v dialogu s humanitními obory a vědami, navrácí se k tradicím a chce na ně také konstruktivně odpovídat. Křesťanství patří k Evropě, kde má svého „genia loci“, u kterého má i zůstat, byť se ho různé vlivy postupně snaží ničit. K tomuto faktu výstižně odpovídá **spisovatel Vlastimil Vondruška**. K dotazu, co říká o generaci husitských bojovníků a jejich změn, když staří odcházeli a nastupovali mladí, je z Vondruškovy odpovědi vybráno pár idejí: *Ta doba nebyla myšlenkově dekadentní jako ta dnešní. V mé epopěji jsou děti vděčné rodičům, neboť všichni tehdy ctíli zásady desatera. Vlastní štěstí spojovali s pevností víry a svobodou vlasti.* Další otázka pro Vondrušku se týkala, jak se nejvíce projevovaly rozdílné zájmy jednotlivých království? *Tahle paralela je přesná, jen s tím rozdílem, že dnes se nebojuje za křesťanskou víru, ale za víru jakéhosi podivného evropanství, k němuž patří představa, že je třeba zničit téměř vše, co naši předkové vybojovali. Brusel nic nekonzervuje, chce naopak bořit evropské tradice a vytváří ideologii, která naprosto nerespektuje dosavadní hodnoty.*¹²⁶

Sekularizace účelově transformuje religiozitu do přesného opaku, avšak hluboká vnitřní ukotvenost a niternost ke křesťanství nemůže přestat existovat. Někdy má jen větší či zdánlivě menší okrajovost, přičemž ale vše, co je v nás uvnitř, zůstane napořád. Vždyť za to pokaždé lid bojoval, ať ve válkách, nebo jinde, kde se prolévala krev, a byly zmařeny životy. **Jsme-li křesťané, tak jimi zkrátka jsme, což nám nikdo, nikdy a ničím nemůže vzít.** Dle

¹²⁴ SAK, P., 2018. *Úvod do teorie bezpečnosti*. Havlíčkův Brod: Vydalo nakladatelství Petrklíč. s. 129. ISBN 978-80-7229-652-1.

¹²⁵ MILLS, Ch. W., 2008. *Sociologická imaginace*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. s. 141. ISBN 978-80-86429-93-9.

¹²⁶ VONDRUŠKA, V., 2018 *Novinky, kultura, podrubriky: SALON*. Hájl svobodu a víru i za cenu svého života [online]. Aktualizace 7. 1. 2018 [vid. 22. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/459604-historik-a-spisovatel-vlastimil-vondruska-hajil-svobodu-a-viru-i-za-cenu-zivota.html>

doc. Veverkové: *Dlužno též připomenout, že i když politická situace byla po rozpadu rakousko-uherského soustátí příznivá jako nikdy před tím, nebyla příznivá situace náboženská. Nastala obrovská vlna sekularizace, která napáchala velké škody. Mnozí vůbec nepochopili, o co reformistům jde, a mysleli si, že se jedná nikoliv o velkolepý pokus obnovy, ale o minimalizaci křesťanství.*¹²⁷

Duchovnost křesťanství je postavena na dobru a nezbyvá, než stále hledat cesty k pravému spirituálnímu bohatství lidského života s vylepšováním etiky a morálky. Postoje a způsoby ke křesťanské etice je nutné přizpůsobovat dnešní době. Mnohé teologie si to již vzaly za své, patří k nim husitská církev, která se kromě jiného zaměřuje na dobro v lidských vztazích, což je oslovující téma ke studiu na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy.

Alespoň v základech si zde proto zaslouží uvést osobnost **mistra Jana Husa**. Byť s ním dnes již není bližší propojení, nelze opomenout, s jakou **opravdovostí žil a hlásal křesťanskou etiku. Jeho lidskou statečnost** dodnes uctívají naši i zahraniční teologové, státníci, politici a mnoho ostatních.

6.4. Mistr Jan Hus

U Jana Husa není znám přesný rok narození, za pravděpodobný je brán rok 1371. Narodil se v Husinci u Prachatic, nazývali ho Janem z Husince. Vzdělával se na univerzitě v Praze, pocházel z chudé rodiny a byl i chudým studentem. V roce 1393 se stal bakalářem, o tři roky později mistrem svobodných umění. Od roku 1398 na pražské univerzitě přednášel, v roce 1400 dosáhl kněžství a téhož roku byl zvolen děkanem filosofické fakulty pražské univerzity. Přítelem Jana byl mistr Jeroným Pražský, který ze zahraničních cest přivezl teologické spisy anglického reformátora Johna Wicliffa (u nás je zaveden jako Jan Viklef). Hus s ním souhlasil o úpadku středověké církve, v té době si ještě doplňoval teologické studium. V roce 1405 a podruhé i v roce 1407 ho arcibiskup Zbyněk Zajíc jmenoval synodálním kazatelem. Hus se tvrdě postavil proti upadajícímu pražskému kněžství a řádu mnichů, což učinil veřejně v Betlémské kapli. Byla jeho reformačním působištěm, kde prezentoval v češtině zhudebněné mnišské písně a traktáty. Ve spise „Contra imaginum

¹²⁷ VEVERKOVÁ, K., in LÁŠEK, et al., 2015. *Gratia autem Dei sum id quod sum et gratia eius in me vacua non fuit Pocta profesoru Kučerovi k osmdesátým pátým narozeninám*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova Husitská teologická fakulta. s. 100. ISBN 978-80-87127-70-4.

adorationem“ uvedl tehdejší špatnosti v církvi, čímž pro něj začala mnohá nepřátelství. Pražští kněží a mniši na něj podávali první žaloby s označením, že je viklefista. Hus v kázáních kritizoval i braní odúmrtí, o tomto zdroji velkých církevních zisků napsal český traktát se stejným názvem „O braní odúmrtí“.

V kázáních Husa byly sociální prvky, mluvil srozumitelně jazykem lidu, u svých posluchačů si všímal způsobu života, měl empatii pro jejich potřeby, zájmy, city, útrapy. Univerzitní mistři po prostudování Viklefových spisů však u Husa navržené kacířství odmítli, ale za kritiku církve k němu narůstala nevraživost a nedůvěra. Jeho myšlenky církevní reformy se také týkaly papežství, které rozdvojovalo církev. Bylo třeba volit nového papeže, avšak na rozdíl od českých mistrů to odmítali mistři němečtí. Ti měli na pražské univerzitě převahu, proto Václav IV. v lednu 1409 založil „Dekret kutnohorský“, aby naopak zaručil převahu u českých mistrů. Téhož roku byl Hus zvolen rektorem pražské univerzity a v projevu po svém zvolení na text Mt. 22, 14, mimo jiné řekl: *Nezadržujme slovo, když ho je zapotřebí pro spásu, nezakrývejme je v jeho lesku; slovu pravdy nijak neodmlouvejme, slovem míru a spravedlnosti se vždy řídíme, aby mír a spravedlnost byly s námi.*¹²⁸

K Husovým idejím stěžejně patřila hlediska zaměřená na spásu. V křesťanském pojmosloví má spása zásadní pozitivum jednoznačného smyslu záchrany a její nejhlubší význam bude platit stále. *Pominout nelze základní fakt, že jméno Ježíš samo znamená “Bůh je spása“ a že celé Kristovo vystoupení osvobozuje od hříchu jako od překážky vůči Bohu, tak vůči plnosti života.*¹²⁹ K tomu lze přidat následující. *Když křesťanská zvěst nabízí člověku naději, že vše to, co žije a co koná, má nejen smysl, ale také budoucnost... Když křesťanská zvěst sděluje slovo o spáse, míní tím naději, že Bůh na nikoho nezapomíná a každého, i přes moment smrti, vede k životu.*¹³⁰

Dočasný klid v životě Husa byl záhy narušen další žalobou pro viklefismus, kterou na něj podal farář Protiva. Arcibiskup Zajíc si k Husovi vyžádal od papeže bulu se zákazem kázat mimo pražské farní chrámy a zároveň bylo nařízeno spálit všechny Viklefovy knihy.

¹²⁸ STEIN, E. in ŽIVNÝ, P., 2014. *Jděte a kažte!* 1. vyd. Praha: Centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. s. 58. ISBN 978-80-87127-68-1.

¹²⁹ SALAJKA, M., 2000b. *Orientační teologický slovník.* 1. vyd. Praha: Vydavatelství Ježek. s. 149. ISBN 80-85996-25-1.

¹³⁰ DOLISTA, J., 2004. *Křesťanská víra a racionalita.* vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita. s. 17. ISBN 80-7040-728-X.

Hus zákazů neuposlechl, hlasitě opět kázal o svých protestech vůči církevním postupům, až byl v červenci 1410 dán do klatby. K obhajobě idejí Viklefa Hus vydal traktát „De libris hereticorum legendis“, k čemuž svolal velkou univerzitní vědeckou rozpravu. Nakonec ho u nového papeže Jana XXIII. obžaloval sám arcibiskup. Hus přesto žádných zákazů nedbal, nejel se ani ospravedlnit u papeže, stále kázal dál. Klatba na něj byla proto ztížena a z Říma potvrzena.

Za nového arcibiskupa Albíka se Husův problém zintenzivnil, protože neustával v boji proti odpustkům, jež prodávali papežští prodejci. Situace se stále vyhrocovala, postavili se proti němu i přátelé z teologické fakulty a konkluzivním výsledkem bylo prohlášení Viklefových článků za kacířské. Lidé se proti prodeji odpustků bouřili, tři mladé řemeslníky, kteří se uličního vzbouření zúčastnili, popravili na Staroměstském náměstí v roce 1412. Pohřbeni byli do Betlémské kaple, aby jejich památku mohl Jan Hus uctít kázáním. To vše klatbu na něj opět ztížilo a hrozila i králi Václavu IV. Tento stav byl důvodem Janova odjezdu do Kozího Hrádku, kde začal kázat pro venkovské obyvatele. Na chvíli byl vůči němu klid, mohl tajně vyjíždět do Prahy a napsal mnoho spisů. Např. „Výklad víry, Desatera a Páteře“, „O svatokupectví“ nebo „O šesti bludích“, jehož text byl přepsán na zeď Betlémské kaple. V roce 1414 napsal „Jádro učení křesťanského“, další spisy psal v latině jako traktát „De ecclesia“, který byl pro lidi v kapli přečten. V tomto díle Hus mnohokrát citoval Augustina, neboť si uctivě vážil jeho myšlenek.

Současně se již schylovalo k jednání církevního koncilu v Kostnici, kde se měla řešit aktuální církevní kontroverzní problematika. Koncil dával určitou naději, že se v něm vyřeší i Husova situace. Jan proto odjíždí na hrad Krakovec, kde opět káže a také rozmýšlí, jak se ubránit odpůrcům, jež vyzval, aby proti němu sdělili konkrétní obvinění. Nikdo žádné nesdělil a tento fakt si Hus nechal ověřit notářem. Biskup Nazaretský napsal osvědčení, že z kacířství není nikým obviněn. Poté se Hus vydal zpět do Kostnice s vírou v Boží spravedlnost, ale tam se z vylepených vyhlášek na dveřích chrámů četlo, že je skutečně prohlášen za kacíře. Z obav, aby nemohl uprchnout, byl naposledy uvězněn v Gottliebenu u Bodamského jezera. Již mu nebylo možné jakkoli pomoci, jen se podařilo, aby mohl ve vězení psát. V červnu 1415 se mu konečně dostalo slyšení v bosáckém klášteře před koncilem, který vynesl verdikt, že všechny své názory, za které je viněn, musí odvolat. Hus ale odvolání nepodepsal, nejprve chtěl od koncilu argumentaci, proč a v čem se mýlí. Argumentů se mu nedostalo, byl znovu předveden před plénum církevního sboru, kde mu zopakovali vinu. **Současně podali rozhodnutí, že je kacíř a bude upálen, což vykonali téměř okamžitě – 6. 7. 1415.**

Za pravdu, za Krista a křesťanskou etiku Hus statečně položil svůj život jako mučedník. Jeho smrt způsobila hnutí s protesty, které nezastavil ani král Václav. **Symbolem hnutí se stal kalich Páně,** což byla myšlenka Husova přítele Jakoubka, s kterou Jan souhlasil jen krátce před svou smrtí. **Husovy ideje byly o nápravě stavu v církvi, společnosti a křesťanského světa, kde vnímal značnou absenci Kristových ideálů.**

Vedle katolického přístupu k Husovi patří i protestantské a reformační hodnocení, které nebylo ve všem jednotné. Husových tezí s pravdivým duchovním potenciálem a akceptací Božího Slova si velmi cenil Martin Luther, ale **světové reformační hnutí mohl otevřít až za sto let.** V té době připomínali protestantští historici Husa jako Lutherova předchůdce, což mu už zůstalo. Luther byl považován za velkého kritika nespravedlnosti, která byla na Janu Husovi napáchána.

Osobnost mistra Husa přerostla okruh jednoho národa. Husovým teologickým dílům je věnována pozornost i v zahraniční literatuře. Byla přepisována a vydávána jednotlivě nebo souborně. V 18. století se vlivem osvícenství také u nás vydávaly Husovy spisy. Bibliografie o jeho teologii a lidském osudu je obsáhlá, měl morální přesah i vůči vlastnímu životu, kterého se vzdal k uhájení Boží pravdy. Na živý odkaz mistra Husa se nezapomíná dodnes, je připomínán mezinárodně.¹³¹ **Hus byl výrazný představitel křesťanské etiky, ctnostné lidské skutky uznával jako zásadní.** Vážné prohřešky v církvi byly evidentní hlavně u kněží, kteří měli nejvyšší a nejmocnější postavení.¹³² Hus s jejich hříchy radikálně bojoval i přesto, že církev v té době představovala tzv. gros tehdejší společnosti. Jan Hus neuznával koupi odpustků, po nichž bylo možné hřešit znovu a znovu. O těchto zvrhlých praktikách kázal pod širým nebem, čímž lidem poskytoval i duchovní službu. **V určitých bodech se překrývala se sociální službou** a vždy se vázala na zvěst Božího slova.¹³³ Hus se snažil lidi vychovávat, že **pravé křesťanství není jen projev pobožnosti, ale láska k bližním s milosrdenstvím a dobrými činy.** Během Husova života se jednalo o dobu, kdy římskokatolická církev procházela nejhorším obdobím, stolec papežský nebyl z lásky k Bohu,

¹³¹ KAŇÁK, M., 1965. *Hus stále živý*. 1. vyd. Praha: Vydal Blahoslav v Ústředním církevním nakladatelství jako Sborník studií k 550. Výročí Husova upálení. s. 127–139.

¹³² DOBIÁŠ, F. M., 1971. *Úvod do sociální teologie*. 2. přeprac. vyd. Kalich: v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. s. 44.

¹³³ LIGUŠ, J., 2008. *Teologické předpoklady sociální práce*. Český Těšín: Slezská církev evangelická a. v. s. 36. ISBN 978-80-254-3795-7.

ale předmětem války tří papežů (Jana XXIII. Řehoře XII. a Benedikta XIII.). Pravdě o nekalostech se Hus postavil celým svým tělem a duší. Jeho popel byl vhozen do řeky, aby po něm nezůstala žádná památka. Tento záměr se ale vykonavatelům nesplnil.

Mistr Hus pro nás zůstal a dosáhl velkého významu. Zanechal trvalý sociální odkaz, že pravda vítězí nad vším. Byl pravý Čech, s láskou se zastával českého národa, k lepší spisovnosti také reformoval český jazyk. Jan Hus zůstane jednou z velkých postav našich dějin. Měl velký talent odhalovat faleš a rozporuplnost lidských činů. ... *apoštolova slova Hus analyzuje, explikuje a demonstruje přibližně na dvaceti sedmi protichůdných lidských usilováních, která, navzdory tomu, po čem lidé toužili i čeho dosáhli, nečiní je šťastnými.*¹³⁴ Podobným lidským usilováním, co je a není pravá láska, názory na boží milost, první hřích a také snazším zpřístupněním Boha všem lidem, tím se v mnohem pozdější době zabýval Morgan Scott Peck. Pojednává o něm další kapitola.

6.5. Morgan Scott Peck

Do osobností, které měly upřímnou snahu motivovat lidi ke křesťanství, patří i tento americký odborník psychiatrie, který žil v letech 1936–2005. Oblibu si získal i jako spisovatel, napsal řadu úspěšných knih. Ačkoli nebyl teolog, v jeho díle jsou **důležité duchovní ideje propojené s kontextem křesťanské etiky**. Vhodnou rétorikou se mu podařilo zpřístupnit Boha pro současnost. Nebál se upustit od zkostnatělých církevních konvencí vzdálených dnešní době. **Spojení s Bohem nazývá radostí, že tu nejsme sami.** K této radosti lze přidat z jiné knihy. *Pamatuj si tohle: Vždycky jsi součástí Boha, neboť od něho nejsi nikdy oddělený.*¹³⁵

Peck patřil k Americké episkopální církvi a velké množství lidí na celém světě dokázal zaujmout svým nekonvenčním přístupem k víře, zejména knihou s názvem „**Nevyšlapanou cestou**“. Myšlenky v ní mohly u někoho vyvolat kladnou, nebo rozporuplnou pozornost. **Na druhou stranu velkému množství lidí umožnil snazší přijetí existence Boha, který navždy zůstává těžko pochopitelným a nejtajemnějším tajemstvím.** Kniha „Nevyšlapanou cestou“ je **křesťansky podněcující dílo**, pro velký zájem bylo přeloženo do mnoha

¹³⁴ LIGUŠ, J., 2016. Jan Hus a pražská univerzita. Její teologická a filosofická perspektiva v Husových rektorských promluvách. *Theologická revue*, roč. 87, č. 2, s. 161. ISSN 1211-7617.

¹³⁵ WALSH, N. D., 1998. *Hovory s Bohem III. – neobvyklý dialog*. 1. vyd. Praha: Pragma. s. 189. ISBN 80-7205-699-9.

světových jazyků, četl ho nespočet lidí z celého světa. Pro duchovní růst jde o přínos a motivaci.

Autor reálně poukazuje na řadu lidských vlastností, např. lenost chápe za přesný opak lásky. Ve svých názorech neopomíjí těžkosti samotného života, zdůrazňuje lidskou kázeň, která byla patrná např. v Jednotě bratrské. **Za hlavní sílu ke kázni Peck považuje pravou lásku, jež má mít v našich životech největší preferenci a v knize přesně definuje, co pravá láska není.** Zajímavá je jeho úvaha k prvnímu hříchu, v níž se zamýšlí, proč se Eva a Adam Bohu nezeptali, z jakého důvodu nemají jíst ovoce ze stromu poznání? Vždyť komunikační kanály mezi člověkem a Bohem již byly otevřené, tento chybějící krok Peck nazývá neochotou a leností. Dle něj zapříčinil princip dědičného hříchu.

Neměli bychom být proto líní, máme vést vlastní dialog o dobru, zlu a zabývat se tázáním. **Vždyť otázky jsou důležitější než odpovědi.** *Co je velmi zvláštní a téměř nepochopitelné, že počátky jsou vždy tak jednoduché, že je přehlízíme, nejsme na ně naladěni, tj. našimi otázkami. Tázání je zbožností myšlení.*¹³⁶

Ve své praxi se musel Peck nejednou zabývat problémy, které vzešly z kazuistik, často i z teologických. **Podle něj kazuistika dokáže z etického systému u mravního narušení vytrhnout různé jednotlivosti, aby zdůraznila zejména předpis a daná ustanovení. Jedinou snahou tohoto směru je dosažení kritérií se zněním zákona.** Kazuistiky také odmítal Ježíš, apoštolové i mnozí jiní, protože o kazuistice se říká: *že je pochybným uměním hnidopišsky vykládat zákon a zákonná ustanovení tak, aby nemravné činy mohly být pokládány přece za dovolené a tak za dobré a mravné.*¹³⁷

Peck ke své vlastní ideji o Bohu přidává Tillichovu, jež mluvila o Bohu přesahujícím Boha. Ve svých dílech se Peck také kriticky zabývá tunelovým viděním vědců, kteří si často vlastnoručně vytvářejí zabraňující klapky pro vnímání duchovna. Oponuje i názoru, že co se obtížně zkoumá, nestojí za námahu, s čímž je nutné souhlasit a doplnit otázkou – co lze jen obtížně pochopit, to neexistuje? S tím nikdo, kdo má rozum pohromadě, nemůže souhlasit, protože u přírodních zákonů by vznikla nepravdivá premisa. **Ve svém životě se zcela každý**

¹³⁶ HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 49. ISBN 978-80-87127-62-9.

¹³⁷ DOBIÁŠ, F. M., 1971. *Úvod do sociální teologie*. 2. přeprac. vyd. Kalich: v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. s. 20.

minimálně jednou setká s existencí něčeho, čemu nelze rozumět, přitom tuto existenci nemůže vůbec popřít.

Morgan S. Peck se během svého života také seznamoval se zázraky, a čím byl starší, tím více jich prý zažil. Nepřestal na ně věřit, neboť se mu ukazovaly stále zřetelněji. K zázrakům je přidána parafráze, že **zázrak je nad lidské chápání a zkušenosti, jež do té doby člověk měl.** V současnosti se zázrak chápe jako naprosté vybočení z dosavadních a poznanych přírodních zákonů. **Pro někoho však může být zázrak jistým znamením, aby změnil své postoje, což ale každý neudělá.**¹³⁸

Podnětná je Peckova reflexe k milosti. Dar serendipity nás navštěvuje, přičemž nikoli všichni umí tento dar vyslyšet. Dar milosti nemůžeme nikdy rozpoznat v tom, čemu se kolikrát tak vydatně bráníme. O milosti víme málo a nezbyvá než respektovat, že pro náš rozum zůstává další záhadou. **Milost je tajemným darem, který dostáváme zpoza hranic našeho vědomí.** Věřme proto, že se bude neustále zvyšovat počet lidí k duchovnímu růstu, což je proti liberálnímu velení žádoucí.¹³⁹

6.6. Viktor Emil Frankl

Viktor E. Frankl byl rovněž jako Morgan S. Peck psychiatr a navíc ještě neurolog. Žil v letech 1905–1997 a pobýval hlavně v Rakousku. V jeho dílech se setkáváme jak s biblickou etikou, tak s existenciálně laděnou teorií o vůli k životu s myšlenkami ke smyslu života s názvem **logoterapie**. Vůle má v logoterapii i záměr protence, jež dle Husserlovy filosofie čeká se skrývanou motivací jako prázdná nádoba k naplnění a neopomíjí životní hloubku pramenící z holistického pohledu na hodnoty vlastní existence. Frankl uvádí tři druhy základních hodnot, **tvůrčí, zážitkové a postojové**, kdy třetí jsou těmi nejdůležitějšími. Týkají se naší vůle, s čím se dokážeme nebo musíme vyrovnat, ačkoli ne vždy svévolně. Nemáme-li jinou možnost a je-li něco neovlivnitelné, potom bereme na sebe svůj kříž. Dle Frankla i toto přijetí ale poskytuje smysluplnost.

¹³⁸ KLIMEŠ, J., 2008. *Psycholog a jeho svědectví o Kristu*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 17. ISBN 978-80-7367-451-9.

¹³⁹ HURYCHOVÁ, E., 2017c. Recenze knihy „Nevyšlapanou cestou“. *Theologická revue*, roč. 88, č. 3, s. 372–375. ISSN 1211-7617.

Logoterapii Frankl odvodil ze své vlastní zkušenosti, že každá situace v životě člověka má nějaký smysl, což je autorův směr k terapii, u které je třeba akceptovat význam. *Prožívané chybění smyslu, způsobené ztrátou životních hodnot, Frankl nazývá existenciální frustrací.*¹⁴⁰ Každý má tedy převzít odpovědnost za všechno, co mu život přichystá. Existencialismus má v sobě také intencionalitu, která se u lidí snaží zabránit noogenní neuróze. Frankl lidskou dimenzi rozděluje na fyziologickou, psychologickou a noologickou. Nejen noologii, ideologii a vlastně všechny další „logie“ nelze nijak hmatatelně uchopit, změřit či hmotně zvážit. Stejně neměřitelná a neuchopitelná je moudrost i prozřetelnost. **Noické bytí člověka je tedy ryze duchovní.** Autor logoterapie přežíval řadu let v koncentračním táboře, kde mu často šlo o život. Je prokázáno, že v utrpení se začnou otevírat netušené síly a v důsledku přichází protipól, kterému by člověk předtím nevěřil. Kdo ale něco podobného zažil, ví, že to tak je.

Frankl během svých strastí obdivuhodně vytvořil humanistickou logoterapii a možná mu k ní napomohly sokratovské otázky. Pokud si je člověk dokáže klást u vlastního života, jaký v něm má úkol, přinášejí rozřešení. Dodnes se cenné Sokratovy dialogy efektivně využívají, byť jsou tak pradávné. Z citátu od Alberta Einsteina vyznívá, že člověk, jenž našel odpověď na otázku po smyslu života, je religiózní člověk. Frankl k tomuto postoji na konferenci společnosti „Lékař a pastor“ v roce 1964 doplnil, že analogické tvrzení pochází od Paula Tillicha s touto definicí: ***Být religiózní znamená vášnivě se ptát po smyslu naší existence.*** Franklova logoterapie vede tedy člověka, aby se zabýval nejen vůlí ke smyslu, ale také k nejvyššímu smyslu, čili nadsmyslu. Náboženská víra je právě touto vůlí a důvěrou v nadmysl.¹⁴¹

Americká reportérka se jednou Frankla ptala, zda dříve či později nenastane univerzální náboženství, což odmítl: *Naopak, řekl jsem, nespějeme k univerzální religiozitě, nýbrž k religiozitě personální, co nejhluběji personalizované; k religiozitě, v níž každý nachází svou osobní řeč, svůj vlastní, svůj nejvlastnější jazyk, když se obrací k Bohu.*¹⁴² Analogie zde není jen u víry, je i u lásky a dle Frankla nelze ani jednu

¹⁴⁰ HÖSCHL, C., et al., 2002. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Tigis. s. 671. ISBN 80-900130-1-5.

¹⁴¹ FRANKL, V. E., 2016. *Utrpení z nesmyslnosti života*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 84. ISBN 978-80-262-1038-2.

¹⁴² tamtéž s. 85.

zmanipulovat. Jde o intencionální fenomény, které se vždy dostavují, pokud jim vysvitne přiměřený obsah nebo předmět.¹⁴³

6.7. Carl Gustav Jung

Jung jako švýcarský lékař a psychoterapeut profesně navazuje na Frankla. Žil stejně oslovujícím životem v letech 1874–1961 **a také v jeho dílech lze nacházet křesťanskou etiku**. Vyrůstal v náboženské rodině, otec byl doktor teologie, pracoval jako evangelický farář a matka byla dcerou evangelického faráře. Na náboženskou rodinnou tradici Jung ale nenavázal. V raném dětství prožil mnoho úrazů, na gymnáziu jeden závažný, po kterém ze zdravotních důvodů nemohl dlouhý čas školu navštěvovat. Trápily ho těžké poúrazové záchvaty, u nichž věděl, že nejsou epileptické. Dokázal v sobě najít pevnou vůli, záchvaty překonal a zcela se vyléčil. Jeho vůli je možné přiřadit k Franklově vůli o smyslu života. Junga vedle psychologie zajímala mytologie, mystéria, duchovnost. *Všechna mystéria, a obzvláště mystérium splynutí s bohem, obklopuje posvátná úcta. Splynutí s bohem bylo jednou z nejdůležitějších svátostí, dodávalo člověku hodnotu nesmrtelnosti – dávalo mu jistotu nesmrtelnosti. Člověk má zvláštní pocit, když prochází takovou iniciací.*¹⁴⁴

Hlavním rysem Jungovy povahy byla láska k přírodě a ke všemu živému. Na začátku kariéry psychologa spolupracoval se Sigmundem Freudem, ale pro názorové neshody se s ním v lednu 1913 profesně rozloučil, aby pokračoval vlastní cestou. Bytostně měl odpor vůči nejrůznějším formám znásilňování, jeho životní **etické hledisko neuznávalo otrockou podlézavost, strach, ziskuchtivost, kariérismus**. Tyto vlastnosti považoval za **mravně závadné. Dle Junga vznikají zásady etiky nomotetickým procesem, který odhaluje zákon vývoje a vyvěrá z archetypických tedy prapůvodních základů**. Zabýval se analytickou psychologií, v níž bral jako východisko asociaci, jež má původ již u Aristotela. Před Jungem ji v roce 1700 poprvé do psychologie zavedl John Locke. Jung se také věnoval lidským afektivním reakcím, fenomenologii a nevědomí. Do psychologie zahrnul pojem „kolektivní nevědomí“, kdy **samotnému nevědomí přisoudil nejen retrospektivní, ale i prospektivní funkci zaměřenou na budoucnost**. Platí-li kolektivní nevědomí, za úvahu stojí otázka, zda

¹⁴³ HURYCHOVÁ, E., 2018. Recenze knihy „Utrpení z nesmyslnosti života“. *Theologická revue*, roč. 89, č. 1, s. 118–122. ISSN 1211-7617.

¹⁴⁴ NOLL, R., 2001. *Árijský Kristus – Tajný život Carla Junga*. 1. vyd. Praha: Triton. s. 153. ISBN 80-7254-179-X.

nemůže podobně a s prosperitou fungovat **kolektivní vědomí**? Nemohlo by se v něčem podílet i na nežádoucích násilných jevech? Autorka práce zvažuje, že ano.

*Kolektivní vina právně neplatí, filosoficky však ano.*¹⁴⁵ V roce 1912 Jung hovoří o individuaci a ustanovil psychologické dělení lidí dle introverzního, nebo extravertního typu. Rozlišoval dvojici racionálních funkcí: *Co nelze vyrozumět, lze mnohdy vycítit. Mnohé lze jak vycítit, tak vyrozumět.*¹⁴⁶ Hodně se ještě zabýval intuicí, dle jeho typologie jde o „blesky z jasného nebe“. *Ve světě intuice nejsou záznaky pouze možné, nýbrž pravděpodobné.*¹⁴⁷ Ne všichni se s fenoménem intuice ztotožní, každý ji nechápe, nebo s ní neumí pracovat. **Intuice souvisí s tomismem a novotomismem**, u nichž je odkaz Akvinského s principy pravdy a ctností. Tomistické učení (dle Tomáše Akvinského) s velkými ohlasy oživalo ve 20. století všude, kde se zvažovala existence, která předchází samotnému bytí. I proto má smysl znovu opakovat větu. *Intuicí poznáváme, že cosi existuje, před tím než známe, co to je.*¹⁴⁸ Závěrem k Jungovi patří doplnit, že stanovil čtyři hlavní aspekty lidské činnosti: **vnímání, intuici, myšlení, citění**. Pro etiku a morálku jsou důležité všechny, **pro křesťanskou etiku autorka práce zdůrazňuje lidské citění**.

6.8. Empatie ve spojení s křesťanskou etikou

Do křesťanské etiky patří empatie, znamená soucítění a doladuje pravou lidskost. Vcítění se a velký soucit s bližními měl i Boží syn Ježíš. Dle Lukášova evangelia vrátil život jedinému dítěti matky, kterou zahlédl, jak zoufale pláče, když jejího syna vynášeli na márách. U empatie stačí také vzpomenout na příběh Samařana. Krutě zbitý muž zůstal po oloupení a přepadení ležet téměř polomrtvý. *Náhodou šel tou cestou jeden kněz, ale když ho uviděl, vyhnul se mu. A stejně se mu vyhnul i levita, když přišel k tomu místu a uviděl ho.*¹⁴⁹ Od těch,

¹⁴⁵ HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 126. ISBN 978-80-87127-62-9.

¹⁴⁶ ŠIROKÝ, H., 1990. *Analytická psychologie C. G. Junga*. 1. vyd. Brno: Bollingenská věž. s. 48. ISBN 80-900200-0-3.

¹⁴⁷ PEIRCEOVÁ, P., 1997. *Cestou intuice*. 1. vyd. Praha: Vydal Columbus, s. r. o. s. 15. ISBN 80-7249-028-1.

¹⁴⁸ SALAJKA, M., 2000b. *Orientační teologický slovník*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Ježek. s. 167. ISBN 80-85996-25-1.

¹⁴⁹ BIBLE *Písmo svaté Starého a Nového zákona*., 1984. Ekumenický překlad. 2. vyd. Praha: Ekumenická rada církví v ČR ve spolupráci se spojenými biblickými společnostmi v Londýně. Lk. s. 9–10.

od nichž by se očekával největší soucit, zuboženého člověka nechali být. Podobných nevšímavců bylo asi víc, o nich ale Ježíš nemluví. Kdo trpícímu člověku jako jediný pomohl, byl Samařan právě s pohnutkou lítosti a soucitu. Zraněného dle možností ošetřil, odvezl do hostince, povolal léčitele a zaplatil náklady. Neznámému člověku se jako jediný stal bližním a prokázal mu soucitné milosrdenství.

6.8.1. *Optika k empatii*

V dnešní době se empatie didakticky odlišuje od infekce a sympatie. *Někteří vědci považují za „skutečnou“ empatii pouze její kognitivní podobu.*¹⁵⁰ Vcítění se do situace druhého vědci studují už nejméně sto let. Ve výzkumech se snaží zjistit, čím se empatie liší od sympatie a podobných soucitných projevů. Za emoční infekci lze nazvat různé emoce, které probíhají od jednoho člověka k druhému a bývají evidentní hlavně v davu. Od poloviny minulého století se místo pojmu empatie užívala sympatie, ale **terminologie se opět vrátila k empatii, a od ní se determinovala emoční inteligence.** Dle ní se u každého člověka zobrazuje schopnost empatie jako citlivá vhodnost chování ve vzniklých stavech a situacích. V tomto směru je důležitý **emoční kvocient (EQ)**, který je ukazatelem emoční inteligence.

Odborníky bylo zjištěno, že **ve vypjatých stresových situacích se u lidí projevuje neschopnost správného rozlišování hranic vedoucích od jedné osoby k druhé.** Poté vznikla další teorie, **kdy je za empatii brán vhodný poznávací mechanismus. Pro soucit a vcítění je podstatný, protože zahrnuje elementární znaky pravého lidství vyplývajícího z křesťanství.** Avšak i soucit může zahrnovat různé limity, záleží na každém jednotlivci. **V pravém lidství má mít člověk nastaveny limity s láskou k bližnímu.**

6.9. **Křesťanská etika s Bolzanovými základy**

V českém prostředí se pro tehdejší společnost nově zabýval otázkou křesťanské etiky **Bernard Bolzano**, narozený v Praze (po matce pražský Němec, po otci Ital). Žil v době pozdního osvícenství v letech 1781–1848 a vydatně u nás přispěl k etickému myšlení. Napsal řadu děl a spisů, jimiž se v souvislosti s etickými principy podrobně zabývala doc. Veverková, která řadu z jeho etických postřehů zařadila do knihy. *Soustředíme nyní svoji pozornost na Bolzanovy etické principy. Přestože jsou zcela zjevně spojeny s osvícenstvím, lze bez nadsázky*

¹⁵⁰ KOUKOLÍK, F., 2010. *Mocenská posedlost*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 45. ISBN 978-80-246-1825-8.

*řící, že jsou také spojeny s tím nejlepším, co nacházíme v západní křesťanské tradici.*¹⁵¹ Citaci si zaslouží i Bolzanův etický imperativ: *Ze všech možností způsobů jednání vol vždy takový, který při zvážení všech důsledků nejvíc přispěje k blahu celku, lhostejno v kterých jeho částech.*¹⁵²

Bolzano se podobně jako mnozí teologové a filosofové snažili o ctnost. Tu mají mít všichni lidé k úsilí, aby i druzí mohli žít v blaženosti. Každý člověk je Bohem povolán k ctnostným činům, k tomu má svědomí a svobodnou vůli, dle kterých se může rozhodovat. I když se někdy rozhodne proti své vůli, svědomí mu potom vždy prozradí víc. V reálném životě je zřejmé, že lidé jsou schopni jak dobrého, tak zlého. Vše dobré, co jsme od Boha dostali, ale sami kolikrát ničíme, čímž dochází k protikladu. **Máme mít naději, že budeme stále zdokonalovat své nedokonalosti, o tomto pokroku lidstva byl Bolzano přesvědčen.** Věřil v sociální rovnost, k mnohým věcem pro lepší žití vyzýval všechny lid, čímž byl někdy považován za fanatika. Žil v přesvědčení, že dějiny lidstva trvají k šesti tisícům let a v tomto vývoji lidé spíše prokazují činy ctnostné, protože jinak by byl stav společnosti ještě mnohem horší. Jako optimista věřil v dobro, ačkoli věděl, že je stále hodně těch, kteří u dobra myslí jen na sebe a svůj prospěch.

Bolzano také prokazoval národnostní vstřícnost a kritizoval všechny, jež sice opakovali pravdu, lásku, štěstí a rovnost pro všechny, ale nic pro to nedělali. Snažili se jen získat důvěru, aby mohli s lidmi manipulovat, jak se jim hodilo. Bolzano po celý život formuloval své etické principy a kritizoval moc, která nenabízela pomoc potřebným. **Byl pozoruhodnou osobností a nejen v etice.** Doc. Veverková Bolzanovu etiku z jeho děl dále detailně studuje a přemýšlí o větším rozpracování.¹⁵³

Kapitolu k Bolzanovým etickým tezím lze uzavřít jeho optimistickou humánní ideou, kdy o sociální rovnosti napsal: *Přijde čas, kdy budou do patřičných mezí vykázány všechny ty tisícové rozdíly hodnotí a přehradý mezi lidmi, které působí tolik zla, kdy bude každý jednat se svým bližním jako bratr s bratrem. Přijde čas, kdy budou zavedeny ústavy, které nebudou vystaveny tak strašnému zneužívání tak jako ty dnešní; čas, kdy bude člověk vychováván*

¹⁵¹ VEVERKOVÁ, K., et al., 2014. *Bible a etika v kontextu doby myšlení*. 1. vyd. Praha: Marek, L. pro Husitskou teologickou fakultu – Univerzita Karlova. s. 119. ISBN 978-80-87127-60-5.

¹⁵² tamtéž s. 120.

¹⁵³ tamtéž s. 121–130.

*přirozeně, kdy nebude nikdo hledat slávu v tom, že se hodně vzdálil přírodě, kdy si nebude nikdo myslet, že si zaslouží úctu a čest proto, že pro sebe jako jedinec urval tolik statků, že by stačily k uspokojení potřeb tisíců!*¹⁵⁴

6.10. Sumarizace křesťanské etiky jako východiska pro lepší žití

U východiska pro řešení společensky nežádoucích násilných jevů pomocí křesťanské etiky je nutné vycházet ze všech jejích směrů a principů. Při sumarizaci se již nemá smysl vracet k dělení etiky ani k žádné z jejích polarit.

Primárně je třeba zůstat u křesťanských elementárních prvků a z nich dál pokračovat s přidáním aktuálních aspektů dnešní doby. U všech osob, které se křesťanskou etikou zabývaly a žily v době pradávnej, nedávnej, či dnešní, i přes svou různorodost mají v mnohém čitelnou až fascinující shodu. **Při shrnutí křesťanské etiky je tato shoda důležitá v zásadách a stěžejních hodnotách.**

*To, co nás dokázalo fascinovat, má v sobě váhu svrchované autority.*¹⁵⁵ Ideje, které byly vytvořeny v dávné minulosti, mají platnost jak k dnešku, tak pro všechny počátky, jež neskrývají pouze naši minulost, ale současnost a budoucnost. Pro porozumění počátků si v něčem zaslouží pozměnit jazyk ke srozumitelnějšímu výkladu, abychom lépe pochopili naši nejvlastnější podstatu. *Obecně lze říci, že současná doba je věkem inflace a devalvací slov. Slovo ztratilo svoji sílu, barvu, vůni, význam... Žijeme ve století slovní a pojmové přesycenosti. Zdá se, že už vše bylo řečeno. Není již rozdíl mezi „ano“ a „ne“, mezi pravdou a lží, lidé se klamou, jsou si nevěrní, ztrácejí se mantinely.*¹⁵⁶

6.11. Hypotézy, záměry a cíle ke křesťanské etice i školské sociální práci

Zde mohu napsat něco o sobě. V této práci jsem se snažila hledat předpoklady pro východiska k nežádoucím násilným jevům pomocí křesťanské etiky a propojit ji s aktuálnější rétorikou. Místy jsem se nebála upozornit, že nikdo nebyl vždy bez chyb. **Záměrem a cílem**

¹⁵⁴ tamtéž s. 128

¹⁵⁵ PEIRCEOVÁ, P., 1997. *Cestou intuice*. 1. vyd. Praha: Vydal Columbus, s. r. o. s. 38. ISBN 80-7249-028-1.

¹⁵⁶ ŽIVNÝ, P., 2014. *Jděte a kažte!* 1. vyd. Praha: Centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. s. 122. ISBN 978-80-87127-68-1.

je, aby křesťanskou etiku pro své obohacení a pochopení podstaty žití přijímalo co nejvíc lidí. Současnost se výrazně posunula úplně jinam, avšak při jakékoli změně vždy zůstanou a přetrvávají základní principy křesťanské etiky, které jsou neměnné.

Proč jsem se rozhodla k výzkumu o školské sociální práci? Dále ji lze psát zkráceně jako ŠSP. Na Technické univerzitě v Liberci, Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické, Katedře sociálních studií a speciální pedagogiky jsem státní zkouškou ze ŠSP v magisterském studiu získala v roce 2015 specializaci ke školské sociální práci. ŠSP u nás zatím nemá legislativní ukotvení, proto jsou k němu potřebné první kroky, což byl důvod, proč jsem v roce 2016 iniciovala vznik **Asociace školské sociální práce v ČR, z. s.** S kolegyněmi jsme ji záhy založily a zformulovaly výzvu, aby u nás došlo k návratu ŠSP, jež se v době prezidenta Masaryka a díky Alici Masarykové začínala teprve rodit. Tehdy ještě neměla dnešní název „školská sociální práce“, který byl stanoven později. V 50. letech se však v Československu již nemohla vyvíjet ani etablovat. Pro dnešek je u nás k její praktické funkci nutná legitimita jako v zahraničí, jinak ji nebude možné se zákonnou platností zavádět do škol ve prospěch žáků a studentů.

Z dlouhého seznamu zemí, kde je široká působnost profesní pozice ŠSP s úspěchem využívána, zmíním blízké sousedy: **Polsko, Německo, Maďarsko, Rakousko.** K dalším zemím patří USA, Velká Británie, Island, Švédsko, Finsko, Dánsko, Norsko, Nizozemsko, Švýcarsko, Lucembursko, Francie, Čína, Argentina, Austrálie, Japonsko, Vietnam, Indie, Kanada, Lotyšsko, Rusko, Litva, Estonsko, Mongolsko, Nigérie, Saúdská Arábie, Bahamy, Ghana, Nový Zéland, Srí Lanka, Singapur a mnoho dalších.

Slovensko, které má s námi nejbližší sounáležitost, již o něco déle než my usiluje o legislativní ukotvení školské sociální práce. **Je v předstihu s několika lokálními výzkumy,** jejichž výsledky potvrdily potřebnost zavedení ŠSP. Poznatky z jednoho místního výzkumu na Slovensku jsou rozepsány v kapitole 8.10. Nyní ale můžeme s čistým svědomím říci, že **celorepublikovým kvantitativním výzkumem u nás z let 2017/2018, který je uveden v empirické části, jsme ke školské sociální práci minimálně na stejné úrovni slovenských výzkumů.**

7. JAN AMOS KOMENSKÝ

O Janu Amosovi Komenském je třeba začít zásadním tématem, které u nás bylo až do roku 1989 separováno pouze směrem k pedagogice. Ta však u něj měla od začátku **přirozenou teologickou koncepci**. Vychází z myšlenky, že i po prvotním hříchu zůstaly v člověku boží stopy a že výchovou je možné, aby se člověk opět navrátil k tomu, čím byl na počátku a stal se restaurovaným božím obrazem. Zde stojí Komenský jinde, než byla reformace, která považuje za jedinou kategorii pouhou boží milost, jak je toho možné dosáhnout. Komenského spisek s názvem „Přemýšlení o dokonalosti křesťanské“ vede k lidskému zdokonalování, a z této teologické tradice si Amos ke svému dílu půjčil pojem „všenápravy“. Sám sebe chápal jako pomocníka, jenž má napomoci božím spásnému vedení. **Komenského pedagogika je konsekvence jeho přirozené teologie**. Nápravu neboli všenápravu sice pojímá pedagogickým úkolem, který vnímá za svůj reformační počín k harmonii univerza. Dle Komenského je hlavním pedagogem výchovy Bůh, aby v člověku bylo dosaženo původního stavu před pádem a stal se opravdovým člověkem. Z „Lukášova evangelia“ nebo „Skutků apoštolů“ z Nového zákona vyplývá, že celé dějiny jsou pod božím pedagogickým vedením, což je totožné základní schéma dvou tradic. Filosof a teolog O. A. Funda k tomu říká: *Nepřímo jsem tak naznačil, že tradice první, orientovaná na paradoxu hříchu a milosti a na člověkově proměně, je příznačná pro profilovaný důraz protestantský. Zatímco tradice druhá, která ovšem též nesmlčuje rozhodující význam boží milosti, ale zároveň vnímá člověka jako horizont, na němž se setkává lidská přirozenost s boží milostí, je příznačná pro důraz katolický. Komenský patří k druhé z naznačených linií.*¹⁵⁷

Nejdůležitější je neoddělovat Amosovu teologii od jeho vlastního a úžasného pedagogického vedení, což se u nás dělo celých 40 let před tzv. sametovou revolucí, ale i v pozitivistickém komeniologickém bádání v 19. století i v první polovině 20. století. Univerzalitu Komenského lze najít v otevřeném vztahu vůči lidem z různých zemí či světadílů, v jeho existenci mezi politickým a církevním děním, mezi filosofií a teologií, včetně jeho pocitů, které byly mnohdy nadějně a jindy až útrpné. Pár stránek o Komenském

¹⁵⁷ FUNDA, O. A., 1992. Nedělitelnost Komenského jako teologa a pedagoga. *Filosofický časopis*. roč. 40, č. 1, s. 28. ISSN 0015-1831.

z článku Z. Kučery předkládá řadu zajímavých myšlenek. Někde jsou zde parafrázovány nebo citovány.

Do výchovného procesu Amos zahrnoval celého člověka i celý jeho svět, což je platný holistický pohled. Kromě toho svět považoval za vzájemně komunikující společnost, k čemuž použil příměr o stavbě Babylonské věže z knihy „Genesis“. Společnou řeč chápal za důležitý prvek k harmonii nejen mezi lidmi, ale v jejich komunikaci s Bohem. Dojde-li k matoucí jazykové komunikaci, vzniká jistá entropie, která svou neuspořádaností snadno vyvolává faleš, zášť i boj. Komenský má podobu s Tomášem Akvinským u spojování toho, co spojit nelze, přičemž ale jednotu univerza chápal jinak, nikoli jen metafyzicky. Amos měl v sobě eschatologické vnímání a reflexe, proto uvedenou jednotu vstřebával nejen časově, ale také eschatologicky.

Právě eschatologie s podstatou shora daných zásahů Boha do dějin i jeho konečného soudu zpřístupňovala niterně zakoušený čas spásy zvaný „kairos“. Do své didaktiky Komenský také včlenil hodnotu pravdy a zkušeností. Vizi eschatologa neopustil, hájil pozitiva teologie pro celé lidstvo a svět.¹⁵⁸

Je možné ještě doplnit, že pojem „kairos“ je kromě času spásy i každý příhodný okamžik nebo čas. Značí také vnitřní věk člověka, v kterém pojem „telos“ s významem vnějšího účelu započítává do života smysl, a to včetně konečného cíle s pocitem zápornosti bytí. Při těchto pocitech přichází „aidos“ neboli smutek, **avšak i při něm nám v poslední zápornosti žití navždy zůstává čas posvátného trvání.**

Se zaměřením na celosvětově uznávaného pedagoga J. A. Komenského vzhledem k výzkumu o školské sociální práci, jež má spojitost s humánními postupy, je tomuto geniálnímu mysliteli věnována delší část textu. Dnes si již bohužel nemůže přečíst data z kapitoly 9, kde jsou z grafu vidět různé aktuální nehumánní prvky v jednání žáků v českých školách. Dříve byl také od žáků a rodičů k učitelům respekt, který se překotnou rychlostí vytrácí a pomalu již dochází k úplnému opaku. Komenský by jistě byl z této situace zarmoucen. Nejenže se zabýval křesťanskou etikou, ale vynaložil tolik úsilí, aby se společnost zlepšila v řadě oblastí od školství, náboženství, chování, morálních kodexů a etiky.

¹⁵⁸ KUČERA, Z., et al., 1991. *Teolog univerzality Jan Amos Komenský in Pocta J. A. Komenskému*. 1. vyd. Praha: Karolinum, s. 205–206. ISBN 80-7184-0012.

Jan Amos Komenský sice žil již v letech 1592–1670, ale mnoho myšlenek ze všech jeho knih má hluboký význam pro naši současnost. *Kladný globalismus a universalismus J. A. Komenského nás oslovuje i dnes. Tušíme určité souvislosti s našimi problémy globálního chápání světa a jeho otázek. A nejen spoje s naší filosofií a ekologií, nýbrž s naší universální nadějí pro svět: člověk a jeho svět mohou dojít ospravedlnění a spásy: Kristus je nadějí celého světa.*¹⁵⁹ **Čech a rodák z Moravy je svými díly oceňován na celém světě. „Den učitelů“ se slaví v ČR a na Slovensku právě v den jeho narození. Byl nejen vynikající pedagog, filosof, teolog, politik a biskup Jednoty bratrské. Sám se oddaně věnoval rodné vlasti a stejně soucítil se všemi lidmi kdekoli na světě. Jeho neutuchající rozměr lásky mu dovoľoval překračovat náboženské, stavovské a národnostní hranice. Má velkou zásluhu, že objevil dětství jako významnou etapu celoživotního vývoje a zároveň společenské všenápravy.**¹⁶⁰ **Jeho „pampaedie“ čili vševýchova je univerzální zušlechtování celého lidského pokolení.**¹⁶¹

Jan Amos měl zhruba do svých dvanácti let jistotu v bezpečí rodiny a její stálosti. Záhy však pocítil ztrátu otce, za rok nato matky a k tomu ještě ztrátu dvou ze čtyř sester, kdy se na tolika úmrtích v rodině podílely dřívější nakažlivé nemoci a morové epidemie. Jako sirotka se ho ujala teta ze Strážnice, kde začal chodit do školy a stal se v ní oblíbeným. V jeho dospívání se ale odrazily hrůzy války, byť jim jeho nová rodina dokázala unikat útekou z místa na místo. Tyto vjemy u Amose formovaly jasně záporné postoje k válkám.¹⁶² Na druhou stranu jej vedly ke zvědavému pozorování protikladů, čímž si ukládal do paměti celý „orbis pictus“ i s mnoha otřesnými dojmy. Ohledně každého zla se Komenský opírá o „Písmo svaté“ a své ideje váže k Augustinovým. **Při otázce, odkud zlo pochází, odpovídá Komenský teologií, že zlo je tam, kde je nedostatek dobra.**¹⁶³

¹⁵⁹ KUČERA, Z., et al., 1991. *Teolog univerzality Jan Amos Komenský in Pocta J. A. Komenskému*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 208. ISBN 80-7184-0012.

¹⁶⁰ KOMENSKÝ, J. A., 1992. *Obecné porady o nápravě věci lidských. I. svazek. Pansofie*. Praha: Nakladatelství Svoboda. s. 37. ISBN 80-205-0226-2.

¹⁶¹ KOMENSKÝ, J. A., 1992. *Pampaedia. III. svazek*. Praha: Nakladatelství Svoboda. s. 15. ISBN 80-2050228-9.

¹⁶² KRATOCHVÍL, M. V., 1984. *Život Jana Amose*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. s. 12.

¹⁶³ KUČERA, Z., 1992. Komenský teolog. *Theologická revue*, roč. 63, č. 1, s. 5. ISSN 0139-7702.

Ke zlu je možné parafrázovat z doslovu knihy A. Williama, že jednou z příčin zla je nedostatek víry a že **podobu násilí na sebe někdy bere bezohlednost, proto by lidé neměli ztrácet kontakt se svou bytostnou podstatou.**¹⁶⁴

V době, kdy byl Komenský žákem „Bratrské školy“, začíná mít nový pocit jistoty, kterou rozšiřuje z pramenů dalších poznání. U nich nás každého trochu zavazuje nepsaný zákon, abychom si z vědění nenechávali nic pro sebe, a tuto humánní myšlenku Komenský dodržel na maximum. Byl přesvědčen, že **přijaté „světlo“ musí předávat ostatním, což plnil po celý život.** Ve všech jeho dílech je vidět **pojetí celkové harmonie, která má odstraňovat rozpory mezi vědeckým poznáním a zjevenou pravdou.** Harmonii pro celek Amos umocnil v dalších letech nejvlastnější tvorbou, v níž projevil síly lidského ducha a srdce ke službě všem lidem. Věřil ve zřetelnou akceptaci univerzality, kdy každý, kdo pochopí slovo Bůh, zažije celek a jeho smysl s univerzálním bytím. My sami a všechno je v celé sounáležitosti i s tajemným souhlasem, který Amos nazývá Bohem.¹⁶⁵

Komenský měl největší zájem, **aby vše samo v dobrém plynulo bez jakéhokoli násilí.** Jeho velkou snahou bylo změnit svět k lepšímu, což považoval za trýznivý úkol, ale ten ho v některých momentech dokonce i ohrožoval. Během třicetileté války se s naléhavostí starozákonního slova stal mluvčím svého národa. *Nebyl jediný, komu hrozilo nebezpečí, v roce 1622 se v lednu dovídá o zatýkacím mandátu, který byl vydán zvláště na jeho osobu. Dny rozhodování se smrsknou na hodiny, je prý třeba zachránit aspoň život.*¹⁶⁶

Jan Amos Komenský napsal asi 250 děl, některá s větším, jiná s menším rozsahem. Proti nepochopení svých nejbližších **osobně pokládal za své nejdůležitější dílo „Obecná porada o nápravě lidských věcí“** – celkem má sedm dílů. Proslulá pansofie je jedním z nich. Komenský prosazoval „pansofii“ jako filosofický směr vedoucí k harmonii ve světě, aby v něm byla láska a žádné konflikty. V Amsterdamu napsal knihu **„Pansofický vychovatel“**, kde soustředil své poslední myšlenky o reformě výchovy a škol přirozenou metodou. Použil k tomu příměr s nití a mechanickým strojem, protože má schopnost vést k pohybu

¹⁶⁴ WILLIAM, A., 2016. *Mystický léčitel – Edgar Cayce naší doby*. I. vyd. Praha: Metafora s. r. o. s. 431–432. ISBN 978-80-7359-480-0.

¹⁶⁵ KUČERA, Z., 1992. Komenský teolog. *Theologická revue*, roč. 63, č. 1, s. 6. ISSN 0139-7702.

¹⁶⁶ KRATOCHVÍL, M. V., 1984. *Život Jana Amose*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. s. 37.

správnou a jednoduchou cestou. Lidé ale místo hledání jednoduchosti a správnosti často hledají jiné cíle. Již od pobytu ve škole si dle Komenského mají žáci zvyknout užívat rozumu, znalostí a naučit se chovat k věcem, s nimiž musí zacházet. A nejde jen o věci, jde hlavně o bližní, s kterými mají vždy jednat v dobrém.

Komenského cílem bylo navrátit ráj křesťanské mládeži. Položil základy ke zkoumání člověka a společnosti, vědě o vzdělávání a výchově, pedagogiky a psychologie. **Celý život si bral krušné úděly jiných za své, zejména sociální problémy chudých a zdravotně znevýhodněných.** Chtěl psát díla, aby přetrvala, a to se mu podařilo jako málokomu. Ať jde o učebnici latiny „Janua linguarum reserata“, knihu „Didactica“, která se zabývá teorií vzdělávání, nebo jiná jeho díla. **Amos chtěl napravovat mnohé škody napáchané při vzdělávání na dětech a mládeži.** K příjemnějšímu učení pro děti sepsal také „Pravidla snadnější mluvnice“. Ve své tvorbě zřetelně vyzýval ke změně postojů k dětem, pokud mají u výchovného a vzdělávacího procesu nějaký nedostatek či odlišnost, které by je mohly vylučovat od ostatních. Tomu všemu chtěl zabránit.¹⁶⁷

V české encyklopedii „Theatrum universitatis rerum“ Komenský čerpal z německého filosofa jménem Nicolaus Cusanus (Mikuláš Kusánský). Říkalo se mu Kusa a žil v letech 1401–1464. V encyklopedii jsou čitelné shody a obdoby s Kusem, např. srovnání času a věčnosti s hodinami, které běží, ale rovněž s hodinami, jež stojí. Také Amosův „Labyrint světa a ráj srdce“ přináší jistou dvojí tvář světa se zjevnou i skrytou harmonií. **Umět spatřit oboje znamená být veden něčím jiným než jen rozumem. Je to právě víra, která dovede zbystřit zrak k zahlédnutí toho, co je možná pro lidský rozum absurdní, ale je pravou skutečností s pravou harmonií. Co je větším protikladem k přímému nežli křivka? A přece v principu a nejmenších úsecích splývají (jak podivuhodné), poznamenal Cusanus, objevitel nejkrásnějších tajemství geometrie.**¹⁶⁸

Komenský vnímal podobnou analogii s Kusem nejen s hodinami, ale i u brýlí, protože ty se v lidských životech vyskytují ve všech rozhodujících momentech, např. když si je poutník nasadí při pohledu mimo svět či při pohledu do lidské konečnosti, kde už nejsou žádné brýle mámení. V konečnosti se všem otevírá cesta k nitru, kde hlouběji než vlastní

¹⁶⁷ PEŠATOVÁ, I., et al., 2007. *Úvod do integrativní speciální pedagogiky*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 8. ISBN 978-80-7372-268-5.

¹⁶⁸ HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 15. ISBN 978-80-87127-62-9.

přirozenost mluví Bůh. Mizí připoutanost k věcem a vyvstává nejryzejší pravda s pravou podstatou věcí. Brýle pravdy a brýle mámení jsou vlastně paralelou ke Kusově shodě protikladů. *Měly zajisté tu moc (jakž jsem potom mockrát zpruboval), že skrze ně hledícímu věc daleká blízká a blízká daleká; malá veliká a veliká malá; mrzutá krásná a krásná mrzutá; černá a bílá, bílá a černá etc. se zdála. I porozuměl jsem, žeť sobě nezle Mámení říkati dá, když takové brýle dělati a lidem vstavovati umí.*¹⁶⁹

Cusanus, z kterého Komenský čerpal, považoval svět za školu, kde je výchova pojata jako podstata světa ve smyslu světového pořádku, což je všeobecná výchova s jednotou. **Všeobecná výchova s univerzální jednotou se ale ve školách nevyučuje.** Proto se tak málo dostáváme k důležitému celostnímu holistickému učení, z něhož by lidé víc pečovali o svou duši, což je i příprava na poslední cíl, kde jsou si všichni rovni. Starost směrem k lidské duši nemá žádná omezení a Komenský s ní získal šířku pohledu rovněž na pedagogický problém s celou mravní a duchovní výchovou. K jejímu obohacení přidal ještě hlubší, čistší, modernější a univerzálnější ideály.

Z proslulého Amosova díla „Svět v obrazech“ (Orbis Sensualium Pictus) je tato citace: *Duše lidská. Duše jest život těla, jedna v celém: Toliko oživující v bylinách k tomu i čijící ve zvířatech, ještě i rozumová v člověku.*¹⁷⁰ Z díla „Brána jazyků otevřená“ bylo cítit, že nejde o pouhé učení řeči, ale **o univerzální základ s univerzálním duchem, protože v ten moment se celý svět pozastavil a s udivením naslouchal hlasu českého nejchudšího, ale i nejbohatšího člověka, který dokázal s prázdnýma rukama významně obdarovat celý svět.** Komenského teologie má soteriologický čili spásonosný charakter; ozřejmit stav světa vůči Bohu. Proto je celý Komenského teologický i pansofický systém zasazen do eschatologického rámce. Ten určuje motiv a cíle k dynamickému myšlení ve filosofii, v politice, práci.¹⁷¹ **Genialita učitele národů, jak byl Komenský nazýván, je rovněž ve výchově.** Bral ji za umění ve spojení s přírodou a duchem, který usměrňuje a staví výchovu do středu světa. Umění a příroda jsou protiklady, natura pracuje bez umění a tam, kde příroda

¹⁶⁹ KOLÁR, J., 1984. *Jan Amos Komenský Labyrint světa a ráj srdce*. 3. vyd. Praha: Odeon. s. 19.

¹⁷⁰ KOMENSKÝ, J. A., 1658. *Orbis sensualium pictus. Svět v obrazech*. Jubilejní vydání k 350. výročí narození J. A. Komenského. Praha: Královské Vinohrady. s. 98.

¹⁷¹ KUČERA, Z., 1992. Komenský teolog. *Theologická revue*, roč. 63, č. 1, s. 3. ISSN 0139-7702.

nemůže, zasáhne „ars“ čili umění. Obojí se ale doplňuje páskou harmonie, proto byl Komenský nejen pedagog, teolog, ale i světový filosof.

Z Komenského závěti: *Klíčovým vyznáním Komenského závěti je obrana odvahy »volat celý svět a celé lidské pokolení napomínat, aby zmoudřelo«. Lhostejnost a rezignace je zradou nejvlastnějšího poslání člověka, zejména křesťana. »Čím je kdo zbožnější, tím více a tím spíše hledí lidem prospět«.* Pro další budoucnost je tato věta nutná napořád. **K myšlence o zmoudření lidského pokolení** je příznačná následující teze z Amosovy „Pansofie“. Pro svou překračující moudrost je zvýrazněna a kéž by se jí všichni dokázali řídit: ***Rozdílný názor v týchž věcech mohou mít přece oba, aniž by museli snad narušit přátelství své.***¹⁷²

Myšlenkové dědictví Komenského je aktuální i dnes. Ne snad k přímému kopírování, ale k následování jeho myšlenkových postupů, kdy selhaly různé ideologicky zabarvené pedagogické systémy a kdy se hledá něco, co by bylo univerzálně platné.

¹⁷² PÁNKOVÁ, M., 2014. *Jan Amos Komenský v nás*. 1. vyd. Praha: Knihovna Komenského a Národní pedagogické muzeum. s. 29. ISBN 978-80-86935-29-4.

8. ŠKOLSKÁ SOCIÁLNÍ PRÁCE (zkráceně ŠSP)

Co vlastně je školská sociální práce? Každý nemusí znát přesnou odpověď, proto budou k ŠSP uvedeny současné informace a souvislosti.

8.1. Definice a rozpětí ŠSP

Školskou sociální práci je možné definovat jako **nejdynamičtější specifickou činnost v oblasti sociální práce se specializovanou a širokou profesní praxí**. Tímto způsobem ji charakterizuje „Národní asociace školských sociálních pracovníků“ v USA. Jinými slovy se jedná o **aplikovanou sociální práci do školství**. **Z průběhu desítek let je již prokázáno, že ŠSP všemi aspekty zásadně přispívá k celkové úspěšnosti ve vzdělávání všech žáků a studentů**, z čehož také vyplývá její potřebnost. **Úspěšností ve vzdělávání se rozumí i bezproblémové chování žáků**. ŠSP má mnohem širší komplexní potenciál, než je rozpětí školního psychologa, výchovného poradce, metodika prevence, sociálního pedagoga či pedagoga samotného, a to i svým **přesahem za školu, který pedagogové nemají**. **Zavedení školské sociální práce znamená prospěšnost pro všechny žáky**. **Za chybu lze jistě pokládat, že naše společnost je zkoumána jen povrchně a ve školství s nedostatečným rozsahem, protože celostně neodkrývá dnešní problémy žáků a studentů.**¹⁷³

8.2. Historie ŠSP u nás a ve světě

Sociální práce se v době první světové války začala v Československu dle tehdejších možností teprve vyvíjet, hlavně se týkala zdravotní a sociální služby, včetně zřizování jejich pracovních míst, **na čemž se svým úsilím výrazně podílela doktorka Alice Masaryková**. **U této u nás nikdy nedocenené osobnosti je nyní prostor k uvedení různých faktů z jejího života, křesťanské víry a profesní činnosti**.

¹⁷³ HURYCHOVÁ, E., 2016c. Školská sociální práce, 1. díl. *Listy sociální práce*, Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, roč. IV. č. 7, s. 19–20. ISSN 2336-2332.

8.2.1. Fakta ze života, náboženství a sociální práce Alice G. Masarykové

Nejstarší dcera manželů Masarykových Alice se narodila 3. 5. 1879. Pokřtěna byla evangelickým farářem. V červnu 1903 promovala na Karlově univerzitě za doktorku filosofie a poté postgraduálně studovala v Lipsku. Dva roky působila v Chicagu jako sociální pracovnice, kde se během pobytu seznamovala s mnohými sociálními problémy. *Po dobu 14 dnů byla Alice v USA také hostem Jane Addamsové v Hull House. Ze svého pobytu v Chicagu si odnesla přesvědčení, že sociální práci prospívá duchovní uvědomělost, všeobecné vzdělání a houževnatá pracovitost.*¹⁷⁴ K J. Addamsové přísluší dodat, že byla americkou sociální pracovnicí, v roce 1931 dostala jako první žena USA Nobelovu cenu míru. Na začátku 20. století rozvíjela zájem o zásadní otázky k potřebám dětí a jejich matek, zdraví populace a světového míru. Zakládala komunitní centra se sociálním poradenstvím a péčí, u nichž se zabývala i sociální etikou.

V prvních desetiletích 20. století ještě neexistoval název školská sociální práce, sociální činnost tehdy vznikala jen v obecné rovině. V té době byly u nás díky Alici Masarykové založeny mnohé poradny pro děti. Blízkost ke školské sociální práci měl tzv. „Dorost Československého Červeného kříže“, jeho zavedení bylo právě z iniciativy A. Masarykové. K „Dorostu ČsČK“ je víc konkrétnějších informací závěrem této kapitoly.

Alice Masaryková se u nás významně zasloužila o předávání základních vědomostí k sociální práci a sociologii. *Po návratu do vlasti působila jako středoškolská profesorka, příležitostně překládala, přednášela o abstinenci a emancipaci a propagovala v Českých zemích sociologii jako novou vědní disciplínu.*¹⁷⁵ Unikátní rozmach českého národa v 19. století se opíral o filosofii F. Palackého, K. H. Borovského, a Alice patřila do první generace žen, jež začaly sbírat plody z nových společenských kulturních hodnot. Dávaly naději, že konstruktivním směrem dojde ku prospěchu všech s důstojnou úrovní. Filosofie Alice byla humanitní s pevným zakotvením v základních křesťanských principech.¹⁷⁶

¹⁷⁴ ŠVEJNOHA, J., 2003. *Alice Masaryková, první předsedkyně československého Červeného kříže*. Praha: Český červený kříž. s. 43. ISBN 80-239-2033-2.

¹⁷⁵ LOVČÍ, R., 2009. *PhDr. Alice Garrigue Masaryková a náboženství – Výběr z etických a teologických postojů nejstarší dcery prvního československého prezidenta*. Plzeň: Obec unitářů v Plzni Náboženské společnosti českých unitářů. s. 1. ISBN 978-80-254-4346-0.

¹⁷⁶ MINTALOVÁ, Z., 2006. *Červený kříž, Alica G. Masaryková a Slovensko*. Vydala Bratislava: Červený kříž. s. 48. ISBN 80-969550-8-X.

O tom, jakou cestou se bude doktorka Alice Masaryková v profesní dráze ubírat, se rozhodla ihned – v sociální práci druhým, kterou výrazně zaměřovala na péči o děti. Díky ní byla v Praze založena společnost „Péče o dítě“, již se také stala předsedkyní. Koncem roku 1919 už tato společnost pečovala o zhruba půl milionů dětí. Českým a slovenským dětem věnovala Alice systematickou péči, svými kontakty dokázala z fondů Amerického Červeného kříže u nás vybudovat pro děti 22 poraden.¹⁷⁷ V jejím životě nebylo vlastní mateřství naplněno, nedošlo ani k manželství. Za první světové války ji nešťastnou shodou okolností uvěznili pro odbojovou činnost jejího otce, nejprve v Praze, potom ve Vídni. Jako vězeňkyně žila skoro devět měsíců, na propuštění se podílelo spojené úsilí i s účastí USA. Těžko spekulovat, co by ji jinak čekalo.

Po první světové válce byla Alice poslankyní v „Revolučním národním shromáždění“. V té době se také nechtěně stala provokatérkou českých katolíků. Dle nich zaváděla tzv. nemorální cizoty ze zahraničí, což katoličtí konzervativci nedokázali zprvu přijmout, proto do těchto cizot řadili Armádu spásy, nebo Spolek mladých křesťanských dívek pod zkratkou YWCA. Inu, vždyť nikdo nejsme bez chyb a mýlit se, je lidské.

Alice se současně zapojila do formování spolku s názvem **Československý Červený kříž** (zkráceně ČsČK) a byla doslova jeho hlavou. Jako předsedkyně vedla ČsČK až do roku 1938. V prvních dekádách předsednictví se dočkala mezinárodního uznání. První humanitární pomoc získala pro děti, jednalo se o čtyři vagóny potravin, šatstva a hraček z Paříže. Z kanadského Červeného kříže domluvila další pomoc, šlo hlavně o zdravotnický materiál s využitím při obranné válce na Slovensku. Další finanční a materiální pomoc sehnala našim legionářům v Rusku a pro ruské uprchlíky. Kromě toho zařídila měsíční pobyt podvyživených pražských dětí ve Vysokých tatrách. Angažovala se v pomoci Slovensku, které bylo v začátku činností ČsČK vystaveno vojenským útokům z Maďarska. Ve spolupráci s misí Lady Pagetové zařídila dětskou nemocnici v Bytčici, rekonvalescenční ústav v Košicích, dětský ústav v Modré. Pomáhala všude, kde mohla, výčet jejích aktivit je obsáhlý. Podporovala také spolek „Živena o sociálně-zdravotné školstvo“, v roce 1922 se podílela na vzniku Ústavu Milana R. Štefánika (v Turčianském Svatém Martine) zaměřeného na vyšší dívčí odborné školství a sociálně-zdravotní oblast. Studentky „Školy pre sociálně-zdravotnú starostlivosť“, která se v Ústavu R. Štefánika nacházela, se seznamovaly s organizováním veřejné sociální

¹⁷⁷ tamtéž, s. 52

a zdravotní péče. V praxi se věnovaly práci v rodinách nebo v sociálně-zdravotních ústavech.¹⁷⁸

Zásluhou Alice Masarykové se u nás podařilo založit mnoho nemocnic, ústavů, sanatorií, např. v Praze Podolí s pozdějším názvem „Ústav péče pro matku a dítě“. Aktivitou Alice vznikla od roku 1926 druhou květnovou nedělí oslava „Den matek“. Tehdy i „Svátek velikonočních mírů“ – znamenal třídenní celospolečenské příměří v politické a mediální sféře. Na podnět ČsČK se při něm diskutovalo o problémech v sociálně-zdravotních otázkách, které bylo nutné rychle vyřešit. V Praze také vznikla „Česká ošetrovatelská škola Československého Červeného kříže“ – do praxe zavedla koncepci teoretické a praktické výuky ošetrovatelek. Od roku 1929 měla tato škola deset let působnost v rámci ČsČK. Podobně zaměřené školy u nás začaly postupně vznikat i v jiných českých a slovenských městech.

Na shromáždění delegátů ČsČK v roce 1927 Alice pronesla tento projev: ... *Vrátila jsem se nedávno z daleké pouti. Dotkla jsem se tří velkých světů: Egypt vybavil mi otázku nesmrtelnosti duše, Palestina poměr člověka a Boha, Řecko význam vědy, filosofie a nejvyššího umění.*¹⁷⁹ Měla jasno i k cestě Československého Červeného kříže. Říkala, že slova, jež by chtěla citovat, jsou výsledkem úvahy vědecké a mravní víry: *Bud'tež činitelé slova a ne posluchači toliko... Zdá-li se komu z vás, že jest nábožný a v uzdu nepojímá jazyka svého, ale svodí srdce své, takového marné jest náboženství. Náboženství čisté a neposkvrněné před Bohem a Otcem totoť jest: navštěvovati sirotky a vdovy a ostříhati sebe neposkvrněného od světa ...*¹⁸⁰ Z myšlenek Alice je zřetelná humánní čistota ve vztahu k bližním.

Alice Masaryková u nás nebyla nikdy doceněna, jak by si zasloužila, proto je alespoň zde k její nezměrné křesťanské humánní činnosti vysloveno uctivé poděkování.

S velkým díkem Alici vznikly v Československu poradny „Našim dětem“. Československý Červený kříž pod jejím vedením od roku 1921 zřizoval „**Zdravotní stanice**“. V Čechách jich bylo 12, na Moravě 5, na Slovensku 2, v Podkarpatské Rusi 2. Sloužily

¹⁷⁸ tamtéž, s. 50–53, 110–111.

¹⁷⁹ ŠVEJNOHA, J., 2003. *Alice Masaryková, první předsedkyně československého Červeného kříže*. Praha: Český červený kříž. s. 52. ISBN 80-239-2033-2.

¹⁸⁰ tamtéž, s. 53.

nemajetným a nemocným osobám, zahrnovaly poradny pro mládež, působily k ochraně matek, kojenců a jiných znevýhodněných skupin. **Poradny „Našim dětem“ a „Zdravotní stanice“ byly u nás předzvěstí kvalifikované zdravotní a sociální dětské péče.** Pracovnice v poradnách „Našim dětem“ měly atestaci **diplomovaných ošetřovatelek**, jejich činnost byla zaměřena na prosazování kolektivní, individuální, zdravotní a sociální výchovy. **Poradny současně poskytovaly řadu různých důležitých přednášek, v roce 1934 u nás zahájily i první povinné očkování. Již od roku 1920 začínala z poraden návštěvní služba do rodin,** avšak k její realizaci byla nutná žádost, podaná na Červený kříž.¹⁸¹

Z Prahy se ošetřovatelsko-zdravotní péče rozšířila do Plzně, Brna, Ostravy a na Slovensko. Červený kříž také zabezpečoval samaritánskou službu a dobrovolnictví. **Ve všech těchto činnostech byla A. G. Masaryková průkopnicí, kdy chápala a reagovala na nově vznikající jevy ve společnosti, pokud byla u některých lidí nutná rychlá sociální pomoc.** K této práci měla Alice perfektní profesionální přípravu, organizační talent a nezištné srdce.¹⁸²

Co lze u nás díky Alici Masarykové chápat za jistý předstupeň školské sociální práce, byl vznik a organizování „Dorostu Československého Červeného kříže“. Dne 26. 1. 1926 u nás tuto činnost povolilo Ministerstvo školství a národní osvěty Československé republiky. Práci „Dorostu ČsČK“ řídil Ústřední výbor v Praze, tvořili ho pedagogové, lékaři a sociální pracovníci. Čestnou předsedkyní byla opět Alice Masaryková a výkonným předsedou profesor Karlovy Univerzity František Drtina. Dorost ČsČK byl jedinou školskou organizací zaměřenou na školáky a studenty, jejíž činnost byla v tehdejší Československu Ministerstvem školství a národní osvěty na školách povolena.¹⁸³

Uvedený „Dorost ČsČK“ jako blízký předstupeň školské sociální práce u nás vznikl již skoro před sto lety. Poskytoval dětem různé zásady s humánními a sociálními doporučeními. Stal se organizací, jež v té době nahrazovala nedostatky státní a sociální péče o mládež. Alice v Praze založila sociologickou sekci, která studentům umožňovala, aby věděli, jak zavádět sociální práci do praxe. U nás byla Alice také zakladatelkou

¹⁸¹ MINTALOVÁ, Z., 2006. *Červený kříž, Alica G. Masaryková a Slovensko*. Vydala Bratislava: Červený kříž. s. 138–139. ISBN 80-969550-8-X.

¹⁸² tamtéž, s. 139–148.

¹⁸³ tamtéž, s. 153.

sociologického výzkumu.¹⁸⁴ V padesátých letech ale narůstala tendence, buď tyto prvky vyloučit, nebo je transformovat, aby ladily novému politickému vedení. Po roce 1948 se musely reorganizovat školy zaměřené na ženské profese, k nimž současně patřily sociálně-zdravotnické a ošetrovatelské činnosti.

8.2.2. Konkrétněji k náboženství Alice Masarykové

*Náboženská podstata myšlení její matky a respekt otce pro původní křesťanské principy, tvořily základ pro Alicino myšlení. Jejich víra si u křesťanských principů cenila nejvíce křesťanského konceptu lásky – v kontextu individuálním a společenském. ... Odmítali církevní materialismus a dogmata, která nepřispívala k rozvíjení schopnosti myslet, ke znalostem, k mravní úrovni lidí a k řešení sociálních problémů.*¹⁸⁵ U Alice je ale zřejmé, že přes jakoukoli složitost k otázkám náboženství se u ní nejednalo o žádnou problematičnost, kterou představoval její otec Tomáš G. Masaryk. O jeho vztahu k náboženství se zde krátce vyjadřovala kapitola 1. 2.

*Při pokusu o zhodnocení náboženských názorů a duchovní orientace jmenované ženy, čemuž se nyní budu věnovat samostatně, je nelehké podat jednoduchou charakteristiku. Alice vyrostla v křesťansky orientované rodině, kde oba rodiče prošli zkušenostmi s několika různými denominacemi.*¹⁸⁶ Masaryk od dětství náležel římskokatolické církvi, z té později vystoupil a přešel k Českobratrské církvi evangelické. I zde měl pro své některé názory neshodu. Během návštěv do USA se dostal do styku s unitáři, k nim však nekonvertoval. Při svém pracovním pobytu jako univerzitní docent ve Vídni se jeho žena Charlotta rozhodla vstoupit do církve reformované. Její úmysl však záhy vzal za své, neboť jí vadilo, že v českém protestantském prostředí (na rozdíl od anglosaských zemí) se málo přemýšlelo. Z protestantské církve proto vystoupila. **Všechny čtyři děti manželů Masarykových se ve výchově setkávaly s rozmanitými teologickými postoji, což je nutilo hledat svůj vlastní názor mezi více náboženskými stanovisky.** Alice Masaryková zůstala i navzdory matce

¹⁸⁴ ŠVEJNOHA, J., 2003. *Alice Masaryková, první předsedkyně československého Červeného kříže*. Praha: Český červený kříž. s. 91. ISBN 80-239-2033-2.

¹⁸⁵ MINTALOVÁ, Z., 2006. *Červený kříž, Alica G. Masaryková a Slovensko*. Vydala Bratislava: Červený kříž. s. 43. ISBN 80-969550-8-X.

¹⁸⁶ LOVČÍ, R., 2009. *PhDr. Alice Garrigue Masaryková a náboženství – Výběr z etických a teologických postojů nejstarší dcery prvního československého prezidenta*. Plzeň: Obec unitářů v Plzni Náboženské společnosti českých unitářů. s. 5. ISBN 978-80-254-4346-0.

v Církvi československé evangelické. Vážila si odkazu českých bratří, Husa, Komenského. Dle mnohých textů a proslavů je zřejmé, jak moc byla vnitřně zbožná, byť k žádné církvi nevyjadřovala převládající preferenci. *Více než na teologické záležitosti kladla Alice důraz na sociální angažovanost, již nazývala „aplikovaným křesťanstvím“.*¹⁸⁷

8.2.3. Náboženské a etické názory z pera Alice Masarykové:

... Originální náboženští myslitelé, proroci, dovedou vyslovit, co jiní jen tuší. Kdo uvědoměle věří v Boha, je chráněn před přílišnou subjektivností. Cítí v duchu a pravdě autoritu Boží, jež vládne jeho svědomí. Takový člověk si cení živého náboženství všech lidí, všech způsobů a dob...

... Každý z Vás necht' pečuje o někoho, kdo pomoci potřebuje: květinu, strom, zvířátko, člověka. – Služba člověku je nejúčinnější službou Bohu...

... Zdá se, že učení, dogmata, předpisy živě chápané sblížují a vedou k životu, mrtvé učení dogmat ubíjí. Náboženství v nejvyšší formě je spolužitím a spolucítěním v Bohu...

... Připadá mi, že i slova, ať psaná, či mluvená, mají být činy. Neboť slovy vyjadřujeme myšlenky, aspoň je máme vyjadřovat, a proto tak se mi líbí, že Pán Ježíš neučí nás jen jednání, ale i krásnému čistému myšlení...

Nejoblíbenější modlitba Alice, která původem vychází z ruského pravoslaví.
*...“Ducha prázdnoty, malodušnosti, vládychtivosti a prázdných slov odejmi ode mne, můj Bože, a dejž mi ducha čistoty, moudrosti, trpělivosti a lásky. Dejž mi zřítí vlastní prohřešení a neodsuzovati bližního. Amen.“*¹⁸⁸

Po smrti matky zastávala doktorka Alice Masaryková i funkci první dámy. Nebyla však obdařena pevným zdravím, jejím největším problémem byla oční vada. Po matce geneticky zdělila duševní labilitu, s kterou ale dokázala statečně bojovat a nepoddávat se jí. Ke konci života téměř oslepla. Zemřela v Chicagu v domově seniorů dne 29. 11. 1966.¹⁸⁹

¹⁸⁷ tamtéž, s. 6.

¹⁸⁸ tamtéž, s. 17–24.

¹⁸⁹ tamtéž, s. 4.

Na úplný závěr k názorům doktorky Alice Masarykové na lidské bytí je přidána část z jejího projevu představeného na „Mírovém zasedání evropského shromáždění Společnosti národů“ v Londýně v květnu 1938, který je ze sbírky A. G. M. (A. G. Masaryk, Address presented at a Peace Meeting of „Europe’s Rally to the League of Nations,“ London, May 1938; AGM Collection).

... For centuries and centuries there seems to have been a tension between religion and science. I believe that the last few years show signs that we are beginning to overcome this disharmony. Jesus visualized religiously and intuitively the moral principles by which human beings should be guided. Honest and diligent psychological and sociological research and a truly hygienic conception of life lead us to the same principles also, scientifically. Only as long as we remain true to them are we safe and can we develop soundly without crushing other human beings. And these are the principles which form the foundation of the League of Nations, and that is why they are bound to last.¹⁹⁰ (Stručný překlad: ... Po staletí a staletí se zdálo, že mezi náboženstvím a vědou existuje disharmonie. Věřím, že v posledních několika letech se ukazuje, že tento nesoulad začneme překonávat. Ježíš nábožensky a intuitivně vizualizoval morální principy, kterými by se lidé měli řídit. Čestný, usilovný psychologický a sociologický výzkum a skutečně hygienické pojetí života nás vedou vědecky také ke stejným principům. Pouze za předpokladu, že se jimi budeme zdokonalovat, jsme v bezpečí, a můžeme se zdravě rozvíjet, aniž bychom ostatním ubližovali. A to jsou zásady, které tvoří základ Společnosti národů).

8.3. Další fakta o školské sociální práci

Po vzoru ze zahraničí by bylo žádoucí v trendech sociální práce systematicky pokračovat, což se u nás na základě politických změn nedařilo. Nebyl tedy možný vývoj ani ve školské sociální práci. K její historii patří zmínit, že vznikla v USA již kolem roku 1890. V úplném prvopočátku byla nejprve praktikována formou tzv. navštěvujících učitelů (visiting teachers). Docházeli za žáky ze sociálně slabších rodin, pomáhali s psaním úkolů, se zabezpečením stravy a dalším potřebným. **V této minulosti se sociální práce jako profesní činnost začínala rozvíjet, později postupně probíhal její fundovaný vývoj, z kterého**

¹⁹⁰ MITCHELL, R. C., 1980. *Alice Garrigue Masaryk 1878–1966*. University of Pittsburgh: University Center for International Studies. UCIS series in Russian and East European studies; 4. s. 151. ISBN 0-916002-48-9.

vznikl přesný název dvou činností: **sociální práce a školská sociální práce**. Nyní je ŠSP v řadě zemí ukotvena legislativou a někde již dlouhodobě.

Pojďme ale ještě zpět k přesnějšimu rozvoji sociální práce. V 50. letech minulého století vznikla v USA „Národní asociace sociální práce“ (The National Association of Social Workers – NAWS), avšak už v roce 1955 se k ní připojila „Národní asociace školských sociálních pracovníků“ (The National Association of Scholl Social Workers – NASSW). V průběhu této doby založila NASW v Americe „Speciální výbor pro školskou sociální práci“ a v 70. letech byly pro činnost této profese ustanoveny mezinárodní standardy. Od té doby jsou uvedené standardy pravidelně aktualizovány, a nutno říci, že nikdy nezahrnovaly ani nezahrnují jinou profesní pozici než školskou sociální práci.

8.4. Výtah podstatných faktorů z mezinárodních standardů ŠSP

8.4.1. Co musí pracovníci ŠSP nejen znát, ale umět

Relevantní princip mezinárodních standardů hned v úvodu sděluje **zásadní fakt**, že školští sociální pracovníci představují důležitý element vzdělávacího systému, protože mají přímé zaměření na co nejlepší prospěch a rozvoj žáků. Jako metoda, kterou musí pracovníci ŠSP nejen znát, ale umět s ní pracovat, se nejlépe uplatnila unikátní a reálná perspektiva s názvem „osoba v prostředí“ neboli školský ekosystém.

Ze standardů je zřetelné, že ŠSP je specializovaná oblast sociální praxe, má vliv na změny ve vzdělávací politice a vývoji praktických modelů této činnosti. Z rozvoje mezinárodního obsahu vzdělávání je důležité, že **kromě školské legislativy z něj vyplývají zásady, pravidla, etické hodnoty a úkoly, které patří do kompetenčního rozsahu pracovníků ŠSP.**

8.4.2. Klíčové principy standardů ŠSP

Formulované principy odpovídají **víceúrovňové praxi**. Implementace školské reformy vyžaduje od školských sociálních pracovníků proaktivní přístup k zásadním prioritám. Patří k nim sociální spravedlnost ve vzdělávání, která znamená **rovnost v přístupu u vzdělávání se standardizovaným měřením školní úspěšnosti**.

Víceúrovňové praxe jsou tři

- V první jde o preventivní programy zaměřené na primární prevenci.

- **V druhé** jsou skupinové programy a krátkodobé intervence k redukci problémů v chování se záměrem k řešení konfliktů a emocionálního rozvoje žáků. Patří sem sociální zručnost, sociální krizová intervence a pomoc u problémů psychického zdraví směřováním k příslušným odborníkům.
- **Třetí** praxe zahrnuje individuální a také dlouhodobé intervence pro žáky s jakýmkoli vzdělávacími, výchovnými a sociálně-emocionálními problémy v kooperaci s různými specialisty. V této úrovni se intervence rovněž soustřeďují na redukci negativních dopadů z nevhodných životních podmínek, které mají záporný vliv na sociální fungování žáků či studentů.

8.4.3. Cíle standardů ŠSP

Cíle těchto standardů jsou výsledkem široké diskuse školských sociálních pracovníků během celého dlouhodobého trvání profese ŠSP. Definují rámec služeb, jaký poskytují školští sociální pracovníci, jež jsou **v zahraničí podporováni školskými úřady**. Informují žáky, studenty a rodiče, co vše mohou od této profese očekávat. **Cíle standardů celkově zahrnují rozvoj dobré praxe. Ve standardech je doporučeno, aby byl alespoň jeden pracovník ŠSP na 250 dětí, ale jeden pracovník ŠSP na 50 dětí se zdravotním znevýhodněním, postižením.**

8.4.4. Konkrétní standardy ŠSP

- **STANDARD 1 – Etika a hodnoty**

Školští sociální pracovníci jsou povinni dodržovat etiku a hodnoty profese sociální práce, jak jsou vymezeny v etickém kodexu a směrnicích pro etické rozhodování. K tomu musí rozumět unikátním aspektům praxe ŠSP, potřebám žáků, studentů, rodičů a komunit, kterým poskytují služby.

Interpretace: Osobitě je zdůrazňovaná problematika **informovaného souhlasu**, ochrany soukromí a diskrétnosti, důvěrnosti, přístupu ke zprávám, jež se vztahují k etickým a rovněž legislativním právům zákonných zástupců nebo minorit.

- **STANDARD 2 – Kvalifikační předpoklady**

Školští sociální pracovníci musí plnit kvalifikační předpoklady **dle gesčních institucí a ministerstva pro vzdělávání daného federálního státu**. Dále musí prokázat vědomosti s porozuměním profesi, včetně lokálního systému vzdělávání.

Interpretace: Požadované je vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu **sociální práce**, nejlépe zaměřeného na **školskou sociální práci**, nebo se doporučuje absolvování speciálního vzdělávání pro tuto činnost. Školští sociální pracovníci **potřebují k výkonu svého povolání licenci od příslušného státního výboru či rady a také certifikaci od státního ministerstva pro vzdělávání**. Školští sociální pracovníci mají být ve své praxi schopni využívat přístup založený na výzkumných důkazech, aby mohli přispívat k pozitivním vzdělávacím výsledkům všech žáků a studentů.

- **STANDARD 3 – Proces posouzení a hodnocení**

Školští sociální pracovníci vykonávají posuzování jednotlivců, rodin a systémů (třída, škola, sousedství nebo okres, stát) s cílem zlepšit vzdělávací výsledky všech žáků a studentů.

Interpretace: Školští sociální pracovníci musí ovládat systematická posuzování a sběr dat. Musí mít schopnost posoudit charakteristiky a interakce studentů, rodin, zaměstnanců školy. Musí umět realizovat reliabilní a validní posuzování žáků a studentů. **Na těchto základech vytvářejí potřebné intervence zaměřené k odstraňování překážek v učení**. V procesech posuzování i hodnocení využívají **ekologickou perspektivu a funkcionalistický přístup**.

- **STANDARD 4 – Intervence**

Školští sociální pracovníci rozumějí a využívají všechny důležité sociální intervence založené na výzkumných důkazech.

Interpretace: Pracovníci školské sociální práce **jsou povinni praktikovat výsledky nejnovějších výzkumů v oblasti školské sociální práce a na jejich základě umět intervenovat**.

- **STANDARD 5 – Rozhodování a evaluace praxe**

Školští sociální pracovníci musí při poskytování služeb využívat výzkumná data, pravidelně vyhodnocovat praxi a její rozvoj ke zvyšování kvality svých služeb.

- **STANDARD 6 – Archivace**

Školští sociální pracovníci precizně uchovávají data a zprávy, které jsou relevantní k implementaci a evaluaci služeb školské sociální práce.

- **STANDARD 7 – Management pracovní zátěže**

Školští sociální pracovníci musí organizovat svou pracovní zátěž tak, aby nejen plnili své povinnosti, ale i potvrzovali svou významnou roli pro co nejlepší vzdělávací poslání škol.

Interpretace: Pracovníci v pozici školské sociální práce musí svoji činnost řídit **účinně a účelně**. Priority praxe stanovují ve spolupráci se supervizory a na základě všech potřeb žáků a studentů. **Školští sociální pracovníci realizují svou roli a povinnosti v rámci víceúrovňového systému služeb školy.** Využívají technologie na podporu komunikace, získávání a uspořádávání informací s prokazováním plnění své práce.

- **STANDARD 8 – Profesní rozvoj**

Školští sociální pracovníci usilují o kontinuální zvyšování svých vědomostí a způsobilostí se záměrem poskytovat užitečné odpovídající služby jak žákům, studentům, tak jejich rodinám, komunitám, nebo zaměstnancům školy.

Interpretace: Povinnost respektovat Standardy pro kontinuální profesní vzdělávání a plnění státních směrnic v dané oblasti včetně supervize a konzultací. Nevyjímaje povinností přispívat k rozvoji profese ŠSP.

- **STANDARD 9 – Kulturní kompetence**

Školští sociální pracovníci musí mít jistotu, že žákům, studentům a jejich rodinám poskytují služby, které odpovídají i jejich kulturním odlišnostem.

Interpretace: Školští sociální pracovníci musí prokazovat způsobilosti stanovené „Standardem pro kulturní kompetence“ a v praxi je rozvíjet. Mají zodpovědnost přispívat k pozitivnímu školskému klimatu s respektem kulturních i hodnotových odlišností žáků a zároveň odstraňovat překážky, jež z nich vycházejí. Tím napomáhají k dobrému vzdělávání všech žáků a studentů.

- **STANDARD 10 – Interdisciplinární vedení a spolupráce**

Školští sociální pracovníci mají povinnost být aktivní v rozvoji pozitivního klimatu školy ve spolupráci s příslušnými orgány školské správy, zaměstnanci školy, rodinnými

příslušníky a dalšími profesionály, aby byly poskytované služby ve vzdělávání dostupné, odpovídající a efektivní.

Interpretace: Pracovníci školské sociální práce mají působit jako lídři a konzultanti při vytváření **pozitivního klimatu školy**, s facilitací rozumět faktorům, které ve školách, rodinách či komunitách způsobují žákům problémy ve vzdělávání. **Realizují angažování rodičů, členů komunity, zaměstnanců školy nebo jiných specialistů pro odstraňování překážek ve vzdělávání.** Zaměřují se na implementaci programů posilujících sociální pohodu a pozitivní výsledky žáků.

- **STANDARD 11 – Advokacie**

Školští sociální pracovníci se musí angažovat v obhajování práv žáků a studentů v přístupu ke vzdělávání a službám, které budou jejich vzdělávací výsledky pozitivně podporovat.

Interpretace: Školští sociální pracovníci obhajují práva žáků, studentů a jejich rodin. Právní pomoc ŠSP spočívá ve zpřístupnění a účinném využívání formálních i neformálních zdrojů v komunitách, aby byly rodiny schopné vlastní obhajoby. **Školští sociální pracovníci musí jako činitelé systémových změn identifikovat potřeby žáků a studentů, pokud nejsou uspokojovány na místní úrovni. Musí také pracovat na vytváření služeb, které tyto potřeby saturují a mít dostatečné informace o soudních rozhodnutích, legislativě, směrnicích a procedurách majících vliv na praxi ŠSP. Rovněž přispívají k účinnosti obhajoby práv žáků, studentů.**

Kdo se chce o práci ŠSP ucházet, v zahraničí musí prokázat úroveň kompetencí ve všech standardech s výjimkou standardu 2, 5, 10, které mohou být modifikovány zaměstnavatelem dle individuálních situací. Např. že si pracovník doplní vzdělání během výkonu praxe apod.

U zpracování hlavních aspektů a kritérií standardů ŠSP bylo čerpáno z revidovaného zdroje NASW 2012.¹⁹¹

¹⁹¹ NASW – The National Association of Social Workers., 2012. *School Social Work Standards* [online]. USA: The National Association of Social Workers. [vid. 18. 4. 2017]. Dostupné z: <https://socialwork.uky.edu/wp-content/uploads/nasw-standards-ssw.pdf>

Ke standardům ŠSP lze shrnout, že z nich vychází základ pro široký potenciál této nepedagogické profesní pozice s multidisciplinárním charakterem, k němuž je potřeba znalostí z více oborů.

8.4.5. *Multidisciplinární charakter ŠSP*

- V komplexu jde o znalosti sociální práce jako vědy, teoretické a praktické školské sociální práce, včetně práva sociálního zabezpečení. Komplex dále zahrnuje vědomosti ze sociální politiky, různých základů právního poradenství a teorie systémů.
- Znalosti ŠSP také vycházejí z krizové sociální intervence, teorií poradenství, supervizí a primární až terciární prevence.
- K multidisciplinárnímu charakteru patří základy ze všech tzv. pedií, jimiž jsou obory: somatopedie, etopedie, surdopedie, oftalmopedie, tyflopédie a logopedie. I proto je pro ŠSP indikována úzká spolupráce se speciálními pedagogy. Ti sice již mají vymezení ve školním poradenském pracovišti, ale podstatná souvislost ŠSP se speciální pedagogikou u nás zcela uniká.
- Pracovník ŠSP musí mít dovednosti s prvky ombudsmana, advokáta, manažera, výzkumníka, prostředníka, koordinátora, vyjednávače.
- Pracovníci ŠSP mají umět provádět detekce, případně depistáže, dále sociální anamnézy a dle potřeb katamnézy.
- ŠSP je svébytnou profesní pozicí, nelze ji vtěsnat do žádné pedagogické či jiné profese, což samozřejmě platí i naopak.
- U nás chybí pracovník ŠSP nejen k různým úkonům a činnostem, ale hlavně jako důvěrník. To vše lze považovat za absentující faktor ve školách, kde se mnohými prvky neustále proměňuje školní prostředí, v kterém jsou problémy žáků často viděny zjednodušeně.
- Důvěrník a důvěra k němu je citlivou a křehkou záležitostí. Bývá elementárním potřebným prvkem v dospívání, u přechodu k zletilosti, dospělosti, nebo když se děti chtějí svěřit, co je trápí, tíží a potřebují se podělit o problém. Očekávají také pomoc na cestě k řešení.

- Nepatrný úvazek psychologů, výchovných poradců nebo metodiků prevence **nemůže rozpětí ŠSP pokrýt, a hlavně se u těchto úvazků nejedná o školskou sociální práci.** Práce uvedených odborných úvazků ve školách se stěžejně skládá z psychologie, výchovy, nebo jak nastavovat individuální a kolektivní preventivní programy, avšak nevyplývají z nich kompetence ŠSP.
- **Jestliže chceme ve školách inovaci, je třeba se zaměřit na ŠSP** a vycházet z jejich zahraničních standardů s kladnými zkušenostmi. Poskytují návod s již vyzkoušenými metodami, jak pomáhat s problémy žáků a studentů ve školách. Je třeba nezapomínat ani na pomoc k řešení **bilingvní problematiky**, u našich žáků jí není málo a dle standardu č. 9 „Kulturní kompetence“ opět přísluší ŠSP.
- V zahraničí musí pracovníci ŠSP svou práci vykonávat **efektivně**, jen tak se jí mohou s účinností zhostit pro relevantní naplňování daných standardů.
- **V České republice by praxe ŠSP znamenala první záchytný bod**, který by u hledání řešení k pomoci různorodých problémů žáků **zastřešoval včasnost, čili neodkladnou a zároveň kontinuální dynamiku pro rychlejší pomoc.**¹⁹²

8.4.6. Šťastnější dětství se životní a sociální pohodou

Stále se hledají možnosti pro šťastnější dětství, k němu je však třeba znát: vývojové zákonitosti, věkové specifikace, veškeré potřeby od základních fyzických, psychických, pocitových i sociálních. Dle toho lze u dítěte navyšovat životní pohodu.¹⁹³ Pohoda s celkovým zdravím člověka je charakterizována WHO definicí zdraví, která znamená **komplexnost fyzické, mentální a sociální pohody.**¹⁹⁴ **Sociální pohoda bez ohrožujících prvků je velmi důležitá ve škole, na čemž se v zahraničí účinně podílí ŠSP. Sociální činnost je bez výjimky pojítkem s děním ve všech prostředích, tedy i školském ekosystému. ŠSP by se proto měla stát školským kurikulem, aby se v moderním prostředí škol mohlo vytvářet co nejlepší klima k potřebné prosperitě všech zúčastněných.**

¹⁹² HURYCHOVÁ, E., 2017a. Školská sociální práce v praxi. *Školní poradenství v praxi*, roč. IV, č. 1, s. 33–34. ISSN 2336-3436.

¹⁹³ VANÍČKOVÁ, E., 2009. *Informační centrum vlády: Deklarace práv dítěte* [online]. Aktualizováno 10. 11. 2009 [vid. 11. 3. 2018]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560>

¹⁹⁴ WHO., 2019. In *WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie* [online]. Aktualizováno 20. 3. 2019 [vid. 1. 5. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdrav%C3%AD>

8.5. Provázanost ŠSP se vzděláváním žáků

Vzdělávání má se ŠSP největší provázanost, což v zahraničí dávno prokázali. Všechno, co na žáka působí, se odrazí v jeho prospěchu a vývoji. V této optice bohužel velmi zaostáváme. *Sociální pracovníci a všichni, kteří se vážně zabývají osudy ohrožených dětí, tak mají v rukou jeden z důležitých klíčů k budoucnosti světa. Rozpoznání ohrožených dětí a posouzení jejich potřeb je prvním krokem k jejich budoucnosti, která se před námi neuzavírá, ale je pro nás a naše děti otevřená.*¹⁹⁵ Otevřenost k pomoci školním dětem zahrnují v zahraničí kompetence školské sociální práce ve spolupráci s mnohými dalšími odbornými pracovníky. **V ČR nemáme u žáků ani dostatek sociálních anamnéz, jejichž tvorba je také provázána s kompetencemi ŠSP.**

8.6. Význam potenciálu ŠSP

Již od roku 1979 jsou v zahraničí vydávána odborná periodika k ŠSP a vzrostl i počet vysokých škol ke vzdělávání v této profesi. NASW se zasloužila o Standardy školské sociální práce, jež se týkají obsahové a etické stránky. **Ve světě jsou školští sociální pracovníci považováni za experty na sociální prostředí.** Dokážou posoudit a vyhodnotit vliv prostředí na jedince. Se školou pracují jako se sociálním systémem, který je propojen s dalším prostředím žáků.¹⁹⁶

8.6.1. Co je školský ekosystém?

Ke každé otázce přísluší odpověď a pojem „ekosystém“ si zaslouží vysvětlení. **V principu je škola společenskou institucí, kde žáci tráví po mnoho let větší část dne, proto škola patří do školského ekologického systému – ekosystému. Se systémem jsou vždy pevně provázány podsystemy,** což u nás není téměř reflektováno, ještě jsme se nenaučili podstatu systémů ve všem pochopit. **Na žáky je nutné pohlížet nejen jako na „osoby v situaci“, ale i na „osoby v prostředí“, a ŠSP z tohoto zásadního kontextu regulérně vychází. Příímým posláním této profesní pozice je zaměření na co nejlepší prospěch**

¹⁹⁵ MATOUŠEK, O., et al., 2008. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál. s. 228. ISBN 978-80-7367-502-8.

¹⁹⁶ MATULAYOVÁ, T., 2008. *Možnosti rozvoja školskej sociálnej práce na Slovensku*. In: Školská sociálna práca. Trnava: Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce TU v Trnave. s. 96. ISBN 978-80-8082-246-0.

*a rozvoj žáků s uplatněním unikátní a reálné perspektivy „osoby v prostředí“.*¹⁹⁷ **Záměrem této reálné souvislosti je zlepšovat fungování osob v každé společnosti a jejím prostředí, což je paradigma školské sociální práce. Zároveň je třeba vědět, že lidé svá prostředí nejen utvářejí, ale jsou jimi zásadně formováni.**

S ekologickou perspektivou je spojena ekosystémová perspektiva. K jejím autorům lze přiřadit **Williamu Gordona**, který se zajímal o hranice mezi systémy a jejich prostředím, **mezi nimiž je vždy důležitá interakce. Stejná interakce je v prostředí škol, protože ekologická perspektiva vnímá člověka a prostředí za jednotný systém, z něhož nelze žádné prostředí vyjímát. Tato optika bere v potaz každé místo, kde jedinec tráví svůj čas.**

U školáka jde o rodinný, školní a mimoškolní prostor se všemi prvky – jak na něj působí a zároveň ho ovlivňují k podnětům, utváření postojů. Jinými slovy lze říci, že v prostředí, které znamená makrosystém, je živý organismus subsystémem a **jakákoli změna kdekoli, se vždy buď kladnými, nebo zápornými konsekvencemi zobrazí v systému, subsystému, či na jejich hranicích.** Charakter systému nelze odvodit dle rysů podsystemu, **v ekosystému je vždy nutné chápat celek.** V zahraničí je ŠSP praktikována hlavně aspekty k rozhraním systému a subsystému, kde nejčastěji vzniká mnoho různých problémů a tenzí.

Vlastní ekologickou perspektivu jako model pro individuální sociální práci představila v 80. letech minulého století **Carel B. Germain** a stanovila tzv. **Life-Modell** (Životní model). **Germainová kritizovala, že sociální práce ztratila ze zřetele to nejdůležitější, čímž je sociální prostředí. Každá sociální práce má souběžně vycházet z dvojí perspektivy: jak ze samotné situace člověka, tak z jeho prostředí.**

Dalším sociálně ekologickým přístupem je **metoda PIE** (Person in Environment), neboli osoba v prostředí. Zajímá se o problémy sociálních rolí a jejich fungování **v prostředích, která se stále něčím proměňují.** Nesmí se zapomínat, že každé prostředí působí na člověka – ve škole na žáky a všechny pracovníky škol. Metodu „PIE“ v USA zpracovali dva její autoři Karls a Wanderei. Má být zohledňována při sociálních problémech, které se s různou intenzitou rodí v obměňujících se prostředích a prvcích. Ve škole se dnes čím dál víc vyskytuje šikana, kyberšikana, vážné spory mezi samotnými žáky, nebo žáky a pedagogy, výjimkou není odpor k autoritám.

¹⁹⁷ HURYCHOVÁ, E., 2017d. Školská sociální práce, 3. díl. *Listy sociální práce*, roč. V. č. 10, s. 16–17. ISSN 2336-2332.

Školský sociální pracovník jako expert na sociální prostředí umí vyhodnotit důležité vlivy a pomáhat je řešit. Škola je v ekosystému plně strukturovaný systém, u něhož je k docílení optimální rovnováhy a lidské isonomie (zákonné rovnosti) nutné rozumět subsystémům a jejich společným hranicím se vzájemnostmi všech vztahů i činitelů, jak bylo zmíněno na předcházející stránce.

Planeta, kterou skupina vyspělých bytostí obývá, patří všem biologickým druhům žijícím v daném systému. **Celou planetu lze tedy také považovat za „systém“ a nikoli za nezávislé části, které je možno zničit bez poškození celého systému, neboť u každých vzájemných propojení se vždy poškodí všechno.**¹⁹⁸

Vzhledem k pochopení ekosystému by proto **každá škola měla mít k dispozici odborníka na sociální prostředí**, který u jakékoli nerovnováhy dokáže správně analyzovat nežádoucí jevy a hledat možnosti k jejich zlepšení. **Školská sociální práce by se u nás měla stát integrální součástí škol.**

8.7. Zavedení ŠSP v zahraničí

Zhruba v padesáti zemích (některé zdroje uvádějí přes sto) se ŠSP etablovala dlouhodobě a s neustálým aktuálním rozvojem. Např. v Německu ji modifikují tři asociace, ve Velké Británii je zaštitěna institucí „Národní asociace školských sociálních pracovníků“. Rozsah ŠSP má v USA tradiční místo v praxi i ve vědě. SSWAA (American Association of Scholl Social Work) a ACSSW (American Council for Scholl Social Work) vydávají k ŠSP odborné publikace, studie, pořádají výzkumy a na mezinárodních konferencích seznamují odborníky se zjištěnými poznatky.

8.7.1. ŠSP bude mít stále větší důležitost a potřebnost

S postmodernismem a technickým vývojem u mnoha dětí narůstá více různých těžkostí. Jednou z nich je pocit určité nezakotvenosti. Dle Anthona Giddense, který patří k nejvlivnějším autorům v humanitních oborech, se dnes každý mnohem víc ptá, jaký zvolit způsob života, kde uplatnit svou vůli? Sekularizace ovlivnila vyvázání člověka z potřebných determinací, proto u něj snáze dojde k řadě životních otázek, ale také propadů.

¹⁹⁸ WALSH, N. D., 1998. *Hovory s Bohem III. – neobvyklý dialog*. 1. vyd. Praha: Pragma. s. 153. ISBN 80-7205-699-9.

Postmoderní epistemologie k tomu ještě založila na propad v teorii poznání, kdy pro dané skutečnosti zpochybňuje objektivitu, není-li ihned viděna a potvrzena přímá realita.

Rodina ani dnes nedokáže vždy řešit problémy svých dětí, jež se zrcadlí ve škole. Někteří žáci se musejí vyrovnávat s četnými deprivacemi, změnami hodnot, sociálními událostmi, které vznikají rozličnými individuálními okolnostmi, u nichž je zapotřebí pomoci. Mnoho dětí kolikrát ani nemá s kým zátěžové situace sdílet, proto začnou hledat jiná zázemí, inklinují k sociálním sítím, nevhodným partám, kde všude číhají nástrahy. Někdy je potřebná sanace celé rodiny. **ŠSP je tedy nedocenitelná přesahem za hranici školy. Cílem je podporovat sociální potřeby všech žáků s posilováním a motivací jejich rodin nebo komunit.**

8.7.2. Další specifikace ŠSP

Pokud by vyvstala řečnická otázka, **v čem se liší ŠSP od práce metodika prevence, výchovného poradce, školního psychologa, sociálního pedagoga a školního pedagoga**, lze přidat podrobnější odpověď. U pedagogů je prioritou vzdělávání, sociální pedagogika je rovněž pedagogikou, byť na hranici sociologie. **Školský sociální pracovník ale pedagogem není, jeho činnost je flexibilní a variabilní dle aktuálních potřeb a vzniklých situací.** Výše uvedeným profesím je dnes již dána konkrétní specifikace, ta je však jiná než má ŠSP. Do multidisciplinárního potenciálu ŠSP patří:

- Pomoc při řešení v hmotné a sociální nouzi.
- Pomoc v řešení zdravotních znevýhodnění, kterých je obsáhlé spektrum.
- Podílení se na výchovných programech, využívání multidisciplinárních postupů s účinným rozvojem **týmového síťování a inovací** v primární až terciární prevenci. Dále včasná diagnostika dle etiologie rizikového chování nebo sociálně-patologických jevů.
- **V dynamické profesní pozici ŠSP jde o přímé výkony a úkony sociální práce, nikoli o pedagogickou činnost, práci výchovného poradce, metodika prevence. Lze dodat, že žádný obor nemá být suplován, ale ve svých činnostech se rozvíjet a fungovat dle svého určení.**

- **K ŠSP patří humánní otevřená komunikace s důvěrou.** Bez problému kooperuje s jinými potřebnými odborníky, má respekt k diversifikaci, spravedlnosti a dodržování etického kodexu.
- Svými empiriemi ŠSP pracuje s kolegiální podporou **ke spojení všech prvků ekosystému školy** a ve prospěch vzdělávání pro co nejlepší rozvoj každého žáka podle jeho jedinečnosti.
- **V zahraničí je ŠSP samostatnou profesí s vlastním rozsahem působností. Velký význam pro kompetence školského sociálního pracovníka měl již v roce 1925 Julius Oppenheimer.** U dětí se zaměřoval na nepříznivé podmínky v rodinách nebo komunitách, jež podmiňují spouštěče různorodých problémů, které se potom v důsledku projevují právě ve školách.

8.7.3. ŠSP není k jiné profesi rivalitou

Profese ŠSP není k pedagogické ani jiné profesi rivalitou. Pro pedagogy by bylo její legislativní zakotvení naopak pomocí.¹⁹⁹ Argument, že by byla ŠSP nákladná, zní jako pseudoargument, protože každé opožděné řešení různých problematik je pro stát finančně vždy mnohem náročnější.

- **Není-li u nás profese ŠSP zavedena, kdo ve školách vychází ze znalostí o člověku a jeho sociálním prostředí?** V tomto směru napsala přelomovou publikaci v roce 1962 Arlien Johnson, aby se na školu pohlíželo jako na sociální systém a měli k němu kompetence školští sociální pracovníci.
- V roce 1968 vznikla ke školské sociální práci průkopnická studie **Lely B. Costin, jejíž osobnost lze u rozvoje ŠSP považovat za opravdového lídra.**
- **Později vznikly první čtyři modely školské sociální práce.**
- **Nikdo jiný než samotný příjemce nemůže posoudit, zda je pro něj příslušná činnost skutečnou pomocí.** Legislativní ukotvení ŠSP by mělo dát žákům a jejich

¹⁹⁹HURYCHOVÁ, E., 2015b. Vysoká incidence syndromu ADHD a jeho komorbidních poruch v dětské populaci. *Řízení školy – odborný měsíčník pro ředitele škol*, roč. XII, č. 12, s. 37–38. ISSN 1214-8679.

rodinám k tomuto posouzení alespoň šanci, aby si mohli vytvořit názor, zda pro ně má tato profese prospěch a kladný význam.²⁰⁰

8.8. ŠSP versus sociální pedagogika

Vzhledem k tomu, že se ŠSP zásadně liší od sociální pedagogiky, je uvedena diference obou profesních pozic. Na rozdíl od ŠSP má sociální pedagogika charakter pedagogické vědy, které je nespornou součástí. Jejím primárním a potřebným těžištěm pro práci jsou nápravná zařízení nebo výchovné ústavy, těmi ale nejsou naše školy.²⁰¹ V nápravných zařízeních a ústavách sociální pedagogika zahrnuje smysluplné využívání volného času, čímž se významně podílí na sociálním a socializačním procesu výchovy.²⁰² Např. s odpoledním časem dětí může sociální pedagogika pomáhat k tvorbě lepších programů. U profesních pozic je ale užitečná součinnost a neměla by znamenat konflikt rolí. Pedagog má prioritně vzdělávací nebo výchovnou působnost, při které nemůže plnit činnosti sociálního pracovníka. Na druhou stranu ani sociální pracovník nemůže obsáhnout znalosti pedagoga. Obě profese jsou tedy samostatné činnosti.

Nelze nikdy opomíjet ani přehlížet rozporuplnost rolí, neboť rolový konflikt může v důsledcích znamenat negativa pro všechny zúčastněné. V současnosti je třeba vnímat explicitní fakt, že školství potřebuje specialistu na sociální prostředí, neboť právě v něm vzniká čím dál víc problémů. Specializace ŠSP není ve školách ČR nijak pokryta, naši žáci jsou v tomto smyslu znevýhodněni.

V činnosti školské sociální práce je kromě specializace na školní prostředí významný přesah za školu, který pedagogové nemají. V ŠSP jde o různorodou škálu přímých a praktických výkonů sociální práce, kde často není nutnost žádné konkrétní edukace, což je další rozdíl mezi ŠSP a sociální pedagogikou.

Činnosti v profesi ŠSP jsou také postaveny na důvěře a je nutné zdůraznit, že důvěra patří do eticko-humánního sociálního rámce ŠSP. Při své aktivní účasti a působnosti ve

²⁰⁰ HURYCHOVÁ, E., 2016b. Pomoc dětským obětem domácího násilí. *Učitelství noviny*, roč. 119, č. 10, s. 13. ISSN 0139-5718.

²⁰¹ HURYCHOVÁ, E., 2017d. Školská sociální práce, 3. díl. *Listy sociální práce*, roč. V, č. 10, s. 16–17. ISSN 2336-2332.

²⁰² GULOVÁ, L., 2011. *Sociální práce*. 1. vyd. Praha: Grada. s. 70–71. ISBN 978-80-247-3379-1.

školách si ji ŠSP dokáže získat. **Jako nepedagogický obor neevokuje obavy žáků ani zákonných zástupců, pokud by se jim s něčím svěřovali. Doba se výrazně změnila, ze žáků se dnes téměř nikdo pedagogům nesvěřuje. K tomu by ho musel učitel opakovaně vyzývat, a na to nemá dost času: *Tím o něm učitel málo ví a těžko může být adresný – těžko mu může být oporou, napomáhající řešení problémů, nacházení východiska, mobilizaci sil.***²⁰³

V zahraničí je důvěra žáků k ŠSP postavena na její účasti při všech důležitých akcích školy. Školští sociální pracovníci jsou k dispozici žákům v určených hodinách nebo ve stanovených dnech. **Účastní se pedagogických porad, třídních schůzek, případně svolávají vlastní třídnické hodiny, praktikují moderní metody** (Balesovy škály, facilitace, skupiny Focus group a další). Dle potřeb pomáhají rodičům, čímž užitečně využívají svého přesahu za školu.

K širokému potenciálu činností pracovníka ŠSP jako „nepedagoga“ patří empatie na bázi lidského partnerství s přátelským přístupem a měkkými dovednostmi, nikoli okamžitými sankcemi. V dnešní uspěchané době by mnozí zákonní zástupci pomoc ŠSP jistě ocenili.

8.8.1. V době za hranicemi postmodernismu chybí humánní činnost ŠSP

Školská sociální práce vychází z vědy o sociální práci a stěžejně ze třech hlavních antiopresivních humánních principů: rovnosti, spravedlnosti, spoluúčasti. Tyto principy patří do metodologie ŠSP. Na aplikovanou sociální práci do školství je nezbytné pohlížet **humánní optikou, protože lidsky řeší situace, pokud se žák dostane do problémů, které brání jeho dobrému vzdělávání a chování.** V komplexu jde o humanitní postoje s hledáním individuálního dobra pro každého žáka, o pomoc k jeho saturaci integrity a sociální autonomii pro co nejlepší sebeurčení. **V době za hranicemi postmodernismu je mnoho důvodů, aby u nás byla tato profesní pozice s aktuálním rozšířením zavedena, nebude-li chybět dobrá vůle a potřebné postupy.**

Školská sociální práce by měla být pro žáky, rodiče či zákonné zástupce a pracovníky ve školách k dispozici, jak je tomu v zahraničí. Na základě telefonické nebo jiné domluvy lze s přesahem za školu důvěrněji komunikovat se žáky, rodiči, vše záleží na

²⁰³ HELUS, Z., 2008. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada. s. 244. ISBN 978-80-247-1168-3.

poskytnutém technickém zázemí. **Tím by se naplnilo, co u nás prokazatelně absentuje, že žáci a rodiče se s problémy nemají kam obrátit. Tento fakt vyplývá i z článku o výzkumu PISA.**

8.8.2. Konkrétní informace z článku o výzkumu PISA

Je bohužel evidentní, že se v našich školách žákům, jejich zákonným zástupcům a komunitám **nedostává komplexnější pomoc**. Tento zásadní fakt se nedávno zobrazil i v Barákově článku „České děti se ve školách trápí“, z něhož vyšlo následující: **Bylo zjištěno, že zejména teenageri zažívají v našem školním prostředí úzkost a zklamání.** Mezinárodní komparace s názvem „Programme for International Student Assessment“ (PISA) se zabývala, proč a kde jsou děti ve školách nešťastné. Z výsledků srovnávání experti upozorňují na možnost až fatálních konsekvencí. Data ze šetření PISA z roku 2015, jež byla uveřejněna v dalším roce ve zpravodaji České školní inspekce, doložila, že **Česko se ze 47. zemí umístilo až na 37. místě** za Ruskem, Chile nebo Peru.²⁰⁴

V článku je také uveden názor psychologa Mertina, který **naše špatné výsledky v mezinárodním žebříčku připisuje nedostatečné klíčové pomoci, kterou se ve školství směrem na západ již naučili, my však nikoli. K tomu ještě dodává, že zdejší děti a rodiče si musejí v mnohém poradit sami, protože v našich školách se jen vzdělává.**²⁰⁵

S lítostí můžeme pouze vzpomínat, že dřívější československé školy patřily k nejlepším na světě. Z článku o výsledcích z výzkumu PISA je uvedena parafráze doc. Knotové, že **české děti mají strach a obavy ze studijních neúspěchů. Často poukazují na ztrátu motivací, u které bývá významnou příčinou nestabilní rodinné prostředí, samozřejmě včetně vysoké rozvodovosti a selhávání v osobních vztazích.**²⁰⁶ **K těmto argumentům nelze dodat nic jiného než vysokou potřebnost školské sociální práce, která má ve svém poslání přímé zaměření pomáhat k co nejlepšímu prospěchu a rozvoji žáků s uplatněním unikátní a reálné perspektivy „osoba v prostředí“.**

²⁰⁴ BARÁK, V., 2017. České děti se ve školách trápí, ukázal výzkum. *Týden*, ročník XXIV, č. 21, s. 10–11. ISSN 1210-9940.

²⁰⁵ tamtéž, s. 10–11.

²⁰⁶ tamtéž, s. 10–11.

Světově oblíbený a v kapitole 6.5 uvedený autor M. S. Peck v knize „Nevyšlapanou cestou“ říká, že všichni jsme součástí vyváženého ekosystému, který je vždy ve vzájemné závislosti propojen s individualismem. I když jsme tedy každý sám o sobě jednotlivcem, současně přitom patříme k většímu celku.²⁰⁷ **Přesně tak je nutné řešit situaci každého žáka jako samostatné osobnosti, ke které patří vše, co ji ovlivňuje, odkud na ni působí klady, záporny, a co je nutné plně respektovat při jí konkrétně směřované individuální pomoci.**

Vývoj dneška se na jednu stranu žene nahoru k vyspělejší společnosti s tendencemi uplatňovat nejnovější technologie, což ale poskytuje méně času na osobní sdílení lidských pocitů a potřeb. Druhá strana mince mívá tenkou hranici k různým aspektům, pro které se lidé mohou v čemkoli dostat až na samé dno. Problémy se mohou nečekaně objevit i z nedostatku peněz, většina rodičů je bez finančních rezerv, o samoživitelích nemluvě.

V naší societě jsme také o dost pozadu se správným pohledem na slovo „sociální“, které je nejčastěji vnímáno diskriminačně. Všichni známe frekventovaný výraz „socka“ zkrácením slova „sociální“. Pojem ale pochází z latinského „socius“ a znamená přítel, spojenec, společník. K jeho synonymům patří lidský, přátelský, empatický, společenský, humánní, která nemají žádný pejorativní nádech.²⁰⁸

8.9. Modely školské sociální práce

- **V zahraničí si škola dle svých potřeb zvolí z modelů ŠSP, jež se mohou i prolínat.**
- **Tradiční neboli klinický model** je zaměřen na případy žáků se sociálními a emocionálními problémy, které jim způsobují těžkosti v učení, chování.
- **Model orientovaný na změnu** řeší dysfunkčnosti žáků ve školním prostředí. Naviguje pracovníky ŠSP, aby hledali komplexnost příčin a následků, proč mimo školu žák funguje bezproblémově, v ní ale nikoli. K této situaci je třeba odkrýt všechny faktory, aby se našlo nejvhodnější řešení.

²⁰⁷ PECK, M. S., 1996. *Nevyšlapanou cestou*. 1. vyd. Praha: Argo. s. 203. ISBN 80-7203-036-1.

²⁰⁸ HURYCHOVÁ, E., 2017b. Školská sociální práce. In: Šance dětem [online] Aktualizováno 15. 4. 2017 [vid. 18. 5. 2017]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/vyvojitete-a-jeho-potreby/skolska-socialni-prace.shtml>

- **Komunitní školský model** je zaměřen na různé komunity a školu **jako propojené sociální systémy**. Snahou je oslovovat účastníky vhodně zvolenými programy nebo osvětou, aby byly motivující k lepší vzájemné spolupráci.
- **Sociálně-interakční model** zdůrazňuje interakce v reciprocitách s vlivem různých intervencí k pomoci žákům. Poskytování výhod je zacíleno na kvalitu spolupůsobnosti bez jakýchkoli individuálních znevýhodňování.
- **Model L. B. Costinové** zdůrazňuje veškeré interakce mezi žáky, školou, komunitami. Je také zaměřen na plánování zlepšovacích změn **ve školních sociálních službách**, aby mohly více prospívat všem žákům, studentům.

Z německých konceptů vyšla další typologie modelů ŠSP

- **Model založený na socializaci, integraci a modernizaci** zohledňuje deficitní podmínky socializace. Jsou chápány za sílíci ohrožení, které podněcuje vznik sociálně-patologických jevů.
- **Model založený na teoriích školy** je ve spojení školské reformy orientován na sociálně-ekonomické podmínky v životě žáků, studentů.
- **Model založený na teorii transformace** se zabývá zeslabenými vztahy institucí, jejichž vinou vznikají při procesních změnách sociální problémy. Model zintenzivňuje spolupráci rodičů, školy a komunit.

8.10. Inovativní výzkumná praxe pro využití ŠSP na Slovensku

Ve Slovenské republice byla vyvinuta snaha k zavedení ŠSP již kolem roku 2005. V rámci výzkumné iniciativy byl prvním školským sociálním pracovníkem Peter Lengyel, základem jeho diplomové práce se stal projekt ŠSP v Povážské Bystrici. Pro velkou blízkost našich jazyků lze citovaný text výjimečně ponechat ve slovenštině: *Školská sociálna práca v základnej škole má aj na základe našich skúseností určité veľký význam. Princíp pomoci „príd kedykoľvek, keď to potrebuješ“ s kvalitnou vyhľadávacou činnosťou môžu naše školstvo socializovať, humanizovať a školy môžu byť miestom, kde sa s problémami ešte „dá hýbať“*.²⁰⁹

²⁰⁹ LENGYEL, P., 2013. Školská sociálna práca v mestě Povážská Bystrica. *Sociální práce/Sociálna práca* [online], roč. 13, č. 2. s. 28–29. [vid. 15. 6. 2018]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=2&podsekce=&ukol=1&id=61>

8.10.1. Základní aspekty z projektu v Banské Bystrici

Uvedené aspekty pocházejí z výzkumného projektu ŠSP v Banské Bystrici na sídlišti „Rozkvet“. V závěru slovenského výzkumu je **pravdivá teze, že ŠSP je aplikovatelná do každé školy v každém městě i obci**. V empirické části je v kapitole 14 analýza českého celorepublikového výzkumu. Předkládá vysoká procenta zájmu o zavedení školské sociální práce, kdy lze také jistě najít způsob aplikovatelnosti do každé školy, jak vyplývá ze slovenského výzkumu. Pro zavedení ŠSP do škol je třeba ukotvení její činnosti do legislativy.

Z projektu v Banské Bystrici vyšly pro pracovníka ŠSP tyto aktivity

- Tvorba diagnostiky třídního prostředí.
- Účast na třídních hodinách a dalších akcích školy.
- Zájem o žáky, kteří potřebují větší pozornost.
- Schránka důvěry s více možnostmi kontaktů.
- Tvorba tiskových materiálů a letáků k aktuálním problematikám.
- Plány v organizování preventivních aktivit.
- Účast na všech pedagogických poradách.
- Koordinace protidrogové prevence, namátkové kontroly v odlehlých místech školy.
- Vyhledávací a mapující činnosti.
- Zasiťování kontaktů dalších poradenských zařízení.
- Prezentační činnosti k různým tématům.
- Zájem o mimoškolní aktivity a činnosti žáků – i kde je vykonávají.
- Evidence kazuistik.
- Účast na školeních a metodikách.
- V odpoledních hodinách spolupráce a konzultace s rodiči, žáky, učiteli.
- Provozování linky „Help“ formou záznamníku a možnosti e-mailové komunikace.
- Terénní činnost formou aktivní spolupráce s rodiči, žáky, učiteli. **Pracovník ŠSP byl v projektu v každé škole dva dny v týdnu od 7.30 do 16.00 hod.**

8.10.2. Zařazení ŠSP a závěr z projektu v Banské Bystrici

Pracovník ŠSP může být zařazen jako součást městských institucí nebo sociálního plánu obce, např. ve spolupráci s OSPOD. **Lepší by však bylo, aby patřil do školství, což se ve slovenském výzkumu vnímalo za efektivnější s ohledem na souvislost jednoho rezortu. Závěrem je z projektu citována nejdůležitější věta, jejíž obsah je motivačním činitelem i pro Českou republiku: *Myslíme si, že sociálna práca prostredníctvom školského sociálneho pracovníka dokáže byť v školskom prostredí inovatívnym prvkom, v čom vidíme veľký význam tejto vedy i profesie.***²¹⁰

8.10.3. Důležitost ŠSP pro současné školství

Jak zde bylo uvedeno (viz kapitola 1.1), dnešní době by prospělo **víc skutečného humanismu, kterého je zapotřebí v současném školství, zejména ve zpětných vazbách žáků k učitelům a spolužákům.** Jeho nedostatek je čitelný z grafu ČŠI v kapitole 9. Jestliže je cílem státu zlepšovat vzdělávání, ve školním kurikulu nemá chybět školská sociální práce, **jež se u žáků podílí na lepším prospěchu a chování.** V zahraničí byl tento výsledný efekt již prokázán a kde je ŠSP zavedena, jsou lépe zvládnány kulturně-společenské aspekty, primární až terciární prevence, výskyty rizikového chování s aktuálně sociálními a patologickými jevy. Je logické, že jejich počet zcela nevymizí, o to víc je třeba kontinuálně pracovat na redukci.

Např. ve Finsku působí jedna pracovnice nebo pracovník ŠSP v dané městské části či obci ve více školách najednou.²¹¹ **Tato varianta by byla určitě možná i v ČR.**

V zahraničí pomáhá ŠSP řešit celou škálu problémů: záškoláctví, skryté záškoláctví, problémy žáků ze střídavé péče, poruchy chování, potíže s učením, odpor k autoritám, který dříve téměř neexistoval, nebo zcela výjimečně. Dnes je odpor k autoritám určitým trendem vyvolaným neoliberalismem. **Práva a svobody jedinců ztratily zásadní mantinely, ty současné často podporují nebo umocňují zlo, záporné, negativní postoje. Trendy, aby si děti dělaly, téměř co chtějí, jsou kolikrát upřednostňovány bez zdravého rozumu.** Dnes si vůči učitelům, rodičům a komukoli děti kolikrát dovolí cokoli. ŠSP s přesahem za školu

²¹⁰ LENGYEL, P., 2005. Školská sociálna práca v meste Považská Bystrica [online]. [vid. 15. 6. 2018]. Dostupné z: www.piatazs.sk/download_file_f.php?id=109223

²¹¹ MATULAYOVÁ, T., 2013. Analýza legislatívy Slovenskej a Českej republiky. *Sociální práce/Sociálna práca* [online], roč. 13, č. 2, s. 36–37 [vid. 15. 6. 2018]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <http://www.socialni prace.cz/index.php?sekce=2&podsekce=&ukol=1&id=61>

může dle potřeb napomáhat k sanaci rodiny, která je pro dítě bazálním faktorem. Technická univerzita v Liberci poskytovala specializaci k ŠSP jako jediná z celé visegrádské čtyřky, to však neznamená, že by tuto činnost nemohli vykonávat pracovníci sociální práce či jiní, kteří by pro začátek absolvovali potřebné kursy a postupně si rozšiřovali vzdělání.

8.10.4. Doslovná citace z článku v „Listech sociální práce“ z roku 2014

- **Otázka:** *Nestačí základním školám výchovní poradci, metodikové prevence a školní psychologové?*
- **Odpověď:** *Školní sociální pracovník je perspektivní profesní specializace, která se ukazuje v praxi základních škol jako velmi aktuální. Učitelé základních škol, zvláště v regionech, kde je vyšší kumulace sociálních a ekonomických problémů, jsou často přetíženi množstvím požadavků a povinností, které jsou na ně kladeny v souvislosti se sociálními i výchovnými problémy žáků.*
- **Námítka:** *Lze namítnout, že je přeci učitelům, rodičům a žákům poskytována poradenská podpora v rámci tzv. „školních poradenských pracovišť“. Pracoviště spadá do oblasti poradenských služeb ve škole, a ty jsou zajišťovány výchovným poradcem, školním metodikem prevence, případně školním psychologem, školním speciálním pedagogem.*
- **Odpověď:** *Kapacita těchto pracovníků je však ve skutečnosti velmi malá; funkce metodika prevence či výchovného poradce jsou vykonávány pedagogy ze školy a nikoli každá škola zaměstnává psychologa. Je tedy evidentní, že v týmu školního poradenského pracoviště chybí pracovník, který by měl vzdělání v oblasti sociální práce.²¹²*

8.10.5. S kým by u nás měli pracovníci ŠSP kooperovat?

Předpokládaná kooperativní provázanost ŠSP by u nás měla být: s Pedagogicko-psychologickými poradnami (PPP), Speciálně psychologickými centry (SPC), Středisky výchovné péče (SVP), Středisky rané péče, dále se všemi odborníky ze školních poradenských pracovišť a školských poradenských zařízení, včetně speciálních pedagogů,

²¹² HUBERTOVIÁ, L., 2014. Je na základní škole potřeba sociální pracovník? *Listy sociální práce*, Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, roč. II. č. 2, s. 6–7. ISSN 2336-2332.

psychologů, pediatrů, psychiatrů, adiktologů, kuratelou, OSPOD, policií, advokací, mediací. **Nejdůležitější je ovšem součinnost s rodinou a zákonnými zástupci, kterou pedagogové nemají.**

8.11. Pomoc i jedinému dítěti se mnohonásobně vrátí

Z hlediska generačních koloběhů je třeba mít na mysli, že pomoc i jedinému dítěti se v budoucnosti mnohonásobně v dobrém vrátí. Již dříve byl dle pravdivého rčení prozaika Jaroslava Žáka natočen humorný film s názvem „Škola základ života“. Vždyť kromě vzdělávání se ve škole také formuje základ pro život. Z načerpaného základu budou žáci předávat svým dětem, ty potom zase svým dětem a stále dokola, proto lze mluvit o násobné návratnosti u každého žáka. Ohledně různých problémů se dnes ale o jediného žáka nejedná, taková je realita. Škola je významnou institucí v životě všech dětí a potažmo i jejich rodin. Plní podstatné společenské funkce: vzdělávací, výchovné, komunikativní, kreativní, rozvojové, podpůrné, integrační, socializační, kvalifikační, preventivní i duchovní. Všechny školy jsou sociálními aktéry komunitního života.

Škola je živé sociální prostředí. *Pro práci s živým sociálním prostředím neexistuje žádný univerzální model. Intervence musí být vždy každému na míru, což platí u jakékoli pomoci.*²¹³ **Sociální stavy a situace nejsou jen černobílé a v ŠSP je třeba řešit problémy s individuálním přístupem.** Problematické jevy se hlavně vyskytují ve vývojovém procesu dětí. Musí být řešeny efektivně, aby došlo k eliminaci nebo redukci nežádoucích prvků. Tím dítě dostává šanci na lepší budoucnost. Obdobný pohled má Z. Matějček: *Od věků do věků platí, že jedna lidská generace připravuje generaci svých dětí životní podmínky, ve kterých sama nevyrostla.*²¹⁴ Stejně důležitě pro legitimní ukotvení školské sociální práce v ČR zní další citace: *Teprve to, co bude následovat, dává smysl tomu, co je.*²¹⁵

²¹³ HURYCHOVÁ, E., et al., 2016a. *Za Istanbul – Domácí násilí a vybraná témata z oblasti genderově podmíněného násilí*. 1. vyd. Praha: Český svaz žen. s. 50. ISBN 978-80-87227-04-06.

²¹⁴ MATĚJČEK, Z., 1989. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum. s. 325. 08-056-89.

²¹⁵ ÚLEHLA, I., 2009. *Umění pomáhat*. 2. vyd. Praha: Portál. s. 91. ISBN 978-80-7367-690-2.

8.12. Kromě soudů má u nás kompetenční přesah do rodin jen OSPOD

Veškeré problémy, jež pramení z rodiny, řeší v první linii pouze OSPOD, který má do prostředí rodin danou kompetenci. OSPOD patří pod Ministerstvo práce a sociálních věcí, a podíváme-li se na web MPSV s názvem „**Právo na dětství**“²¹⁶ s velkou pompou se zobrazí stejné logo. Má ho také záhlaví „Systémového rozvoje a podpory nástrojů sociálně-právní ochrany dětí“.

8.13. Význam „Právo na dětství“

Logo „Právo na dětství“ se snaží o maximální preferenci, je vidět často, kdekoli. Avšak v originálu „Úmluvy o právech dítěte“, nebo jiných originálech, např. v „Deklaraci práv dítěte“, se ale nikde podobné smýšlení o právu na dětství nevyskytuje. Asi i proto, že když se nad touto ideou člověk reflexivně zamyslí, **reálný ani metaforický smysl nenajde**. Ze všech úmluv vyznívá snaha ke zlepšování dětství, ale právo na něj? **Vždyť dětství je u každého příslušné samo o sobě, jde o přirozenou vývojovou etapu, která probíhá u všech. Dětství tedy žádné právo nepotřebuje, co však skutečně potřebuje, je kvalita**. U loga „Právo na dětství“ chybí podstatné adjektivum, jež by znamenalo explanaci neboli logické vysvětlení, o jaký proces se má jednat. Například „Právo na lepší dětství“ apod., aby logo obsahovalo jasnou srozumitelnost, kterou má vždy mít. Zde nic takového nemá. Lidem u nás je možné pokrytecky vtloukat do hlavy cokoli, když už máme svobodu slova.

K tomu se u nás také najdou odborníci na svérázné zkratky u překladu slov. Kvůli nepřesnému překladu „the best interes“ se místo „nejlepšího zájmu“ v naší zemi zkráceně etabloval a zafixoval jen „zájem dítěte“. Vypadl tak zásadní rozdíl a od té doby se tu stále mluví jen o zájmu dítěte a nikoli nejlepším – byť vzniklá chyba byla opravena už před lety.

Ohledně péče dle příslušných dokumentů nemá mít dítě nedostatky v rodinné, lékařské nebo jiné péči, jež by u něj mohly ohrožovat život a v jeho dětství zbrzdovat zdravý i správný vývoj. V „Úmluvě o právech dítěte“ dle „Charty spojených národů“ se deklaruje, že **dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc**.²¹⁷ **Do zvláštní či větší péče je**

²¹⁶ MPSV ČR: *Právo na dětství - Úmluva o právech dítěte* [online]. Aktualizováno 2013. [vid. 18. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/deti/tvoje-prava/umluva-o-pravech-ditete-1/>

²¹⁷ OSN: *Úmluva o právech dítěte* [online]. Aktualizováno 2015 [vid. 21. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

v jiných zemích zahrnuta školská sociální práce, která funguje v MŠ, ZŠ, SŠ, VŠ, učilištích a jiných školských zařízeních. V případě potřeby směřuje žáka či jeho rodinu k dalším odborníkům, na což dnešní pedagogové nemají čas, a hlavně k tomu nemají přesah za školu. Hledají-li se možnosti ke šťastnějšímu dětství, je třeba znát jeho vývojové zákonitosti, věkové specifikace, veškeré potřeby od fyzických, psychických, sociálních, včetně spirituálních a pocitových. Celkové zdraví každého výstižně charakterizuje již uvedená definice WHO. Stojí proto za zopakování, že ke zdraví je nutné **zahrnovat komplexnost fyzické, mentální a sociální pohody**. Sociální pohoda má být určitě v prostředí škol a opět lze s lítostí poukázat na absenci školské sociální práce. **Většina vývojových etap dětství probíhá v době, kdy děti navštěvují školní prostředí, proto jsou zde krátce charakterizovány. Zároveň také dokreslují, že na dětství a jeho fáze žádné právo neexistuje.**

8.13.1. Vývojové fáze dětství

U všech lidí je dětství přirozeně predestinováno vývojovými fázemi, detailně se jimi zabýval např. J. Piaget, E. Erikson, S. Freud a jiní. Přirozené vývojové fáze dětství odborníci specifikují do šesti základních údobí.

- **Novorozenecké a kojenecké období**
- **Batolecí období**
- **Časné dětství** (lze mu říkat kouzelné, podílí se na rozvoji dětské fantazie)
- **Střední a pozdní dětství** (mladší školní etapa na I. stupni ZŠ)
- **Pubescence čili časná adolescence** (11–15 let, školní etapa v II. stupni ZŠ)
- **Pozdní pubescence** (15–20 let, kdy většina žáků pokračuje dalším vzděláváním)

Uvedenými vývojovými fázemi je dětství děleno, **než přijde dospělost**, která má také své přirozené etapy. **Určitým přelomem v procesu dětství je zletilost**, dítě už může o něčem spolurozhodovat. Záleží na jeho psychické vyspělosti, podle které se posuzuje platnost názoru. **U dětství je nejdůležitější kvalita a tam, kde se jí nedostává, se zlepšuje dle legislativních možností.**

8.14. Společnost se o kvalitu dětství zajímala pozdě

Ve společnosti nebyl v minulosti bližší ani dlouhodobější zájem o potřeby dětí. Kvalita dětství se dostala tzv. na přetřes až na konci 19. století. Systematické a vědecké pojetí vzniklo teprve v roce 1962, pomohl k tomu článek „Syndrom týraného dítěte“ od pediatra Henryho Kempeho. Fenomémem o týrání a zneužívání dětí se v tehdejším Československu začali zabývat pediatrii ještě později, cca od roku 1970. V řadě rodin, kde docházelo k týrání, byly zjištěny necitlivé prvky vůči vývojovým potřebám dětí. Podobně to může vypadat u navenek spořádané rodiny, kde jsou na dítě a jeho věk kladeny nepřiměřené nároky, nebo doma prožívá cokoli negativního.

Mnohé rodiny vypadají na první pohled i dojem bezproblémově, ale **za zavřenými dveřmi domácností může docházet k čemukoli**. Kolikrát k domácímu násilí, přičemž dítě trpí extrémní zátěží, z které často dochází k různým poruchám. **Pokud se u rodičů projevuje agresivita a nezvladatelné impulzy v jednání, jsou tak u potomků zanedbávány kladné motivace potřebné pro dobré chování a učení**. V mnoha rodinách nedochází ani k rozvoji citové složky dítěte. A ještě jedna aktuální poznámka – souvisí se zdravotními kontrolami a povinnostmi rodičů, což je ale dnes už výrazně jinak: *snížená sociální a zejména zdravotnická kontrola dětí (menší důraz na preventivní prohlídky a jejich povinné absolvování)*.²¹⁸ **Daný fakt je v současnosti alarmující i kvůli návratu různých epidemií, které u nás byly důsledným proočkáním vymýceny**. Dnes však rodiče nemusí nechat děti povinně očkovat ani u nakažlivých chorob, stačí připomenout doteď probíhající epidemii v onemocnění spalniček, nebo nedávný případ nemoci tetanu u malého neproočkovaného dítěte. **Tímto přístupem je pak vážnými chorobami ohrožena celá společnost, kdy může u někoho dojít až na smrtelné následky**.

Dřívější a dnešní aspekty, které ovlivňují vývoj dítěte

- Ve středověku již v osmi letech začínala dětská práce. Za Rakouské monarchie, kam patřily naše země, byla od roku 1855 práce dítěte do 14 let věku zakázána.

²¹⁸ SOCHŮREK, J., 2009. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. s. 143. ISBN 978-80-7372-448-1.

- I dnes se ale občas setkáváme se stejně starými nebo mladšími dětmi, rodiče je posílají tzv. pracovat, nejčastěji krást, případně poskytovat sexuální služby, což ohrožuje jejich vývoj a výchovu.
- K nejvážnějším ohrožením dětí patří syndromy: **CAN** (Child Abuse and Neglect) čili týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, dále **CSA** (Child Sexual Abuse) neboli sexuální zneužívání dětí. Za zmínku proto stojí „1. mezinárodní kongres ve Stockholmu“ s tématem proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. Konal se v roce 1996 s účastí některých našich odborníků. K odpovědnosti se opět připojila ČR a plnění převzalo v roce 1999 Ministerstvo vnitra.²¹⁹
- V roce 1992 se „Zdravotní komise Rady Evropy“ zabývala **vážným ohrožením dětí u sexuálního zneužívání**, které může provádět rodič, vlastní i nevlastní příbuzný, nebo známý z okolí dítěte.
- **Nejméně** případů sexuálního znásilnění u dětí je od cizí osoby. **Největší počet** je z rodiny, blízkosti, okolí, nevyjímaje zaměstnance škol a všech zařízení, kde se dítě vyskytuje. **O tom se u nás ale moc nemluví.**
- **Případy, o nichž se dovídáme z médií, že k sexuálnímu zneužití dítěte došlo ve škole, na táboře, na výletě, nebo v léčebně, jsou stále v prevenci zanedbávány.** Pokud není pachatel z rodinného kruhu, je to nejčastěji někdo z blízkého prostředí, např. rodinný přítel, trenér, učitel. **Zneužívání v rodině je v naprosté většině způsobeno heterosexuálem, nikoli pedofilem.** Četnost těchto zneužívání v rodinách je těžké zjistit, proto dochází k obrovské nepřesnosti dat.²²⁰

8.15. Nařízení Rady Evropy a práva dětí ve vyspělých zemích

Z Rady Evropy průběžně vycházejí různá nařízení, např. rezoluce Rady Evropy v roce 2010 upozornila na další vážné nebezpečí: *Kdykoli je matka obětí, je velká pravděpodobnost, že dítě je svědkem. Vystavení dítěte násilí vůči matce (případně dalším členům rodiny) je dnes*

²¹⁹ tamtéž, s. 152

²²⁰ JELÍNKOVÁ, A., 2017. Děti většinou nezneužijí pedofilové, ale „normální lidé“. *Novinky.cz*. [online]. Aktualizováno 5. 12. 2017 [vid. 6. 6. 2018]. Dostupné z: <https://m.novinky.cz/articleDetails?aId=456995&slId=&mlId>

*klasifikováno jako forma psychického týrání dítěte s možnými vážnými následky.*²²¹ **Jinými slovy, je-li dítě svědkem násilí mezi rodiči, prožívá formu psychického týrání, a tím se de facto samo stává obětí násilí.**

V současnosti jsou ve vyspělých zemích reálná práva dětí zajišťována mezinárodními úmluvami, k nimž se podpisy připojila Česká republika, ať jde např. o „Deklaraci práv dítěte“ nebo „Úmluvu o právech dítěte“. Dle norem a konvencí mezinárodních organizací včetně UNESCO a OSN je **dítětem definován každý jedinec mladší 18 let.**²²² Uvedené instituce se snaží, aby děti měly co nejlepší podmínky pro svůj růst a vývoj, a je škoda, **že se u nás tak dlouho zapomíná na školskou sociální práci, která je významným prostředkem ke zlepšení kvality dětství.**

8.16. O čem nemáme znalosti, k tomu nedohlédneme

Školská sociální práce obsahuje znalosti multidisciplinárního potenciálu, jenž pracovníkům ŠSP umožňuje lépe vidět zásadní problémy. **Co člověk neví, na to nedohlédne.** Pro zjišťování každého stavu je **podstatná nejširší informovanost. Jde-li o prevenci, musí být také vždy dobře analyzovaná.** Ve školách jsou pro poznávání a mapování různých jevů **nezbytné včasné detekce s holistickým přístupem. U nás je řada detekcí nedostatečná, v zahraničí patří do kompetencí ŠSP s definováním v jejich standardech.** V ČR nemáme potřebná vyhledávání ani k různým závislostem, začínají extrémně brzy již u školáků, kdy mají přímou vazbu k poruchám učení, chování. U některých předpokládaných poruch chování je u nás také málo **depistáží**, které by se mohly podílet na větší prevenci.

Ve světě patříme na první místo v pití alkoholu u dětí.²²³ **Podobně frekventované jsou cigarety, kouření marihuany, gamblerství a jiné závislosti. Někdy je zaviní navenek neviditelné příčiny, jež si děti nesou na bedrech, aniž by je ale zavinily.** Malá viditelnost činitelů znesnadňuje pomoc k řešení. Mnoho záporných jevů podporuje nebo vytváří dnešní

²²¹ ŠEVČÍK, D., et al., 2011. *Domácí násilí*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 18–19. ISBN 978-80-7367-690-2.

²²² OSN: *Úmluva o právech dítěte* [online]. Aktualizováno 2015 [vid. 21. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

²²³ TRACHTOVÁ, Z., 2015. Alkohol u dětí je tichá epidemie, zákonům se jen vysmíváme, míní Vobořil. *iDnes.cz/zpravy* [online]. Aktualizováno 21. 6. 2015 [vid. 10. 6. 2018]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-jindrichem-voborilem-dou-/domaci.aspx?c=A150619_104925_domaci_zt

doba, i když každá evoluce některé přinesla. Nynější a zejména technický vývoj má čím dál větší překotnost, čímž je vznik negativních jevů rychlejší, častější.

V kapitole 8.14 bylo poukázáno na **sníženou sociální a zdravotní kontrolu dětí**. Toto snížení stupňuje neviditelnost různých aspektů. **Zmenšil se důraz na povinné absolvování prohlídek, jaký byl v minulosti, a ubyla všímavost okolí**. Lidé mají pochopitelný strach z případné msty, kdyby šli žalovat, že se někde v rodině něco děje. Tento strach je často kompenzován pocitem, ať si raději každý hledí svého.²²⁴ **K lepšímu řešení problémů by se u nás vyplatilo pracovat na co nejhumánnějším rozvoji sociální práce a větší důvěře k ní**. Provází nás po celý život, od narození k úmrtí, aniž si to připouštíme. **Stejná důvěra je potřebná ke školské sociální práci**, protože: *U dítěte je vznik symptomů vývojový proces, který má genetické, situační a sociální aspekty. Sociální kontext je ale vždy první diagnostickou kategorií, má velkou roli ohledně kontinuity a diskontinuity vývoje chování, a proto je kontextem zásadním.*²²⁵

8.17. Kontexty sociálních aspektů

U sociálních aspektů mají ve vývoji dětí ke vzniku různých problematických symptomů zásadní vliv **sociální vztahy**. Dominují u nás všech, protože každý člověk je společenským tvorem.²²⁶

Základní hlediska sociálních aspektů

- **Status bazální rodiny**: teoretická a praktická optika zhodnotí prostředí, kde dítě vyrůstalo nebo vyrůstá, neboť pro mozaiku celého vývoje má rodinné prostředí nukleární význam. Je třeba mapovat, jaké jsou u dítěte transgenerační vlivy, ať genetické či odpozorované. Mnoho z nich vytváří vzorce chování, jež se přenášejí z generace jedné rodiny na druhou, z další rodiny zase dál, a tak pořád dokola.
- **Projevy násilí**: vidí-li dítě, že **lze kýženého účinku dosáhnout násilím**, často si tuto formu zafixuje. Znamená pro něj účinný vzor chování, který přijme za vlastní. **Jde**

²²⁴ SOCHŮREK, J., 2009. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. s. 142–143. ISBN 978-80-7372-448-1.

²²⁵ HORT, V., et al., 2000. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 111. ISBN 80-7178-472-9.

²²⁶ DUNOVSKÝ, J., 1999. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Grada. s. 52. ISBN 80-7169-254-9.

o tzv. naučenou útočnost, po nějaké době se pevně zakotví do chování dítěte, což znamená, že **dítě začne podněty z okolí zpracovávat odlišně než děti, které vyrůstaly v klidném prostředí bez jakéhokoli násilí.**

- **Pozadí naučené útočnosti bývá v odchylném zpracování sociálních informací, čímž se dítě naučí být agresivním jedincem.**²²⁷
- **Někdy může začít ztráta regulace chování, ta již ale případně indikuje vážnější psychiatrické diagnózy a poruchy.**

8.18. Kontexty situačních aspektů

Hlediska situačních aspektů – zejména rozvod a rozchod rodičů

Data mnohých statistik sledují situaci v manželstvích a rozvod je v ČR prokázán téměř u poloviny sňatků. *Situace v rodině před rozvodem a v rozvedené rodině je pro dítě destrukcí jeho světa, ztrátou bezpečí a navozením stavu nejistoty. Dnes již většina dětí a dospívajících tuto traumatizující situaci prožila a touto situací je jejich osobnost poznamenána. Do budoucna můžeme o české, a nejen české společnosti mluvit jako o společnosti, jejíž členové byli ve svém dětství traumatizováni rozpadem bezpečnostně nejdůležitější skupiny a instituce jejich života.*²²⁸ Lze proto říci, že děti, které si v dětství vytvořily bezpečný „attachment“ neboli připevnění či oporu, jsou mnohem lépe schopné dle dobrých vzorů z dětství zvládat nové interpersonální situace a vztahy.²²⁹ U nesezdaných párů se dnes rodí a vyrůstá zhruba polovina dětí, většiny z nich se rovněž týká rozchod rodičů. **Rozvody manželů a rozchody rodičovských párů jsou pro děti tíživým problémem, byť se z něj už bohužel stává jakási zvyklost moderního světa.**

Nejprve u nás začal extrémní nárůst rozvodů, poté došlo k popírání významu manželství. Nyní častěji vidáme jen jednočlenné domácnosti a tyto změny ovlivní u dalších generací jak demografické důsledky, tak veřejné finance. Od 90. let do „manželské politiky“

²²⁷ KOUKOLÍK, F., et al., 2006. *Vzpouza deprivantů – Nestvůry, nástroje, obrana*. Nové, přeprac. vyd. Praha: Galén. s. 198. ISBN 80-7262-410-5.

²²⁸ SAK, P., 2018. *Úvod do teorie bezpečnosti*. Havlíčkův Brod: Vydalo nakladatelství Petrklíč. s. 111. ISBN 978-80-7229-652-1.

²²⁹ KRAHULCOVÁ, B., 2008. *Oudová, D. – Kontexty sociální a charitativní práce*. 1. vyd. Praha: L. Marek pro Univerzitu Karlovu – Husitskou teologickou fakultu. s. 111. ISBN 978-80-87127-07-0.

zasáhly nové sociální aspekty, které posunuly věkovou hranici k uzavírání prvního manželství až kolem třiceti let. Odmítání manželství je v první řadě reakce na moderní a sociálně-disciplinační tendence státu.²³⁰

Ke konkrétním reálným situačním faktům patří tato fakta:

- **Pro všechny děti (a hlavně nezletilé) je rozluka rodičů závažnou situační změnou. Dochází k rozbití domova, kde začne ztráta sociální stimulace.**
- **Někteří jedinci s poruchou opozičního vzdoru pocházejí ze špatného sociálního prostředí a tímto prostředím také bývá rozbitý domov.**²³¹ Porucha opozičního vzdoru má komorbiditu se syndromem ADHD, blíže o tom po této stati pojednává v sekundárním empiricko-kvalitativním výzkumu kapitola 17. až 19.
- Klidná ukončení rodičovských vztahů bez větších dopadů na děti téměř nejsou, **proto je tolik nezletilých dětí psychicky ohroženo rozchodem rodičů.**
- Pocity křivd, nejistota zázemí, dohady ke svěření dítěte do péče, výše alimentů, majetkové vypořádání, **to vše dítě často vnímá jako zoufalý krizový stav.**
- **Prostředí se zoufalým situačním aspektem může u některých dětí podnítit nebo vyvolat zmíněnou poruchu opozičního vzdoru, případně i jiné poruchy.**
- Nelze vynechat ani další závažný situační aspekt s názvem **domácí násilí. Dle statistik ho u nás v různé formě zažila a stále zažívá každá čtvrtá žena** (viz následující kapitola). **Jev domácího násilí nemizí, spíše narůstá, což je pro správný vývoj dětí kritická situace**, a samozřejmě i pro společnost. Při probíhajícím domácím násilí musí dítě často navštěvovat školu, má se učit, psát úkoly, dobře se chovat, soustředit, poslouchat, což nemůže v celém rozsahu bez problémů zvládat.
- **Primární prevence proti násilí je důležitá od dětství**, a to příkladem rodičů, jejich výchovou k zodpovědnosti a vzájemné toleranci, k přiměřenému a nikoli nadměrnému pocitu sebevědomí. Také s dovednostmi k pokojnému řešení vzniklých okolností.²³²

²³⁰ NODL, M., 2016. *Středověk v nás*. 1. vyd. – dotisk. Praha: Argo. s. 83. ISBN 978-80-257-1576-5.

²³¹ PEŠATOVÁ, I., 2006. *Vybrané kapitoly z etopedie – 1. díl. Klasifikace a diagnostika poruch chování*. 2. uprav. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 39. ISBN 80-7372-087-6.

²³² ŠEVČÍK, D., et al., 2011. *Domácí násilí*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 19. ISBN 978-80-7367-690-2.

8.19. Výzkum z roku 2018 o partnerském násilí mladých

Analýza z partnerského násilí mladých v České republice prokázala, že **násilí ve vztahu zažívá každý třetí teenager**. Výzkum prováděla Eva Michálková, zúčastnilo se ho 1 000 respondentů složených z mužského a ženského pohlaví. **Věkové rozpětí bylo 16 až 26 let**. Největší procento **41,3 %** se týkalo **žárливosti a obviňování z nevěry, fyzické násilí formou facek a strkání se prokázalo v 19,3 %**. U kybernásilí byl nejtýpickejší projev **hlavně kontrolami doručených zpráv, a to ve 31,3 %**. Stalking se potvrdil v **18,7 %** a téměř **14 %** respondentů zažilo různé tendence sexuálního násilí nechtěným osaháváním a polibky.²³³ Autorka disertační práce si k tomuto výzkumu dovoluje připsat jedno důležité až varovné doplnění, že téměř všechny uvedené způsoby násilí mají klasifikaci dle paragrafů v našem Trestním zákoníku – zákon č. 40/2009 Sb. Pomluva má § 184 a křivé obviňování § 345. U fyzického násilí je větší rozpětí dle výše fyzické újmy, která se ale někdy stává i při strkání, když se oběť vážně zraní nešťastným spadnutím – jde o § 122, 145, 146, 149. U porušování tajemství dopravovaných zpráv je § 182, stalking je pod § 354 a sexuální nátlak pod § 186. **Jedná se tedy o trestné činy, které by se při podání žaloby vztahovaly na všechny plnoleté osoby (od 18. let věku).**

8.20. Současná situace dětí v ČR v konkrétních číslech

Zjistit přesný počet dětí, kterých se silně dotýkají problémy z rodiny, není v základních a jiných školách možné. Bilance ze statistik: *V České republice se podle provedených sociologických šetření (STEM 2001, 2006) odehrává násilí v každé čtvrté rodině.*²³⁴ Dle již uvedené Evropské Rady z roku 2010 dítě jako svědek násilí prožívá formu psychického týrání, čímž se zároveň také stává obětí násilí. K tomu je nutné přiřadit **jakékoli jiné ubližování**, za zavřenými dveřmi rodin se může latentně a trvale vyskytovat kdekoli.

Hana Jamrichová, vedoucí oddělení ochrany práv dětí a náhradní rodinné péče MPSV, říká: *Zatímco v roce 2012 bylo nahlášeno 7525 případů, v roce 2016 jich bylo 9416. Tento nárůst si vysvětlujeme tím, že se případy daří lépe odhalovat, a také jsou více nahlašovány.*

²³³ MICHÁLKOVÁ, E., 2018. Každý třetí teenager se setká s násilím ze strany svého partnera. *e-Profem* [online]. 25. 11. 2018. Centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí [vid. 21. 9. 2018]. Dostupné z: <http://old.profem.cz/clanek.aspx?a=670>

²³⁴ ŠEVČÍK, D., et al., 2011. *Domácí násilí*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 7. ISBN 978-80-7367-690-2.

Vzhledem k tomu, že v případech domácího násilí, nebo i týrání, se jedná o jevy, které jsou skryté, obecně se předpokládá, že celkový počet dětí je mnohem větší a nahlášené případy jsou pouze jakýmsi vrcholkem ledovce. U dětí v krizi lze uvést další číselný údaj: Podle kvalifikovaných odhadů v oblasti práce s dětmi a mládeží v krizi chybí pro optimální situaci přibližně 600 sociálních pracovníků a asi 90 psychologů. Tato nedostatečnost nevyplývá z nedostatku financí, ale spíše z toho, že tyto profese chybí na trhu práce.²³⁵

Ze školské sociální práce ale nějaké finance určitě vyplývají, vždyť o ně jde vždy, pokud se jedná o realizaci nových pracovních pozic. Avšak tento pohled na finance má u ŠSP jen krátkodobou optiku, protože každý, kdo se umí pragmaticky orientovat v dlouhodobém časovém horizontu, jednoznačně vidí finančně výhodnou návratnost. Při včasné pomoci jsou vždy šance na lepší integraci, což do budoucnosti znamená méně všech nákladů – od léčebné či restorativní péče, dále péče probační, mediační, výše sociálních dávek, možnosti práce, bydlení apod. Pragmatická idea, že pomoc i jedinému dítěti se mnohonásobně vrátí, se nemá nikdy ztrácet ze zřetele, neboť z ní nelze vynechat ani transgenerační aspekty.

8.21. Ze zprávy ČŠI za školní rok 2016/2017

V tomto odstavci je nutné zdůraznit, že od 1. září 2016 nabyla účinnost novela vyhlášky č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Školám ukládá povinnost zpracovat a uskutečňovat program poradenských služeb se zaměřením na vztahy v třídních kolektivech a na celkově bezpečné klima. **Zjištěná číselná data tomu ale neodpovídají.** Při inspekční činnosti byl zadáván dotazník pro ředitele školy, kteří uváděli počet případů rizikového chování řešených vedením školy vždy v uzavřeném školním roce.

Záhy je v kapitole 9 graf rizikového chování v základních školách jak za školní rok 2016/2017, tak s porovnáním za rok 2017/2018. Bylo však zjištěno, že v nejčastějších případech rizikového chování je stav v procentech téměř beze změn jako v předchozím školním roce. Jedná se hlavně: o záškoláctví, verbální agresi vůči učitelům, agresi vůči žákům, násilí, šikanu, ublížení na zdraví, poškozování majetku, vandalismus, užívání návykových látek, kouření cigaret, kyberšikanu, krádeže. Podíl škol, které uvedly

²³⁵ JAMRICHOVÁ, H., 2018. Týrané a zneužívané děti. *Česká škola* [online]. Aktualizováno 11. 2. 2018 [vid. 10. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2018/02/tyrane-zneuzyvane-deti-odhalenych.html>

případy rizikového chování, se oproti minulému školnímu roku nezlepšil, i když se na prevenci a omezení těchto jevů školy systematicky zaměřují. Ze zjištěných dat bohužel vyplývá, že prováděné zaměření nedostačuje.

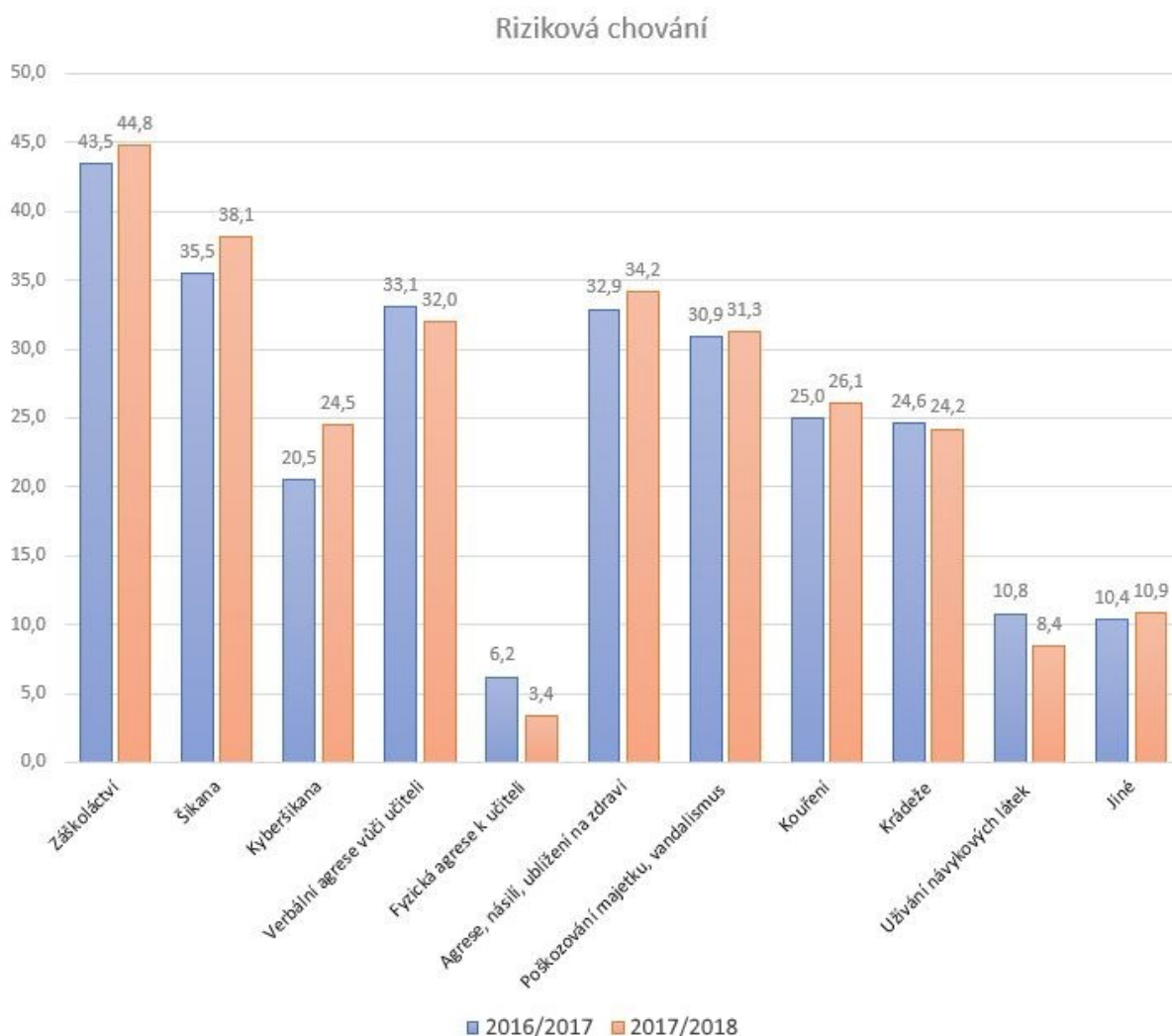
8.22. Děti potřebují hranice

Je třeba si uvědomit, že pokud nejde o psychiatrickou diagnózu nebo poruchu, nejčastější počátky problémů v chování dětí začínají v rodině, kde je nedostatečné vymezení hranic. **V historicky dřívější době si děti rodičů mnohem víc vážily a také ctily zásady „Desatera“.** Doba se vývojem hodně změnila a nikoli ve všem k dobrému. „Být důsledný je namáhavé“, zní nadpis jedné kapitoly z knihy „Děti potřebují hranice“. **Měly by být stanoveny pevnější morálkou, která by vycházela z křesťanské etiky, lidštějších zásad a vzájemné úcty.** K vedeným atributům patří, **jakým směrem by mělo být dítě k dobrému chování vedeno, a jak přispět k jeho správnému rozvoji emoční inteligence, při kterém je nesporně zapotřebí, opírat se o všechny základní principy křesťanské etiky.**

*Cítím stupňující se nejistotu vůči vzestupu agresivních způsobů chování mládeže. Čím více se však vymykají přijatelnému vysvětlení, tím důrazněji se hledají obětní beránci, jimiž se klade zodpovědnost za chybný vývoj. Přibývající dezorientace v závaznosti norem a hodnot v pluralistické společnosti – ať ve výchově nebo ve vypořádávání se s agresivním jednáním – ztěžuje učební proces. Zároveň vzrůstá trend dětem bezpodmínečně vyhovět. Tím se ovšem nepodporuje odvaha učinit se i neoblíbeným stanovením vlastních hranic.²³⁶ Vlastní hranice dnes již natolik chybí, protože rodiče nebo vychovatelé **se naučili enormní přizpůsobivosti, v které jsou jejich vlastní emoce zcela pomíjeny, dokonce až odnaučovány.** Ke správnému jednání a morálce děti potřebují hranice, **avšak beze strachu těch, kteří je stanovují, že budou dětmi odmítnuti.** S hranicemi a jasnými pravidly je třeba u dětí začít důsledně co nejdříve – tedy hned od mala. Hranice jsou ale často bořeny nejen v rodině, bohužel i v celé společnosti, kde atribut pravidel a důslednosti pokulhává čím dál víc.*

²³⁶ ROGGE, J. U., 1996. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 120. ISBN 80-7178-088-X.

9. GRAF RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ VE ŠKOLÁCH

Graf je vypracován z výsledků zprávy České školní inspekce za školní rok 2016/2017 a za školní rok 2017/2018. Riziková chování jsou v kontrolovaných školách identifikována v procentech. Ve školním roce 2016/2017 byl **nejčastější příčinou absencí a neomluvených absencí vliv rodinného prostředí (87 %), nepřizpůsobení se školnímu režimu (57,4%)**.

Celkově byl ve školním roce 2016/2017 **zaznamenán mírný nárůst neomluvených hodin oproti předchozímu školnímu roku**.

Problematika rizikového chování byla mapována také v rámci mezinárodního šetření TIMSS 2015. Podle něj se míra intenzity šikany mezi **žáky 4. tříd snižuje**. Při sledování specifík mezi třídami úspěšnými a méně úspěšnými se **podle výsledku matematicko-**

přírodovědného testu TIMSS 2015 ale ukázalo, že žáci z méně úspěšných tříd zažívají ve škole obecně častěji šikanu ve srovnání s žáky z úspěšných tříd.

K šikaně, vandalismu a přepadávání, které se dnes začalo projevovat fyzickými útoky nebo bitkami mezi dětmi okatě i na veřejnosti, je třeba doplnit odborný pohled prof. Marie. M. Vágnerové, že formálně jsou poruchy v dětském a školním věku děleny dle agresivity. Větší agresivita je právě u šikany, vandalismu a přepadávání než u lží, útěků, toulání.²³⁷

Dle barevného grafického vyznačení ke školnímu roku 2017/2018 je rizikové chování téměř beze změn, někde je jen minimální úbytek, jinde malý nárůst. U uvedených jevů a situací jde o aktuální stav v našich školách. ČŠI ve shodě konstatuje, že bez efektivní spolupráce se zákonnými zástupci (průběžné i preventivní), bez výrazného zapojení školního poradenského pracoviště, bez těsné spolupráce s odborníky školských poradenských zařízení nemůže být řešení různé problematiky ve školách úspěšné. ČŠI zde mluví o efektivní průběžné spolupráci se zákonnými zástupci, ale kdo ji u nás má vykonávat, když pedagogové přesah k zákonným zástupcům nemají? Samotný OSPOD to nemůže obsáhnout, ani kdyby měl dostatek pracovníků, který nemá. K této realitě je nutné opět poukázat na relevantní argument, že v našich školách explicitně chybí školská sociální práce.

Podle výsledků tematického zjišťování ČŠI uskutečněného ve školním roce 2016/2017 však bylo častějším důvodem pro zavedení individuálního výchovného programu **také nevhodné chování k pracovníkům školy, vulgární chování a šikana**. Ve třech čtvrtinách škol spolupracovaly školy s odbory sociálně-právní ochrany dětí. Z celkového počtu inspektovaných škol nebyly zjištěny vysoké absence ani neomluvené hodiny v 34,9 % základních škol. **Dle TIMSS a PISA bylo zjištěno, že podíl českých žáků, kteří neradi chodí do školy, je nad mezinárodním průměrem, kdy je tento podíl téměř dvojnásobný.²³⁸ Tato informace svědčí o závažné situaci v našem školství.**

²³⁷ PEŠATOVÁ, I., 2006. *Vybrané kapitoly z etopedie – 1. díl. Klasifikace a diagnostika poruch chování*. 2. uprav. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 33. ISBN 80-7372-087-6.

²³⁸ ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, 2016. *Tematická zpráva – Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve škole*. Čj.: ŠČIG – 3529/16 G2.

9.1. Častý ohrožující prvek v dnešních školách

V posledních letech je ve školách jedním z hlavních ohrožujících faktorů šikana. Její fenomén lze právem považovat za **skryté a trvajícím nebezpečí**, i když jsou k šikaně prováděny různé workshopy, semináře, edukativní programy. Výskyt šikany není malý a často skrytě narůstá. V procentech to potvrzuje předcházející zpráva a graf České školní inspekce.

Pro každého žáka je těžké řešit šikanu, protože často znamená až bezvýhodnou situaci. Bez pomoci se jí dítě nedokáže postavit, ani ji psychicky zvládnout. **Stále je málo osvěty rodičům a zákonným zástupcům**, aby co nejdříve šikanu odhalili. Jen tak mohou rychleji pomoci. V začátku ji neodhadne ani učitel, jemuž se děti se svými problémy téměř nesvěřují.

9.2. Co je šikana a co pro druhé znamená

Jedná se o **opakované ubližování s tendencemi zastrašovat, zesměšňovat, vydírat, ponižovat i finančně ruinovat.** Šikana zahrnuje hostilitu, která se projevuje nenávisným chováním ve smyslu ublížit psychicky, nebo rovněž fyzicky **přímou agresí.** **Nejednou způsobí vážné tělesné útrapy**, ke kterým se ve škole mohou používat různé sportovní pomůcky nebo cokoli, co je po ruce. Šikanovanému je dáváno najevo, že je fyzicky slabší, proto na něm může agresor uplatňovat svou moc. Často se pro zvýšení svého ega přidá někdo ze spolužáků, kteří u šikany přihlížejí. Projevy šikany se odehrávají buď přímo ve škole, v okolí školy, blízko bydliště šikanovaného, nebo kdekoli jinde.

Do šikany patří také krádeže, ničení věcí, včetně autoritativních příkazů, manipulací, např. aby žák psal za jiné úkoly, odevzdával peníze, svačiny, mobil, případně všechny cennější věci, značkové oblečení apod. **U šikany ale stále přibývají další znaky, proto žádný jejich výčet není všeobsahující.**

9.3. Jak mohou proti šikaně pomáhat spolužáci a rodiče

Pomáhat proti šikaně mohou i samy děti, je třeba je **motivovat, že pokud o šikaně vědí, nebo ji u spolužáků vidí, měly by to jít ohlásit, nejlépe třídnímu učiteli.** Doporučuje se, aby chodili ve skupině, nikoli jednotlivě, což je z důvodu bezpečí, pokud by měla následovat pomsta od šikanujících.

9.3.1. Důležitá pravidla pro rodiče

Rodiče by měli znát alespoň **dvě hlavní pravidla**. **První pravidlo:** pokud se ptají na prospěch dítěte, **vždy se mají informovat i o tom, zda je dítě dobře zapojeno v kolektivu, není-li stranou, a jak je ostatními žáky přijímáno**. Rodiče se na to většinou neptají, lze pochopit, že je to ani nenapadne. Chodili do školy v jiné době, tolik věcí bylo jiných.

Druhé pravidlo: týká se **řady varovných upozornění**, kterých si mají rodiče všimnout. Např. že u jejich dítěte převládá smutek, má málo kamarádů, zhoršuje se v prospěchu, špatně usíná, křičí ze spaní, je častěji nemocné, chodí víc k lékaři, začne mít neomluvené hodiny a potřebuje větší sumu peněz než dříve. **Nic z toho nemají rodiče přehlížet, zanedbávat, a žádnou situaci zlehčovat**. Pokud se dítě doma svěřívá, co prožívá, **je třeba mu naslouchat a stát na jeho straně**, protože u dítěte může dojít i k suicidiálním tendencím.

9.4. Kdo bývá nejčastěji od druhých šikanován

Ve většině jde o děti, které se čímkoli odlišují

- zdravotním nebo sociálním znevýhodněním
- jinými tělesnými proporcemi
- nějakou mentální zaostalostí nebo naopak genialitou
- jinou barvou pleti
- jinými povahovými vlastnostmi, např. uzavřeností
- dítě hůře nebo naopak exkluzivně oblékané
- dítě, které se neumí bránit
- příčin pro šikanu je v současnosti mnoho a neustále vznikají další

9.5. Nejběžnější znaky agresorů

Znaky agresorů

- tělesná a navenek psychická zdatnost
- prezentace neúměrného sebevědomí
- dispozice k nadřazenosti nad druhými (i nad pedagogy)
- časté kázeňské problémy
- někdy až extrémní nebezpečnost, ale s maskováním činů, aby se zabránilo odhalení
- žák často pochází z rodiny a prostředí, kde je násilí běžné i v komunikaci.

9.6. Nejčastější typologie agresorů

Typologie agresorů

- **Nejhorším typem je hrubián**, nelítostný, nadmíru impulzivní. Často provokuje ostatní a **od své oběti vždy vyžaduje absolutní poslušnost**.
- **Dalším typem je tzv. elegán** se slušným až kultivovaným chováním. Šikanu provádí cíleně a rafinovaně. **Většinou vyrůstá v rodině bez lásky, kde se uplatňuje jen nadměrný dril**.
- **Jiný typ je tzv. vtípálek** s velkou sebedůvěrou. Touží po dobrodružstvích, šikanuje k pobavení sebe a druhých. Raduje se, když se mu daří oběť zesměšnit na maximum, s potěšením se těmito invencemi předvádí. **V jeho rodině bývá absence duchovních a mravních hodnot, z kterých u dítěte vznikají citové deprivace**.

9.7. Kyberšikana

U šikany nelze zapomenout na kyberšikanu, stala se už současným trendem. Její dopady mohou být až fatální, pokud se na internetové síti dostane indiskrétní fotka oběti. Kyberšikanu mohou snadno provádět spolužáci, kterým se dle současných technologických aplikací (zejména sociálních sítí) dostává k rukám jednoduchý způsob. Virtuální možnosti většinou také zahrnují **sexuální kyberšikanu**.

Hlavní způsoby kyberšikany

- **Kybergrooming** – forma k vyvolání **falešné důvěry** (nejčastěji u nezletilého dítěte). **Tato psychická manipulace má způsobit emoční závislost, která otvírá bránu k jakémukoli zneužití, ublížení**.
- **Cyberbullying/kyberbullying** – další rozměr počítačové šikany, kdy se dají na síť kompromitující videa obětí. Následky mohou být fatální, zejména u dětí v pubertě.
- **Sexting** – elektronické rozesílání zpráv se sexuálním obsahem nebo pornografií. Jsou zasílány hlavně dětem a nezletilým. Internetové kontakty získávají odesílatelé různými způsoby, někdy od spolužáků za peníze, dárky, služby a jiné pozornosti.
- **Pharming a phishing** – sociální inženýrství. Podvodnou technikou umí získávat diskrétní data. Všechny citlivé údaje se pak dají jakkoli zneužít. Lze s nimi vydírat, a to i sexuálně, což jde u dětí na rozdíl od dospělých mnohem snadněji.
- **Kyberstalking** – oběť je pronásledována přes internetovou síť a tato forma může také zahrnovat sexuální obtěžování.

- **Všechny uvedené záměrné praktiky skrývají nezměrná nebezpečí**, proto se o nich má co nejvíc vědět. Při užívání internetu by se měla striktně dodržovat **pravidla tzv. netikety (netiquette)**, která vznikla již v 80. letech minulého století. **Internetovou etiketu jakoby ale nikdo neznal a nevěděl, co k ní patří. Tak to dnes ve virtuálním prostoru vypadá.**
- **Pro ochranu dětí by měli mít rodiče tzv. rodičovské filtry**, aby mohli informace filtrovat a chránit své potomky před virtuálními nekalostmi. Dnes není u kyberšikany radno cokoli podceňovat, neboť jejími oběťmi jsou často právě děti.

9.8. Do ohrožujících prvků ve škole dnes patří i sexuální ataky

Dalšími ohrožujícími prvky ve škole mohou být různé formy sexuálních ataků až k sexuálnímu znásilnění. Opět může jít o šikanózní projev druhého, druhých, ale samostatně i od jednoho žáka. Z těchto projevů nelze vyjmout ani zaměstnance školy. Od nich nemusí jít o přímé znásilnění, většinou jde o případy sexuálního zneužití, kterým se žáci, studenti a většinou ženského rodu neubrání. Dochází k různému vydírání, např. že dostanou horší známku, když nebudou po vůli. Výhrůžky a nabízené odměny mohou být různé. „**Úmluva o právech dítěte**“ **zaručuje všem dětem bezpečný pobyt v pedagogických zařízeních.** U znásilnění a pohlavního zneužívání je každá dětská oběť dle zákona č. **45/2013 Sb. zvláště zranitelnou obětí**, což je pro pachatele zásadně přitěžující fakt.²³⁹

9.8.1. Co není šikana

Je třeba také rozlišovat, co šikana není. Kolikrát se jedná o tzv. **teasing** (škádlení). **Na první pohled sice šikanu připomíná, ale v jádru jde o nevinné pošťuchování.** Provádějí ho nejčastěji chlapci dívkám, které se jim líbí. Děvčata na to reagují většinou jako na legraci, sice jsou někdy schopné žalovat, ale jen formálně, aby se neřeklo, že se ztotožňují s něčím, s čím by se ještě na veřejnosti ztotožňovat neměla. Při posuzování škádlení je třeba mít tuto optiku a nic nezveličovat. Na druhou stranu ale hodnotit pečlivě, zda se něco za „teasing“ nemaskuje. Do šikany se nezahrnují ani občasné hádky nebo jednotlivá rvačka u podobně fyzicky vyspělých žáků.

²³⁹ HURYCHOVÁ, E., 2017f. Důsledky sexuálního násilí a zneužívání. In: *Šance dětem* [online]. 3. 11. 2017 [vid. 6. 11. 2017]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-díteti/sexuální-zneužívání-dítěte/důsledky-sexuálního-násilí-a-zneužívání.shtml>

9.9. Postupy a možnosti řešení

Rodiče se mají vždy obrátit na školu a spojit s ředitelem. **Dnes má nově oznamovací povinnost ředitel školy nebo školského zařízení dle § 31 odst. 5 školského zákona, aby informoval OSPOD a státní zastupitelství. U zletilého informuje jen státní zastupitelství.** Rodiče mohou zvažovat přeložení dítěte do jiné třídy, školy.

Další možností je kontakt na školní inspekci, školský úřad nebo policii, pokud má rodič podezření, že je na jeho dítěti páchán trestný čin. **V řadě případů tuto skutkovou podstatu šikana naplňuje:** od omezování osobní svobody, zneužití dat, krádeže, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, vydírání, loupeže, rasově motivovaných skutků. **Dítě mladší 15 let není sice trestně odpovědné, ale OSPOD může podat návrh k soudu, ten dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže případně stanoví povinnosti. Např. zařazení do výchovného programu ve střediscích výchovné péče, ochrannou výchovu, dohled probace a podobná ustanovení.**

U mladistvých 15 až 18 let je trestní odpovědnost posuzována dle stejného zákona jako u dětí do věku 15 let. V plnoletosti již ale platí plná trestní odpovědnost. Při této problematice se v zahraničí na pomoc řešení také uplatňují kompetence školské sociální práce, a to dle uvedeného standardu č. 11 v kapitole 8.4.4.

9.10. Následky šikany pro dítě

Následky mají často ireverzibilní charakter, projevují se psychická poškození, mnohdy je narušena osobnostní složka jedince, současně mohou probíhat i fyzické poruchy. U někoho se **celoživotně dostavují tzv. flashbacky** (zpětné záblesky těžkých prožitků). Prožité trauma se vrací, dochází k disociaci, u které bývají tělesné projevy v omezení hybnosti nějaké části těla nebo různé fyzické bolesti. U každého jedince se vždy jedná o individuální symptomy a stav.

9.11. Vlivy duševních traumat na dítě

Do faktorů, jež u dětí vyvolávají různá ohrožení, patří duševní otřes. Odborníci ale říkají, že **nečekaný duševní otřes, byť i silný, způsobí v dětském vývoji menší škody než stav dlouhodobých citových deprivací a tzv. mikrotraumat. Ty jsou na první pohled málo zřejmé a někdy vůbec. Déletrvajících drobnějších traumata mají mnohem horší vliv, neboť vytvářejí trvale nepříznivé prostředí pro správný vývoj dítěte. Studie o psychické**

*deprivaci celkem spolehlivě ukázaly, že má-li se dítě po strážce duševní vyvíjet zdravě, je třeba uspokojit některé jeho základní psychické potřeby.*²⁴⁰

9.12. Citová strádání a důsledky

Citové strádání je jedním ze zásadních činitelů k ohrožení dětí při vývojovém procesu. Řadíme k nim popisované domácí násilí, jiná násilná ubližování a všechny druhy šikany, obzvláště trvají-li tyto jevy dlouhodobě, kdy se jejich odkrytí nepodaří včas. Jestliže děti nemají dostatečnou emotivní a psychickou saturaci, důsledky se vždy projeví v rodině, škole, třídním kolektivu, mimoškolních aktivitách, kamarádských vztazích. Později se negativně zobrazují ve všech vztahových, sociálních a pracovních sférách.

Výrazně nepříznivé podmínky dítěte v raném dětství mohou také způsobit změny v mozkových funkcích. **Exaktnost míry změn není dosud známá a nelze ani dokázat, jak moc jsou tyto změny opravitelné.**²⁴¹ Z citového strádání může dojít k automutilaci, kterou na sebe dítě upozorňuje. Z důsledků ani zde nelze vynechat možnost suicidiálních pokusů. Jedná-li se o poruchy v jídle, u dívek často signifikují špatný vztah s matkou.

Zásadní je stav rodiny, kde dítě vyrůstá. Z tohoto komplexu vzniká trvalý ráz sociální situace, buď je dobrá, méně dobrá, závadná, či přímo ohrožující. Bohužel i poslední varianta bývá někdy pro dítě přirozeným prostředím, protože rodičům s dětmi se v dnešní době může stát cokoli. *Všechno, co potká rodiče, se nejvíc dotkne jejich nezletilých dětí.*²⁴²

V útlém věku dítě nedokáže záporné okolnosti rozumově vyhodnotit, ale dle svých percepce má s podněty vlastní interiorizaci: kladnou, úzkostnou, plnou strachu, s napětím, nebo zlostí. Momentální prožitky dítěte vyvolávají různé emoce a s negativními si většinou vůbec neví rady. Může je kompenzovat pouze vzdorem, vztekem, pláčem, křikem, zoufalstvím. Podobné projevy přinášejí některá vývojová období. Negativní konsekvence prožitých situací se u dětí mohou projevovat dalšími reakcemi: alergiemi, atopickými ekzémy, pomočováním, nespavostí, nočními můrami apod. Mělo by se udělat vše, aby záporné

²⁴⁰ MATĚJČEK, Z., 1989. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum. s. 286. 08-056-89.

²⁴¹ VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s. s. 25–33. ISBN 978-80-87455-14-2.

²⁴² HURYCHOVÁ, E., 2017e. *Školská sociální práce*, 4. díl. *Listy sociální práce*, Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, roč. V. č. 11, s. 11. ISSN 2336-2332.

prožitky a důsledky nebyly trvalé. Ne vždy se to však podaří. To jsou argumenty, proč se autorka práce již od roku 2015 snaží, aby se do našich škol legitimně dostala činnost školské sociální práce. Dle možností proto píše do různých periodik nebo kolektivních publikací motivace a podněty: *Zavedení ŠSP jako obligatorního článku i nedílné součásti školských zařízení by s profesním vymezením mohlo konečně realizovat definované cíle tohoto oboru. Ve svých důsledcích by tak nemalou měrou přispělo k úspěšné prevenci a k odvracení všech negativních dopadů patologických jevů, např. jako frekventované domácí násilí a další.*²⁴³

V kooperaci s interdisciplinárními či multidisciplinárními rezorty a mnohými dalšími odbornými pracovníky zahrnuje školská sociální práce otevřenost k včasné pomoci u sociálně nebo zdravotně znevýhodněných žáků a studentů.

²⁴³ JEŽKOVÁ, V., et al., 2015. *Domácí násilí a genderově podmíněné násilí*. 1. vyd. Praha: proFem, o. p. s. s. 15. ISBN 978-80-904564-4-0.

EMPIRICKÁ ČÁST

10. METODOLOGIE PRO VÝZKUM

K primárnímu celorepublikovému výzkumu byla z metodologie vybrána forma kvantitativního výzkumu. Lze ho označit za empirický, neboť je často využíván v sociálních vědách. Co se týká sociálních věd, předmětem jejich zkoumání je sociální realita. Jednotlivé sociální vědy se pak liší tím, kterou část sociální reality zkoumají.²⁴⁴ Jedním ze znaků vědy je také sociální jev, vzniká ve společnosti, je jí ovlivňován a zpětně na ni působí.²⁴⁵

Primární výzkum se zabývá názory v počtu téměř tři tisíc odpovědí k zavedení školské sociální práce do našich škol. Z výzkumu současně dodává i **kopie elektronických odpovědí respondentů** rozdělených do tří skupin. Jejich výsledky budou rovněž využity k apelování Asociace školské sociální práce v ČR, z. s., u důležitých osob a politiků, kteří by mohli pomoci k zákonnému ukotvení ŠSP.

10.1. Metoda, výzkumné téma, problém a vzorek, hypotéza k výzkumům

Za metodu byl u primárního kvantitativního výzkumu zvolen dotazník online, do něhož byly zahrnuty empiricky vystavěné otázky, jež u nás mohou vycházet jen dle zkušeností ze zahraničí. U některých otázek byla proto nutná bližší specifikace. Všechny dotazy se vztahují k předmětu výzkumu, čímž je zavedení školské sociální práce do ČR. Pro odpovědi byly tři možné způsoby: „ano“, „ne“ nebo „jiná odpověď“.

²⁴⁴ OCHRANA, F., 2010. *Metodologie vědy*. 2. dotisk 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum. s. 145. ISBN 978-80-246-1609-4.

²⁴⁵ SOCHŮREK, J., et al., 2013. *Stručný úvod do základů metodologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. s. 9. ISBN 978-80-7372-943-1.

V zahraničí poskytuje školská sociální práce pomoc dětem od MŠ až po studenty VŠ. **Její paradigma zní: Pomáhat k co nejlepší studijní prospěšnosti a dobrému rozvoji všem a ve všech školách.** Školští sociální pracovníci plní svou činnost dle mezinárodních standardů ŠSP – viz kapitoly 8. 4 až 8. 4. 4, které obsahují výtah z jejich nejdůležitějších prvků.

U sekundárního a kvalitativního sociologicko-empirického výzkumu byla využita expertní (delfská) metoda, jež posuzovala platnost autorčiny hypotézy, která již byla významnými experty v roce 2015 validně potvrzena.

Výzkumné téma primárního výzkumu se u nás vztahuje k navazujícímu, avšak extenzivnějšímu zavedení školské sociální práce se všemi prvky, jak dnes praktikuje ŠSP v zahraničí. **Návazností je myšlen předstupeň ŠSP z dřívějšího Československa zavedený už v roce 1926 Alicí Masarykovou s názvem „Dorost ČsČK“.** Byl jedinou organizací ve školách, kterou tehdy povolilo Ministerstvo školství a národní osvěty Československé republiky, jak je uvedeno v kapitole 8.2.1. **Výzkumné téma sekundárního výzkumu** je také propojeno se školskou sociální prací a jejími kompetencemi.

Výzkumný problém má u obou výzkumů stejné zaměření na hledání východisek nežádoucích násilných jevů ve společnosti pomocí humanitní a křesťanské etiky. Násilné jevy se u dětí výskytem rozrůstají již ve věku docházky do mateřských škol. Odborníci potvrzují, že mohou začínat od 3-5 let a není-li včas poskytnuta odborná pomoc, přerůstají do dospělosti. Ve většině již ale nemá pozdější léčba potřebnou efektivitu.

Výzkumný vzorek znázorňuje profesní pozice všech respondentů. Jedná se hlavně o pedagogy, ředitele škol, speciální pedagogy, výchovné poradce, metodiky prevence, kurátory, vedoucí OSPOD a jeho pracovníky, odborníky ze školních poradenských pracovišť a odborníky školských poradenských zařízení. Ve výzkumném vzorku nechybí pracovníci a odborníci z církevních škol.

Hypotéza k výzkumu vznikla z mnoha reálných negativních faktů, dnes se týkají čím dál většího počtu žáků.

Provedený výzkum je plně reliabilní, celkem přišlo 2 927 odpovědí, z kterých lze dojít ke spolehlivému názoru o zavedení školské sociální práce do ČR.

10.2. Průběh výzkumu je datován od září roku 2017 do konce května 2018

Výzkum probíhal v Jihomoravském, Ústeckém, Libereckém kraji. V Kraji Vysočina a také v kraji Olomouckém, Královéhradeckém, Pardubickém, Zlínském, Moravskoslezském, Karlovarském, Plzeňském, Jihočeském i Středočeském se zapojením Prahy.

- **I. skupina respondentů** byla s laskavým přístupem k výzkumu vybrána samotnými vedoucími školských odborů ve všech uvedených krajích a větších městech ČR s rozšířenou působností, nebo bez ní. Vedoucími školských odborů byli dle možností oslovení i pracovníci školských poradenských zařízení.
- **II. skupina respondentů zahrnuje církevní školy.** S laskavým přístupem k zapojení se do výzkumu respondenty oslovoval vedoucí sekce církevního školství České biskupské konference **Mgr. Martin Čech**.
- **III. skupina respondentů je ze stejných krajů a měst jako první skupina.** Zde již byli respondenti s laskavým přístupem k výzkumu osloveni vedoucími OSPOD, kteří se buď sami na vyplnění dotazníku podíleli, nebo ho předali spolupracovníkům.

10.3. Návratnost odeslaných dotazníků k výzkumu

U počtu zúčastněných respondentů od počtu oslovených se **potvrdila mnohaletá praxe, že ti, kteří elektronický dotazník vyplní, se vždy pohybují jen kolem 50. nebo maximálně 60. procent.** V korespondenční formě otázek online proto vždy trpí komplexní návratnost, nikdy není stoprocentní. U tohoto výzkumu se rozpětí pohybuje od 56,8 až do 70,4 procenta. **Nadpoloviční počet procent lze u elektronické formy dotazníků považovat za převýšení běžné praxe.**

Od I. skupiny respondentů přišlo **2 395 odpovědí**, od II. skupiny **71** a od III. skupiny **461 odpovědí**. Celkem se jedná o **2 927 platných odpovědí**.

Od následující stránky je v primárním kvantitativním výzkumu autenticky zobrazena statistika odpovědí v hlavních otázkách u všech tří skupin respondentů.

11. I. SKUPINA RESPONDENTŮ A STATISTIKA

Statistika respondentů

4021

Počet
návštěv

2395

Počet
dokončených

0

Počet
nedokončených

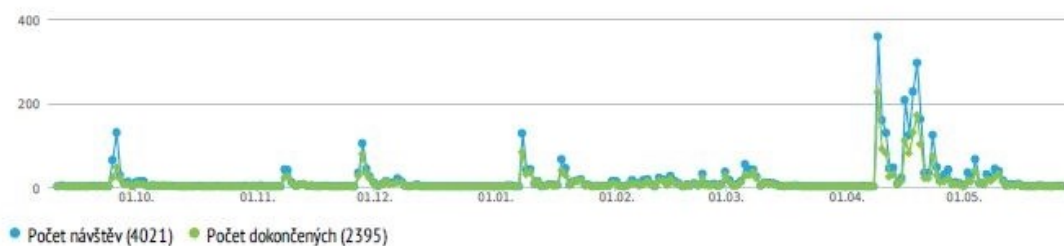
1626

Pouze
zobrazení

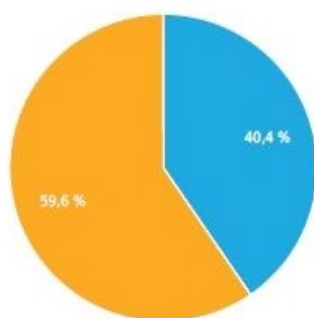
59,6 %

Celková úspěšnost
vyplnění dotazníku

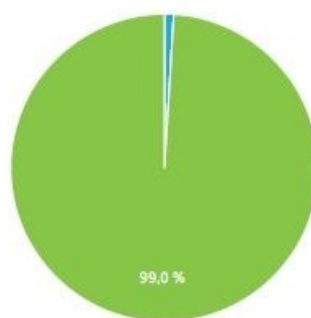
Historie návštěv (22. 09. 2017 – 25. 05. 2018)

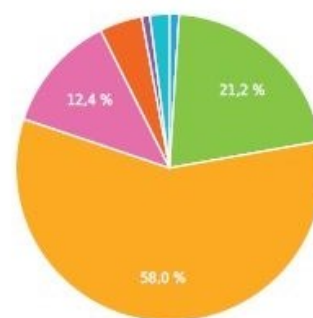
Celkem návštěv

Zdroje návštěv

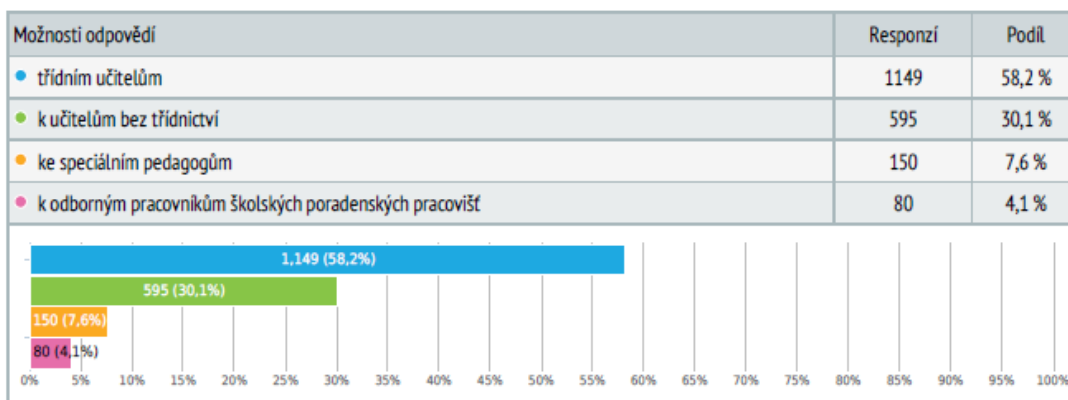
Čas vyplňování dotazníku

11.1. Výběr z hlavních otázek pro I. skupinu respondentů

1. Úvodem, prosím, zaškrtněte profesní pozici.

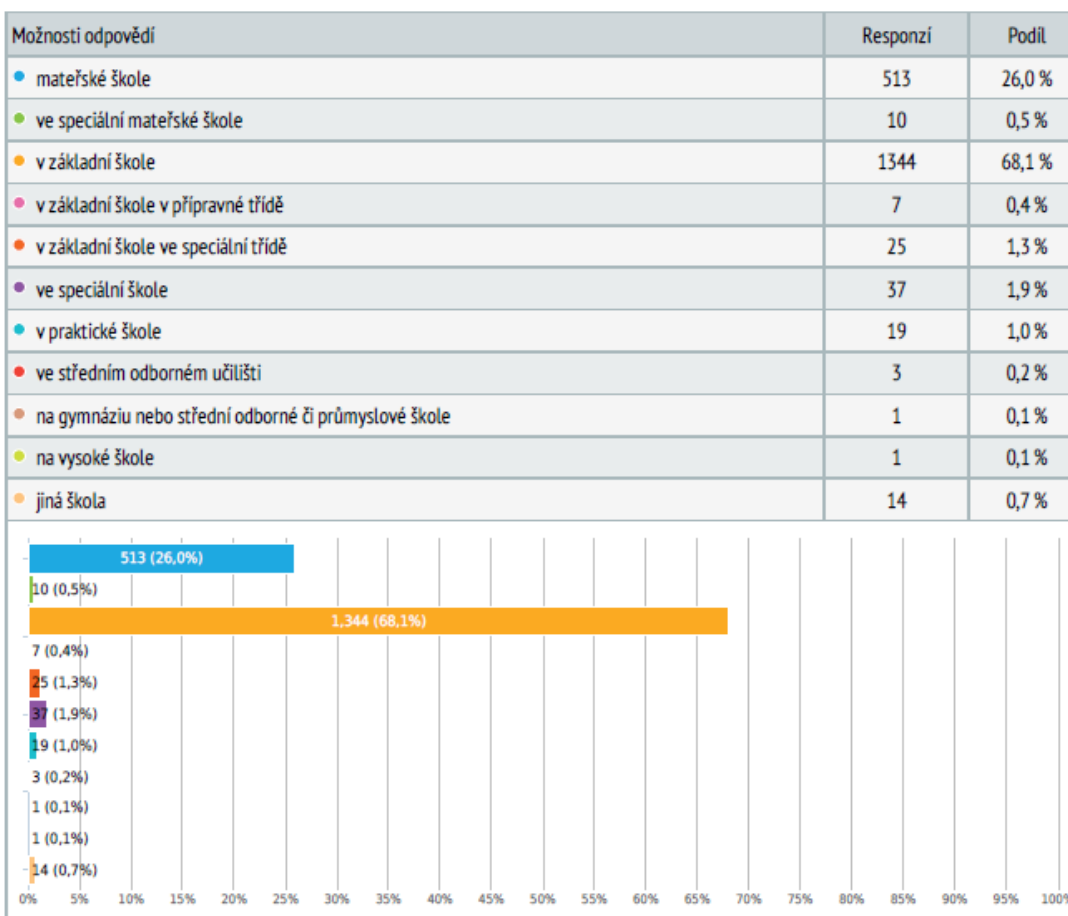
Výběr z možností, zodpovězeno 1974x, nezodpovězeno 0x

Rozdělení oslovených respondentů dle různých typů škol

2. Zaškrtněte, prosím, typ školy. Státní a soukromá škola se nerozlišuje.

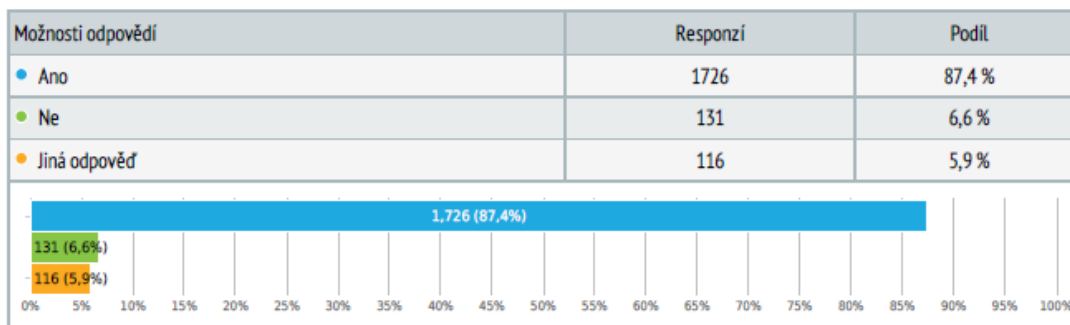
Výběr z možností, zodpovězeno 1974x, nezodpovězeno 0x

11.2. Otázka s empirickou specifikací k funkci školského ekosystému

4. Ve světě vychází funkce ŠSP ze školského ekosystému, což znamená, že každý vždy patří k většímu celku, s kterým má propojenou závislost. ŠSP u žáka komplexně zohledňuje, co ho ve vzdělávání a výchově ovlivňuje, odkud na něj působí klady, anebo záporny, jež často nejsou vidět hned. Je dle Vás takový systém pro žáky důležitý?

Výběr z možností, zodpovězeno 1974x, nezodpovězeno 0x

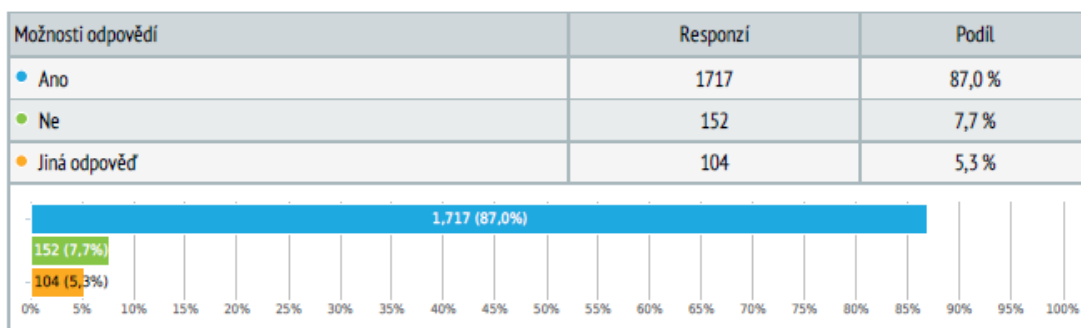
Z jiných odpovědí jsou vybrány nejzajímavější postřehy nebo názory, které se víckrát opakovaly. Oproti 87,4 % kladných odpovědí jde jen o 5,9 % jiných odpovědí.

- Asi ano, ale není mi zcela jasné, co vše to obnáší.
- Asi to důležité je, ale mělo by to být realizováno.
- Velmi důležité!
- Prevence v naší škole je maximální hlavní tíha.
- Nemám vyhraněný názor – zatím.
- Pokud by šlo o takové působení, jaké dnes předvádí OSPOD, tak je to k ničemu.
- Obávám se ze zvýšené administrativy.
- Ano, ale nemůžeme zjišťovat v rámci osobních dat.
- Ano, ale v případě, že to budou podmínky umožňovat.
- Nefungují rodiny, nefunguje OSPOD.
- Záleží, jak bude v realitě fungční.
- Doufám, že to zase nebude přinášet další práci a papírování pro učitele.
- Pravděpodobně ano.

11.3. Následující otázka se týká potřeby efektivnější pomoci a prevence

5. Vyhodnotil byste u našich žáků potřebnost efektivnější pomoci a prevence, aby se u problémů zmenšovaly negativní dopady?

Výběr z možností, zodpovězeno 1974x, nezodpovězeno 0x

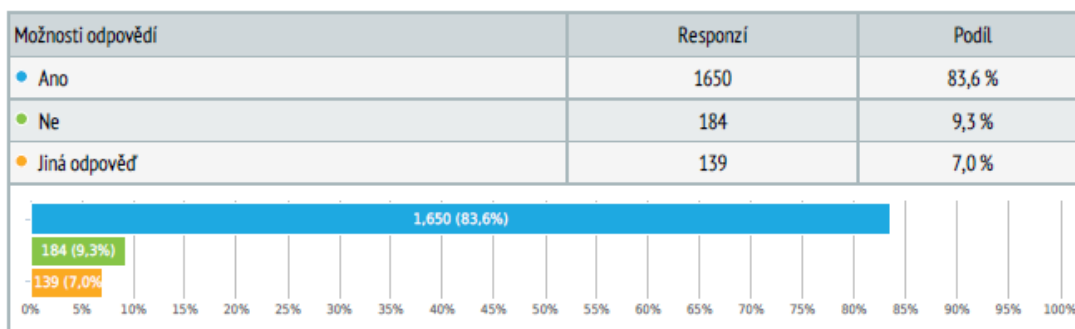
Z jiných odpovědí jsou vybrány nejzajímavější postřehy nebo názory, které se víckrát opakovaly. Oproti 87 % kladných odpovědí jde jen o 5,3 % jiných odpovědí.

- Důležité je najít nejen příčinu, ale ji i řešit.
- Ano, aby byla pomoc více účinná.
- Nutno zapojit i rodiče kvůli větší efektivitě.
- Rodiče hází svoji odpovědnost na školu a ostatní.
- Mám obavy z dalšího papírování.
- Základ je v rodině a ve spolupráci s ní.
- Asi ano. Patologické jevy ve školství narůstají velkou měrou, učitelé ztrácejí autoritu a zastání a pomoci se nedovolají.
- Vzhledem k tomu, že z rodiny znám částečně i oblast sociální práce a sociální politiky, vidím problém v získání kvalifikovaného pracovníka ŠSP.
- Ano a současně je i potřeba, aby se zapojili rodiče. Škola vše nevyřeší.
- Spíše ano.
- Je třeba nastavit hranice chování a ne jen práva.
- Co má učitel už více dělat? Základem je rodič!
- Vše je v rodině.

11.4. K zavedení ŠSP do praxe u nás se kladně vyjádřilo 83,6 % odpovědí

6. Pracovníka nepedagogické pozice ŠSP ve světě žáci a rodiče znají z třídních schůzek a jiných akcí. Vědí, že jde o specialistu na školní prostředí, na kterého se mohou s důvěrou obrátit o pomoc. Pohlížel/a byste kladně na zavedení ŠSP do praxe také u nás?

Výběr z možností, zodpovězeno 1974x, nezodpovězeno 0x

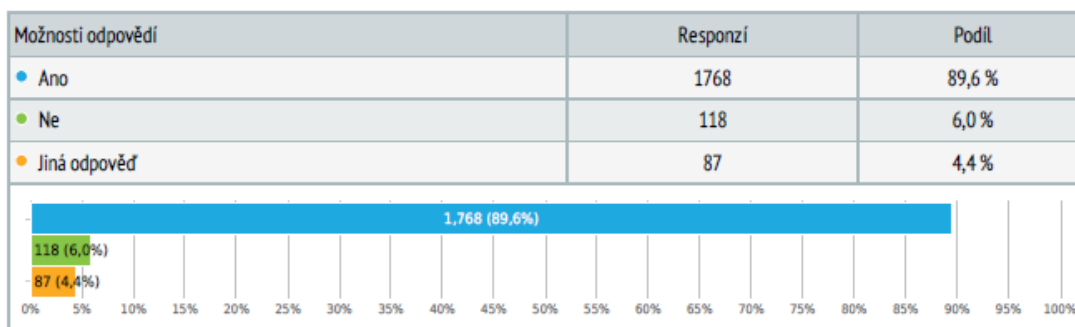
Z jiných odpovědí jsou vybrány nejzajímavější postřehy nebo názory, které se víckrát opakovaly. Oproti 83,6 % kladných odpovědí jde jen o 7 % jiných odpovědí.

- Považuji za velmi důležité a podporuji prosazení.
- Myslím, že stačí zájem a profesionalita učitele.
- Ano, pokud by to byl opravdu odborník.
- Zatím nevím.
- Jedna funkce nespasí celé školské zařízení.
- Ano, když to bude mít smysl a přinese dobré výsledky.
- Pokud funguje rodina, není ŠSP třeba.
- Záleží na celkových podmínkách navrhovaného systému.
- Nedovedu posoudit.
- Zřejmě ano, ale mělo by jít o člověka s odpovídající kvalifikací.
- Ano, ale kdo by toho pracovníka financoval?
- Ano, ale nesmí být řešeno formálně přidáním úkolů některému z učitelů. Kde vzít takové pracovníky?

11.5. K přesahu ŠSP za školu se zapojením rodičů je ano v 89,6 procentech

7. ŠSP má ve svém rozpětí na rozdíl od pedagogů přesah za školu k zákonným zástupcům nebo komunitám, jimž napomáhá i k lepší motivaci u řešení různých situací, které např. OSPOD nemůže v celé šíři obsáhnout. Považujete tento přesah za školu s větším zapojením rodičů ke spolupráci dle jednotlivých případů za důležitý?

Výběr z možností, zodpovězeno 1974x, nezodpovězeno 0x

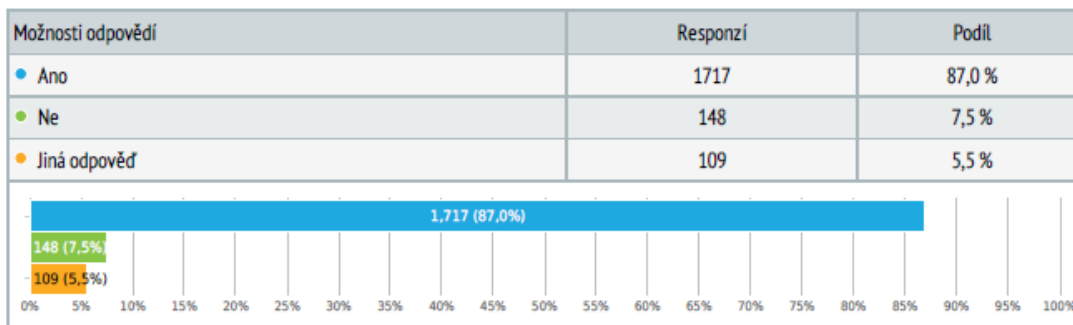
Z jiných odpovědí jsou vybrány nejzajímavější postřehy nebo názory, které se víckrát opakovaly. Oproti 89,6 % kladných odpovědí jde jen o 4,4 % jiných odpovědí.

- Ano, v případě, že nedojde ke zneužití.
- Většinou ano.
- A co raději změna školského systému.
- Rodiče nejsou ochotni spolupracovat.
- Nedokážu posoudit.
- Ano, ale více v základních a středních školách.
- Spíše ano, pokud budou všichni konat.
- To bych považoval, ale musel by být nastaven jinak sociální systém.
- Záleželo by na pravomocech, které by ze zákona pracovník ŠSP měl.
- Dle mě by to bylo příhodné, záleží však na zájmu a ochotě rodičů.
- Jistě, ovšem s ohledem na možnosti vymáhat dodržování zásad.
- Ano, dle mého názoru je to naprosto zásadní pro efektivnější řešení vzniklých problémů.

11.6. Pro součinnost se ŠSP se kladně vyslovilo 87 % odpovědí

8. V zahraničí je školský sociální pracovník ve škole k dispozici v určených dnech a hodinách, jeho prospěšnost žákům, rodinám a dalším byla jednoznačně prokázána. Dle mezinárodních zkušeností ŠSP poskytuje víceborovou a smysluplnou součinnost pro všechny zúčastněné. Byl/a byste pro součinnost školské sociální práce?

Výběr z možností, zodpovězeno 1974x, nezodpovězeno 0x

Z jiných odpovědí jsou vybrány nejzajímavější postřehy nebo názory, které se víckrát opakovaly. Oproti 87 % kladných odpovědí jde jen o 5,5 % jiných odpovědí.

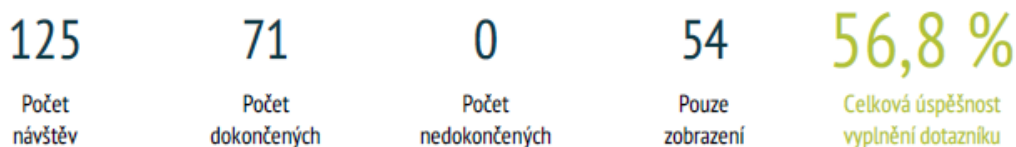
- Ano, ale myslím, že se spíše uplatní na ZŠ.
- Nevím, záleží na praktické realizaci, jen aby to nebyla pro školu další agenda.
- Podporuji plný úvazek. Je to velmi potřebné, tato práce by měla být pravidelná.
- Záleželo by na podobě součinnosti.
- Pokud se nepřidá práce učitelům, tak ano.
- Ano, pokud budou vybráni zodpovědní pracovníci.
- Bylo by to super, ale kde se na to vezmou peníze?
- Zkušenost je důležitá a dle ní to rozpracovat i u nás.
- Jsem v tom skeptický.
- Osvědčila se v zahraničí, tak by se vyplatilo vyzkoušet ji u nás.
- Ano, pokud to nepovede k další administrativní zátěži škol.
- Pokud to nebude se spoustou byrokracie a splní to účel, dávám ano.
- Ano, ale ne jen na pár hodin týdně či nějaký den v týdnu.

12. II. SKUPINA RESPONDENTŮ A STATISTIKA

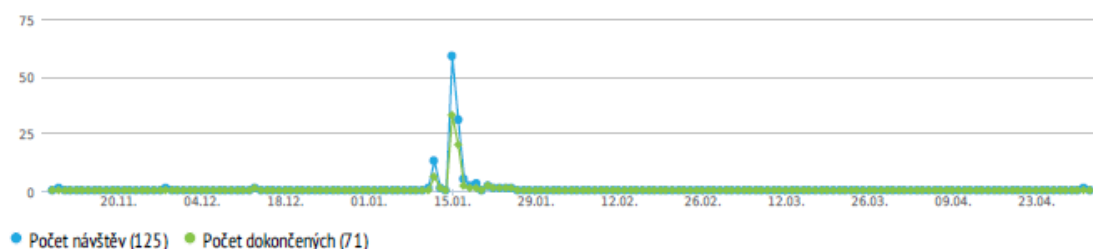
Statistika II. skupiny respondentů z církevních škol a dále odpovědi na výběr z hlavních otázek. Církevních škol je v České republice kolem sto padesáti, přesto však tvoří důležitou součást našeho školství.

Na zasláný dotazník se podívalo 125 respondentů a celková úspěšnost vyplnění dotazníku je 56,8 %, což odpovídá běžným zkušenostem s návratností.

Statistika respondentů

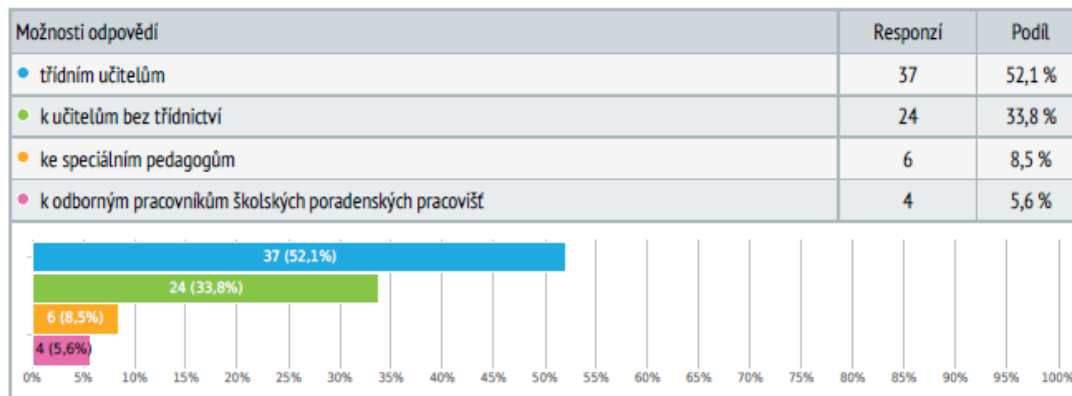
Historie návštěv (13. 12. 2017 – 25. 01. 2018)

12.1. Výběr z hlavních otázek pro II. skupinu respondentů

1. Úvodem, prosím, zaškrtněte profesní pozici.

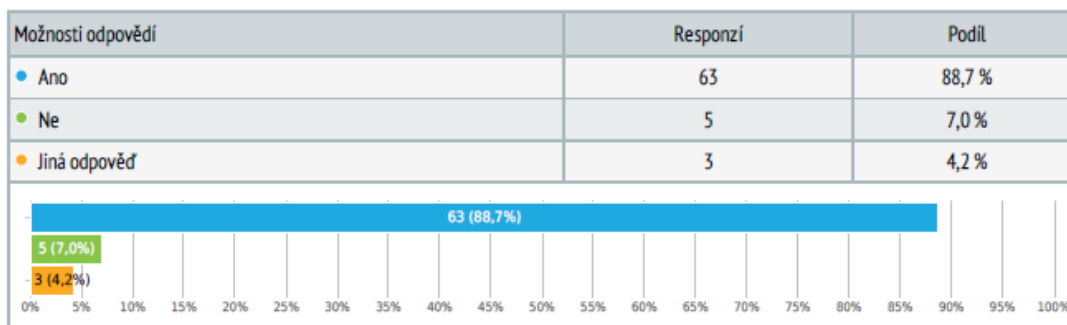
Výběr z možností, zodpovězeno 71x, nezodpovězeno 0x

12.2. Na důležitost ekosystému se vyslovilo kladně 88,7 % respondentů

4. Ve světě vychází funkce ŠSP ze školského ekosystému, což znamená, že každý vždy patří k většímu celku, s kterým má propojenou závislost. ŠSP u žáka komplexně zohledňuje, co ho ve vzdělávání a výchově ovlivňuje, odkud na něj působí klady, anebo zápory, jež často nejsou vidět hned. Je dle Vás takový systém pro žáky důležitý?

Výběr z možností, zodpovězeno 71x, nezodpovězeno 0x

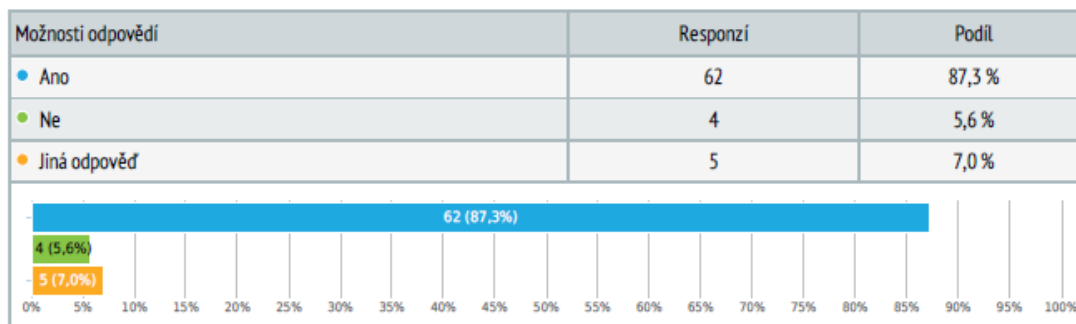
Z jiných odpovědí jsou vybrány nejzajímavější postřehy nebo názory, které se víckrát opakovaly. Oproti 88,7 % kladných odpovědí jde jen o 4,2 % jiných odpovědí.

- Nedokážu posoudit.
- Ano, jen do určité míry.
- Nejde o důležitost, je to faktický stav, realita.

12.3. K potřebnosti efektivnější pomoci a prevenci je 87,3 % odpovědí ano

5. Vyhodnotil byste u našich žáků potřebnost efektivnější pomoci a prevence, aby se u problémů zmenšovaly negativní dopady?

Výběr z možností, zodpovězeno 71x, nezodpovězeno 0x

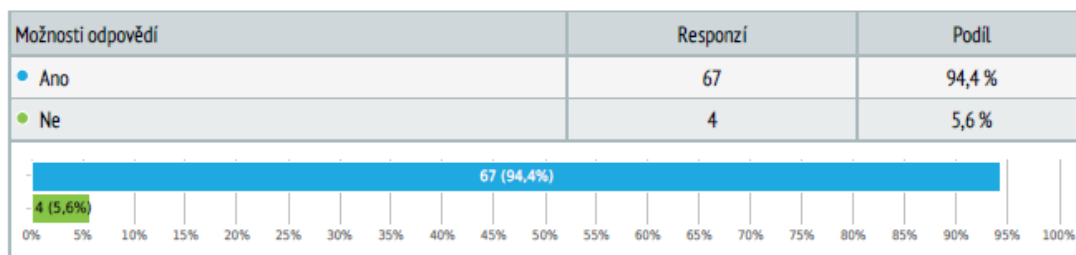
Z jiných odpovědí jsou vybrány nejzajímavější postřehy nebo názory, které se víckrát opakovaly. Oproti 87,3 % kladných odpovědí jde jen 7 % jiných odpovědí.

- Pomoc je potřebná.
- Ano, ale situaci rozhodně nezachrání pouze škola.
- Na církevní škole je toto řešeno velmi citlivě a individuálně.

12.4. K setkávání se u žáků se sociálně patologickými jevy 94,4 % ano

6. Setkávají se i církevní školy u svých žáků s některými sociálně patologickými jevy?

Výběr z možností, zodpovězeno 71x, nezodpovězeno 0x

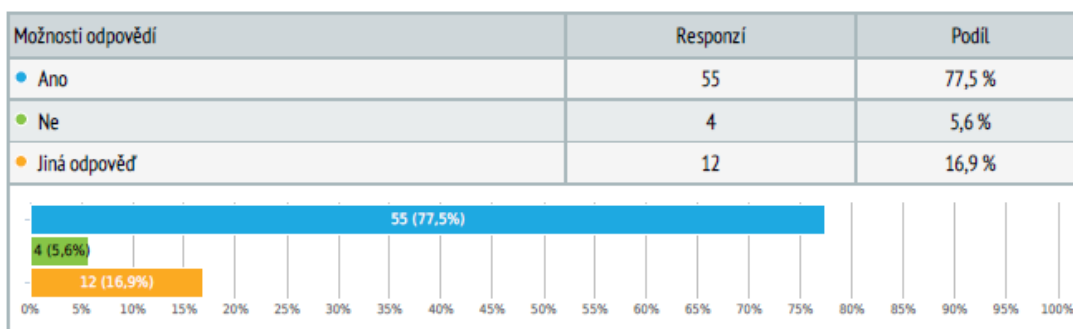

Oproti 94,4 % kladných odpovědí jde jen o 5,6 % jiných odpovědí, které ale nebyly nijak blíže specifikovány.

12.5. Ohledně kladného pohledu na zavedení ŠSP je 77,5 % ano

7. Pracovníka nepedagogické pozice ŠSP ve světě žáci a rodiče znají z třídních schůzek a jiných akcí. Vědí, že jde o specialistu na školní prostředí, na kterého se mohou s důvěrou obrátit o pomoc. Pohlížel/a byste kladně na zavedení ŠSP do praxe také u nás?

Výběr z možností, zodpovězeno 71x, nezodpovězeno 0x

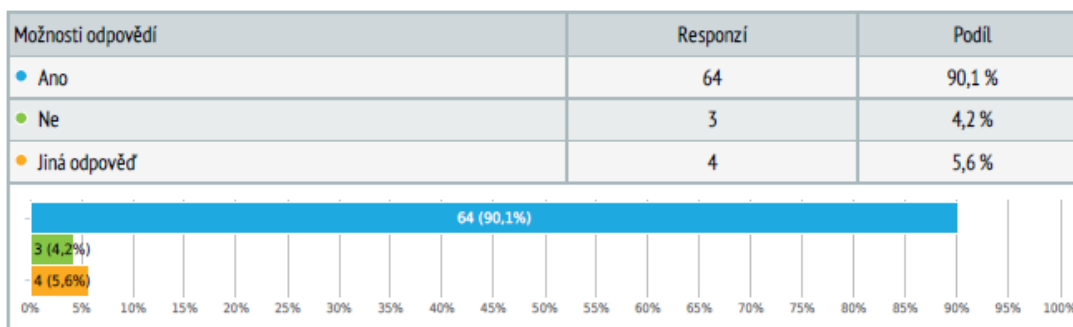
Z jiných odpovědí jsou vybrány nejzajímavější postřehy nebo názory, které se víckrát opakovaly. Oproti 77,5 % kladných odpovědí jde o 16,9 % jiných odpovědí.

- Jen v případě, že bude podpořena finančně.
- Spíše ano.
- Nedokážu se rozhodnout, když zde nejsou zkušenosti jako v zahraničí.
- Záleží na zátěži, která by s tím byla spojena.
- Pouze pokud by byl konkrétní pracovník kvalitní.
- Nesmí tak dojít k další zatěžující administrativě, té již máme víc než dost.
- Pohlížím na to kladně, proč to nezkusit.
- Problémy stále narůstají, vycházejí hlavně z prostředí, na které je třeba víc odborníků.

12.6. K důležitosti přesahu za školu u ŠSP a zapojení rodičů je 90,1 % ano

8. ŠSP má ve svém rozpětí na rozdíl od pedagogů přesah za školu k zákonným zástupcům nebo komunitám, jimž napomáhá i k lepší motivaci u řešení různých situací, které např. OSPOD nemůže v celé šíři obsáhnout. Považujete tento přesah za školu s větším zapojením rodičů ke spolupráci dle jednotlivých případů za důležitý?

Výběr z možností, zodpovězeno 71x, nezodpovězeno 0x

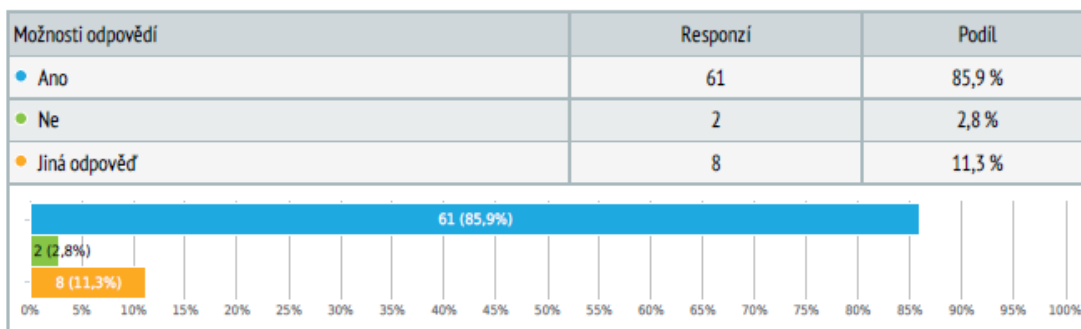
Z jiných odpovědí jsou vybrány nejzajímavější postřehy nebo názory, jež se víckrát opakovaly. Oproti 90,1 % kladných odpovědí jde jen o 5,6 % jiných odpovědí.

- Částečně. Je ale potřeba zachovat soukromí.
- OSPOD nepomáhá, od něj jsou jen negativní zkušenosti.
- Přesah je důležitý, ale i rodiče se musí chtít víc podílet.
- OSPOD to vůbec neobsáhne a hlavně v něm nejsou lidi.
- Těžko říct, ale pokud to bude pomáhat, určitě dávám ano.

12.7. Pro součinnost se ŠSP přišlo 85,9 % kladných odpovědí

9. V zahraničí je školský sociální pracovník ve škole k dispozici v určených dnech a hodinách, jeho prospěšnost žákům, rodinám a dalším byla jednoznačně prokázána. Dle mezinárodních zkušeností ŠSP poskytuje víceborovou a smysluplnou součinnost pro všechny zúčastněné. Byl/a byste pro součinnost školské sociální práce?

Výběr z možností, zodpovězeno 71x, nezodpovězeno 0x

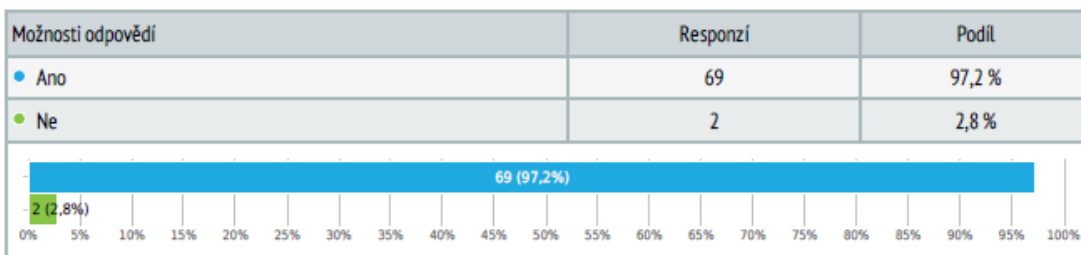
Z jiných odpovědí jsou vybrány nejzajímavější postřehy nebo názory, jež se víckrát opakovaly. Oproti 85,9 % kladných odpovědí jde o 11,3 % jiných odpovědí.

- Ano, dnes funkci ŠSP plní např. duchovní, speciální pedagog, což ale nestačí.
- Byl bych pro vyzkoušení této možnosti.
- Nedokážu si představit jeho konkrétní působení.
- Pouze pokud by byl konkrétní pracovník kvalitní.

12.8. K výchově s větší morálkou a křesťanskou etikou je 97,2 % ano

10. Je dle Vás v naší společnosti zapotřebí výchova s preferencí větších morálních hodnot, které lze provázat i s křesťanskou etikou, aby mohly čím dál víc působit myšlenky, slova a činy s naplněním pravé lidskosti?

Výběr z možností, zodpovězeno 71x, nezodpovězeno 0x

13. III. SKUPINA RESPONDENTŮ A STATISTIKA

Statistika respondentů

655

Počet
návštěv

461

Počet
dokončených

0

Počet
nedokončených

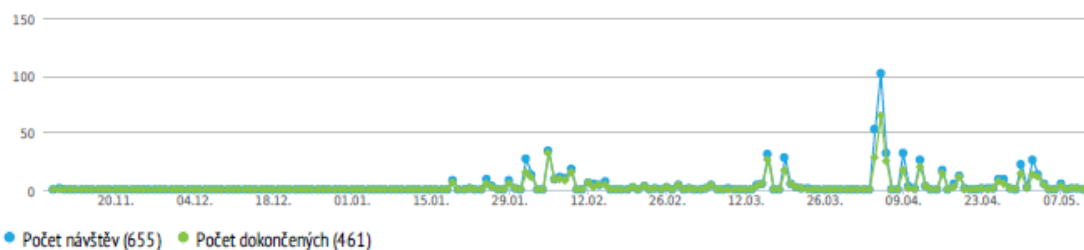
194

Pouze
zobrazení

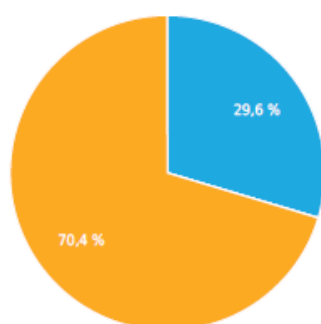
70,4 %

Celková úspěšnost
vyplnění dotazníku

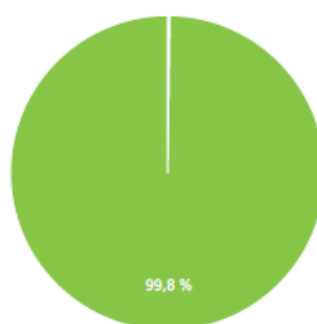
Historie návštěv (19. 01. 2018 – 10. 05. 2018)

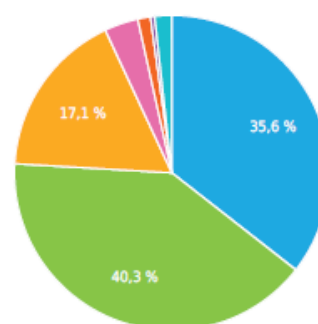
Celkem návštěv

Zdroje návštěv

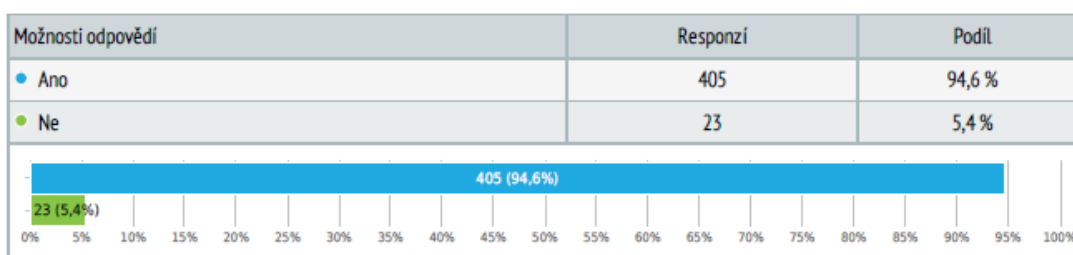
Čas vyplňování dotazníku

13.1. K otázce pro smysluplnou součinnost se ŠSP je zde 94,6 % ano

1. V zahraničí je školský sociální pracovník k dispozici ve škole v určených dnech a hodinách, jeho prospěšnost žákům, rodinám a dalším byla jednoznačně prokázána. Uvítal/a byste u nás jako pracovník/ice OSPOD tuto smysluplnou součinnost se ŠSP?

Výběr z možností, zodpovězeno 428x, nezodpovězeno 0x

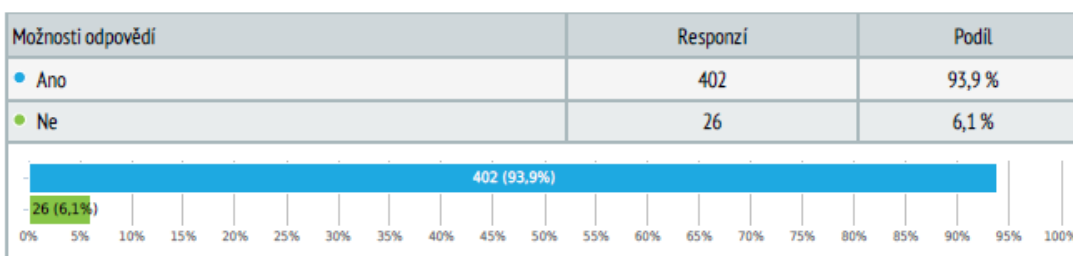

Odpovědi zde mají v kladném podílu překvapivých 94,6 %, což není daleko od 100 %.

13.2. K otázce na zavedení ŠSP i u nás přišlo 93,9 % odpovědí ano

2. ŠSP jako profesní obor zároveň dle potřeb pomáhá i k sanaci zákonných zástupců, komunit a motivuje k lepším řešením problematických situací, čímž vlastně v mnohých případech také napomáhá sociálním pracovníkům OSPOD. Pohlížel/a byste kladně na zavedení ŠSP i u nás?

Výběr z možností, zodpovězeno 428x, nezodpovězeno 0x

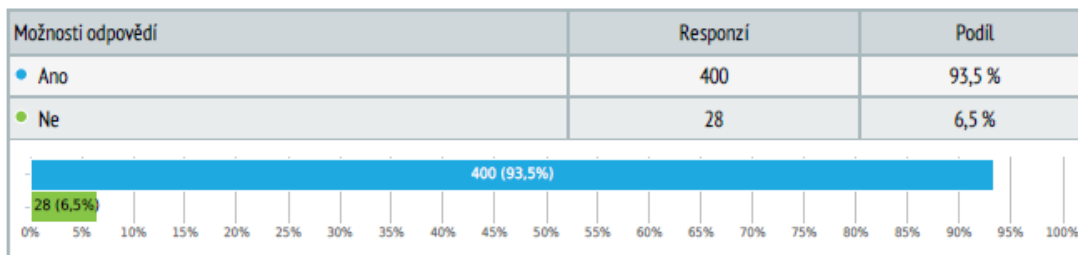

Odpovědi zde mají v kladném podílu překvapivých 93,9 %. V podstatě tím potvrzují, že všechno k řešení na pomoc dětem a žákům nemůže OSPOD obsáhnout, protože na to ani nemá kapacitu. V zahraničí ve většině zemí patří školská sociální práce pod gesci jako je naše MŠMT, což ale nevylučuje interdisciplinární spolupráci s OSPOD. Z výzkumného zkušebního projektu v Banské Bystrici vyplynulo, viz kapitola 8.9.2, že efektivnější se jeví, aby pracovník ŠSP zůstal pod školstvím, tedy v jednom rezortu.

13.3. U důležitosti ekosystému pro žáky je 93,5 % kladných odpovědí

3. ŠSP ve světě prokázala prospěšnost u vzdělávání a rozvoje žáků, při kterém se nejvíc osvědčil školský ekosystém – komplexní zohledňování, co dítě ve vzdělávání a vývoji ovlivňuje, odkud na něj působí klady, anebo záporny, jež často nejsou vidět ihned. Je dle Vás takový systém důležitý?

Výběr z možností, zodpovězeno 428x, nezodpovězeno 0x

Odpovědi v kladném podílu zde mají 93,5 %, jde tedy rovněž o velmi příznivé výsledky od III. skupiny respondentů, což byli zaměstnanci OSPOD.

14. ANALÝZA ODPOVĚDÍ Z KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU

14.1. Analýza I. skupiny respondentů

První skupina respondentů byla ze škol a školských poradenských zařízení.

- Ve 4. otázce, zda je při zohledňování kladů i záporů, které na žáka působí, důležitý školský ekosystém, s nímž ŠSP ve světě pracuje, **došli respondenti ke kladné odpovědi ve výši 87,4 %.**
- V 5. otázce, zda je u našich žáků potřebná efektivnější pomoc, jež by zmenšovala negativní dopady problémů, **došli respondenti ke kladné odpovědi ve výši 87 %.**
- V 6. otázce, jak byste pohlížel/a na zavedení ŠSP do praxe i u nás, **došli respondenti ke kladné odpovědi ve výši 83,6 %.**
- V 7. otázce ohledně přesahu za školu, který má ve svém rozpětí ŠSP a je důležitý k většímu zapojení rodičů, což náš OSPOD neobsáhne, **přesah za školu považují respondenti za důležitý v 89,6 %.**
- V 8. otázce, zda byste u nás byl/a pro součinnost ŠSP, **došla od respondentů kladná odpověď ve výši 87 %.**

Výsledek analýzy z odpovědí od I. skupiny respondentů může potvrdit vysoký zájem o zavedení a součinnost školské sociální práce v ČR. V součtu procent v odpovědích na hlavní otázky je od respondentů I. skupiny **výsledný procentuální průměr 86,9 % kladných odpovědí „ano“.**

14.2. Analýza II. skupiny respondentů

Druhá skupina respondentů z církevních škol.

- Ve 4. otázce, zda je při zohledňování kladů i záporů, jež na žáka působí, důležitý školský ekosystém, s kterým ŠSP ve světě pracuje, **došli respondenti ke kladné odpovědi ve výši 88,7 %.**

- V 5. otázce, jestli je u našich žáků potřebná efektivnější pomoc, která by zmenšovala negativní dopady problémů, **došli respondenti ke kladné odpovědi ve výši 87,3 %**.
- V 6. otázce, zda se i církevní školy u svých žáků setkávají s některými sociálně patologickými jevy, **došli respondenti ke kladné odpovědi ve výši 94,4 %**.
- V 7. otázce, jestli byste pohlížel/a kladně na zavedení ŠSP také u nás, kdy jsou pracovníci ŠSP specialisty na školní prostředí, **došli respondenti ke kladné odpovědi ve výši 77,5 %**.
- V 8. otázce ohledně přesahu za školu, který má ve svém rozpětí ŠSP a je důležitý k většímu zapojení rodičů, což náš OSPOD neobsáhne, **přesah za školu považují respondenti za důležitý v 90,1 %**.
- 9. otázka se týká, zda byste byl/a pro součinnost ŠSP, u které je v zahraničí prokázána prospěšnost žákům a rodinám. Zde **došli respondenti ke kladné odpovědi ve výši 85,9 %**.
- V 10. otázce byl dotaz, jestli je u nás třeba výchovy s většími morálními hodnotami, které lze provázat s křesťanskou etikou pro větší působnost pravé lidskosti, **došli respondenti ke kladné odpovědi ke zcela nejvyšší hodnotě s počtem 97,2 %**.

Výsledek analýzy z odpovědí od II. skupiny respondentů může potvrdit vysoký zájem o zavedení a součinnost školské sociální práce v ČR. Nejvíce překvapující byla však výše procent u setkávání se s některými patologickými jevy i u žáků v církevních školách. Zcela nejvyšší počet (téměř 100 procent) byl získán k výchově s většími morálními hodnotami a provázáním s křesťanskou etikou k větší působnosti pravé lidskosti. Při součtu procent v odpovědích na hlavní otázky je od respondentů II. skupiny procentuální průměr 88,7 % kladných odpovědí „ano“.

14.3. Analýza III. skupiny respondentů

Třetí skupina respondentů byla z Oddělení sociálně-právně ochrany dětí neboli OSPOD. Hlavní otázky byly jen tři, nebyla nutná specifikace pracovních pozic, která je zde jednoznačná.

- I. otázka se týkala, zda je pracovník/ice pro smysluplnou součinnost se ŠSP, **respondenti zde došli k vysoké hodnotě kladných odpovědi ve výši 94,6 %**.

- II. otázka se tázala, jestli byste kladně pohlížel/a na součinnost se ŠSP, která pomáhá i k sanaci rodin, čímž vlastně také napomáhá samotnému OSPODu, a **respondenti došli ke kladné odpovědi ve výši 93,9 %**.
- III. otázka se tázala, je-li u dítěte důležité komplexní zohledňování všeho, co jej ovlivňuje, čímž se jedná o školský ekosystém, který využívá ŠSP, a **respondenti došli ke kladné odpovědi ve výši 93,5 %**.

Výsledek analýzy z odpovědí III. skupiny respondentů potvrzuje velmi vysoký zájem o zavedení ŠSP. Procenta se ve všech třech otázkách blíží 100 procentům. Při součtu procent ve všech třech odpovědích je od respondentů III. skupiny výsledný procentuální průměr 94 % kladných odpovědí „ano“.

15. CELKOVÁ SUMARIZACE KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU

Ve všech zásadních otázkách od všech třech skupin respondentů k možnosti zavedení školské sociální práce do ČR **převažují kladné odpovědi**. Z uvedených procent lze ze serveru, přes který odpovědi přicházely, vyčíst jen malý počet negativních nebo jiných odpovědí. Celkový počet odpovědí byl **2 927**, z kladných odpovědí všech respondentů ohledně zavedení ŠSP byl stanoven **procentuální průměr 89,8 %**. **Odpovědi „ano“ jsou tedy ve výrazné převaze. Z tohoto výsledku je možné v celém rozsahu potvrdit hypotézu k výzkumu, která se přiklání k potvrzení zájmu o zavedení školské sociální práce do ČR. Návaznost na tehdejší začátky předstupně školské sociální práce z iniciativy doktorky Alice Masarykové musí mít v současnosti ale mnohem extenzivnější pojetí s již osvědčenými současnými zahraničními zkušenostmi.**

15.1. Diskurz k zavedení školské sociální práce

- Lze předpokládat, že se bude mluvit o nedostatku peněz na ŠSP, což zde bylo označeno za pseudoargument. Nelze vynechat tezi, že pomoc i jedinému dítěti se v budoucnosti mnohonásobně vrátí, pokud ti, kteří budou rozhodovat, nemají krátkozrakou optiku.
- Další a nevyjasněná otázka se může týkat, **pod gesci jakého ministerstva by měla ŠSP patřit? Odpověď zde vychází ze slovenského výzkumného projektu, že by bylo lepší, aby ŠSP zůstala v jednom rezortu, tedy ve školství**, což neznamená, že by přitom nebyla možná interdisciplinární spolupráce s OSPOD. Nemělo by při ní také docházet ke konfliktu rolí, ale naopak k tvorbě rozvinutější a různorodější kooperace. Jistě nic nebrání, aby byla profesní pozice ŠSP případně **zařazena do novelizace zákona o nepedagogických pracovnících**.
- Jiná otázka může oponovat dle současné reality, **že u nás není dostatek sociálních pracovníků. Ano, to je jistě problém, ale při dobré vůli a snaze lze najít možnosti řešení**. V první řadě je třeba, aby víc vysokých škol mělo akreditaci ke vzdělávání školské sociální práce. Do té doby je možné pro začátek např. využít kurz u NIDV k základům ŠSP nebo jiné kurzy. Další vzdělání lze absolvovat postupně v průběhu

činnosti. **Tato možnost by se například mohla týkat vystudovaných pracovníků sociální práce**, které jsou nyní na mateřské dovolené a pomalu se začínou zapojovat do pracovního úvazku. U ŠSP by mohl být pro začátek jen poloviční úvazek a rozvíjel by se postupně. Nejprve je však třeba dobrá vůle k legislativní úpravě.

- Další možnost činnosti ŠSP by se případně mohla týkat **sociálních pedagogů**, záleželo by na **jejich rozhodnutí a zájmu**, zda by si chtěli rozšiřovat vzdělání, když už dosáhli vysokoškolského titulu. **Dle zahraničních standardů se doporučuje specializace ke školské sociální práci a nikoli pedagogice**, kdy lze ale také pochopit, že sociální pedagog zní pro někoho lépe než školský sociální pracovník. V ČR je bohužel mnohem větší nedůvěra k sociální práci než v zahraničí. **Doufejme, že bude v tomto směru lépe, a to i ohledně křesťanské etiky, jež má se ŠSP propojenost v rámci humanity.**
- **K tomu všemu je pro společnost, žáky, rodiče a pro všechny ostatní nutná větší osvěta. Nejen k sociální a školské sociální práci, ale i k principům křesťanské etiky.**

15.2. Možnost generalizace u primárního výzkumu

Do závěru primárního kvantitativního výzkumu by bylo možné mimo rámec přidat metodu generalizace. **Ve výzkumu bylo vycházeno ze zkušeností školské sociální práce v zahraničí, ale přesto u nás výsledek dopadl s překvapivě vysokými kladnými procenty.** Zahraniční zkušenosti ŠSP lze jistě přenést do jakékoli jiné vyspělé země. **Podobu zahraniční školské sociální práce je tedy možné generalizovat, vždy jsou k ní ale nutné podmínky.** U nás zatím nejsou, proto je třeba tento stav vyřešit a dovést k úspěšnému závěru. **Věřme, že v našem školství dojde k inovaci pro lepší studijní prospěšnost a chování žáků/studentů za pomoci dlouhodobě osvědčené školské sociální práce, která v zahraničí účinně funguje.**

16. DOPORUČENÍ KE ŠKOLSKÉ SOCIÁLNÍ PRÁCI

Ve spolupráci na zadání s Asociací školské sociální práce v ČR, z. s., byla na přelomu let 2016 a 2017 provedena ke školské sociální práci studie Parlamentním institutem. Měla zjistit, jak funguje ŠSP v zahraničí. Ze studie vyplynulo, že ve většině zemí spadá ŠSP pod gesci ministerstva školství. Nejlepší koncepci má Finsko a část tohoto textu je se souhlasem zadavatele studie citována. *Finsko: Podle zákona o zabezpečení žáků a studentů (zákon č. 1287/2013) má žák či student právo na přístup k sociálnímu zabezpečení v rámci předškolní, školní, středoškolské a odborné školní docházky. Sociální zabezpečení studentů zahrnuje služby školské zdravotní péče, psychologické péče a služby školního sociálního pracovníka. Podle zákona má žák právo na přístup k sociálnímu pracovníkovi či psychologovi ve lhůtě maximálně sedmi dnů od vyslovení žádosti. V urgentních případech má žák právo na přístup okamžitě či následující den.*²⁴⁶ U nás by byl nejlepší stejný postup, pokud by se vláda chtěla ke školské sociální práci inspirovat Finskem.

²⁴⁶ POHL, M., 2016. Sociální práce na školách ve vybraných státech EU. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, Parlamentní institut. Odpověď na dotaz č. 3077.

17. SEKUNDÁRNÍ KVALITATIVNÍ VÝZKUM A FAKTA

Před uvedením druhého kvalitativního sociologicko-empirického výzkumu budou nejprve uvedena fakta, z čeho výzkum vycházel. U některých poruch v dětství, kdy na dítě záhy čeká povinná školní docházka, se kromě potřebné terapie uplatňuje i speciální pedagogika, jež má se školskou sociální prací indikovanou kooperaci. Každá porucha a psychiatrická diagnóza se projevuje buď symptomem, nebo syndromem. Výzkum byl na některé poruchy více zaměřen, neboť mají vzrůstající tendenci a způsobují sociální problémy již od MŠ a prvního stupně ZŠ.

Sekundární výzkum se zabýval následujícími poruchami

- **Hyperkinetická porucha: je nejčastější dětskou psychiatrickou diagnózou, jde o syndrom ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder). Příznaky jsou již v prvních pěti letech a incidence ADHD má trvalý vzestup. Jedním ze symptomů je impulzivita, avšak odlišná od kognitivní impulzivity, proto ji musí správně vyhodnotit příslušný odborník.²⁴⁷ Syndrom ADHD je multifaktoriální onemocnění a současně multigenní onemocnění s dominantním vlivem genů. Podíl genů je modulován vlivem dalších polymorfizmů, což je existence dvou a více alel (alela je dědičný znak). U chlapců s diagnózou ADHD byly zjištěny anomálie ve frekvenci alel ve frontální oblasti mozku. Dle molekulárně genetických výzkumů je u chlapců alela 1 a genotyp A1A1 dispozicí pro vývoj hyperkinetické poruchy, která vzniká již v raném věku. Podle výsledků molekulárně genetických studií je pravděpodobné, že u jedinců s různými dysfunkčními alelami genů existuje různá dispozice k remitujícímu nebo perzistentnímu průběhu ADHD.²⁴⁸**

²⁴⁷ DRTÍLKOVÁ, I., et al., 2006. *Klinické a molekulárně-biologické koreláty hyperkinetické poruchy v dětském věku*. Praha: IGA MZ ČR, 2006. s. 119. Číslo grantové zprávy: NF 6520-5.

²⁴⁸ DRTÍLKOVÁ, I., et al., 2009. *Rizikové faktory u perzistentní formy hyperkinetické poruchy (ADHD). Longitudinální, klinická a molekulárně-genetická studie*. Praha: IGA MZ ČR, 2009. s. 14. Číslo grantové zprávy: NR 9298-3.

- **K patogenezi hyperkinetické poruchy významně přispívá i gen serotoninového přenašeče, což bylo zjištěno molekulárně genetickým výzkumem.**²⁴⁹
- **Porucha opozičního vzdoru:** je komorbidní porucha a bývá souběžná se syndromem ADHD. **Patří do poruch chování se špatnou prognózou a její výskyt má výraznou převahu u chlapců.** Co může podmínit či ovlivnit vznik této poruchy zde již také uváděla stat' 8.18.

17.1. Zaměření empiricko-kvalitativního výzkumu

K negativním rysům ADHD a jeho komorbidním poruchám byl v roce 2015 prováděn empiricko-kvalitativní výzkum. **Stanovenou autorčinu hypotézu o perzistenci negativních rysů z těchto poruch až do dospělosti, kdy z nich může vzniknout další příčina domácího násilí, potvrdili se stoprocentní platností význační experti.** Je třeba ale zdůraznit, **že u domácího násilí jde jen o další příčinu, nikoli že všichni násilníci mají přetrvávající rysy ze syndromu ADHD nebo jeho souběžných poruch.** Ohledně zjištěné příčiny je však také nutné uvést, že nejde o úplně zanedbatelné spektrum pachatelů. K lepšímu vysvětlení je proto připojena formulace z molekulárně genetických výzkumů prof. Drtílkové k výskytu syndromu ADHD u dospělých: *V České republice tvoří dospělí jedinci s hyperkinetickou poruchou do značné míry „larvovanou“ skupinu, která vzhledem ke specifické psychopatologii přesahuje čistě medicínskou oblast a zasahuje též do oblasti negativních sociálních jevů.*²⁵⁰

Dle „Index Medicus“ výzkumy explicitních diagnostických kritérií uvádějí, **že ADHD je nejcitovanější dětskou poruchou s biologickou příčinou a zavčas ji lze úspěšně léčit.** V dospělosti už ale léčba značně pokulhává, většinou je neúspěšná.²⁵¹

Současné zahraniční a naše výzkumy považují ADHD za multigenní onemocnění, u kterého dochází k přetrvávání mezi 40–60 %, Biedermanova studie uvádí až 85 %.²⁵² **Větší**

²⁴⁹ tamtéž s. 6.

²⁵⁰ tamtéž s. 6.

²⁵¹ MUNDEN, A., et al., 2002. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 12, 105. ISBN 80-7178-625-X

prevenci je proto nutné zaměřit i tímto směrem, u které může mít opět důležitou spolupracující funkci školská sociální práce, aby pomáhala s detekcemi a včas směřovala rodiče s dětmi s poruchami k příslušným odborníkům. U podezření na syndrom ADHD mají být děti co nejdříve předány do rukou specialistů. Dítě musí nejprve projít tzv. kolečkem různých vyšetření a závěrečné potvrzení či vyloučení diagnózy vždy patří do rukou erudovaného dětského psychiatra.²⁵³

Nezbytnost co nejčasnější léčby jsou i slova prof. MUDr. Ivo Paclta, CSc., který se celoživotně problematikou ADHD zabývá. Zároveň byl také odborným konzultantem prováděného kvalitativního výzkumu autorky. Několikrát říkal, že lituje, když se k němu děti často dostanou pozdě, až kolem deseti, dvanácti let. V tomto věku je již úspěch léčby méně příznivý než na začátku. Z výzkumů prof. Paclta lze shrnout, že čím dříve léčba ADHD začne, úspěch na vyléčení je vysoký a bez následků. *Co hrozí do budoucna dítěti, když se hyperkinetická porucha nebude léčit? Hyperkinetickou poruchu provází velmi záhy vzdorovitě chování, které spolu s četnými neúspěchy a izolovaností v kolektivu vrstevníků působí problémy. Mladiství se snadno stávají členy „part“, což bývá spojeno s prohloubením poruchy sociálního chování.*²⁵⁴ Vzdorovitého chování bez respektu vůči autoritám je dnes ve školách víc než dost a jde o permanentní nárůst.

U dětí s hyperkinetickou poruchou chování vznikající již kolem pěti let věku, může ve zvýšeném rozsahu začít projev opozičního chování, agresivity, snížené frustrační tolerance s neschopností se podrobit, přizpůsobit. Všechny kombinace příznaků hyperkinetické poruchy chování mají méně příznivou prognózu a větší riziko budoucího násilného chování nebo jiné delikvence.²⁵⁵ Kontinuita antisociálních poruch od dětského věku až do dospělosti začíná zřejmou manifestací právě již v útlém dětství a přetrvává i ve změně prostředí. Patří sem špatné vztahy k vrstevníkům, evidentní je

²⁵² DRTÍLKOVÁ, I., et al., 2009. *Rizikové faktory u perzistentní formy hyperkinetické poruchy (ADHD). Longitudinální, klinická a molekulárně-genetická studie.* Praha: IGA MZ ČR, 2009. s. 5. Číslo grantové zprávy: NR 9298-3.

²⁵³ HURYCHOVÁ, E., 2015b. Vysoká incidence syndromu ADHD a jeho komorbidních poruch v dětské populaci. *Řízení školy – odborný měsíčník pro ředitele škol*, roč. XII, č. 12, s. 37–38. ISSN 1214-8679.

²⁵⁴ DRTÍLKOVÁ, I., 2006. *Dítě s hyperkinetickou poruchou.* 1. vyd. Praha: Gasset. s. 19–20. ISBN 80-903682-6-3.

²⁵⁵ DRTÍLKOVÁ, I., et al., 2006. *Klinické a molekulárně-biologické koreláty hyperkinetické poruchy v dětském věku.* Praha: IGA MZ ČR, 2006. s. 9. Číslo grantové zprávy: NF 6520-5.

porucha pozornosti, impulzivita, hyperaktivita. Sekundární výzkum se také zabýval **poruchou opozičního vzdoru s kódem F93.1 dle MKN** (Mezinárodní klasifikace nemocí).

Co je u poruchy opozičního vzdoru důležité vědět, že je jednou z nejčastějších dětských psychiatrických diagnóz. Její vznik může také ovlivnit špatné sociální prostředí, souvislost s rozvodem nebo rozchodem rodičů. Porucha začíná již v předškolním věku zhruba od pěti let s prvky antisociálního chování. Antisociální chování s otrlostí a bezcitností nebylo v tomto věku prokázáno u dívek.²⁵⁶

17.2. S ohledem na věk 3-5 let lze diferencovat tyto diagnózy a poruchy

- Mentální retardace – mírná až střední
- Poruchy chování
- Agresivita
- Porucha opozičního vzdoru
- Dysfázie a jiné řečové poruchy
- Citová deprivace
- Sourozenecká rivalita
- Porucha v separační fázi
- Autismus
- Symptomatika autismu s propojením komorbidních poruch, může zde být i mentální retardace spojená s hyperaktivitou nebo tikovým syndromem.
- Aspergerův syndrom
- Syndrom ADHD
- Výchovné zanedbávání (syndrom CAN)
- **Různá kombinace uvedených diagnóz, poruch a syndromů bývá vždy častá.**

²⁵⁶ KOUKOLÍK, F., 2010. *Mocenská posedlost*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 67. ISBN 978-80-246-1825-8.

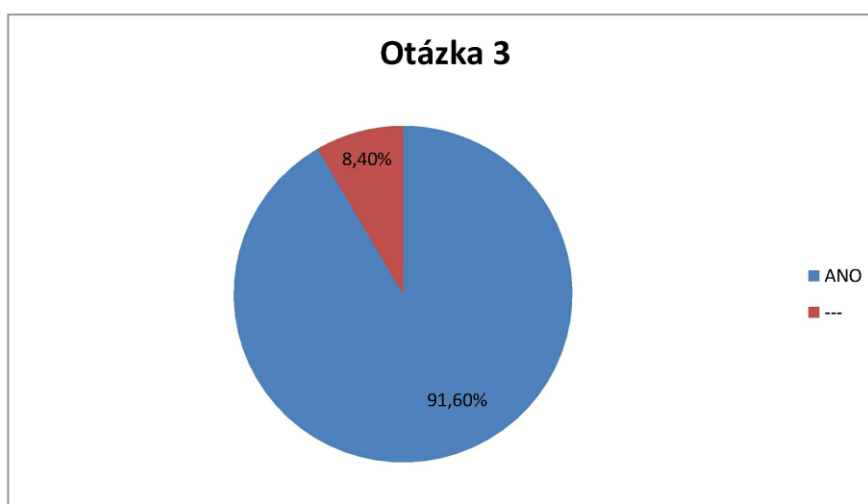
U řady poruch má na vzniku podíl dysfunkční rodina s patologickými interakcemi, negativní komunikací, domácím a jiným násilím. **Do chování žáků dnes patří na první žebříčky nekázeň, která ve svém rozsahu překračuje školní řád a jeho pravidla. Nekázeň se často rozvine do agresivity či přímé agrese a obě bývají důležitou podstatou problémů.**

Rodiče stále nemají dostatek osvěty ohledně různých poruch a mnohdy si změny v chování svého potomka nechtějí připouštět. U většiny rodičů dochází místo včasné návštěvy u potřebného specialisty k prokrastinaci, kdy se převážně řídí názorem, že dítě jim z toho vyroste. **Opak ale bývá pravdou**, perzistence negativních rysů syndromu ADHD a jeho komorbidních poruch může v dospělosti přinášet násilné chování a selhávání ve všech sociálních vztazích (manželských, partnerských, rodinných, příbuzenských, pracovních, společenských).

17.3. Kvalitativní expertní výzkum – I. kolo, otázka č. 3 a odpověď

Otázka č. 3. Mohou i přes případnou terapii povahové rysy diagnózy F91.3 přetrvávat až do dospělosti, aniž by se transformovaly jen do nesocializované poruchy F91.1?

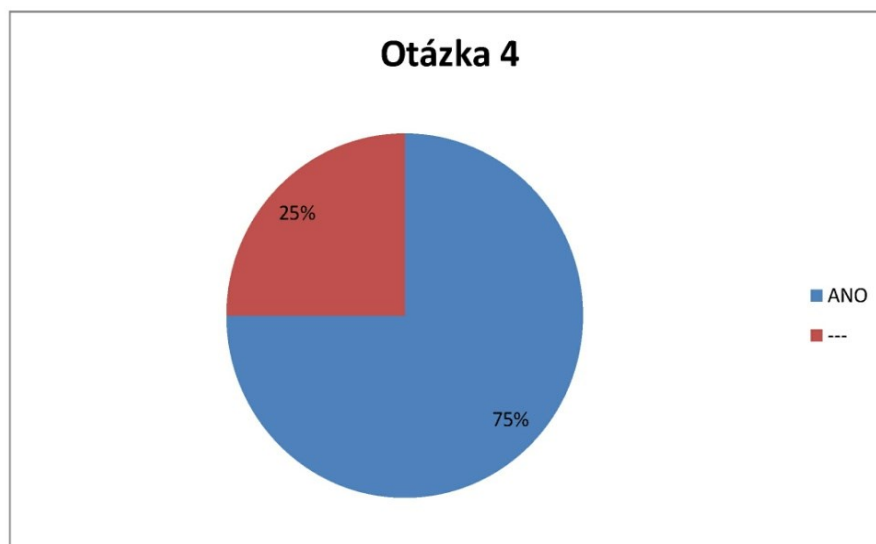
Graficky znázorněna odpověď expertů na otázku č. 3

17.4. Kvalitativní expertní výzkum – I. kolo, otázka č. 4 a odpověď

Otázka č. 4. Může z poruchy opozičního vzdoru s predikovanou horší prognózou vzniknout i negeneralizovaná forma agresivity, praktikovaná jen na jedinou oběť, tedy oběť domácího násilí?

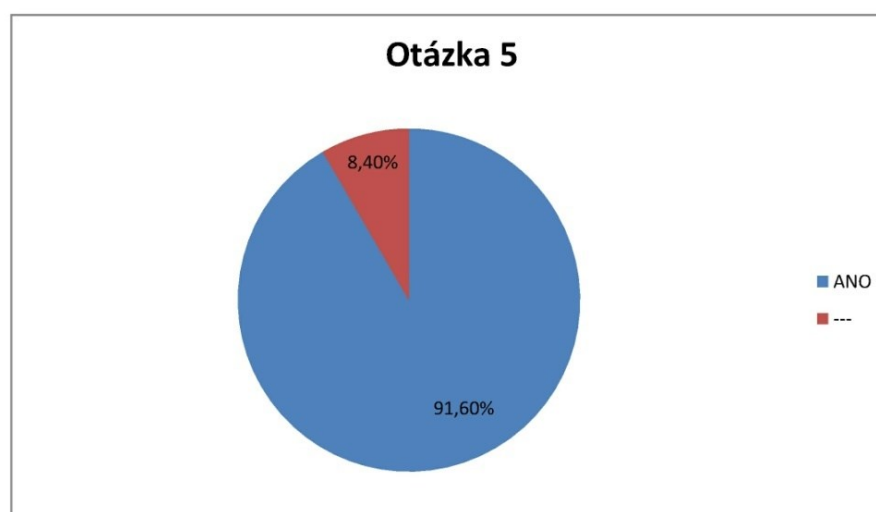
Graficky znázorněna odpověď expertů na otázku č. 4

17.5. Kvalitativní expertní výzkum – I. kolo, otázka č. 5 a odpověď

Otázka č. 5. Lze připustit, že u některých jedinců s F91.3 může tato diagnóza relevantně patřit k dispozicím a precipitorům páčání domácího teroru?

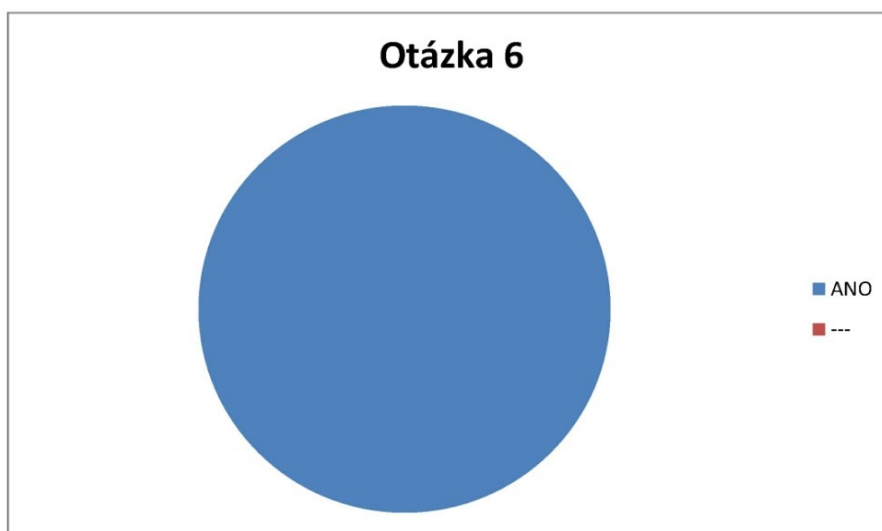
Graficky znázorněna odpověď expertů na otázku č. 5

17.6. Kvalitativní expertní výzkum – I. kolo, otázka č. 6 a získaná odpověď

Otázka č. 6. Dle odborné literatury se hyperkinetická porucha (ADHD) vyskytuje v dětské populaci v rozpětí 3–18 %, zčásti vymizí v předpubertálním období, zčásti přetrvává během adolescence a **ve 40–60 % přechází do dospělosti**. Lze připustit, že také rys impulzivity se u hyperkinetické poruchy chování v dospělém věku modifikuje do některé formy agresivity, **jež se může podílet na páchání domácího násilí?**

Graficky znázorněná odpověď expertů na otázku č. 6

17.7. Analýza odpovědí k uvedeným otázkám z I. kola

U otázky č. 3 jsou odpovědi zásadní, shoda je 91,6 %. Týká se výzkumného vzorku, **do něhož patří porucha opozičního vzdoru**, která má pro nesocializovanou poruchu danou vysokou predikci. Autorčin průzkum také poukázal na výrazné rozdíly nesocializované poruchy a projevy pachatelů domácího násilí. **Otázka č. 3 se ptala na perzistenci i na možnost jiné transformace než jen do nesocializované poruchy**. Experti odpověděli **shodně, vyjma jednoho**, který se odpovědi vzdal pro citovaný důvod: *nemohu bohužel odpovědět, nemám s touto diagnózou větší zkušenosti*. Ze závěrečné odpovědi prof. Paclta je uvedena citace: *ano*.

Otázka č. 4 se znovu týká poruchy opozičního vzdoru, zda z ní může vzniknout i negeneralizovaná forma agresivity, praktikovaná pouze na jedinou oběť, shoda v odpovědích je 75 %.

Parafráze ze tří odpovědí: jeden expert sdělil, že nemůže odpovědět jednoznačně, druhý neměl možnost sledovat celý vývoj až k dospělosti a třetí neměl k této problematice žádnou aktuální studii. Závěrečnou odpověď měl opět odborný konzultant prof. Paclt, který řekl: *ano*.

V otázce č. 5 je přímo zahrnuta diagnóza porucha opozičního vzdoru s dotazem, zda může relevantně patřit k dispozicím a precipitorům páčání domácího násilí. I zde je výrazná shoda 91,6 %, kde je ke kladným odpovědím od některých expertů připsáno: zcela jistě, dle mé zkušenosti. Jiná citace: ano, všechny diagnózy z okruhu F91 tam můžu řadit. Jen jediný expert otázku nezodpověděl se zdůvodněním: nemám k dispozici žádné oficiální statistiky či údaje. Citovaná odpověď prof. Paclta zní: určitě.

Otázka č. 6 se týká rysu impulzivity, jež se vyskytuje jak u syndromu ADHD, tak u komorbidních poruch, jimiž jsou hyperkinetická porucha i porucha opozičního vzdoru, a zda se při perzistenci může modifikovat do některé formy agresivity, která je potom příčinou k páčání domácího násilí? Experti se v odpovědích absolutně shodli, vzešla shoda 100 %. U některých odpovědí jsou ještě připsány poznámky, citace: ano, nemluvil bych o modifikaci, ale spouštěči. Citace dalšího experta: přetrvávající symptomy ADHD, zejména impulzivita a opakované selhávání ve školním či pracovním prostředí, afektivní symptomatika (jako komorbidita k ADHD) mohou zvyšovat riziko agresivních projevů a tím pádem i domácího násilí. Na závěr odpověď odborného konzultanta prof. Paclta: určitě.

18. SUMARIZACE ODPOVĚDÍ EXPERTŮ Z I. KOLA

Tým expertů potvrdil u zkoumaného předpokladu naprostou platnost. Ohledně perzistence rysů syndromu či diagnózy ADHD, dále u jeho komorbidních poruch (poruchy opozičního vzdoru a hyperkinetické poruchy chování) se vyslovil souhlasně, a to včetně následků, které potvrzují možnost, že na základě těchto poruch lze páchat domácí násilí a týrání osob ve společném obydlí.

Na výzkumnou otázku, zda mohou být tyto poruchy přímou příčinou k páchání domácího násilí, je odpověď expertů se 100 % kladná. Po validním ověření platnosti hypotézy stojí za to zmínit, že autorka byla o správnosti své invence přesvědčená od začátku, byť se ještě v původním předprůzkumu u své teze omlouvala za určitou smělost myšlenky. O to větší byla pro ni satisfakce, že se její hypotéza potvrdila a že nikdo jiný ji předtím nspecifikoval ani v zahraniční literatuře. Nyní lze do příčin páchání domácího násilí zařadit i perzistenci rysů poruchy opozičního vzdoru, syndrom ADHD nebo hyperkinetické poruchy chování, u čehož byla odborníky uznána stoprocentní validita. Dle mezinárodních rešerší nebyla tato souvislost s pácháním domácího násilí dříve nikde uvedena. Autorka si kromě jí prokázané příčiny na jiné příčiny páchání domácího násilí žádný autorský nárok nečiní. Potvrzená příčina z jejího výzkumu by měla být s teoretickou citlivostí také zakotvena do sociálních anamnéz. U lékařských diagnóz je to komplikovanější: *K přesnému rozpoznání příčin se dojde maximálně u 1/4 psychiatrických pacientů. Příčiny jsou zevní, vnitřní, vzájemně se podmiňují a jsou neoddělitelné.*²⁵⁷ Symptomy je proto třeba chápat ve všech souvislostech a nelze vyloučit ani jejich různou kombinaci.

Vyplatí se zopakovat zásadní tezi, že u dítěte je vznik symptomů **vývojový proces**, který má **genetické, situační a sociální aspekty**. Sociální kontext je ale vždy první

²⁵⁷ HORT, V., et al., 2000. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 109. ISBN 80-7178-472-9.

diagnostickou kategorií, má velkou roli ohledně kontinuity a diskontinuity vývoje chování, a proto je kontextem zásadním.²⁵⁸

18.1. Kvalitativní expertní výzkum – II. kolo, otázka č. 3 a odpověď

Otázka č. 3. Ve společnosti je trvalý nárůst sociálně patologických jevů, u některých může být zárodek v hyperkinetické poruše chování, do níž často spadá diagnóza F91.3 a další. Jste stejného mínění, že vývoj těchto poruch nemá sestupnou tendenci, proto by se měla v tomto směru více zaměřit osvěta rodičům, kteří kolikrát problémy dětí přehlédnou nebo včas neřeší?

Graficky znázorněna odpověď expertů na otázku č. 3

²⁵⁸ tamtéž s. 111.

18.2. Kvalitativní expertní výzkum – II. kolo, otázka č. 4 a odpověď

Otázka č. 4. Při absolvování odborné stáže v přípravných třídách byly u dětí prokázány poruchy s ADHD, autistická spektra s Aspergerovým syndromem, neschopnost a problémy s adaptací, s chováním, autoritou atp. Zároveň bylo ale vidět, jak někteří žáci dokázali díky předcházejícímu a speciálně pedagogickému vedení již zcela sami účinně zabránit některým konfliktům. **Sdílíte stejný názor, že u řady poruch lze z velké části negativní jednání eliminovat správným vedením a léčbou?**

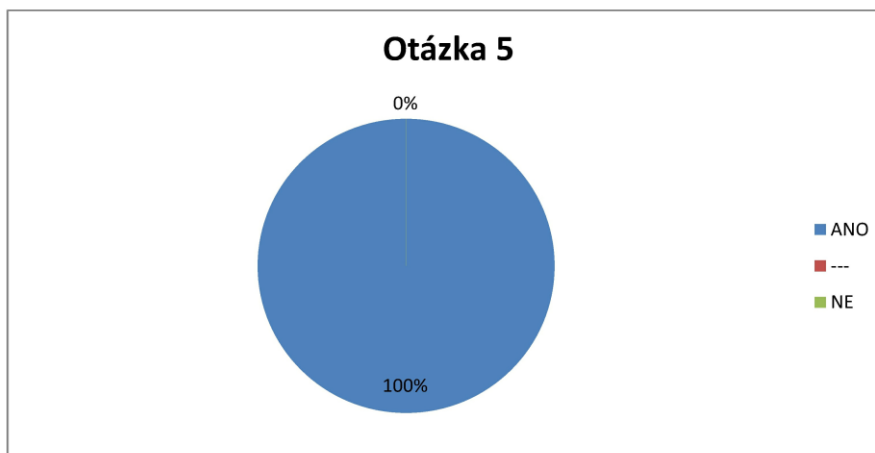
Graficky znázorněna odpověď expertů na otázku č. 4

18.3. Kvalitativní expertní výzkum – II. kolo, otázka č. 5 a odpověď

Otázka č. 5. Souhlasíte, že pro prevenci násilí a všech dalších sociálně nevhodných projevů je při zhoršeném osobnostním vývoji jedince důležité, aby se do odborné péče dostal co nejdříve?

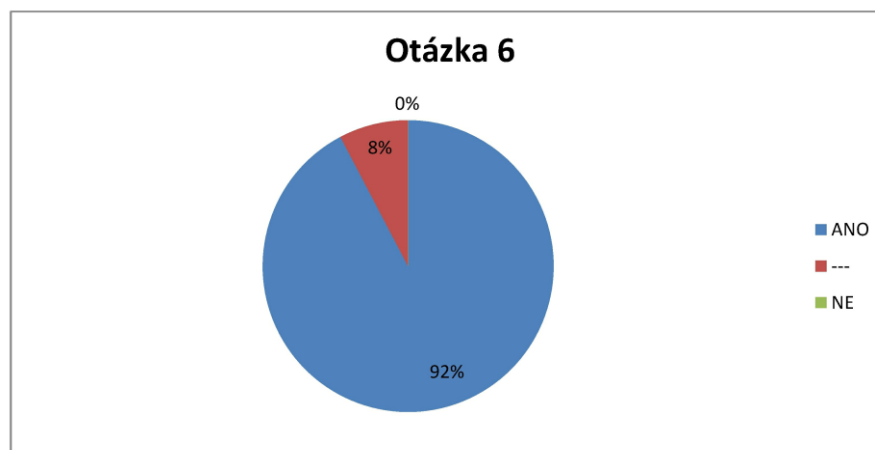
Graficky znázorněna odpověď expertů na otázku č. 5

18.4. Kvalitativní expertní výzkum – II. kolo, otázka č. 6 a odpověď

Otázka č. 6. Je dle Vás vhodné, aby se na zkoumané poruchy ještě víc zaměřily speciální poradny a výchovná zařízení, čímž by se ubralo z perzistence některých nežádoucích rysů a také předcházelo sociálním, zdravotním či jiným nepříznivým společenským dopadům?

Graficky znázorněna odpověď expertů na otázku č. 6

18.5. Podrobná analýza z odpovědí II. kola

- **Otázka č. 3 se ptá, zda by neměla být pro rodiče, kteří kolikrát problém u dětí přehlednou nebo neřeší, zaměřena větší osvěta. Experti zde došli ke shodě 100 %, u dvou odpovědí jsou citovány poznámky: 1. *Ano (rodiče nepřehlednou, což se ale většinou nedá), takže spíše neřeší, anebo nevhodným způsobem.* 2. *Ano, souvislost spatřuji v nároku postmoderní společnosti a také s adorací moci a bezmoci, což je řetězec.* Na závěr opět citace odpovědi prof. Paclta: *ano.***
- **Otázka č. 4 předkládá osobní zkušenost výzkumnice z absolvování odborné stáže v přípravných třídách, kde bylo možné sledovat děti s různými poruchami. Některé z nich již ale byly po několikaměsíčním speciálním vedení ve způsobech jednání schopny samy dobře usměrnit vyhocenou situaci. Dotaz byl zaměřen, zda lze u řady poruch správným vedením z velké části eliminovat negativní jednání. Experti se zde opět zcela shodli a vzniklo 100% ano. Citujeme doplňující poznámky: *Rozhodně ano.* Druhou poznámku ke kladné odpovědi napsal prof. Paclt, *že autismus a Aspergerův syndrom sem nepatří.* K poznámce byl vyjádřen naprostý souhlas, i když v otázce nebylo specifikováno, jaké děti a s jakou poruchou byly schopné konfliktu zabránit. Jistě se tedy nejednalo o děti s autismem či Aspergerovým syndromem.**
- **Otázka č. 5 je zaměřena k důležitosti cílenější prevence. Jen stojí za to zopakovat, že každá sociální prevence předchází sociálně patologickým jevům. Experti mají v odpovědích opět 100% shodu pro ano. K lepšímu využití prevence je nezbytné, aby se jedinec při zhoršeném osobnostním vývoji či sociálně nevhodných projevech dostal do odborné péče včas. Někde byla ještě připsána poznámka, citujeme: *ano, včasná péče je multidisciplinární nutností.* Závěrem je citována odpověď prof. Paclta: *ano.***
- **Otázka č. 6 se zajímá, zda by se na aspekty poruch z výzkumu měly více zaměřit speciální poradny a výchovná zařízení. Shoda je 92 %. Kromě všech odpovědí „ano“ přišla od jednoho experta odpověď, citujeme: *potřebná je hlavně diferenciální diagnostika obtíží lékařem-pedopsychiatrem, ten doporučí další vhodnou intervenci (je nutné odlišit jiné psych. dg., které se mohou projevovat obdobně).* Této odpovědi je vysloven souhlas, více se však již týká vyšší odbornosti se specializací lékařů v daném oboru. Další expert připsal k odpovědi „ano“ a poznámku: *I když můžeme***

mít jisté výhrady a je mnohé co zlepšovat, domnívám se, že systém péče o děti, které vyžadují odbornou péči, je v ČR na vysoké úrovni. Nemáme se před Evropou ani světem za co stydět. Naopak si myslím, že někdy bezhlavě opouštíme zažitá a léty osvědčené způsoby práce s těmito dětmi a také dorostovou populací. S poznámkou je autorčin plný souhlas. Citace odpovědi dalšího z expertů: **ano – zcela jistě**. Na závěr je citace z vyjádření prof. Paclta: **ano**, který ke speciálním poradnám a výchovným zařízením doplnil zařízení zdravotnická, čímž v otázce rozšířil zaměření. **Zdravotnické zařízení zde bylo opomenuto z důvodu propojení sociální práce s výchovnými zařízeními a speciálními pedagogickými poradnami, kde je předpoklad, že odborníci dle nutnosti doporučí každého jedince k dalšímu vyšetření do příslušného zdravotnického oddělení.**

19. CELKOVÁ SUMARIZACE SEKUNDÁRNÍHO VÝZKUMU

Experti zcela potvrdili uvedený předpoklad o další příčině k páchání domácího násilí. Výzkum dopadl nadmíru kladně ohledně validity, čímž se zde zmenšil prostor pro diskusi. Medicínské hledisko by názory k diskusi jistě rozšířilo, avšak pro sociálně patologickou problematiku či rizikové chování a jejich prevenci to není nezbytné. Nyní je ale také důležité vědět, že: *Platnost další příčiny páchání domácího násilí výrazně mění dosud předkládané fáze neboli cyklickou teorii násilí. U jedinců s touto příčinou může dojít ke změně chování z minuty na minutu, což nelze nijak předpokládat.*²⁵⁹

Hlavní roli vždy bude hrát správná diagnostika dle kompetencí příslušných lékařů. Výrazně by zde proto rovněž pomohla kooperace školských sociálních pracovníků, kteří mohou motivovat rodiče dětí s poruchami a být jim nápomocni ve směřování k potřebným odborníkům.

Závěrem lze konstatovat, že i sekundární výzkum zahrnoval nežádoucí násilné jevy s možnostmi řešení, u kterých může být východiskem pomoc k osvětě rodičům, aby se jejich děti dostaly včas do péče specialistů. To vše mohou vykonávat jak pracovníci ŠSP, tak pracovníci jiných sociálních rezortů, nevyjímaje křesťanských sociálních služeb. V komplexu to ubere ze zdravotních dopadů na samotné jedince i ze všech společensky nežádoucích jevů a jejich následků.

²⁵⁹ HURYCHOVÁ, E., 2016d. Expertiza z výzkumů dalších příčin domácího násilí. *Sociální práce/Sociální práce*, roč. 16, č. 6. ISSN 1805-885X [online]. 2017 [vid. 25. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.socialniproce.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=912>

20. REFLEXE K NEŽÁDOUCÍM NÁSILNÝM JEVŮM

U dané problematiky je třeba se zamýšlet nad všemi faktory a precipitory.

20.1. Kontexty genetických a dalších rizikových faktorů

V kontextu některých psychických a emočních poruch, včetně psychiatrických diagnóz mají váhu **následující činitelé**:

- **Hereditárně-konstituční faktory** – přinášejí predispoziční genetické vlivy. Komplex všech zděděných dispozic ale někdy mívá k dané podstatě hůře identifikovatelnou přesnost, protože u dispozic může být obsáhlá a rozmanitá diversifikace.
- **Ontogeneze v souvislosti s psychickým vývojem** – často znamená, že u jedince generuje jak převzaté modely jednání, tak nevědomě zafixované vzorce pro komunikaci, nebo odpozorované chování.
- **Souvislosti s reprodukcí rodu** – kde již byl výskyt psychických a psychiatrických diagnóz, ten může jedinci přinést určitou genovou dispozici, že se u něj případně vyskytne podobná vada, porucha.
- **Problematika různých deviací** – vzniká buď zjevně, nebo latentně, a to v jakékoli vývojové fázi života. Poruchy z těchto fází mohou mít jen úsekový charakter, např. v separační fázi. Někdy však signifikují hlubší defekt osobnosti, jenž se může projevit kdykoli později.
- **Nesociální deviace** – postrádají v sociálních vztazích význam. Tato deviace se týká neživých předmětů (např. soch, výtvarných děl apod.).
- **Latentní deviace** – ve většině nejsou zjištěny. Někdy i proto, že okolí je za deviaci nepovažuje. Víceméně se jedná o jiné chování etnika nebo menšin.
- **Problematika semideviací** – značí formy chování, jež nejsou v celé míře přijatelné, ale ani zcela nepřijatelné. Tento problém je dnes vidět hlavně ve školách, v nich se pedagogové se semideviacemi setkávají velmi často, byť jim nemohou zabránit a téměř nic s nimi udělat.

- **Problematika adiaforizace společnosti** – zahrnuje chování, které z hlediska morálky není možné hodnotit. Adiaforu nelze tedy brát za ctnostnou, správnou, ale ani za zakázanou.
- **Morálně irelevantní chování** – je v současnosti zásadní problém. Společnost chce adiaforizovat co největší oblast lidského chování a vyjímát ho ze základních mravních hodnot, což je výrazně negativní tendence.
- **Normativní eroze** – pokud normy porušují ti, kteří je stanovují, dochází k uvedenému paradoxu.
- **Společnost bez normy** – se projevuje jednáním a chováním, jež se odchyluje od běžných a stanovených norem. Tato jednání a chování nazýváme **anomií**.
- **Anomie** – znamená dle E. Durkheimaa K. Mertona „**beznormnost**“.
- **Desocialita** – se projevuje konkrétními činy a chováním, které se odklánějí od sociálních norem.
- **Toleranční limit** – v různé míře toleruje odchylky, nebo posouvá hranice limitu, a to rovněž není zcela vždy kladný trend.
- **Sociální deviace** – ještě neznamena deviantní chování.

Pevné dodržování norem je vlastně „science fiction“, protože v žádné společnosti neexistuje jediná norma, kterou by na 100 % všichni dodržovali. Navíc lidé raději upřednostní racionální normy místo sociálních. U sociálních norem mají pocit, že jsou někam tlačeni.

Vymezení normality dnes ale celkově mění hranice, kdy se obnažují jevy, které jsou mimo normální rámec. Homosexualita byla v minulosti chápána za deviaci, dnes je řazena do pásma normality. V tomto pásmu se kategorizují dva pojmy, sociální deviace a sociální patologie.²⁶⁰ Společnost bez jakékoli sociální deviace a patologie nikdy neexistovala a sotva může někdy existovat.

²⁶⁰ SAK, P., 2018. *Úvod do teorie bezpečnosti*. Havlíčkův Brod: Vydalo nakladatelství Petrklíč. s. 25. ISBN 978-80-7229-652-1.

20.2. Systém společensky nežádoucích jevů

Systém společensky nežádoucích jevů, který není důsledkem psychického selhání v emociogenně vyhocených situacích, ale je vyjádřením ústředního motivačního zaměření daného jedince – tzn. představuje jemu vlastní povahu, obsah a kvalitu integrovanosti, jím osvojené přístupy k životní realitě. Poněvadž se základní motivační přístupy (zaměřenost) nejvýrazněji obnažují právě ve vyhocených situačních kontextech, můžeme zjistit i jevově obdobné „destrukce projevů“ jako v případě desintegrace osobnosti, ale tyto mají kvalitativně odlišný zdroj – nejde o selhání, ale o odhalení skutečného motivačního jádra u daného jedince.²⁶¹

Na druhou stranu by podle autorky práce bylo pro všechny prospěšnější, **kdyby byl místo systému nežádoucích jevů preferován systém desirability, čili sociální žádoucnosti.** Nežádoucí a násilné jevy by se ve svých projevech mohly jistě zmenšit.

Důležitá je také opakovaná osvěta, aby zákonné zástupce co nejvíc informovala, že při vývoji dítěte nemají nic podcenit, přehlížet, neboť při včasném podchycení je vždy větší šance na každou nápravu. **Horší je to u rodin ve znevýhodněném sociálním prostředí, kde již nežádoucí prvky existují a všechny další se ukazují méně nápadně. U násilných jevů má být vždy řešení komplexní s poskytováním dostupné terapie či jiné pomoci i agresorům.** U nich je nebytná motivace, převzít na sebe za násilné chování odpovědnost se všemi následky. **Logická reflexe říká, bude-li méně násilníků, bude méně obětí.²⁶²**

Moderní psychologie dokazuje, jak důležité je v našem životě umět odpustit sám sobě, odpustit si navzájem a mít vědomí, že Bůh mi odpustil. Jen tak je člověk znovu schopný povstat z prachu země a začít budovat svůj nový život. Odpuštění však není možné, pokud si člověk nevytvořil vztah s Bohem, s člověkem i se sebou samým. Ježíš se tedy stykem s hříšníky snažil vytvořit vztah, komunikaci.²⁶³

²⁶¹ MIKŠÍK, O., 2007. *Psychologická charakteristika osobnosti*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum. s. 169. ISBN 978-80-246-1304-8.

²⁶² HURYCHOVÁ, E., 2016d. Expertiza z výzkumů dalších příčin domácího násilí. *Sociální práce/Sociální práce*, roč. 16, č. 6. ISSN 1805-885X [online]. 2017 [vid. 25. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=912>

²⁶³ ŽIVNÝ, P., 2014. *Jděte a kažte!* 1. vyd. Praha: Centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. s. 31. ISBN 978-80-87127-68-1.

20.3. Zlo ve světě

Tabulka ke zlu z knihy K. Hilperta

„Vysvětlení“ zla ze strany humanitních věd

fenomény	příčiny	zástupce
zločiny, násilí, kriminalita	společenské odcizení v důsledku uspořádání práce a vlastnictví	marxismus
krutost, destrukce, perversnosti	pudová frustrace vynucená represivními strukturami společenského systému (princip konkurence, morálka nepřátelská vůči životu a slasti)	Arno Plack, hnutí 1968
krutost, destrukce	možnost obsažená v člověku, která se rozvíjí v souhře s patogenními psychosociálními faktory	pozdní Sigmund Freud, Erich Fromm
agrese	vrozená hnací síla, již se v důsledku civilizačního vývoje už neuzívá	„klasický“ Freud, srovnávací výzkum chování (Konrad Lorenz)
egocentričnost, zističnost, klamání	geneticky daný evoluční princip k zabezpečení optimálního reprodukčního úspěchu	sociobiologie
destruktivní připravenost k jednání, destruktivní vykonávání násilí	vrozené a získané defekty v mozku	neurobiologie

Z tabulky vyplývá, že spektrum zla je široko obsažené. Zlo mizí, zase se vrací, jak tomu vždy bylo, je, bude. Jako by snad zlo mělo až neúnavnou snahu remizovat s dobrem? Svět má tyto zkušenosti od úplného začátku civilizace. *Co zla už ve světě bylo, je však třeba říci, že křížové výpravy a inkvizice nemají s Kristem nic společného. Stejně jako války, mučení a pronásledování. Když Ježíš kázal své jediné zaznamenané kázání, první slova, která vyšla z jeho úst, zněla: „Blahoslavení chudí duchem.“ To nebylo myšleno arogantně. A když umíral, žádal, aby bylo jeho vrahům odpuštěno.*²⁶⁴

Člověk je jedinou svobodnou bytostí, která může vyladovat rozpor mezi nebem a zemí, což uskutečňuje z možností své podstaty. Přesto jsou mu ale stále podsouvány jiné a nepravé atributy, např. vůle k moci s násilnickými způsoby. Variant je mnoho, v některých se opět rodí násilí. Nejvíce ho bývá u zisku peněz a bohatství.

²⁶⁴ PECK, M. S., 2018. *Lidé lži – Psychologie lidského zla*. 2. vyd., 1. vyd. v Portále. Praha: Portál. ISBN s. 5. 978-80-262-1313-0.

Modernita dnešním lidem předkládá čím dál víc tyranie, nadvlády, kde tolik chybí bytostné tázání.²⁶⁵ U násilí to mohou být i charakterové vlastnosti s uplatňováním moci. Jak napsal sociolog N. Luhmann – **tam, kde moc končí, používá se násilí, jímž se začne na druhém cokoli vynucovat.**²⁶⁶ Dle Aristotelova popisu jsou tendence násilí nástrojem k hojení vlastního ega, kterému dodávají slastné pocity a uspokojení. Věda ale stále odhlíží, zda je nelidskost přičitatelná do morálního smyslu nebo nikoli. Patogenní vliv se může vázat na nehumánnost třeba z důvodu ekonomické situace, byť je člověk přirozeně dobrý. Vliv mohou mít podmiňované konkurence, výchova, morálka, etika či kulturně požadované utlačování. Další vlivy vysvětlují zlo duševním nastavením, nebo ve zděděném fylogenetickém ustrojení. Jsou za zlo zodpovědné i neurovědecké konstelace?²⁶⁷ **Věda se objasňováním zla zabírá už dlouho – jestli mají tyto ničivé jevy základ v nastavení člověka. Zatím ale stále nemá žádnou relevantní odpověď.**

Z pohledu autorky práce je u nežádoucích násilných jevů a zla nejprůhodnější jiný typ, který v Hilpertově knize specifikuje E. Fromm: *Ještě jiný typ vysvětlení spatřuje rozhodující důvod ve vytvoření destruktivního charakteru, uskutečňovaného tím, že rodina, škola a společnost bránily jakékoli možnosti vnitřně růst a rozvíjet se.*²⁶⁸ Vysvětlení je v tomto případě prosté, vždyť jak již bylo uvedeno, **kromě rodiny je škola základ života.** To by určitě potvrdil i Komenský a mnozí by také souhlasili s dalším názorem: *Je třeba žít ve výrazném vztahu k Celku. A tomu je třeba se učit. K tomu potřebujeme vzmach, impetus vzhůru. Naše kruhy se nesmějí plazit po zemi, hledající slast a vyhýbající se strasti. Tomu slouží paideia. Snadno zaměníme vhléd do podstaty s rozhodnutím naší vůle. Proto je zapotřebí neustále být ve střehu nikoli před ostatními, ale před námi samotnými. Proto je starost o duši neustálým strážcováním.*²⁶⁹

²⁶⁵ HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 31. ISBN 978-80-87127-62-9.

²⁶⁶ PONĚŠICKÝ, J., 2010. *Agrese, násilí a psychologie moci*. 2. dopl. vyd. Praha: Triton. s. 92. ISBN 973-80-7387-378-3.

²⁶⁷ HILPERT, K., 2017. *Základní otázky křesťanské etiky*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. s. 97. ISBN 978-80-7325-442-1.

²⁶⁸ tamtéž, s. 99.

²⁶⁹ HOGENOVÁ, A., 2010. *K fenoménu sebepoznání*. 1. vyd. Praha: PedF UK, s. 231. ISBN 978-80-7290-478-5.

Nelze opomíjet, že násilné tendence dnes umocňuje virtuální technika. Zlo vždy raději zakryje svou totožnost a uvítá anonymitu, kterou umožní a prodlouží běžná digitalizace. Navíc ještě pomáhá častěji měnit virtuální identitu. Další negativní roli mají neustálé sociální změny, hlavně v rodinné politice, péči o děti a jejich výchově, kde průběžně ubývají zásadní mantinely. **Například i v tom, že děti si dnes máločeho váží. Dnešní způsob života je vysoce konzumní,** tolik věcí je víc než dostupných. Od těchto změn nelze odtrhnout, co je explicitně viditelné – jak se kolikrát manipulativně, s vydíráním, nebo agresivitou prezentují někteří redaktoři a politici v médiích v komunikaci s druhými. **Tím vším jsou dospělí i děti ovlivněni, vzniká vzor, jenž se zrcadlí v postojích a chování lidí. K tomu ve společnosti bohužel chybí větší aspekt křesťanské etiky, která z minulých let zatím nestihla doplnit celý svůj deficit.** Po druhé světové válce muselo mnoho osobností vyznávat náboženství jen tajně a často se strachem, který u člověka podporoval i stud za vlastní víru.

Cestu křesťanství je třeba otevřít naplno a vyvázat ji ze všeho, co k ní dnes už nepatří. Ve větší spolupracující integraci s dalšími humanitními činnostmi je mnohem větší naděje k realizaci křesťanských východisek pro řešení společensky nežádoucích násilných fenoménů.

21. ZLO BUDE VŽDY PATŘIT K NEŽÁDOUCÍM JEVŮM

Zlo je stále přítomným aktuálním tématem. Člen mezinárodní teologické komise z druhé poloviny minulého století Rudolf Snackenburg se v rámci křesťanské reflexe ke zlu vyjádřil takto: *V křesťanském myšlení o zlu existují v podstatě dvě koncepce, totiž řeč o hříchu a představa o působení zlých mocí a sil.*²⁷⁰

Hilpert ve své knize „Základní otázky křesťanské etiky“ sděluje, **že ani teologie nedokáže dát žádnou konzistentní a souhrnnou odpověď na otázku ke zlu. Autorovi knihy se v tomto smyslu zdají možné čtyři odpovědi.**

- **První zahrnuje způsob vnímání a zasaženost**, kdy je zlo sice v každém člověku, **avšak nikoli jako nutnost.**
- **Druhá odpověď ke zlu zobrazuje teologickou řečí svéráznost člověka**, ale ani teologie nedokáže rozhodnout, zda je sklon ke zlu vrozený, nebo získaný vlivem špatného prostředí. **Je na člověku, aby si přiznal omylnost a způsobilost k vině.**
- **Třetí mluví, že je-li zlo v dobrém Božím stvoření, vždy je na druhé straně naděje po lepší skutečnosti s cílem, že zlo nenabude převahy**, a poslední slovo každé reality bude veskrze dobré. Na rozdíl od zla v masmédiích, jak ho často s hrůzou pozorujeme, **dává tato naděje zásadní návod, že zlo můžeme emocionálně třídit jen k naději dobra.**
- **Čtvrtá odpověď má vztah ke všem možnostem jednání.** Navzdory daným zkušenostem o zapletenosti se do zla, jež se může v jednáních prohloubit až k rutině, struktuře nebo předsudku, **pro žádného jedince ale neexistuje žádný nátlak ke zlu.**²⁷¹

²⁷⁰ HILPERT, K., 2017. *Základní otázky křesťanské etiky*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. s. 99. ISBN 978-80-7325-442-1.

²⁷¹ tamtéž, s. 102–103.

S Hilpertovými odpověďmi, zejména se třetí a čtvrtou, se ztotožňuje autorka práce, **protože podmínky podporující zlo jsou změníteľné**. U těchto změn má velkou roli **emoční inteligence**, která se vyvíjí od narození zhruba do sedmého roku. Pokud je její vývoj správný, což mají v rukou hlavně rodiče a prostředí, kde dítě vyrůstá, **úroveň emoční inteligence potom zůstává již natrvalo**. Z různé nesmířitelnosti je třeba se vysvobodovat vzájemným odpuštěním, aby nedocházelo k tradiční a potvrzené ideji, že **násilí plodí zas jen násilí**. Jak ubírat jeho síle, nad tím si už tolik lidí lámalo a stále láme hlavu. *Je snadné nenávidět zlé lidi. Ale vzpomeňme na radu sv. Augustina, jež nás učí nenávidět hřích, ale milovat hříšníky.*²⁷²

K otázce zla a násilných činů autorka ještě připomíná nejpravdivější výrok prvního biblického patriarchy a praotce izraelského národa Abraháma: **násilím se nic nespraví**. I když je tato moudrost stará přes dva tisíce let, **bude platit navěky a vždy přináší tolik potřebného zamyšlení**.

V mysli tedy neztrácejme naději a věřme ve věk integrálního humanismu. Čas, v němž bude věda a moudrost smířena s pravou emancipací člověka nebude hned, zítra, ale třeba pozítří. Dle svatého Pavla přijde po nejhorších temnotách, kdy prozáří a obnoví svět.²⁷³

21.1. V současnosti je stále naléhavější potřeba sociální práce

Potřebnost sociální práce narůstá, stav světa se zhoršuje, je nedostatek potravin, vody, velká migrace národů, redukce pracovních míst robotizací výroby, čímž začne vznikat menší možnost zaměstnání. Největší vliv mají gigantické nadnárodní obchodní společnosti ovlivňující národní hospodářství, fiskální rozpočty, sociální politiku a téměř cokoli v mnoha zemích. Zájmem nadnárodních gigantů je pouze jejich prosperita, která ubírá národům finanční zisk. To vše bude ovlivňovat sociální situaci každé společnosti.²⁷⁴

²⁷² PECK, M. S., 2018. *Lidé lži – Psychologie lidského zla*. 2. vyd., 1. vyd. v Portále. Praha: Portál. ISBN s. 5. 978-80-262-1313-0.

²⁷³ MARITAIN, J., 2008. *Víra v člověka*. 1. vyd. Praha: Krystal OP. s. 46. ISBN 978-80-87183-05-2.

²⁷⁴ LIGUŠ, J., 2008. *Teologické předpoklady sociální práce*. Český Těšín: Slezská církev evangelická a. v. s. 7–8. ISBN 978-80-254-3795-7.

21.2. Sociální práce je neredukovatelná

*Socialita je znakem stvořenosti člověka a souvisí s láskou k bližním.*²⁷⁵ **Z této podstaty pramení idea o neredukovatelnosti sociální práce, jejímž základem je humánnost. Všechna východiska z ní mají pro lidi přínos, ať jde o křesťanskou etiku, školskou sociální práci, pastorační nebo jinou sociální pomoc.** Sociální věda, z které vychází sociální práce, je polyparadigmatická, na rozdíl od monoparadigmatických přírodních věd. Humánní sociální práci lze vytvářet dle dobrých příkladů, což je kreativní, nikoli svazující. Nežádoucí násilné jevy byly v celé historii lidstva, dnes jsou však násobeny **virtuální podobou**. *Ale i to bude pouze momentem v dějinách stísněné a pomíjivé planety. A naděje směřuje za všechen čas. Neboť nakonec očekáváme vzkříšení mrtvých a věčný život. To je víra, pro kterou žijeme, a protože žijeme pro ni, je to víra, jíž žijeme.*²⁷⁶

21.3. Závěr autorky s přidanou tezí Charlotty Masarykové

První eliminace zla je v myšlení, druhá v komunikaci, která může vyřčenými slovy zamezit v pokračování násilí. Kontinuita zla potvrzuje úvahu **Franze Kafky: největší nebezpečí zla spočívá v tom, že vyzývá k boji.** Boje jsou různé, v mnohých eskaluje fyzické násilí. Rozdíl je v sebeobraně při ohrožení života, kdy jsme do vítku dostali pud sebezáchovy, ale to vše zas jen plodí další zlobu a násilí, z nichž je tak snadný koloběh. Jak ho zastavit? Je vůbec možné, aby v mysli lidí přestalo násilí existovat? Začne první krok, další je často již ve směru k boji, agresi. **Cestu dobra musí člověk nejdřív najít v sobě.** Nejde to hned, ani bez bolesti, obzvláště při křivdě, nespravedlnosti. **Každému se ale vždy vyplatí odpouštět,** nebo alespoň ignorovat pocit msty, a říci jasné ne pokračujícímu zlu. Má nesmírnou cenu hledat cestu dobra a k jejímu nalezení přispívat správnými východisky: **křesťanskou etikou, humanitou, sociální prací, včetně školské a dobrými skutky s lidskou láskou.** Na začátku rezonovala slova Ch. Masarykové, další její teze je dána k závěru. **Proč chtějí mít lidé stále něco „velkého“? Není „velikost“ vždycky relativní? Dobro stačí. Pravda je přece krásná.**²⁷⁷

²⁷⁵ LIGUŠ, J., 2008. *Teologické předpoklady sociální práce*. Český Těšín: Slezská církev evangelická a. v. s. 57. ISBN 978-80-254-3795-7.

²⁷⁶ MARITAIN, J., 2008. *Víra v člověka*. 1. vyd. Praha: Krystal OP. s. 46. ISBN 978-80-87183-05-2.

²⁷⁷ MASARYKOVÁ, G. CH., 1948. *Listy do vězení*. Praha: Nakladatelství Vladimír Žikeš. s. 73.

ÚPLNÝ ZÁVĚR

Jdeme-li věci na kloub, poznáme, že morálka musí mít hlubší základy; že musí být postavena na skále víry v jiný svět, nikoli na písku laické morálky. Pak právě to, co mi nepřináší prospěch a za co беру úhonu v očích lidí, je mi důkazem existence jiného světa.²⁷⁸

V současnosti, v které žijeme, vrcholy civilizace došly do propastí v mravnosti, kdy „hlas volajícího na poušti“ vzkazuje celému světu, že vysoké hory budou nižší a propasti naplněny. Pokud bychom tento vzkaz neslyšeli přímo, přesto nám vnitřní hlas říká, že všechny nepřírozeně vzniklé rozpory, které vidíme mezi civilizací a kulturou, politikou a mravností, se musí rychle začít řešit, protože jinak ... A i když ani nejsme nábožensky angažováni, voláme po „jiném světě“, jestli jsme ještě nepřestali myslet a cítíme pravým lidským citem. Bez tohoto myšlení a cítění by se náš život na zemi mohl obrátit v peklo. Nemůžeš-li změnit svět, můžeš změnit sebe.²⁷⁹

Autorka by ráda svou práci uzavřela optimisticky, proto k předcházející větě přidává krátké postskriptum: **Pokud by měl každý člověk vůli, nechat procitnout své duši a měnit se k lepšímu, změna se zobrazí na celém světě.**

²⁷⁸ VOLÁK, J., 1990. *Život pána Ježíše Krista*. 2. vyd. Most: Nakladatelství Dialog. s. 95–97. ISBN 80-85194-01-5.

²⁷⁹ tamtéž s. 97.

Jmenný rejstřík

ANZENBACHER ARNO
BARÁK VLADIMÍR
BIBLE PÍSMO SVATÉ STARÉHO A NOVÉHO ZÁKONA
CIMRMANNOVÁ TEREZA
DOBIÁŠ FRANTIŠEK MRÁZEK
DOLISTA JOSEF
DRTÍLKOVÁ IVANA
DUNOVSKÝ JIŘÍ
FRANKL VIKTOR EMIL
FUNDA OTAKAR A.
GULOVÁ LENKA
HADJ MOUSSOVÁ ZUZANA
HELUS ZDENĚK
HILPERT KONRAD
HNÍK FRANTIŠEK M.
HOGENOVÁ ANNA
HORT VLADIMÍR
HÖSCHL CYRIL
HUBERTOVI LUCIE
HURYCHOVÁ EVA
JAMRICOVÁ HANA
JELÍNKOVÁ ADÉLA
JEŽKOVÁ VERONIKA
KALÁBOVÁ HELENA
KAŇÁK MILOSLAV
KLIMEŠ JERONÝM
KOLÁR JAROSLAV
KOMENSKÝ JAN AMOS
KOŤA JAROSLAV
KOUKOLÍK FRANTIŠEK
KOVÁŘ FRANTIŠEK
KRAHULCOVÁ BEÁTA
KRAKEŠOVÁ MARIE
KRATOCHVÍL MILOŠ VÁCLAV
KUBÁČ VLADIMÍR

KUČERA ZDENĚK
LÁŠEK JAN BLAHOŠLAV
LENGYEL PETER
LIGUŠ JÁN
MARITAIN JACQUES
MASARYKOVÁ GARRIGUE CHARLOTTA
MATĚJČEK ZDENĚK
MATOUŠEK OLDŘICH
MATULAYOVÁ TATIANA
MERVART PAVEL
MICHÁLKOVÁ EVA
MIKŠÍK OLDŘICH
MILLS CHARLES WRIGHT
MINTALOVÁ ZORA
MITCHELL RUTH CRAWFORD
MOKŘEJŠ ANTONÍN
MUNDEN ALISON
NODL MARTIN
NOLL RICHARD
NOVÁKOVÁ JINDŘIŠKA
OCHRANA FRANTIŠEK
PÁNKOVÁ MARKÉTA
PECK MORGAN SCOTT
PEIRCEOVÁ PENNEY
PEŠATOVÁ ILONA
PIEPER JOSEF
POHL MARTIN
POLÁK STANISLAV
PONĚŠICKÝ JAN
ROGERS CARL RANSOM
ROGGE JAN – UWE
SAK PETR
SALAJKA MILAN
SEĐOVÁ STÁŇA
SEMRÁDOVÁ ILONA
SIEGEL S. BERNIE
SKOBLÍK JIŘÍ
SOCHŮREK JAN

ŠEVČÍK DRAHOMÍR
ŠIROKÝ HUGO
ŠMÍD MAREK
ŠPATENKOVÁ NADĚŽDA
ŠVEJNOHA JOSEF
TRACHTOVÁ ZDEŇKA
ÚLEHLA IVAN
VÁGNEROVÁ MARIE
VANÍČKOVÁ EVA
VEVERKOVÁ KAMILA
VOGEL JIŘÍ
VOLÁK JOSEF
VONDRUŠKA VLASTIMIL
WALSH NEALE DONALD
WILLIAM ANTHONY
ZVĚŘINA JOSEF
ŽIVNÝ PETR

Literární zdroje

- ANZENBACHER, A., 2015. *Křesťanská sociální etika*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. s. 9. ISBN 978-80-7325-371-4.
- BARÁK, V., 2017. České děti se ve školách trápí, ukázal výzkum. *Týden*, ročník XXIV, č. 21, s. 10–11. ISSN 1210-9940.
- BIBLE *Písmo svaté Starého a Nového zákona.*, 1984. Ekumenický překlad. 2. vyd. Praha: Ekumenická rada církví v ČSR ve spolupráci se spojenými biblickými společnostmi v Londýně. Lk. s. 9–10.
- CIMRMANNOVÁ, T., 2013. *Krise a význam pomáhajících prvního kontaktu*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 62–63. ISBN 978-80-246-2205-7.
- ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, 2016. *Tematická zpráva – Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve škole*. Čj.: ŠČIG – 3529/16 G2.
- DOBIÁŠ, F. M., 1971. *Úvod do sociální teologie*. 2. přeprac. vyd. Kalich: v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. s. 14–45.
- DOLISTA, J., 2004. *Křesťanská víra a racionalita*. vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita. s. 13–99. ISBN 80-7040-728-X.
- DRTÍLKOVÁ, I., 2006. *Dítě s hyperkinetickou poruchou*. 1. vyd. Praha: Gasset. s. 19–20. ISBN 80-903682-6-3.
- DRTÍLKOVÁ, I., et al., 2006. *Klinické a molekulárně-biologické koreláty hyperkinetické poruchy v dětském věku*. Praha: IGA MZ ČR, 2006. Číslo grantové zprávy: NF 6520-5.
- DRTÍLKOVÁ, I., et al., 2009. *Rizikové faktory u perzistentní formy hyperkinetické poruchy (ADHD). Longitudinální, klinická a molekulárně-genetická studie*. Praha: IGA MZ ČR, 2009. Číslo grantové zprávy: NR 9298-3.
- DUNOVSKÝ, J., 1999. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Grada. s. 52. ISBN 80-7169-254-9.
- FRANKL, V. E., 2016. *Utrpení z nesmyslnosti života*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 84–85. ISBN 978-80-262-1038-2.
- FUNDA, O. A., 1992. Nedělitelnost Komenského jako teologa a pedagoga. *Filosofický časopis*. roč. 40, č. 1, s. 28. ISSN 0015-1831.
- GULOVÁ, L., 2011. *Sociální práce*. 1. vyd. Praha: Grada. s. 70–71. ISBN 978-80-247-3379-1.
- HADJ MOUSSOVÁ, Z., 2001. *Kapitoly ze sociální psychologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 13. ISBN 80-7083-562-1.
- HELUS, Z., 2008. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada. s. 224. ISBN 978-80-247-1168-3.
- HILPERT, K., 2017. *Základní otázky křesťanské etiky*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. s. 10–99. ISBN 978-80-7325-442-1.
- HNÍK, F., 1935. *Pohnutky dobročinnosti v křesťanství*. Praha: Edice Blahoslav. s. 250.
- HOGENOVÁ, A., 2010. *K fenoménu sebepoznání*. 1. vyd. Praha: PedF UK, s. 231. ISBN 978-80-7290-478-5.
- HOGENOVÁ, A., 2014. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov: L. Marek. s. 7–126. ISBN 978-80-87127-62-9.

- HORT, V., et al., 2000. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 109–117. ISBN 80-7178-472-9.
- HÖSCHL, C., et al., 2002. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Tigis. s. 671. ISBN 80-900130-1-5.
- HUBERTO VÁ, L., 2014. Je na základní škole potřeba sociální pracovník? *Listy sociální práce*, Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, roč. II. č. 2, s. 6–7. ISSN 2336-2332.
- HURYCHOVÁ, E., 2015a. *Realizace pedagogikou a celým bytím* in konference „Vědění jako cesta k jinakosti“. Technická univerzita, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Implementace nových forem výuky ve speciální pedagogice.
- HURYCHOVÁ, E., 2015b. Vysoká incidence syndromu ADHD a jeho komorbidních poruch v dětské populaci. *Řízení školy – odborný měsíčník pro ředitele škol*, roč. XII, č. 12, s. 37–38. ISSN 1214-8679.
- HURYCHOVÁ, E., et al., 2016a. *Za Istanbul – Domácí násilí a vybraná témata z oblasti genderově podmíněného násilí*. 1. vyd. Praha: Český svaz žen. s. 50. ISBN 978-80-87227-04-06.
- HURYCHOVÁ, E., 2016b. Pomoc dětským obětem domácího násilí. *Učitelství noviny*, roč. 119, č. 10, s. 13. ISSN 0139-5718.
- HURYCHOVÁ, E., 2016c. Školská sociální práce, 1. díl. *Listy sociální práce*, Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, roč. IV. č. 7, s. 19–20. ISSN 2336-2332.
- HURYCHOVÁ, E., 2016d. Expertiza z výzkumů dalších příčin domácího násilí. *Sociální práce/Sociálna práca*, roč. 16, č. 6. ISSN 1805-885X [online]. 2017 [vid. 25. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=912>
- HURYCHOVÁ, E., 2017a. Školská sociální práce v praxi. *Školní poradenství v praxi*, roč. IV, č. 1, s. 33–34. ISSN 2336-3436.
- HURYCHOVÁ, E., 2017b. Školská sociální práce. In: Šance dětem [online] Aktualizováno 15. 4. 2017 [vid. 18. 5. 2017]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/vyvoj-ditete-a-jeho-potreby/skolska-socialni-prace.shtml>
- HURYCHOVÁ, E., 2017c. Recenze Peckovy knihy „Nevyšlapanou cestou“. *Theologická revue*, roč. 88, č. 3, s. 372–375. ISSN 1211-7617.
- HURYCHOVÁ, E., 2017d. Školská sociální práce, 3. díl. *Listy sociální práce*, roč. V. č. 10, s. 16–17. ISSN 2336-2332.
- HURYCHOVÁ, E., 2017e. Školská sociální práce, 4. díl. *Listy sociální práce*, Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, roč. V. č. 11, s. 10–11. ISSN 2336-2332.
- HURYCHOVÁ, E., 2017f. Důsledky sexuálního násilí a zneužívání. In: Šance dětem [online]. 3. 11. 2017 [vid. 6. 11. 2017]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-diteti/sexuální-zneužívání-ditete/důsledky-sexuálního-násilí-a-zneužívání.shtml>
- HURYCHOVÁ, E., 2018. Recenze Franklovy knihy „Utrpení z nesmyslnosti života“. *Theologická revue*, roč. 89, č. 1, s. 118–122. ISSN 1211-7617.
- JAMRICHOVÁ, H., 2018. Týrané a zneužívané děti. *Česká škola* [online]. Aktualizováno 11. 2. 2018 [vid. 10. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2018/02/tyrane-zneuživane-deti-odhalenych.html>
- JELÍNKOVÁ, A., 2017. Děti většinou nezneužijí pedofilové, ale „normální lidé“. *Novinky.cz*. [online]. Aktualizováno 5. 12. 2017 [vid. 12. 6. 2018]. Dostupné z: <https://m.novinky.cz/articleDetails?aId=456995&sId=&mId>
- JEŽKOVÁ, V., et al., 2015. *Domácí násilí a genderově podmíněné násilí*. 1. vyd. Praha: proFem, o. p. s. s. 14–15. ISBN 978-80-904564-4-0.

- KALÁBOVÁ, H., 2011a. *Etika v pomáhajících profesích*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 10–117. ISBN 978-80-7372-749-9.
- KALÁBOVÁ, H., 2011b. *Filosofická a pedagogická antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 15–42. ISBN 978-80-7372-721-5. s. 42.
- KALÁBOVÁ, H., 2011c. *Fenomenologie zdraví a nemoci*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 44. ISBN 978-80-7372-725-3.
- KAŇÁK, M., 1965. *Hus stále živý*. 1. vyd. Praha: Vydal Blahoslav v Ústředním církevním nakladatelství jako Sborník studií k 550. Výročí Husova upálení. s. 127–139.
- KLIMEŠ, J., 2008. *Psycholog a jeho svědectví o Kristu*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 9–17. ISBN 978-80-7367-451-9.
- KOLÁR, J., 1984. *Jan Amos Komenský Labyrint světa a ráj srdce*. 3. vyd. Praha: Odeon. s. 19.
- KOMENSKÝ, J. A., 1658. *Orbis sensualium pictus Svět v obrazech*. Jubilejní vydání k 350 výročí narození J. A. Komenského. Praha: Královské Vinohrady. s. 98.
- KOMENSKÝ, J. A., 1992. *Obecné porady o nápravě věcí lidských. I. svazek. Pansofie*. Praha: Nakladatelství Svoboda. s. 37. ISBN 80-205-0226-2.
- KOMENSKÝ, J. A., 1992. *Pampaedia. III. svazek*. Praha: Nakladatelství Svoboda. s. 15. ISBN 80-2050228-9.
- KOŤA, J., 2009. *Dobro, zlo a řeč v psychoterapii*. 1. vyd. Praha: Triton. s. 25–191. ISBN 978-80-7387-273-1.
- KOUKOLÍK, F., et al., 2006. *Vzpouza deprivantů – Nestvůry, nástroje, obrana*. Nové, přeprac. vyd. Praha: Galén. s. 198. ISBN 80-7262-410-5.
- KOUKOLÍK, F., 2010. *Mocenská posedlost*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 45. ISBN 978-80-246-1825-8.
- KOVÁŘ, F., 1937. Náboženská revue církve československé. *Ze světa myšlenkového: Křesťanský humanismus*. roč. 9. s. 350–354.
- KRAHULCOVÁ, B., 2008. *Kontexty sociální a charitativní práce*. 1. vyd. Praha: L. Marek pro Univerzitu Karlovu – Husitskou teologickou fakultu. s. 111. ISBN 978-80-87127-07-0.
- KRAKEŠOVÁ, M., et al., 2018. *Sociální kliniky*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 22. ISBN 978-80-246-4300-7.
- KRATOCHVÍL, M. V., 1984. *Život Jana Amose*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. s. 12–37.
- KUBÁČ, V., 2016. *Člověk před Boží tváří*. Vzpomínkově připravil J. Beneš. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. s. 35–62. ISBN 978-80-7429-754-0.
- KUČERA, Z., et al., 1991. *Pocťa Univerzity Karlovy J. A. Komenskému*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 202–208. ISBN 80-7184-0012.
- KUČERA, Z., 1992. Komenský teolog. *Theologická revue*, roč. 63, č. 1, s. 1–6. ISSN 0139-7702.
- LÁŠEK, J. B., VEVERKOVÁ, K., VOGEL, J., 2015. *Gratia autem Dei sum id quo sum et gratia eius in me vacua nov fuit Pocťa profesoru Kučerovi k osmdesátým pátým narozeninám*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova Husitská teologická fakulta. s. 93–100. ISBN 978-80-87127-70-4.
- LENGYEL, P., 2005. Školská sociálna práca v meste Považská Bystrica [online]. [vid. 15. 6. 2018]. Dostupné z: www.piatzsk.sk/download_file_f.php?id=109223

- LENGYEL, P., 2013. Školská sociální práce v městě Považská Bystrica. *Sociální práce/Sociální práce* [online], roč. 13, č. 2. s. 28 [vid. 15. 6. 2018]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=2&podsekce=&ukol=1&id=61>
- LIGUŠ, J., 2008. *Teologické předpoklady sociální práce*. Český Těšín: Slezská církev evangelická a. v. s. 7–57. ISBN 978-80-254-3795-7.
- LIGUŠ, J., 2016. Jan Hus a pražská univerzita. Její teologická a filosofická perspektiva v Husových rektorských promluvách. *Theologická revue*, roč. 87, č. 2, s. 161. ISSN 1211-7617.
- MARITAIN, J., 1947. *Křesťanský humanismus*. Svazek 2. Nakladatelství Universum. 1. s. obálky, další s. 34–166.
- MARITAIN, J., 2008. *Víra v člověka*. 1. vyd. Praha: Krystal OP. s. 18–46. ISBN 978-80-87183-05-2.
- MASARYKOVÁ, G. CH., 1948. *Listy do vězení*. Praha: Nakladatelství Vladimír Žikeš. s. 69 – 95.
- MATĚJČEK, Z., 1989. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum. s. 286–325. 08-056-89.
- MATOUŠEK, O., et al., 2008. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál. s. 228. ISBN 978-80-7367-502-8.
- MATULAYOVÁ, T., 2008. *Možnosti rozvoja školskej sociálnej práce na Slovensku*. In: Školská sociální práce. Trnava: Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce TU v Trnave. s. 96. ISBN 978-80-8082-246-0.
- MATULAYOVÁ, T., 2013. Analýza legislatívy Slovenskej a Českej republiky. *Sociální práce/Sociální práce* [online], roč. 13, č. 2. s. 36–37 [vid. 15. 6. 2018]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=2&podsekce=&ukol=1&id=61>
- MERVART, P., 2009. *Základy sociální koncepce ruské pravoslavné církve*. Nakladatelství Pavel Mervart v edici Pro Oriente. s. 28–129. ISBN 978-80-86818-91-7.
- MICHÁLKOVÁ, E., 2018. Každý třetí teenager se setká s násilím ze strany svého partnera. *e-Profem* [online]. 25. 11. 2018. Centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí [vid. 21. 9. 2018]. Dostupné z: <http://old.profem.cz/clanek.aspx?a=670>
- MIKŠÍK, O., 2007. *Psychologická charakteristika osobnosti*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum. s. 169. ISBN 978-80-246-1304-8.
- MILLS, Ch. W., 2008. *Sociologická imaginace*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. s. 7–141. ISBN 978-80-86429-93-9.
- MINTALOVÁ, Z., 2006. *Červený kříž, Alica G. Masaryková a Slovensko*. Vydala Bratislava: Červený kříž. s. 138–139. ISBN 80-969550-8-X.
- MITCHELL, R. C., 1980. *Alice Garrigue Masaryk 1878–1966*. University of Pittsburgh: University Center for International Studies. UCIS series in Russian and East European studies; 4. s. 151. ISBN 0-916002-48-9.
- MOKŘEJŠ, A., 1998. *Hermeneutické pojetí zkušenosti*. 1. vyd. Praha: Filosofický ústav AV ČR, Nakladatelství Filosofia. s. 6–7. ISBN 80-7007-109-9.
- MPSV ČR: *Právo na dětství - Úmluva o právech dítěte* [online]. Aktualizováno 2013. [vid. 18. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/deti/tvoje-prava/umluva-o-pravech-ditete-1/>
- MPSV ČR., 2016. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty* [online]. Aktualizováno 2016 [vid. 23. 3. 2018]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/29615/Umluva_o_pravech_ditete.pdf
- MUNDEN, A., et al., 2002. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 105. ISBN 80-7178-625-X.

- NASW – The National Association of Social Workers., 2012. *School Social Work Standards*[online]. USA: The National Association of Social Workers. [vid. 18. 4. 2017]. Dostupné z: <https://socialwork.uky.edu/wp-content/uploads/nasw-standards-ssw.pdf>
- NODL, M., 2015, 2016. *Středověk v nás*. 1. vyd. – dotisk. Praha: Argo. s. 83. ISBN 978-80-257-1576-5.
- NOLL, R., 2001. *Árijský Kristus – Tajný život Carla Junga*. 1. vyd. Praha: Triton. s. 153. ISBN 80-7254-179-X.
- NOVÁKOVÁ, J., 2000. *(D)opisování (se) Srdcem*. 1. vyd. Praha: AudioStory. s. 31–102. ISBN 80-238-5315-5.
- OCHRANA, F., 2010. *Metodologie vědy*. 2. dotisk 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum. s. 145. ISBN 978-80-246-1609-4.
- OSN: *Úmluva o právech dítěte* [online]. Aktualizováno 2015 [vid. 21. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>
- PÁNKOVÁ, M., 2014. *Jan Amos Komenský v nás*. 1. vyd. Praha: Knihovna Komenského a Národní pedagogické muzeum. s. 19–29. ISBN 978-80-86935-29-4.
- PECK, M. S., 1996. *Nevyšlapanou cestou*. 1. vyd. Praha: Argo. s. 42–203. ISBN 80-7203-036-1.
- PECK, M. S., 2018. *Lidé lži – Psychologie lidského zla*. 2. vyd., 1. vyd. v Portále. Praha: Portál. s. 7–77. ISBN 978-80-262-1313-0.
- PEIRCEOVÁ, P., 1997. *Cestou intuice*. 1. vyd. Praha: Vydal Columbus, s. r. o. s. 15–106. ISBN 80-7249-028-1.
- PEŠATOVÁ, I., 2006. *Vybrané kapitoly z etopedie – 1. díl. Klasifikace a diagnostika poruch chování*. 2. uprav. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 33–39. ISBN 80-7372-087-6.
- PEŠATOVÁ, I., et al., 2007. *Úvod do integrativní speciální pedagogiky*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. s. 8. ISBN 978-80-7372-268-5.
- PEIRCEOVÁ, P., 1997. *Cestou intuice*. 1. vyd. Praha: Vydal Columbus, s. r. o. s. 15–106. ISBN 80-7249-028-1.
- PIEPER, J., 1993. *Scholastika – Osobnosti a náměty středověké filosofie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. s. 93–94. ISBN 80-7021-131-8.
- POHL, M., 2016. Sociální práce na školách ve vybraných státech EU. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, Parlamentní institut. Odpověď na dotaz č. 3077.
- POLÁK, F., 1992. *Charlotta Gariigue Masaryková*. Praha: Mladá fronta. s. 8–35. ISBN 80-204-0300-0.
- PONĚŠICKÝ, J., 2010. *Agrese, násilí a psychologie moci v životě i v procesu psychoterapie*. 2. dopl. vyd. Praha: Triton. s. 92. ISBN 978-80-7387-38-3.
- ROGERS, C. R., 2014. *Způsob bytí*. 2. vyd., rev., v této řadě 1., Praha: Portál. s. 23. ISBN 978-80-262-0597-5.
- ROGGE, J. U., 1996. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 120. ISBN 80-7178-088-X.
- SAK, P., 2018. *Úvod do teorie bezpečnosti*. Havlíčkův Brod: Vydalo nakladatelství Petrklíč. s. 25–224. ISBN 978-80-7229-652-1.
- SALAJKA, M., 2000a. *Teologie a praxe církve*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum. s. 134–153. ISBN 80-246-0102-8.

- SALAJKA, M., 2000b. *Orientační teologický slovník*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Ježek. s. 149–167. ISBN 80-85996-25-1.
- SEDOVÁ, S., 2015. Děti s neléčenou poruchou pozornosti se stávají tyrani a násilníci. *Novinky.cz*. [online]. Aktualizováno 9. 8. 2019. [vid. 9. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/z-deti-s-nelecenou-poruchou-pozornosti-se-stavaji-tyrani-a-nasilnici-331084>
- SEMRÁDOVÁ, I., 2005. *Etika. Přehled etických teorií*. 3. upr. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. s. 16–45. ISBN 80-7041-403-0.
- SIEGEL, B. S., 2010. *365 receptů pro duši*. Praha: Pragma. s. 199. ISBN 978-80-7349-230-4.
- SKOBLÍK, J., 1997. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha: Karolinum. s. 18–88. ISBN 80-7184-357-1.
- SOCHŮREK, J., 2009. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. s. 142–152. ISBN 978-80-7372-448-1.
- SOCHŮREK, J., et al., 2013. *Stručný úvod do základů metodologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. s. 9. ISBN 978-80-7372-943-1.
- ŠEVČÍK, D., et al., 2011. *Domácí násilí*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 7–19. ISBN 978-80-7367-690-2.
- ŠIROKÝ, H., 1990. *Analytická psychologie C. G. Junga*. 1. vyd. Brno: Bollingenská věž. s. 48. ISBN 80-900200-0-3.
- ŠMÍD, M., 2007. *Masaryk a česká katolická moderna*. Vydává: Centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. s. 15–32. ISBN 978-80-86263-98-4.
- ŠPATENKOVÁ, N., et al., 2011. *Krizová intervence pro praxi*. 2. aktual. a dopl. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s. s. 106. ISBN 978-80-2624-3.
- ŠVEJNOHA, J., 2003. *Alice Masaryková, první předsedkyně československého Červeného kříže*. Praha: Český červený kříž. s. 52. ISBN 80-239-2033-2.
- TRACHTOVÁ, Z., 2015. Alkohol u dětí je tichá epidemie, zákonům se jen vysmíváme, míní Vobořil. *iDnes.cz/zpravy* [online]. Aktualizováno 21. 6. 2015 [vid. 10. 6. 2018]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-jindrichem-voborilem-dou-domaci.aspx?c=A150619_104925_domaci_zt
- ÚLEHLA, I., 2009. *Umění pomáhat*. 2. vyd. Praha: Portál. s. 91. ISBN 978-80-7367-690-2.
- VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s. s. 25–33. ISBN 978-80-87455-14-2.
- VANÍČKOVÁ, E., 2009. *Informační centrum vlády: Deklarace práv dítěte* [online]. Aktualizováno 10. 11. 2009 [vid. 11. 3. 2018]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560>
- VEVERKOVÁ, K., et al., 2014. *Bible a etika v kontextu doby myšlení*. 1. vyd. Praha: Marek, L. pro Husitskou teologickou fakultu – Univerzita Karlova. s. 73–147. ISBN 978-80-87127-60-5.
- VOGEL, J., et al., 2015. *Gratia autem Dei sum id quo sum et gratia eius in me vacua nov fui. Pocta profesoru Kučerovi k osmdesátým pátým narozeninám*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova Husitská teologická fakulta. s. 96. ISBN 978-80-87127-70-4.
- VOLÁK, J., 1990. *Život pána Ježíše Krista*. 2. vyd. Most: Nakladatelství Dialog. s. 95–97. ISBN 80-85194-01-5.

VONDRUŠKA, V., 2018 *Novinky, kultura, podrubriky: SALON*. Hájí svobodu a víru i za cenu svého života [online]. Aktualizace 7. 1. 2018 [vid. 22. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/459604-historik-a-spisovatel-vlastimil-vondruska-hajil-svobodu-a-viru-i-za-cenu-zivota.html>

WHO., 2019. In *WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie* [online]. Aktualizováno 20. 3. 2019 [vid. 1. 5. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdrav%C3%AD>

WALSH, N. D., 1998. *Hovory s Bohem III. – neobvyklý dialog*. 1. vyd. Praha: Pragma. s. 37– 189. ISBN 80-7205-699-9.

WILLIAM, A., 2016. *Mystický léčitel – Edgar Cayce naší doby*. I. vyd. Praha: Metafora s. r. o. s. 431–432. ISBN 978-80-7359-480-0.

ZVĚŘINA, J., 1992. *Teologie Agapé*. 1. vyd. Praha: Scriptum. s. 195. ISBN 80-85528-19-3.

ŽIVNÝ, P., 2014. *Jděte a kažte!* 1. vyd. Praha: Centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. s. 31–122. ISBN 978-80-87127-68-1.

Abstrakty – Mgr. Eva Hurychová

Křesťanská etika jako východisko pro řešení společensky nežádoucích násilných jevů

Smyslem jsou východiska k redukci společensky nežádoucích násilných jevů, u nichž v evoluci vznikají neustálé inovace, modifikace. Struktura se zaměřila na křesťanskou etiku, jež má od prvopočátku preferenci dobra a humanity. Tyto aspekty jsou stěžejní i v současnosti a mají začínat výchovou hned od mala. Násilné a patologické jevy dnes vidíme ve školách, některé již od útlého věku, proto byly také zohledňovány nejčastější dětské psychiatrické diagnózy a poruchy. Je poukázáno na absenci školské sociální práce (zkráceně ŠSP). Má velký význam k lepší studijní prospěšnosti a chování, v ČR ale není legislativně ukotvena. Stav v našich školách vychází z kontrol České školní inspekce a jiných zřejmých faktů. Autorka uvádí své empirické výzkumy, kvantitativní je k zavedení ŠSP do našich škol, sekundární se týká další příčiny k páchání násilí. Cílem je dosáhnout návratu ŠSP s legislativou a dle možností propojovat křesťanskou etiku se školskou sociální prací. Obě mají totožné principy s nejryzejší humanitou, aby s nimi i v dospělosti pokračoval každý pro lepší životy nás všech.

Christian Ethics as a Basic for Handling Undesirable Violent Phenomena

The main objective of this work is to find methods of reducing socially undesirable violent phenomena, which are constantly evolutionarily innovated and modified. The focus is on Christian ethics, which has always favoured good and humanity since the beginning of its existence. These aspects are fundamental at present and they should start from early childhood. Since we see violent and pathological phenomena in schools, sometimes from a very young age, the most common children's psychiatric diagnoses and disorders have been taken into account. Reference is also made to the absence of scholarly social work (= SSW). This is very important for achieving better academic results and behaviour but it has yet not been legislated in the Czech Republic. The situation in our schools results from the reports of the Czech school inspection, among other evident factors. The author of this work also mentions her own empirical research. The quantitative research deals with introducing SSW in our schools, while the secondary research examines another reason for committing violence. The aim is to achieve legalisation of SSW and to interconnect Christian ethics with SSW as far as possible. These are both based on identical principles of the purest humanity so that all of us could continue to follow them and thus improve the lives of all humans.

Statistika

Stránky	171
Slova	48 755
Znaky	324 672
Znaky (bez mezer)	276 439
Znaky (včetně mezer)	324 672
Odstavce	1 227
Řádky	4 353
Počet poznámek pod čarou	279